

SBORNÍK STUDENTSKÝCH PRACÍ

Zahraniční exkurze – Bosna a Chorvatsko

Brno, Olomouc 2011

A. KOMENTOVÁNÍ TRASY

1. Komentování trasy Osijek - Sarajevo.....	3
2. Komentování trasy Medugorje - Split.....	8
3. Komentování trasy Split – Zadar.....	13
4. Komentování trasy Zadar – Zagreb.....	17

B. BOSNA A CHORVATSKO

5. Bosna vs. Hercegovina – společné znaky, rozdíly.....	21
6. Přírodní poměry Bosny a Hercegoviny.....	24
7. Krasové jevy v Dinárské oblasti.....	32
8. Ochrana přírody v Bosně a Hercegovině.....	36
9. Fungování Bosny a Hercegoviny jako jednotného státu.....	39
10. Etnické a náboženské složení Bosny a Hercegoviny.....	43
11. Bosna a Chorvatsko za II. světové války.....	46
12. Národnostní a náboženská politika za Titovy Jugoslávie.....	49
13. Občanská válka v bývalé Jugoslávii.....	59
14. Občanská válka v Bosně a Hercegovině v letech 1992 – 1995.....	62
15. Daytonská mírová dohoda a poválečné uspořádání BiH.....	66
16. Problematika minových polí v Bosně a Hercegovině.....	69
17. Působení mezinárodních mírových organizací v Bosně a Hercegovině....	71
18. Zahraniční kapitál v Bosně a Hercegovině.....	75
19. Těžba nerostných surovin a hlavní průmyslová odvětví v BiH.....	79
20. Sarajevo – charakteristika města.....	82
21. Zimní olympijské hry Sarajevo 1984.....	86
22. Mostar – charakteristika města, historie a význam.....	89
23. Poutní místo zjevení panny Marie Medugorje.....	92
24. Bosenské pobřeží – Neum.....	94
25. Přírodní poměry Chorvatska.....	99
26. Ochrana přírody v Chorvatsku.....	102
27. NP Paklenica.....	106
28. Východní Slavonie – historie a současnost.....	109
29. Problematika vstupu Chorvatska do EU.....	112
30. Ekonomická charakteristika Chorvatska.....	116
31. Obyvatelstvo Chorvatska.....	120
32. Dopravní infrastruktura v Chorvatsku.....	123
33. Památky UNESCO v Chorvatsku a v Bosně a Hercegovině.....	126
34. Chorvatské ostrovy.....	129
35. Makarská riviéra.....	133
36. Split – charakteristika města, historie a význam.....	138
37. Zadar – charakteristika města, historie a význam.....	140
38. Záhřeb – charakteristika města, historie a význam.....	144

A. KOMENTOVÁNÍ TRASY

1 KOMENTOVÁNÍ TRASY OSIJEK - SARAJEVO

Bc. Lukáš Miček (GÚ PŘF MU)

1.1 OSIJEK

1.1.1 Základní charakteristika

Osijek je největším slavonským městem na břehu Drávy a správním sídlem Osječko-baranjské župy a čtvrtým největším městem Chorvatska. V současnosti má 144 000 obyvatel a disponuje mezinárodním letištěm a také tramvajovou dopravou. Tramvajová doprava byla v Osijeku původně hnaná koňskou silou a to od roku 1884.

Město leží v Panonské pánvi, která je v jeho okolí tvořena pleistocenními sedimenty (spraše), ze kterých vznikly sprašové půdy. Poblíž řeky Drávy se dále vytvořily aluviální půdy a gleje.

Dle Köppenovy klasifikace spadá lokalita do oblasti s teplým dešťovým podnebím a teplým létem (Cfb). Průměrná teplota nejteplejšího měsíce v roce je vyšší, než 20°C, nejchladnějšího mezi 0-2°C a není zde žádná suchá perioda.

Dle vegetačního pokryvu spadá Osijek do kontinentální nížinné fytogeografické oblasti. Hlavními dřevinami v lužních leších poblíž řeky Drávy jsou olše lepkavá (*Alnus glutinosa*), vrba bílá (*Salix alba*), topol černý (*Populus tremula*) a jasan úzkolistý (*Fraxinus angustifolia*).

1.1.2 Město za dob Velké říše Římské

Římané dobyli tuto část Panonské pánve a usadili se v dnešním centru města Osijek a dali mu název Mursa. Mimo civilního obyvatelstva zde sídlilo také vojsko. Největšího rozmachu se Mursa dočkala za císaře Hadriána, který dal městu status kolonie v roce 133. Tato kolonie byla budována ve třech fázích od poloviny druhého do poloviny čtvrtého století. Město mělo v této době dvojité hradby a čtvercový půdorys s kolmými ulicemi. Mursa byla v této době ze strategického hlediska velice důležitá, proto byl vybudován most přes řeku Drávu. Část tohoto artefaktu můžeme dnes nalézt v tamním muzeu.

Mursa byla během své existence několikrát ničena, naposledy však v roce 441, kdy ji dobyli Hunové. Po tomto zničení se již následní obyvatelé se usazovali v okolí města. Existují písemné zmínky o životě v římské Mursě až do roku 591. Do roku 1196 pak neexistují žádné doklady o činnosti ve městě. Nicméně archeologické vykopávky dokazují lidské osídlení. Význam daného místa jako strategického bodu se už ale ztratil.

1.1.3 Osijek ve středověku

V této epoše se město rozvíjelo západně od pevnosti Tvrdá a bylo vlastněno několika feudálními rodinami, z nichž nejdéle vládnoucí byla rodina Korogů, která působila v letech 1353 – 1472. Významnou památkou je dnes hrob Filipa Koroga.

V roce 1526 bylo město dobyto Turky, víceméně ho zničili a začalo osidlování orientálním obyvatelstvem. Během osmanské nadvlády bylo město rozděleno na vnitřní opevněnou část a vnější část chráněnou palisádami. Městským čtvrtím se zde říkalo mahaly. V centru byly čtyři a pod opevněním celkem tři. V mahalách existoval zvláštní kult sousedství, který nehleděl na národnostní či náboženskou příslušnost obyvatel. V současnosti se mahalami nazývají jen některých okrajové městské čtvrti (typické pro Bosnu a Hercegovinu). V této době byl Osijek proslulý díky svému dřevěnému mostu, který byl postaven za pár týdnů pomocí 25 000 lidí a měl délku 8 km.

1.1.4 Doba po nadvládě Turků

Osijek byl osvobozen od Turků 29. září 1687. Následovalo posílení nejslabších míst ve městě a další změny v urbanistické struktuře města. Obyvatelé žijící pod pevností byli umístěni asi kilometr a půl proti proudu řeky z důvodu stavby dalšího opevnění.

V roce 1692 bylo vybudováno horní město a v roce 1698 město spodní, které bylo osídleno obyvateli bažinných ostrovů. Město se tedy skládalo ze tří částí: Horní, Spodní město a pevnost se v 18. stol. vyvíjely nezávisle. Tyto tři části byly sloučeny v roce 1786. V roce 1809 pak byl Osijek vyhlášen za svobodné královské město. Do poloviny 19. století byl Osijek největším městem v Chorvatsku, poté však jeho význam slábl díky politické a dopravní izolaci, tak že se stal až čtvrtým největším městem Chorvatska. Na této pozici setrvává dodnes.

Za dob Jugoslávie, tj. po druhé světové válce se Osijek rychle rozvíjel. Dnes zde sídlí hlavně potravinářský a obuvnický průmysl. Město bylo za občanské války velice těžce poničeno a zaminováno.

1.2 DISTRIKT BRČKO

1.2.1 Význam statusu federálního distriktu na příkladu Brčka

Federální distrikt Brčko ležící na severu Bosny a Hercegoviny má zvláštní, ústavou BaH garantovaný status. Byl vyhlášen na základě rozhodnutí mezinárodního soudu v 8. března 2000. Neovládá ho ani federace Bosna a Hercegovina ani republika Srbská. Je to tedy třetí entita ve státě Bosna a Hercegovina. Má vlastní vládu, starostu, soud a parlament. Brčko je demilitarizováno a jeho 80 tis. obyvatel volí kromě poslanců místního parlamentu rovněž v entitních/kantonálních/celostátních volbách, a to podle svého občanství jedné z entit. Rovněž další práva a povinnosti obyvatel Brčka se odvíjejí od občanství příslušné entity.

1.2.2 Základní charakteristika oblasti

Oblast má specifický tvar, který rozděluje na dvě části jak Republiku Srbskou, tak federaci Bosnu a Hercegovinu. Území je samostatné z důvodů předchozí války a nevyjasněných nároků na dané území. Geografická poloha distriktu dává oblasti tranzitní funkci. Jsou zde také možnosti pro rozvoj v zemědělství a potravinářství.

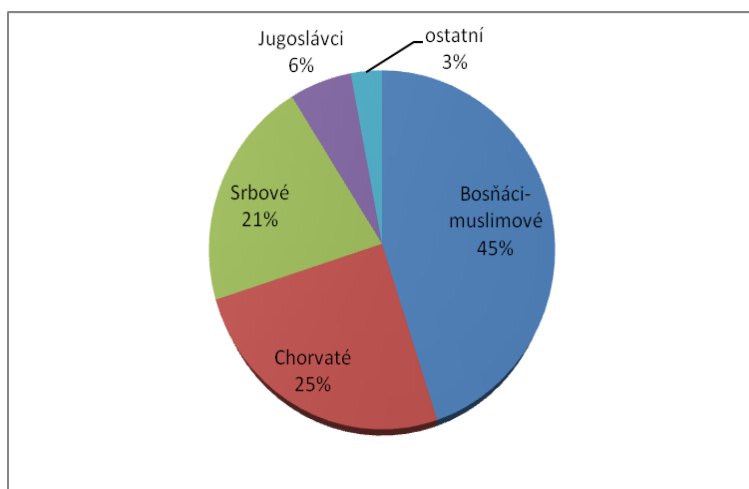
Distrikt spadá dle geomorfologického členění do Bosenské přípanonsko-posávské subprovincie. Dále pak do Šamačko-Brčanské a Semberijské oblasti. Geologicky spadá Brčko do Panonské pánve, jež je tvořena mořskými kvarténními sedimenty. Hlavními půdami jsou zde fluvisoly a pseudogleje.

Severní hranici distriktu i státu samotného tvoří řeka Sáva, která je pravostranným přítokem Dunaje ústícího do Černého moře. Městem Brčkem pak protéká řeka Brka, coby pravostranný přítok Sávy.

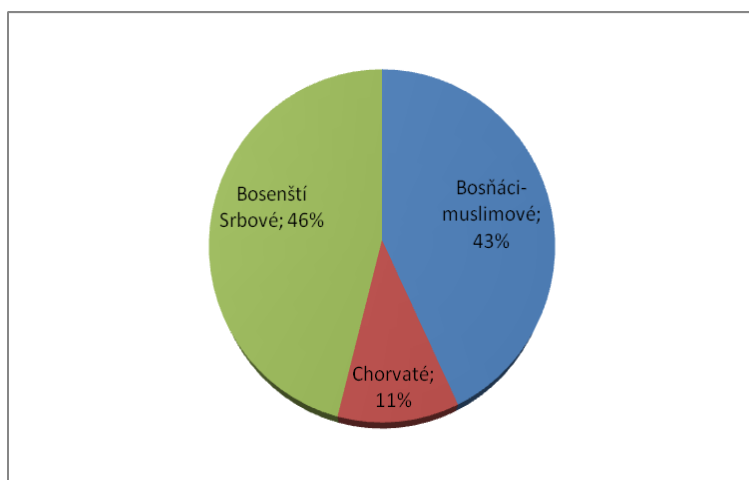
Primární vzdělávání je devítileté, povinné a bezplatné v distriktu Brčko, který má 16 základních škol, 5 středních a také fakultu ekonomiky. Město se také reprezentuje jako kulturní centrum s divadelní tradicí. Svoboda projevu a veřejného transparentnost je zaručena. V okrese jsou veřejnoprávní média jako např. JP Rádio Brčko, v dohledné době se plánuje jeho rozšíření na tisk a televizní segment.

1.2.3 Etnické složení distriktu

Před válkou měla oblast 87 332 obyvatel (1991) a etnické složení bylo 45 % Bosňáci-muslimové, 25 % Chorvatů, 21 % Srbů, 6 % Jugoslávců, a 3 % ostatních (obr. 1). V roce 2010 bylo složení obyvatel v distriktu následující: 46 % bosenských Srbů, 43 % Bosňáků-muslimů, 11 % Chorvatů (obr. 2), při celkovém počtu 79 000 obyvatel.

Obr. 1 Etnické složení distriktu Brčko v roce 1991.

Obr. 2 Etnické složení distriktu Brčko v roce 2010.

1.2.4 Pyramidy Visoko

Na konci roku 2005 byl zveřejněn místním patriotem, spisovatelem a amatérským archeologem Semirem Osmanagićem objev o tom, že se nedaleko města Visoko nachází skupina tří pyramid, které

jsou údajně 12 000 let staré. Pozdější zprávy dokonce informují o skupině devíti pyramid. Vznikl zde poměrně velký zájem široké veřejnosti o tuto oblast. Dříve se v okolí města Visoko nacházely kopce, nyní je to však Pyramida Slunce, Měsíce a Draka. Byly nalezeny údajné chodby do středu objektu a také základ jakési podlahy.

Ve skutečnosti ale však zřejmě žádná z výše popsaných „pyramid“ není antropogenního původu. Stěny domnělé pyramidy nemají stejný sklon, ani Osmaganičem udávaná orientace podle světových stran ani hvězd se nejeví jako pravda. Vrcholy pyramid by taky dle Osmaganiče měly tvořit rovnostranný trojúhelník. Ani to však není skutečností. Celá záležitost je tedy z velké pravděpodobnosti vymyšlená za účelem zvýšení popularity daného regionu a osob v tomto zainteresovaných.

1.3 TUZLA

1.3.1 Základní charakteristika území

Město se nachází v Panonské nížině a jeho průměrná nadmořská výška je 239 m n. m. Ze severu Tuzlu obklopuje pohoří Majevica, dále pak Ozren, Konjuh a Javorník.

1.3.2 Historie města

Je jedním nejstarších měst v Evropě. Vykopávky hovoří o artefaktech z neolitu. V sedmém století n. l. byla Tuzla osídlena Slovany a tehdy byla pojmenována po slaných pramenech. V roce 1463 byla dobyta Turky a dostala název „Tuzla“ podle tureckého slova „tuz“, které znamená sůl. Ta zde zůstala po ustoupení panonského moře.

Po ústupu Osmanů v roce 1878 bylo město součástí Rakouska-Uherska a na konci první světové války spadala Tuzla pod Království Srbů, Chorvatů a Slovinců, které se v roce 1929 přejmenovalo na Království Jugoslávské.

V roce 1941 po nájedu fašistického Německa spadala Tuzla pod Nezávislý stát Chorvatsko. Místní partyzánské skupiny byly lidmi velice podporované a tak se podařilo v roce 1943 Tuzlu osvobodit.

Po druhé světové válce se město stalo centrem chemického průmyslu v komunistické Jugoslávii. V blízkém okolí města se zpracovávala hlavně sůl a lignit, rozvíjel se tedy těžký chemický a energetický průmysl. Během války 1992 – 1995 se stala Tuzla útočištěm pro mnoho uprchlíků.

Ve městě se nachází tepelná elektrárna o výkonu 779 MW, která je zásobována lignitem z nedalekého okolí. Je zde také univerzita, která byla založena v roce 1958 a v současnosti se jedná o jednu z nejvýznamnějších vysokých škol v Bosně a Hercegovině.

1.3.3 Historie těžby soli

Zpočátku byla těžba soli v malých měřících (konec 15. stol), později pak bylo množství vytěžené soli větší z důvodu příchodu nových obyvatel do města. Na náměstí bylo až 80 pánví, na kterých se srážela sůl z vody nabrané v místní studně. Sůl z Tuzly doputovala v 17. století i do Francie, kam si ji nechal přivézt král Ludvík XIV. Tuzelská sůl byla jednou z hlavních vývozních položek, která byla dokonce představena v roce 1876 na mezinárodním veletrhu ve Philadelphii. V roce 1885 byla na okraji Tuzly v Simin Han, postavena první solivarna, která dokládá začátek průmyslové výroby soli. Brzy poté už

byly ale vody příliš vylouhované a množství soli ve vodě bylo velmi malé. V 70. letech minulého století byl pak pokles soli největší a měl taky za následek odchod obyvatelstva z města.

POUŽITÁ LITERATURA

Publikace:

BERTIĆ, Ivan; ŠEHIĆ, Denis; ŠEHIĆ, Demir. *Geografski atlas hrvatske : za školu i dom*. Zagreb : Europapress holding d.o.o., 1998. 482. ISBN 953-6748-42-8.

BUŠATLIJA, Ibrahim. *Bosna i Hercegovina - prirodne regije*. Braunschweig, Deutschland: Westermann Schulbuchverlag GmbH, 1998. 148.

PAMIĆ, Jakob; SIJARIĆ, Galiba. *Bosna i Hercegovina - geološka karta*. Braunschweig, Deutschland: Westermann Schulbuchverlag GmbH, 1998. 148.

RESULOVIĆ, Husnija. *Bosna i Hercegovina - pedološka karta*. Braunschweig, Deutschland: Westermann Schulbuchverlag GmbH, 1998. 148.

ZUPČEVIĆ, Orhan; SPAHIĆ, Muriz. *Bosna i Hercegovina - riječna mreža i rejični slivovi*. Braunschweig, Deutschland: Westermann Schulbuchverlag GmbH, 1998. 148.

Internetové zdroje:

City of Osijek [online]. City of Osijek: 2010 [cit. 2011-05-15]. History. Dostupné z WWW: <<http://www.osijek.hr/beta/index.php/eng/content/view/full/3333>>.

MATĚJKA, Jiří. Expedice za Bosenskými pyramidami: Převratný objev, nebo velká bublina? Na území Bosny byl koncem roku 2005 učiněn nový objev. *WM magazin* [online]. 28. 02. 2009, 54/55, [cit. 2011-05-15]. Dostupný z WWW: <<http://www.wmmagazin.cz/view.php?cislocianku=2009070018>>. ISSN 1213-6816.

Okres Brčko. *CHRONICLE: Noviny Pražského studentského summitu / Prague Student Summit Newspaper* [online]. 21. března 2010, krizové číslo, [cit. 2011-05-15]. Dostupný z WWW: <http://www.studentsummit.cz/data/1271925897449chronicle_XV_krise.pdf>.

Power plants around the world & industcard homepage: the largest photo gallery of its kind [online]. c2000, 19. 6. 2010 [cit. 2011-05-15]. Coal-Fired Plants in Bosnia & Montenegro. Dostupné z WWW: <<http://www.industcards.com/st-coal-bosnia-montenegro.htm>>.

Wikipedia: Die freie Enzyklopädie [online]. 25. 4. 2011 [cit. 2011-05-15]. Tuzla. Dostupné z WWW: <<http://de.wikipedia.org/wiki/Tuzla>>.

Wikipedijska: Slobodna enciklopedija [online]. 14. 5. 2011 [cit. 2011-05-15]. Distrikt Brčko. Dostupné z WWW: <http://hr.wikipedia.org/wiki/Distrikt_Br%C4%8Dko>.

Wikipedie : Svobodná encyklopedie [online]. 18. 4. 2011 [cit. 2011-05-15]. Osijek. Dostupné z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Osijek>>.

2 KOMENTOVÁNÍ TRASY: MEDUGORJE – SPLIT

Bc. Tomáš Púčík (GÚ PŘF MU)

2.1 ÚVOD

V nasledujúcich riadkoch možno nájsť základnú charakteristiku dvoch chorvátskych žúp, ktorými budeme prechádzať, pričom ku každej uvádzame stručný popis miest, ktoré sú buď najzaujímavejšie (z pohľadu návštevníka – turistu) alebo ich podľa itinerára navštívime. Treba povedať, že obe župy spadajú pod región Dalmácia (Severná a Stredná), pričom práve pobrežie je ich najvýraznejšou dominantou – zabezpečuje významné zisky z turizmu v letnej sezóne. Priemysel v oblasti neprekvita, ba z niektorých lokalít sa podniky presúvali kvôli ochrane prostredia (Split a pod.) do iných oblastí, zato sa často presadzujú pôvodné, tradičné formy poľnohospodárstva a súvisiacej výroby potravinárskych alebo textilných produktov (oleje, víno...). Klimaticky obe oblasti spadajú pod „Stredomorský“ typ s veľmi teplými a suchými letami a majú vôbec najpriaznivejšie podmienky pre turistiku z Chorvátska. Reliéfu dominujú príbrežné pohoria Velebit/Biokovo, zvažujúce sa prudko k pobrežiu, často tvorené kriedovými a vápencovými horninami. Vápence prispievajú k často rozoklanému, vyprahnutému vzhľadu krajiny s málo hustou riečnou sieťou. Pobrežie je veľmi členité, často skalnaté s početnými zátokami (riový typ) a obe župy zahŕňajú množstvo ostrovov, niektoré z nich sú obývané a turisticky vyhľadávané. Pre tento región sa v posledných rokoch stala určite najdôležitejším prvkom pri rozvoji turizmu diaľnica spájajúca Split so Záhrebom, umožňujúca ľahký prístup k destináciám.

2.2 SPLITSKO – DALMATSKÁ ŽUPA

S rozlohou 14 045 km² je táto župa vôbec najväčšou z celého Chorvátska a patrí pod región zvaný Stredná Dalmácia. Hlavným mestom župy je Split, významné priemyselné a dopravné centrum Chorvátska (viz nižšie). Počet obyvateľov župy sa pohybuje okolo 463 000 a väčšina obyvateľstva žije v mestách ako Split, Omiš, Solin, Kaštela, Makarska alebo Sinj. Župa je charakteristická hlavne hornatým celkom Biokovo, ktorý sa od pobrežia dvíha prudko nahor (napr. nad mestečko Makarska) a dodáva tak pobrežiu zväčša skalnatý, kamenistý charakter. Župa zahŕňa taktiež viacero veľkých ostrovov, z ktorých sú mnohé významnými turistickými destináciami (hlavne ostrovy Brač, Hvar a Vis - ostrov Brač je so svojou rozlohou 396 km² jedným z najväčších v rámci celého Chorvátska). Pre zaujímavosť možno uviesť, že ostrov Hvar sa považuje za miesto s najväčším počtom hodín slnečného svitu za rok v rámci krajiny. Pomimo priemyslu, ktorý sa sústreďuje hlavne do miest Split a Omiš celá župa významne ťaží z turizmu a to hlavne v rámci oblasti Makarska, ktorá je veľmi renomovaným turistickým strediskom a väčšina príjmov župy smeruje z tohto odvetvia hospodárstva.

2.2.1 Split

Split je najvýznamnejším mestom na pobreží v Chorvátska a so svojimi 220 000 obyvateľmi patrí k veľmi významným hospodárskym ale hlavne dopravným centráм štátu. Z veľkého prístavu mesta sa denne vypravujú trajekty alebo nákladné lode jednak na blízke ostrovy alebo aj do vzdialenejších destinácií (Taliansko a podobne). Ďalším dôležitým momentom pre mesto sa stalo vybudovanie diaľnice zo Záhrebu do Splitu, čo značne pomohlo pri rozvoji turizmu a takisto aj pri sprístupnení množstva lokalít v strednej Dalmácii. Mesto je veľmi bohaté hlavne na rôzne kultúrne

pamiatky. Tou najvýznamnejšou, zapísanou v roku 1979 do zoznamu UNESCO, je Diokleciánov palác, vybudovaný na prelome 3. a 4. storočia. Palác bol vybudovaný ako monumentálny komplex budov a opevnení, pričom stále tvorí značnú časť z dnešného centra mesta a žijú v ňom tisíce ľudí. K hlavným prvkom paláca patria opevnenia a tri dochované brány (Zlatá, Strieborná a Železná), ďalej podzemné priestory, ktoré predstavujú najväčší dochovaný rímsky krytý priestor v rámci celého sveta, mauzoléum premenené v neskorších dobách na katedrálu sv. Domnia, jej zvonice alebo Jupiterov chrám. Miesto dopĺňajú početné paláce budované bohatými rodinami v meste a kostolíky. Pomimo paláca mesto ponúka aj mnoho ďalších kultúrnych pamiatok, napríklad na okraji mesta sa dochoval rímsky akvadukt, ktorý je aj v súčasnosti využívaný. Z kultúrneho hľadiska mesto ponúka množstvo múzeí a v lete festival zvaný Splitsko ljeto (hudobno-divadelno-operné zameranie).

Obr. 1 Poloha župy v rámci Chorvátska

2.2.2 Solin

Mestečko nachádzajúce sa len 6 km severozápadne od Splitu je veľmi významným archeologickým náleziskom, odkrývajúc pozostatky Salon-a, niekdajšieho hlavného mesta rímskej Dalmácie. K najvýznamnejším nálezom patrí napríklad antické divadlo či amfiteáter postavený pre 18 tisíc ľudí (v meste v čase rímskej nadvlády žilo údajne až 60 tisíc obyvateľov).

2.2.3 Trogir

Mestečko so zhruba 10 000 obyvateľmi má postavené svoje starobylé centrum na ostrovčeku medzi pevninou a ostrovom Čiovo, ktoré je zapísané v rámci zoznamu UNESCO (1997). Hlavnou pamiatkou v meste je románska katedrála sv. Vavrinca, dokončená v gotickom štýle. Významnými prvkami sú aj staré opevnenia a pevnosť Kamerlengo, plus niektoré dochované brány. Historické centrum obsahuje množstvo kostolíkov (prevažne v románskom štýle) a palácov (palác Čipiko).

2.2.4 Omiš

Omiš je zrejme najpreslávenejší pre svoju polohu – je vybudovaný na skalnom masíve Velebitu, pri ústí rieky Cetiny do mora, pričom rieka tu vytvára úzky kaňon. Množstvo priemyslu, ktoré v meste sídlilo bolo premiestnené v rámci uchovania životného prostredia. Mesto je známym turistickým centrom, tak pre svoju malebnú polohu ako pre pieskovú pláž ťahajúcu sa v rámci Omišskej riviéry. Pomimo rôznych pamiatok v rámci mesta možno nad ním nájsť rôzne opevnenia, napríklad pirátskej pevnosti Mirabela (13. storočie) alebo benátskej pevnosti Starigrad (16. storočie).

2.3. ŠIBENSKO – KNINSKÁ ŽUPA

V župe rozľahlej 5760 km², nachádzajúcej sa v rámci strednej Dalmácie, žije momentálne 112 891 ľudí a to hlavne v týchto 5 mestách: Šibenik, Knin, Vodice, Drnis a Skradine. Knin je považovaný za „hlavné mesto“ tejto oblasti, napriek tomu, že nedosahuje význam Šibeniku. Oblasť je značne bohatá čo sa týka reliéfu, na jej severe sa nachádza aj najvyššia chorvátska hora Dinara s nadmorskou výškou 1831 m n.m. Z hľadiska vodstva je pre župu mimoriadne významná rieka Krka, ktorou sa budeme zaoberať nižšie. Pobrežie je mimoriadne členité (dosahuje dĺžky až 800 km!) a zahŕňa 285 ostrovov, z toho niekoľko je aj trvale obývaných. Dôležitým momentom pre župu je cestá (novodobo vybudovaná diaľnica) a železničná infraštruktúra spájajúca Split so Záhrebom. Región tak ťaží z dobrej dopravnej dostupnosti a množstvu turistických lákadiel, súvisiacich hlavne s Jadranským morom ale tiež národnými parkami alebo historickými centrami.

Obr. 2 Poloha župy v rámci Chorvátska

2.3.1. Šibenik

Významné prístavné a turistické centrum s bohatou históriou, zčasti poznačené aj vojnovým konfliktom v rokoch 1991 a 1992 sa nachádza neďaleko ústia rieky Krka do mora, uzavreté od otvoreného oceána úzkym prielivom ústiace do Šibenického zálivu. Mesto má 51 tisíc obyvateľov a pomimo turizmu mesto profituje aj zo zamerania na určité priemyselné odvetvia (potravinársky, strojársky...) a takisto zo svojej významnej polohy ako dopravnej križovatky. Z mesta často vychádzajú trajekty na okolité ostrovy. Z hľadiska turistického sú najväčším lákadlom rôzne kultúrno-historické pamiatky, z ktorých najvýznamnejšou je katedrála Sv. Jakuba, pochádzajúcou z éry

neskorého stredoveku. Katedrála je veľmi mohutná, vysoká až 32 m a má viacero zaujímavých architektonických prvkov, ako napríklad Leví oltár, systém zaklenutia alebo 74 búst v životnej veľkosti. Budova bola zapísaná do zoznamu UNESCO v roku 2000. Ďalšími významnými stavbami, pomimo typické do kopca stavané centrum s úzkymi uličkami a množstvami reštaurácií a kaviarní sú 3 pevnosti (pevnosť sv. Michala, Šubiševač a sv. Jana) a zvyšky opevnenia, ktoré sú situované na masíve obopínajúcim mesto. Z pevností je na mesto veľmi dobrý výhľad. Pomimo pamiatky mesto ponúka aj letný festival s názvom Šibensko ljetu s koncertmi rôznych druhov hudby na známych miestach v rámci mesta.

2.3.2. Vodice

Malé, poľnohospodársky zamerané mestečko ležiace 11 km na severozápad od Šibeniku je ďalším významným turistickým centrom s niekoľkými historickými pamiatkami a známym nábrežím s palmami.

2.3.3 Rieka Krka (Národný park)

V rámci danej oblasti je rieka Krka najvýznamnejším vodným tokom a takisto najpozoruhodnejším. Tečúc cez krasovú krajinu, tok dlhý 73 km vytvára množstvo prírodných krás, ktoré si vyslúžili zaradenie časti toku pod národný park, ktorý nesie rovnaký názov ako rieka – Krka. Vodopády a pereje na rieke Krka, takisto ako aj úzke kaňony, cez ktoré sa rieka prebíja, či niektoré endemické druhy živočíchov (napríklad 9 druhov rýb) sú veľkým lákadlom pre turistov a je to jedno z najnavštevovanejších miest Chorvátska. Najvyšší vodopád sa volá Manojlovac a je 62 metrov vysoký.

2.3.4 Kornati (Národný park)

Národný park vyhlásený v roku 1980 zaujíma plochu o rozlohe cca 300 km², na ktorých možno nájsť až okolo 200 samostatných ostrovov kriedového a vápencového pôvodu, ťahajúcich sa pozdĺž pobrežného horského masívu. Je to najhustejšia ostrovná sieť, nesúca názov podľa najväčšieho ostrova sústavy. Súostrovie ponúka vynikajúce podmienky na potápanie, respektíve „robinsonovský“ spôsob dovolenkovania. Popri prírodných krásach ostrovov, akými sú strmé vápencové útesy na súostroví nájdeme pár zaniknutých rybárskych osád a zrúcaniny z čias starovekého Ríma.

2.3.5 Paklenica (Národný park)

Vyhlásený už roku 1940, s rozlohou okolo 100 km², dominujú tomuto parku 2 kaňony, zvané Malá a Velká Paklenica, oddelené náhornou plošinou vysokou viac ako 500 m. Oba kaňony boli vytvorené krasovými procesmi a tak je toto územie veľmi zaujímavé tak z geologicko, ako aj geomorfologického hľadiska – nachádzajú sa tu desiatky závrťov a jaskýň. Ako zaujímavosť treba uviesť, že kaňony nie sú celoročne pretekané vodnými tokmi a v lete je často celá oblasť národného parku značne vyprahlá. Turisticky viacej prístupnejší a aj navštevovanejší je kaňon Velká Paklenica (14 km), ktorý sa v jednom mieste zužuje na 50 m, zatiaľ čo takmer kolmé vápencové steny sa vypínajú do výšky stoviek metrov. Pomimo vápencových masívov, ktoré sú mimochodom mimoriadne obľúbeným miestom pre skalolezcov (masív Añica kuk, 700 m) alebo kaskád v rámci kaňonu (v prípade, že dno kaňona úplne nevyschne), je národný park známy aj rozsiahlymi lesnými porastmi, hlavne buku alebo borovice čiernej. Niekoľko endemických rastlinných druhov tu má svoje stanovišťa, ako „velebitský zvonček“ a podobne.

POUŽITÁ LITERATURA

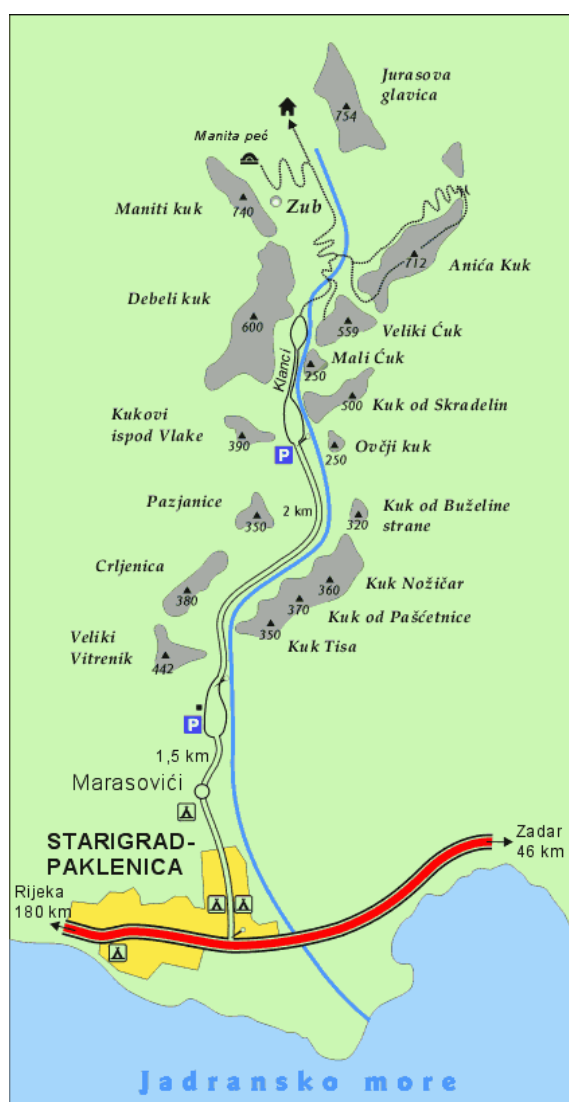
- KRÁL, V.: *Fyzická geografie Evropy.*, 1. vyd., Academia, Praha 1999. 348 s. ISBN 8020006842
- NĚMEC, D.: *Chorvatsko: kapesní průvodce.*, 3. vyd., CP Books, Brno 2005. 206 s. ISBN 8025105962
- HEŘMANOVÁ, N.: *Chorvatsko: průvodce do zahraničí.*, 1.vyd, Olympia, Praha 1999. 286 s. ISBN 8070335645

Národní park Paklenica: http://www.paklenica.hr/paklenica_en/Paklenica_Penjanje_en.htm

Oficiálne stránky Šibeninsko - kninskej župy: <http://www.sibensko-kninska-zupanija.hr/>

Oficiálne stránky Splitsko – dalmatínskej župy: <http://www.dalmacija.hr/>

Národný park Kornati: <http://www.chorvatsko.cz/svdalos/kornati.html>

Obr. 3 Stručný plánik kaňonu Velka Paklenica.

3 KOMENTOVÁNÍ TRASY SPLIT – ZADAR

Blanka Rokytová (KGG PŘF UPOL)

3.1 ÚVOD

Jižní pobřeží Chorvatska se od pradávna nazývá Dalmácie. Ať už sem jedete za sluncem nebo čerstvými dary moře, plachtit nebo obdivovat nádhernou krajinu, záhy zjistíte, že pobřeží Dalmácie patří k nejkrásnějším místům v Evropě. To je dáno nejenom její výhodnou polohou a nádherným přírodním reliéfem, které vytvářejí úchvatná panoramata tyrkysové průzračného moře, ze kterého se zvedají majestátné hřebeny hor, ale i bohatou kulturou místních lidí a pohodovou atmosférou, která zde panuje.

Dalmácie je rozdělena do několika regionů. Do severní Dalmácie řadíme oblast okolo Zadaru a Šibeniku, města bohatého na kulturně – historické dědictví a památky, o kterém se v referátu později budu zmiňovat více. Oblast okolo Splitu tvoří střední Dalmácie a oblast kolem Dubrovníku je jižní Dalmácie.

Mimo město Šibenik si v této práci představíme také Primošten, drahokam chorvatského pobřeží a kolébku jednoho z nejznámějších chorvatských červených vín – babić. Zatouláme se také do jedinečného města Trogir, jehož historické jádro je na seznamu světového kulturního dědictví UNESCO a v neposlední míře si povíme také něco o národním parku Krka.

3.2 TROGIR

Existence tohoto města je doložena už ve 3. století před Kristem, bylo známo jako řecká osada Tragurion.

V období od 13. do 15. století pak dochází k velkému rozkvětu, je vytvořen dnešní ostrov a na něm vybudované Staré město. Roku 1420 připadla celá Dalmácie Benátkám, avšak Trogir byl nadále tzv. svobodným městem. Byl tedy Benátčany obléhán a nakonec dobyt. Období benátské nadvlády zanechalo v tomto městě stopy. Přestavby z toho období vykazují četné typické benátské prvky, ke vzniku nových staveb však už příliš nedocházelo. Celkový obraz starého města, tak jak jej můžeme znát dnes, byl v podstatě dokončen v 17. století V období nadvlády Habsburků a v době královské a Titovy Jugoslávie se rozvíjelo pouze nové město a ostrov Čiovo. [1]

Toto starobylé městečko, zvané též jako Perla Jadranu obývá asi 12 000 obyvatel. Velká část s celkového počtu obyvatel města žije z cestovního ruchu. Město je však známé také jako centrum farmaceutického a tabákového průmyslu, rovněž se zde staví jachty.

Trogir se rozkládá na malém ostrůvku vtěsnaném mezi pevninu a ostrov Čiovo asi 25 km západně od Splitu. Má kompaktní středověké jádro, které bylo zařazeno do seznamu kulturních památek UNESCO. Staré město, sevřené se svými paláci, kostely a měšťanskými domy v obranných hradbách, působí jako skanzen. [2]

Od Pevniny se do města vchází renesanční Pevninskou bránou, pocházející z přelomu 16. a 17. století, kterou zdobí socha patrona města sv. Jana Ursiniho, prvního trogirského biskupa. Hlavní pěší zónou je ulice Gradska. V letech 1991 – 2001 se jmenovala Kohl- Genscher, jako výraz vděku vůči Německu, které jako první v EU uznalo samostatný chorvatský stát. Cestou po této třídě narazíme na Městské

muzeum. Stálá expozice zabírá celkem pět sálů zastupujících všechna období dlouhých trogirských dějin. Architektonickým skvostem Trogiru je bezesporu zdejší benátská katedrála zasvěcená sv. Vavřinci. Stavba začala kolem roku 1200 a byla dokončena v 17. století, takže na ní najdeme i gotické a renesanční prvky. Zajímavostí je, že zájemci o prohlídku musí být „slušně oblečení“, což v praxi znamená, že polonahým mužům i ženám je vstup zakázán a dovnitř se nedostanou ani turisté v šortkách. [3]

Za zmínku stojí také palác Čipiko, který se nachází naproti katedrále. Skládá se z Velkého a Malého paláce a pochází z konce 15. století. Poznáme jej podle ochozu zdobeného překrásnými řezbami. Mimo tyto památky zde můžeme také navštívit Basiliku Svaté Barbory, kapli Všech Svatých nebo třeba pevnost Kamerlengo. V někdejší areálu této vojenské benátské pevnosti se dnes nachází fotbalové hřiště. Ven z hradeb na pobřežní promenádu vede Mořská brána a malá lodžie, u níž se každý den koná rybí trh. [8]

V Trogiru se každoročně od poloviny června do poloviny srpna koná letní hudební festival, jehož návštěvníci mohou v místních kostelech a na náměstích zhlédnout vystoupení interpretů lidové a vážné hudby. [3]

3.3 PRIMOŠTEN

Toto městečko leží v nejjižnější části Severní Dalmácie, 28 km jižně od Šibeníku a má necelých 3000 obyvatel. Každé léto se však mnohonásobně rozrůstá o davy cizinců. Primošten je od 60. let minulého století nejpopulárnějším a nejdražším letoviskem v okolí. Byl založen bosenskými uprchlíky před Turky v první polovině 16. století na malém ostrově, odděleném od pevniny úzkým průlivem. S pevninou byl ostrov spojen mostem, který bylo možné v případě nebezpečí rychle rozebrat. Odtud také pochází název sídla Primošten – přimostěný (spojený mostem s pevninou). [5]

Rozkládá se na dvou poloostrovech mezi zátokami Luka Primošten a Raduča. Na prvním se rozkládá původní stará vesnice. Druhý, zalesněný sousední poloostrov zvaný *Raduča* zaujímají výhradně zařízení cestovního ruchu - ubytovací, stravovací atd. Nevelké historické jádro města leží na ostrově hned za městskou branou, odkud můžeme dojít ke kostelu sv. Jiří. Od kostela se otevírá krásný výhled na vesnici, okolní pobřeží a přilehlé moře. [6]

Mezi hlavní ekonomické aktivity patří, pěstování vinné révy, olivovníků, rybolov a cestovní ruch. V zátokách se táhnou 2 velké pláže. Před Primoštenem leží několik samostatných ostrůvků, na jednom z nich, zvaném Smokvica se nachází nudistická pláž. Okolní svahy pokrývají známé primoštenské vinice. Vinná réva zde zraje na terasách na suchém krasovém skalnatém podkladu. Z ní se vyrábí tmavě červené víno značky Babić, které patří mezi nejlepší dalmatská vína. [7]

V letních měsících se v Primoštenu pořádá řada kulturních a uměleckých akcí. Den obce se slaví na svátek Panny Marie Loretánské 10. května, kdy tradiční procesí prochází ulicemi starého města. Další lidová slavnost - *fešta* - k počtě Panny Marie se koná 28. července, procesí se účastní na vodě desítky lodí a člunů. V prvním týdnu v srpnu lze zažít Primoštenskou slavnost a zvyky. Tohle město má také výborné podmínky pro provozování vodních sportů a nabízí večerní pobavení na diskotékách a tanečních terasách. [6]

3.4 ŠIBENIK

Na rozdíl od všech ostatních větších měst neleží původ Šibeniku v antice, neboť na jeho místě původně stávala chorvatská osada, která patří mezi nejstarší slovanská osídlení na pobřeží Jadranu. Město v 11. stol. založil král Petr Krešimir IV, avšak již ve 12. stol. bylo dobyt a vyplněno Benátčany, kteří se zde udrželi jen několik let. Později opanovali město znovu, tentokrát na dalších 300 let, a v té době se Šibenik nazýval Sebenico. Při druhém vpádu Benátčanů město nebylo zničeno, takže se mohlo dále rozvíjet a navazovat obchodní styky. Benátčany vystřídali Rakušané a v první světové válce Šibenik obsadili Italové, kteří se však museli stáhnout a město zůstalo v rukou Chorvatů. [8]

Šibenik má zvláštní polohu; je to jediný přístav, který neleží přímo na moři, ale při ústí řeky Krky. Po Rijece a Splitu je Šibenik třetím největším přístavem v Chorvatsku.

Domy starého města stojí na strmých svazích. Nedostatek místa měl za následek, že většina ulic je velmi úzkých. Strmé ulice, kolmé na břeh, jsou tvořeny schodišťovými stupni. Při pohledu od přístavu vzhůru k okolním kopcům připomíná měst amfiteátr. [5]

Centrum starého města se nachází v blízkosti přístavu, kde také stojí nejvýznamnější sakrální památka a zároveň také symbol města - katedrála sv. Jakuba. Kostel vystavěný převážně z mramoru a vápence, který byl na stavbu dovezen z ostrova Brač, se stavěl plných 130 let. Tato památka figuruje také na listině světového kulturního dědictví UNESCO od roku 2000. Největší zvláštností stavby je venkovní vlys, který tvoří 71 lidských hlav. Jde o tváře obyčejných lidí, v nichž jsou zachyceny nadčasové lidské emoce jako klid, hněv, pýcha či obavy. [8]

Tohle město je významným průmyslovým centrem s doky a kovozpracujícími závody, obývané asi 50 000 obyvateli. V posledních letech hraje v životě města stále větší roli cestovní ruch, nejen díky vlastnímu historickému jádru města, ale i díky nedalekým národním parkům Krka a Kornati.

3.5 NÁRODNÍ PARK KRKA

Nedaleko od starobylého města Šibenik se rozkládá nejmladší ze sedmi chorvatských národních parků, Národní park Krka. Zelená oáza v jinak vyprahlé krajině patří k nejmalebnějším scenériím v jižní Evropě. Rozprostírá se severovýchodně od Šibeniku na ploše přes 109 km² a sleduje koryto řeky Krky s ohromujícími vodopády krasového původu. Řeka Krka je nejdelší řekou ve střední Dalmácii (72,5 km). Národní park byl oficiálně vyhlášen v roce 1985. Příznivé klimatické podmínky v povodí řeky vytvářejí ideální domov pro zdejší faunu a flóru. Roste zde více než 860 druhů rostlin, oblast je domovem asi 220 druhů ptactva, 18 druhů ryb a nesčetných druhů obojživelníků. [1]

Na některých místech parku se dá také koupat např. vodopád Skradinsky buk. V areálu rezervace se nachází také několik významných kulturních památek např. pravoslavný Krcký klášter. [3] Hned při jižním vstupu do parku je půvabné přímořské městečko Skardin, oblíbený cíl jachtařů. Další pozoruhodností této oblasti je rákosem lemované jezero Visovac se stejnojmenným Klášterem uprostřed. [4]

POUŽITÁ LITERATURA

- [1] CHORVATSKO: *Kompletní průvodce na cesty*. Brno: CPress, 2009. 527 s. ISBN 978-80-251-2217-4
- [2] DALMÁCIE: *Dalmácie Live*. Praha: Jan Vašut, 2001. 128 s. ISBN 80-7236-225-9
- [3] OLIVER, J.: *Chorvatsko*. Praha: Svojtka & Co., s.r.o., 2008. 328 s. ISBN 978-80-7352-478-4
- [4] MCKELVIE, R.; MCKELVIE, J.: *Desetkrát víc zážitků – Dubrovnik a Dalmatské pobřeží*. Praha: Euromedia group, k.s., 2006. 132 s. ISBN 80-86938-68-9
- [5] CHORVATSKO.: *Střední Dalmácie- průvodce po zahraničí*. Praha: Kartografie Praha, a.s., 2004. 189 s. ISBN 80-7011-772-9
- [6] *Jaderské moře – průvodce po pobřeží Chorvatska* [online]. [cit. 2010-05-18]. Dostupné z WWW: < <http://www.chorvatsko.cz/svdal/primos.html> >.
- [7] *Dalmácie* [online]. [cit. 2010-05-16]. Dostupné z WWW: < <http://primosten.chorvatske.cz/> >.
- [8] *Dalmácie* [online]. [cit. 2010-05-17]. Dostupné z WWW: < <http://sibenik.chorvatske.cz/> >.

4 KOMENTOVÁNÍ TRASY ZADAR - ZAGREB

Bc. Boris Hůlka (GÚ PŘF MU)

4.1 LIČKO – SENJSKÁ ŽUPA

Rozloha: 5 352 km²

Počet obyvatel: 53 643 (7ob/km²)¹

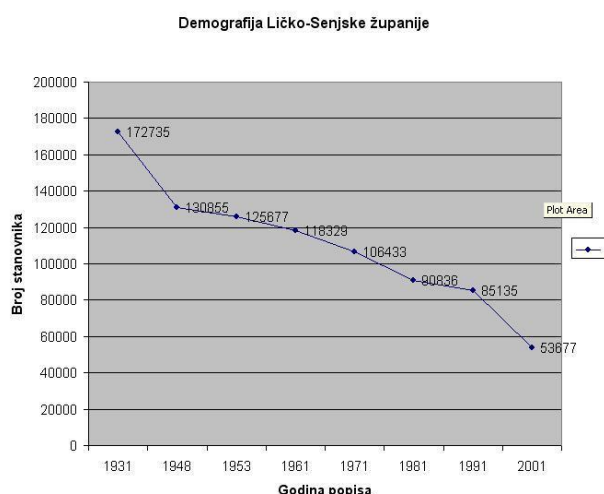
Podřízené celky: 4 města a 8 opčin

Předseda župy (Župan): Milan Jurković (HDZ²)

Ličko-Senjská župa (chorvatsky Ličko-senjská županija) je župa na severu Dalmácie v Chorvatsku. Její hlavní město je Gospić s 12 980 obyvateli.

Župa hraničí na jihu se Zadarskou župou, na východě s Bosnou a Hercegovinou, její entitou Federací Bosny a Hercegoviny, na severu pak s Karlovačkou župou a s župou Přímoří – Gorski Kotar. Na západě je mořské pobřeží. K župě patří ještě některé ostrovy, např. severní část Pagu. Ve vnitrozemí se nacházejí velmi známé národní parky (představují 58% plochy všech národních parků Chorvatska – Plitvická jezera, Severní Velebit), a pohoří Velebit. Ličko Senjská župa patří k těm největším v zemi, zároveň ale také k těm nejchudším a nejméně osídleným. 86 % obyvatel jsou Chorvati a 11 % Srbové. Právě ti zde za války v 90. letech bojovali proti Chorvatům, podporovala je i tehdejší z Bělehradu řízená Jugoslávská lidová armáda.

Přiložený graf dokumentuje vývoj počtu obyvatel v Ličko-senjské župě. V první polovině byl 20. století byl počet obyvatel téměř dvounásobný oproti dnešnímu stavu. K významnému úbytku počtu obyvatel došlo vždy v souvislosti s válkou (1931/1948 II. SV válka, 1991/2001 Válka v Jugoslávii).

Obr. 1. Křivka znázorňující počet vývoj počtu obyvatel v druhé pol. 20. stol. (převzato z *Demografija Ličko-senjske županije, Školski atlas, Alpha, 2007, s. 73*)

¹ Údaje k roku 2001

² Chorvatská demokratická unie

Významná osobnost pocházející z této lokality:

Nikola Tesla – rodák obce Smiljan (4 km severozápadně od Gospiće) srbského původu. Narodil se v roce 1835. Vynalezl indukční motor a objevil vícefázový střídavý proud ➡ to přispělo k všeobecnému rozšíření elektřiny. Mimo jiné studoval techniku v Praze a Grazu.

4.1.2 Gospić

Městečko (665 m n. m.) leží uprostřed Lického polje³, 64 km jihozápadně od Plitvických jezer a 40 km východně od přímořského Karlobagu (Heřmanová 1999: 260). Gospić byl založen na konci 17. století jako vojenská základna, představoval strategický bod zdejší Vojenské hranice. V roce 1880 se stal hlavním městem oblasti Lika a v současnosti je hlavní městem Ličko-sejnské župy. Ve správním obvodu města Gospić žije 12 980 obyvatel, ve městě samotném potom 5 795 obyvatel⁴.

Mezi nejvýznamnější památky ve městě patří kostel Panny Marie postavený v roce 1870 na hlavním náměstí. U vchodu do kostela je umístěna pamětní deska připomínající bitvu, kterou město svedlo 21. až 22. května 1809 s obcí Bilaj nacházející se 4 km od Gospiće. Historické centrum města utrpělo velké škody během války v letech 1991-1995.

4.1.3 Otočac

Nevelké město nacházející se v severozápadní části Ličko-sejnské župy, 40 km od Plitvických jezer v nadmořské výšce 460 m na březích řeky Gacky. Tato ponorná řeka se pokládá za jednu z nejrybnatějších pstruhových řek v Chorvatsku. Otočac představuje středisko dřevozpracujícího průmyslu v oblasti. Ve městě žilo v roce 2001, 10 411 obyvatel.

Nad městem stojí zřícenina goticko-renesančního hradu Frankopanů z přelomu 15. a 16. století. Ve stejné době (v roce 1461) zde bylo zřízeno i biskupství. Frankopanové vlastnili město již od konce 12. století. Kromě zmiňovaného hradu se zde nacházela ještě pevnost sloužící jako obrana proti Turkům. Ta byla ovšem v roce 1812 zbořena. Významnou historickou památkou je rovněž barokní kostel sv. Trojice postavený v roce 1684 a v roce 1774 přestavěn. Jako vzpomínku na válku v 90. letech najdeme v okolí kostela dva zvony odlité sice v roce 1925, ale poškozené během zmiňované války.

4.2 KARLOVACKÁ ŽUPA

Rozloha: 3 626 km²

Počet obyvatel: 14 1 787 (36 ob/km²)⁵

Podřízené celky: 5 města a 17 opčin

Předseda župy: Ivan Vučić (HDZ⁶)

³ Polje jsou protáhlé, většinou uzavřené, velké (až 400 km²) krasové sníženiny, ohraničené příkrými svahy s ostrým úpatím. Vyskytují se ve velkých krasových oblastech s rovným nánosovým dnem. Polje jsou často zemědělsky využívány, jelikož se zde nachází úrodná půda, která je sem vlivem eroze zanášena z hor.

⁴ Údaje k 31.12. 2005

⁵ Údaje k roku 2001

⁶ Chorvatská demokratická unie

Karlovacská župa se nachází v centrálním Chorvatsku jihozápadně od Záhřebu v nížině kolem řeky Kupy. Na severu hraničí se Slovinskem a na jihu s Bosnou a Hercegovinou a Ličko-sejnskou župou. Hlavní město Karlovacské župy je Karlovac.

Karlovacská župa má vzhledem ke své poloze velmi strategický význam. Propojuje severní (vnitrozemskou) a jižní (pobřežní) část Chorvatska - spojuje Záhřeb s pobřežím Jadranu. Proto skrz oblast vede i železnice a nedávno otevřená dálnice ze Záhřebu do Splitu. Sever župy je nížinný, jih hornatý. Oproti Ličko-sejnské župě má daleko lepší dispozice pro zemědělství. Kromě řeky Kupy župou protéká ještě mnoho menších řek, které se stékají v Karlovaci. Obyvatelstvo tvoří z 85 % Chorvaté a z 11 % Srbové.

4.2.1 Karlovac

Karlovac je poměrně mladým městem. Založil ho habsburský arcivévoda Karel Štýrský (odtud jméno Karlovac) v roce 1579 jako protitureckou pevnost na soutoku řek Korany a Kupy, kterou se nepřátelům nikdy nepovedlo dobýt. Pevnost byla první svého druhu v Evropě. Měla půdorys šesticípé hvězdy vybavenou mohutnou a důmyslně řešenou fortifikační soustavou. Střed tvořilo náměstí, síť ulic byla přísně pravoúhlá (Heřmanová 1999: 257). Od konce 18. století, po pominutí tureckého nebezpečí, se stal Karlovac svobodným královským městem a město se tak stále výrazněji mohlo prosazovat jako středisko hospodářského života, obchodu i řemesel a později též vznikajícího průmyslu. Nejvíce se město dostalo do podvědomí během války v roce 1991, kdy se v jeho okolí svedly jedny z nejtěžších bojů mezi chorvatskými a srbskými oddíly.

Nejvýznamnější historické památky představuje kostel Nejsvětější Trojice na hlavním náměstí a palác Frankopanů na Strossmayerově náměstí, kde získalo své působiště Městské muzeum. Kostel Nejsvětější Trojice byl postaven v letech 1683-1692, zajímavostí kostela je oltář z černého mramoru. V Karlovaci se nachází rovněž pravoslavný kostel sv. Mikuláše z roku 1786. Na okraji Karlovace stojí další důležitá památka – hrad Dubovac ze 13. století, ovšem ve století 19. přestavěn v novorománském stylu.

Dnešní Karlovac je průmyslové město (především strojírenský a textilní průmysl) a důležitý silniční uzel pro cesty do Slovinska. V Karlovaci se nachází největší pivovar v Chorvatsku – Karlovačka pivovara. Žije zde 49 082 a v celém správním území města 59 395 obyvatel⁷.

⁷ Údaje k 31.12. 2001

POUŽITÁ LITERATURA

SVOBODOVÁ, Lenka; KOVAL, Josef. *Chorvatsko*. Vyd. 1. V Praze : Ikar, 2003. 288 s. ISBN 8024901579.

Chorvatsko : Kvarner a severní Dalmácie. 1. vyd. Praha : Kartografie Praha, 2003. 187 s. ISBN 8070117583.

SABO, Alexander. *Chorvatské pobřeží Jadranu : cestovní příručka se 148 vyobrazeními a 16 mapami*. 1. vyd. Praha : GeoMedia, 1998. 254 s. ISBN 8086169243.

HEŘMANOVÁ, Nina. *Chorvatsko : průvodce do zahraničí*. Vyd. 1. Praha : Olympia, 1999. 286 s. ISBN 8070335645.

Demografija Ličko-senjske županije, prema knjizi. *Školski atlas*. Alpha, Zagreb 2007., ISBN:978-953-168-254-1. 73 s.

5) BOSNA vs HERCEGOVINA – SPOLEČNÉ ZNAKY, ROZDÍLY

Tomáš Körner (KGG PŘF UPOL)

Oficiální název státu je Bosna a Hercegovina. Celková rozloha je 51 209 km², z toho pobřeží zaujímá 24 km (CIA-The World Factbook 2011). Území Bosny a Hercegoviny se dále dělí na dvě části. Prvním územím je Federace Bosny a Hercegoviny, které zaujímá 51 % z celkové rozlohy státu. Druhým vyčleněným územím je Republika Srbská jejíž rozloha tvoří 49 % z celkové rozlohy státu. Zvláštní statut získala oblast Brčko, která spadá do obou zmiňovaných území. Celková délka hranic je 1 538 km z toho 932 km na západě je společných s Chorvatskem, 249 km na jihovýchodě s Černou Horou a 357 km na severovýchodě se Srbskem (CIA-The World Factbook 2011). Nejvyšším bodem je hora Maglič s nadmořskou výškou 2 386 m, která je součástí Dinárského pohoří, tento vrchol se nachází na hranici s Černou Horou. Naopak nejnižším bodem je 0 m n. m. u Jaderského moře. (Wikipedia, the free encyclopedia 2011)

Počet obyvatel Bosny a Hercegoviny se pohybuje okolo 3 842 566, z toho přibližně 2 327 000 žije na území Federace Bosny a Hercegoviny, 1 437 000 na území Republiky Srbské a asi 80 000 potom žije v oblasti Brčko. Hustota osídlení je 75 obyv./km², ve Federaci Bosny a Hercegoviny je hustota 90 obyv./km², v Republice Srbské 57 obyv./km² a v oblasti Brčko je to 162 obyv./km² (Agentura pro statistiku Bosny a Hercegoviny 2009). Poslední sčítání obyvatelstva proběhlo v roce 1991, tedy chvíli před vypuknutím války. Současná čísla jsou tedy pouze odhadem Agentury pro statistiku Bosny a Hercegoviny. Sčítání obyvatelstva je v této zemi velice citlivou politickou záležitostí, proto se dosud nepodařilo schválit potřebné zákony a plánované sčítání v roce 2011 tak pravděpodobně vůbec neproběhne.

Podle oficiálního soupisu z roku 1991 žije na území Bosny a Hercegoviny 43 % Bosňáků, 31 % Srbů, 17 % Chorvatů a 6 % ostatních národnostních menšin (Agentura pro statistiku Bosny a Hercegoviny 1991). Podle odhadu z roku 2000 zde žije 48 % Bosňáků, 37 % Srbů, 14 % Chorvatů a 1 % ostatních národnostních menšin (CIA-The World Factbook 2000). Z náboženského složení jsou zde nejvíce zastoupeni muslimové 40 %, pravoslavní 31 %, římskokatolíci 15 % a ostatní náboženství 14 % (CIA-The World Factbook 2009).

Jako úřední jazyky jsou na území Bosny a Hercegoviny rovnoprávně uznávány bosenština, srbština a chorvatština. Rozdíly v mluvené formě jsou bezvýznamné. Pro chorvatštinu a bosenštinu jsou typické silné tendence pro kodifikaci nových nebo regionálních výrazů s cílem zdůraznit národní specifičnost, tento trend se odráží i v úředních dokumentech a školních učebnicích.

Hlavním městem Bosny a Hercegoviny a zároveň Federace Bosny a Hercegoviny je Sarajevo s 392 000 obyvatel (CIA-The World Factbook 2009). Hlavním městem Republiky Srbské je Banja Luka s 225 000 obyvatel. Dalšími městy jsou Zenica, Tuzla, Mostar, Prijedor.

Hlavní peněžní jednotkou je 1 BAM (zkracovaný KM = konvertibilní marka) = 100 feningů, tato měna byla zavedena 11.8.1997 a v oběhu je od června 1998. Z cizích měn je nejvíce používáno euro, při jeho použití se však na transakci musí dohodnout oba účastníci předem. Významnou událostí v poslední době je realizace Dohody o stabilizaci a přidružení mezi EU a Bosnou a Hercegovinou. Dohoda odstraňuje cca 95 % cel na zboží z EU. Zavedení bezvízového styku s členskými zeměmi EU

se předpokládá pravděpodobně během roku 2011. Bezvízový styk přispěje ke zvýšení volného pohybu osob v zemích EHP a přispěje k rozšíření obchodní výměny s jeho zeměmi.

5.1 HERCEGOVINA

Hercegovina je historické území, nacházející se na jihu Bosny a Hercegoviny. Centrem oblasti je město Mostar s přibližně 100 000 obyvateli. Rozloha tohoto území je mezi 11,300 až 12 276 km² (Wikipedia, the free encyclopedia 2011). Tento fakt je dán tím, že neexistuje přesná hranice oddělující obě tyto území. Hercegovina tedy tvoří přibližně 20 % celkové rozlohy státu. Jedná se o horskou, řídko osídlenou oblast s četnými údolími, horami a hustými lesy. Reliéf je převážně horský, avšak výjimku tvoří údolí řeky Neretvy v centrální části území a nížina v blízkosti Jaderského moře. Bosna se oproti tomu nachází v severní části a její rozloha je okolo 80 % celého státu. Reliéf Bosny je charakteristický Panonskými nížinami na severu a Dinárskými horami na jihu. Významnými řekami regionu jsou Sáva a Drina.

Populace Hercegoviny byla vždy v průběhu historie etnicky velmi smíšená, tento fakt nezměnily ani bosenské války, které vedly k masovým etnickým čistkám. Při posledním sčítání byl počet obyvatel 437 095, což je více než 10 % z celkové populace (Agentura pro statistiku Bosny a Hercegoviny 1991). Chorvaté žijí především v západní části Hercegoviny a jejich počet se odhaduje na 50 % ze všech obyvatel Hercegoviny. Bosňáci žijí v centrální části území kolem řeky Neretvy a jejich podíl se odhaduje na 25 %. Východní část Hercegoviny je osídlena převážně Srby, kteří se na populaci podílí také 25 %.

V raném středověku bylo celé území Bosny a Hercegoviny rozděleno na mnoho nezávislých území. Roku 1463 tato území přišla o svou nezávislost a byla násilně připojena k Osmanské říši. Po čtyřech stoletích okupace se v roce 1878 celé území dostalo pod nadvládu Rakouska-Uherska. V této době začali bosenští Srbové poprvé silněji uvažovat o vytvoření Velkého Srbska, které by mohlo být připojeno k Srbsku a Černé Hoře. V roce 1908, Rakousko-Uhersko anektovalo tuto provincii, což vedlo k bosenské krizi a později k atentátu na arcivévodu Františka Ferdinanda. Po první světové válce se Hercegovina stala součástí Království Jugoslávie. Po druhé světové válce se Bosna a Hercegovina stala jednou z republik SFR Jugoslávie, tento stav zůstal až do rozpadu Jugoslávie. V současné době je Hercegovina rozdělena na dvě poloviny, západní, která patří Federaci Bosny a Hercegoviny a východní, která je nejjižnější součástí Republiky Srbské.

POUŽITÁ LITERATURA

Agentura pro statistiku Bosny a Hercegoviny – *Demography*. [online].[cit. 2011-05-18]. Dostupný z WWW:<http://www.bhas.ba/tematskibilteni/DEM_2009_002_01-bh.pdf>.

Businessinfo.cz 1997-2011: *Geographical information-countries*. [online].[cit. 2011-05-18].

Dostupný z WWW:<<http://www.businessinfo.cz/cz/sti/bosna-a-hercegovina-zakladni-informace-o-teritoriu/1/1001163/>>.

Central Intelligence Agency – The World Factbook – *Bosnia and Herzegovina* [online].[cit. 2011-05-18].

Dostupný z WWW:<<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/bk.html>>.

(IDB) U.S. Census Bureau – *Regions Summary* [online].[cit. 2011-05-19].

Dostupný z WWW:<<http://www.census.gov/ipc/www/idb/region.php>>.

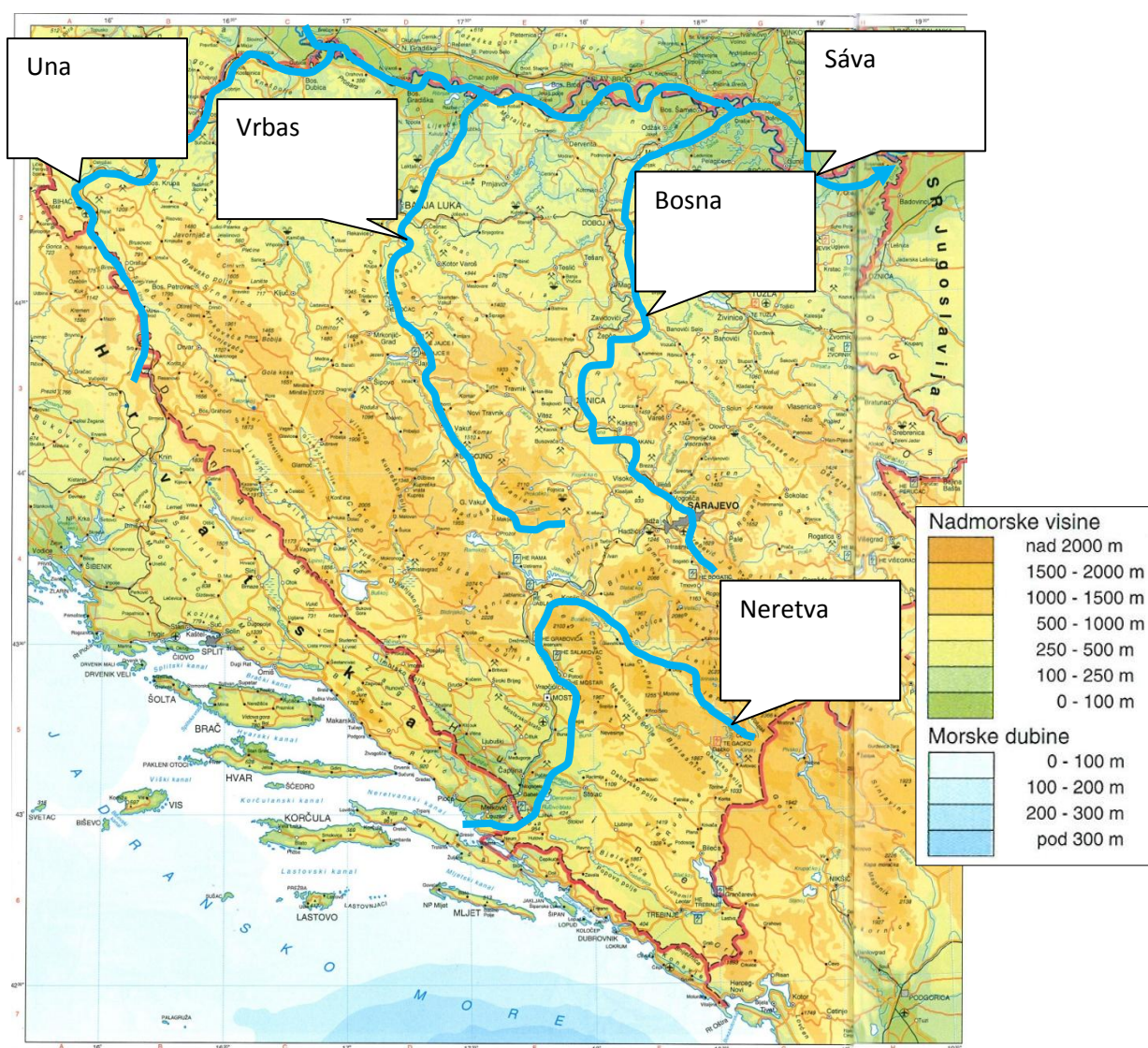
Wikipedia, the free encyclopedia - *Herzegovina* [online].[cit. 2011-05-19]. Dostupný z WWW:< <http://en.wikipedia.org/wiki/Herzegovina>>.

6 PŘÍRODNÍ POMĚRY BOSNY A HERCEGOVINY

Bc. Pavel Pohorský (GÚ PŘF MU)

6.1 PŘÍRODNÍ PODMÍNKY

Bosna a Hercegovina má rozlohu 51 tisíc km² a nachází se na severozápadě Balkánského poloostrova. Hraníčí na severu a západě s Chorvatskem. Hranice má délku 932 km. Na východě se Srbskem má hranice délku 302 km. A na jihozápadě s Černou horou o délce 225 km. Země leží mezi 42°a 46° severní šířky a mezi 15° a 20° východní délky. Nejníže položeným místem je hladina moře jižně od Mostaru. Nejvyšší horou je Maglić (2386 m). Většinu státu vyplňují pásma Dinárských hor s častým výskytem krasových jevů. Severní okraje země však přecházejí do Panonské nížiny podél největší řeky Sávy, která také odvodňuje převážnou většinu státu do Dunaje. Další nížina je na jihu u pobřeží Jaderského moře odvodňována řekou Neretva.

Obr. 1 Reliéf, nadmořská výška a hlavní řeky v BaH

6.2 GEOLOGICKÁ STAVBA

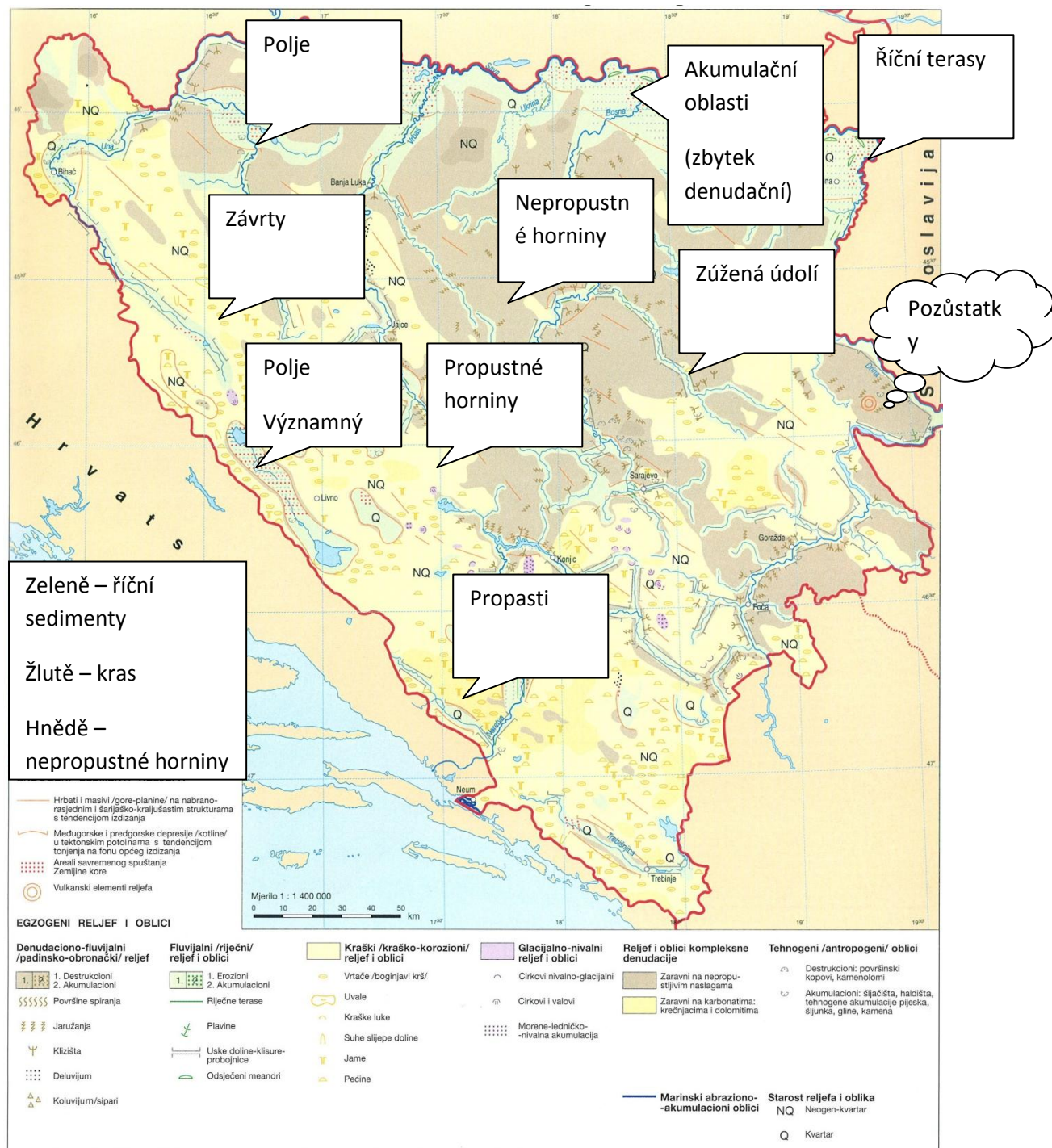
Větší část BaH je tvořena mořskými vápenci vzniklými především v druhohorách a třetihorách. V níže položené severní části země se nacházejí také sladkovodní vápence vzniklé v paleogénu. V geologické historii se střídala období vrásnění na přelomu prvohor a druhohor a během třetihor s obdobími klidu. V období klidu se usazovaly slepence a šterky. V zemi je výrazně vyjádřená orientace zlomů a geologických rozhraní ve směru severozápad-jihovýchod. Rozhraní tak procházejí paralelně s pobřežím Jaderského moře. V podstatě celé území bylo někdy v minulosti pod hladinou moře a usazovaly se tam vápenné sedimenty, ať už to byly dolomity nebo vápence nebo i metamorfované mramory nebo vápenné flyše (Obr. 2).

Obr. 2 Geologie BaH

6.3 GEOMORFOLOGICKÉ JEVY

BaH je tvořena Dinárskými horami, které ve Slovinsku navazují na Jurské Alpy. Táhnou se v délce 650 km a šířce 220 km podél Jaderského moře jihovýchodním směrem (Obr. 1). Jen v BaH se dělí na více než 20 dílčích pohoří jejichž nejvyšší vrcholy přesahují 2000 m a byly modelovány horským ledovcem. Kromě vyvýšenin jsou také velmi důležité polje, které mohou mít i více než 1000 km² (Obr. 3). Mezi největší patří bezodtoká Livanjsko polje.

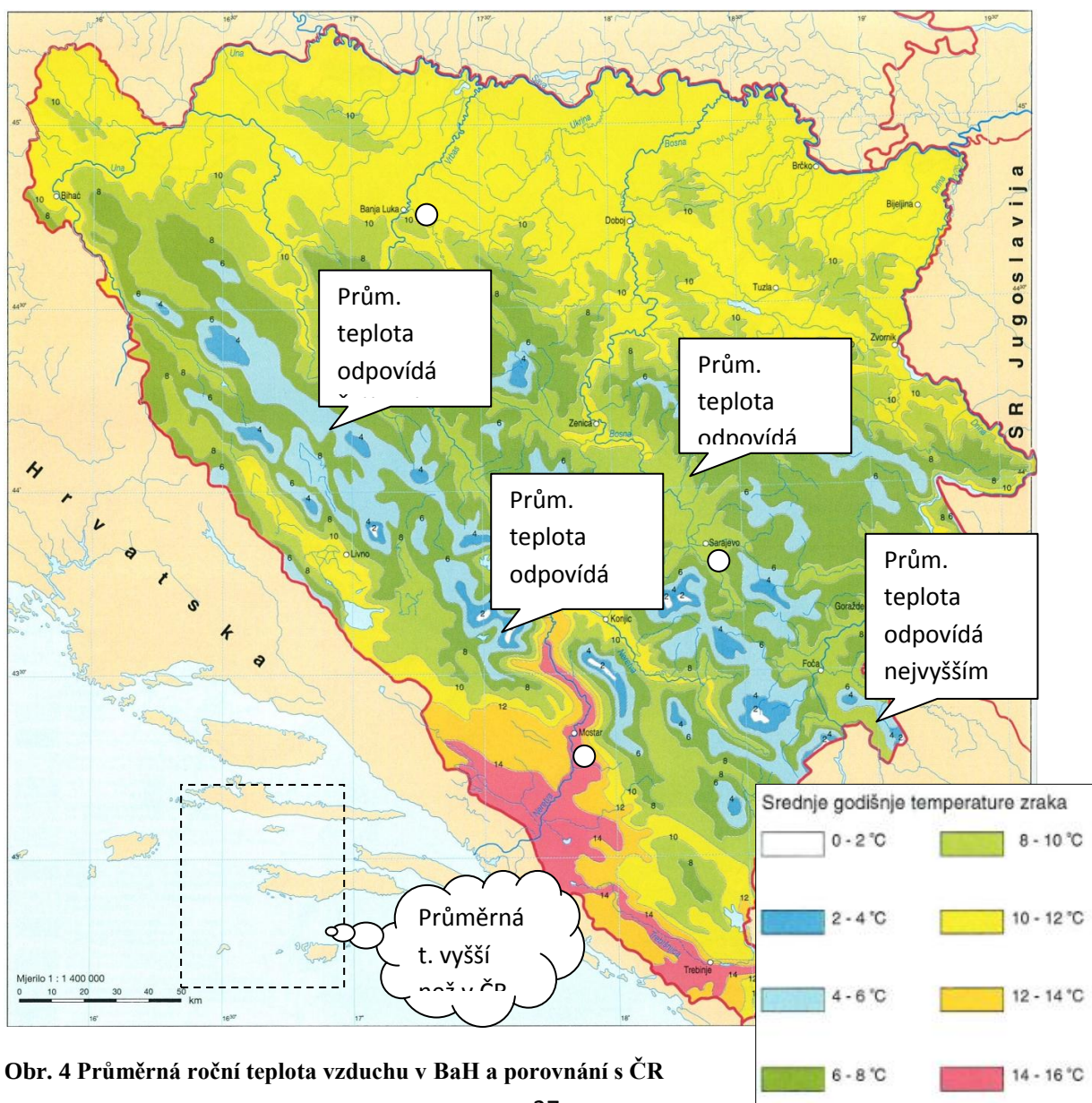

Obr. 3 Geomorfologie BaH

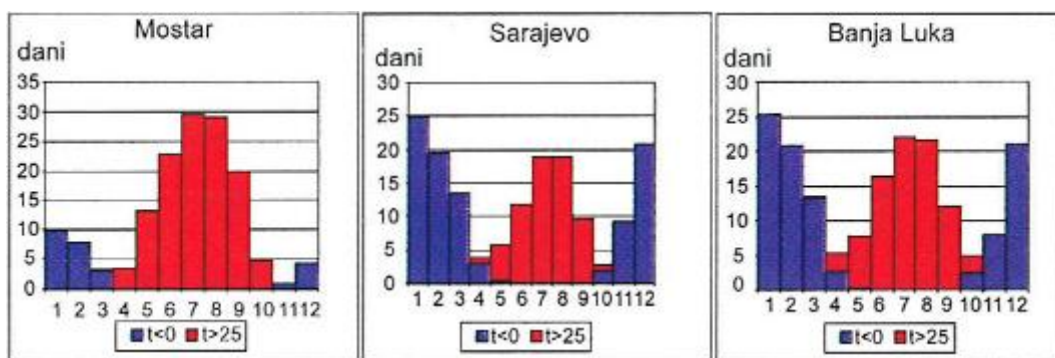
6.4 KLIMA

Klimaticky spadá BaH do subtropického pásu a mediteránního biomu stálezelených neopadavých lesů s výrazně vyjádřeným chodem období sucha a dešťů. V létě se zde vyskytuje horký vzduch, a pokud vegetace vyschne, vyskytují se požáry. V zimě sem zasahují výběžky polární vzduchové masy, a proto prší. V med. biomu srážky dosahují 500-600 mm, v horách až 2000. Oblasti více na východě mají nejteplejší období delší, maximum teplot je zpravidla v srpnu. Průměrná roční teplota je asi 15°C (ČR 7,3°C). Díky střádání podmínek zde panují dvě vegetační období na jaře a na podzim.

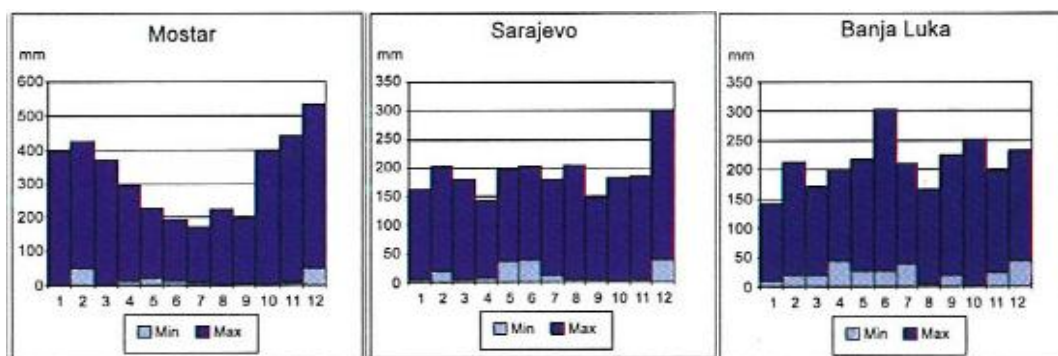
Bosna a Hercegovina je teplotně typickou mediteránní zemí s přechodným klimatem (Obr. 4, Obr. 5, Obr. 8), srážky jsou však vyšší než 600 mm téměř v celé zemi ať již vlivem hor nebo tím, že severní část země již přechází do biomu středoevropských listnatých lesů. Výše položené oblasti mají stejnou průměrnou roční teplotu jako v ČR, ale nížiny jsou výrazně teplejší. Liší se také roční chod teplot. Srážky se pohybují nejčastěji mezi 1000 a 2000 mm (Obr. 6). Nížiny mají okolo 750 mm srážek za rok. Období sucha trvá v Mostaru 5 měsíců, v Sarajevu 4,5 měsíce a v Banja Luce 3,5 měsíce. V červnu je tedy sucho (Obr. 7).

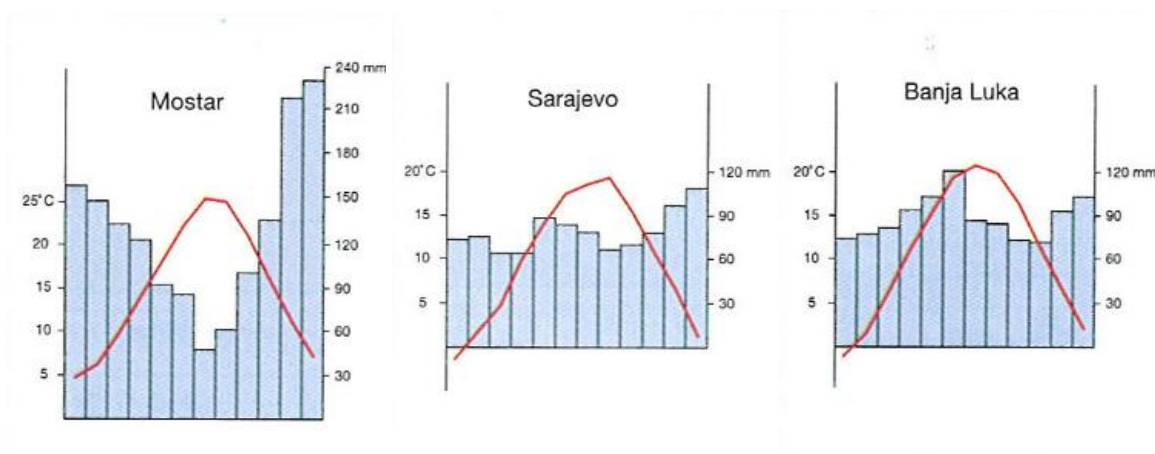
Obr. 4 Průměrná roční teplota vzduchu v BaH a porovnání s ČR

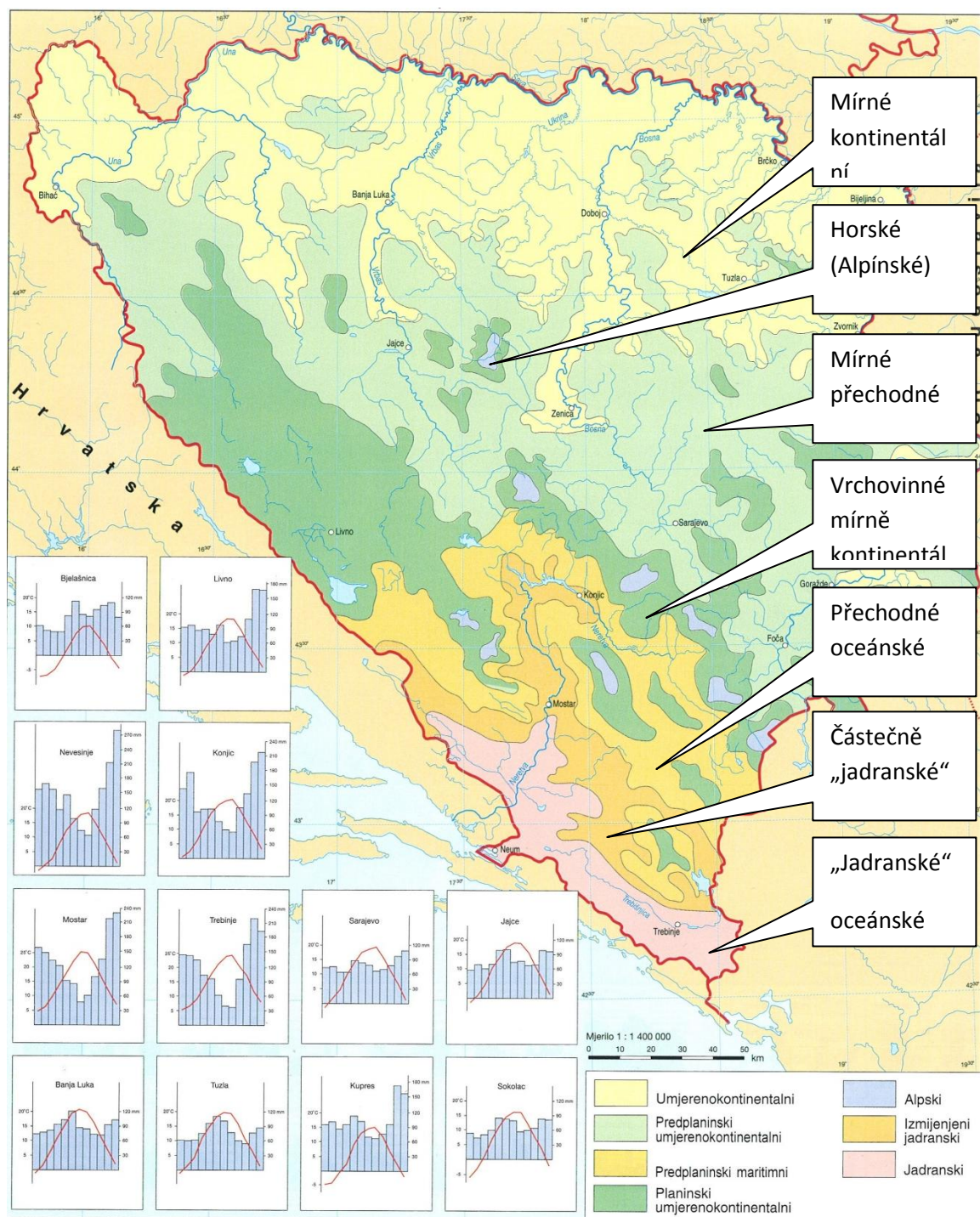
Obr. 5 Roční průběh mrazových a letních dnů ve vybraných městech BaH, modře $t < 0$, červeně $t > 25$, sloupce udávají, kolik dní v měsíci je teplota vyšší než 25°C resp. nižší než 0°C .

Obr. 6 Minimální a maximální měsíční srážky ve vybraných městech BaH.

Obr. 7 klimadiagramy vybraných měst BaH.

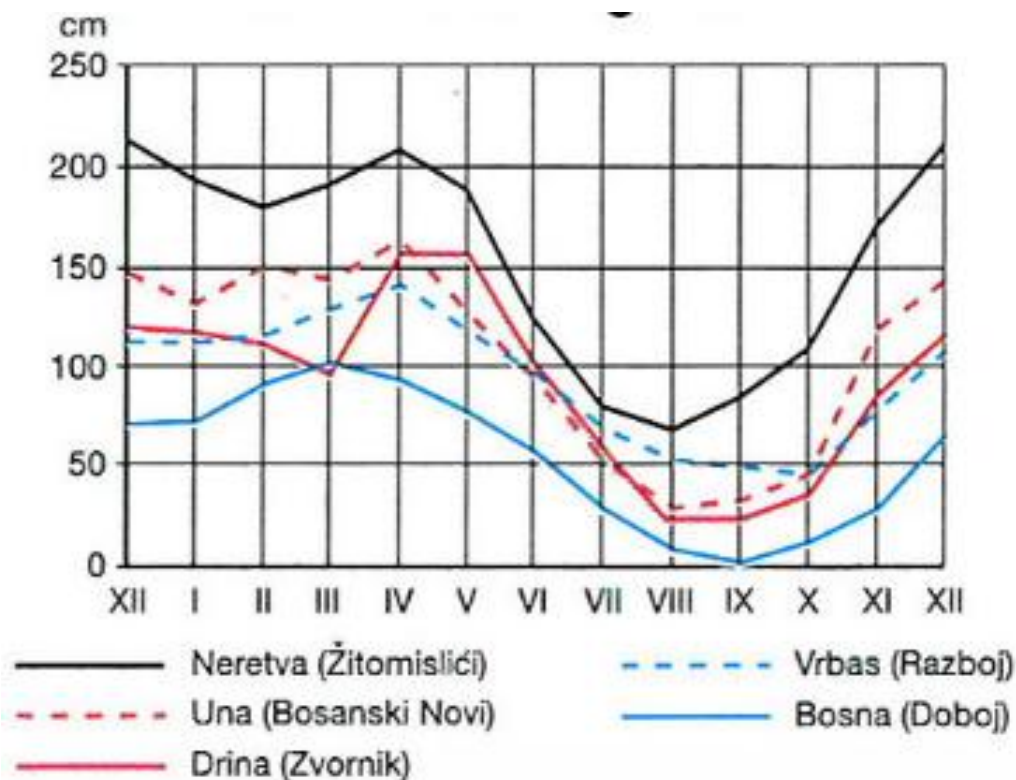
Obr. 8 Klimatické typy v BaH podle Atlasu světa

6.5 ŘÍČNÍ SÍŤ

Říční síť je celkově řídká vlivem vápencových hornin (Tab. 1). Většina řek má nejvyšší průtok zjara a během zim. V létě se snižuje často o více než polovinu (Obr. 9). Téměř všechny větší řeky jsou využívány k výrobě energie, protože často protékají úzkými skalnatými údolími (Bosna, Vrbas; Obr. 3). Uvádí se, že potenciál k výrobě elektřiny pomocí vodních elektráren je největší průmyslový potenciál státu.

Tab. 1 Průtoky největších řek v BaH (Labe 308 m³/s)

Řeka	Poloha v rámci státu	Průtok [mld. m ³]	Délka [km]	Úmoří	Počet vodních elektráren
Sáva	Sever	29,65	945	Černé moře	0
Bosna	Centrální část	5,1	271	Černé moře	1
Vrbas	Centrální část	3,7	240	Černé moře	3
Una	Západní část	7,3	214	Černé moře	1
Drina	Východní část	12,3	346	Černé moře	2
Neretva	Jih	8,2	218	Jaderské moře	4
Trebišnjica	Jižní cíp	3,1	96	Černé moře	1

Obr. 9 Chod průtoků největších řek v BaH

POUŽITÁ LITERATURA

Publikace:

- Esad Sejtarija (ed.), Orhan Zupčevi, Asim Abdurahmanović, Denis Šehić a kol. ATLAS svijeta: za osnovne i srednje škole. Sarajevo: Westermann Schulbuchverlag GmbH, 1998. ISBN 9958-39-001-9.
- Kartografiie Praha. Školní atlas světa. 6. vydání. Praha : Kartografie Praha, 1996. 150 s. ISBN 80-7011-375-8.
- Ottovo nakladatelství s.r.o. Ottova všeobecná encyklopedie ve dvou svazcích. 1. vydání. Praha : Ottovo nakladatelství Praha, 2003. 736 s. ISBN 80-7181-938.

Internetové zdroje:

- Geography of Bosnia and Herzegovina. (2011, March 18). In *Wikipedia, The Free Encyclopedia*. Retrieved 11:18, June 5, 2011, from http://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Geography_of_Bosnia_and_Herzegovina&oldid=419476054.
- Bosnia and Herzegovina. (2011, June 5). In *Wikipedia, The Free Encyclopedia*. Retrieved 11:18, June 5, 2011, from http://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Bosnia_and_Herzegovina&oldid=432654344.
- List of rivers of Bosnia and Herzegovina. (2011, April 18). In *Wikipedia, The Free Encyclopedia*. Retrieved 11:19, June 5, 2011, from http://en.wikipedia.org/w/index.php?title=List_of_rivers_of_Bosnia_and_Herzegovina&oldid=424664263.
- Maglić mountain. (2011, May 19). In *Wikipedia, The Free Encyclopedia*. Retrieved 11:19, June 5, 2011, from http://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Magli%C4%87_mountain&oldid=429895908
- Bosna i Hercegovina. (2011, maj 19). 'Wikipedia, Slobodna enciklopedija. Preuzeto 15:23, maj 19, 2011 iz http://bs.wikipedia.org/w/index.php?title=Bosna_i_Hercegovina&oldid=1462835.
- *Wikipedie: Otevřená encyklopedie: Bosna a Hercegovina* [online]. c2011 [citováno 5. 06. 2011]. Dostupný z WWW: http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Bosna_a_Hercegovina&oldid=6915747.
- CIA. *CIA - The World Factbook* [online]. 2011 [cit. 2011-06-05]. BOSNIA AND HERZEGOVINA . Dostupné z WWW: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/bk.html>>. ISSN 1553-8133.
- CzechTrade. *Bussines Info.cz : Oficiální portál pro podnikání a export* [online]. 2010, 10.08.2010 [cit. 2011-06-05]. Bosna a Hercegovina: Prudký pád přílivu přímých zahraničních investic za 1. pololetí 2010 . Dostupné z WWW: <http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/bosna-a-hercegovina/bosna-a-hercegovina-zahranicni-investice/1001163/58056/>>.

7 KRASOVÉ JEVY V DINÁRSKÉ OBLASTI

Bc. Daniela Fogašová (GÚ PŘF MU)

7.1 DINÁRSKY KRAS

7.1.1 Úvod

Oblasť JV Európy je známa svojimi krasovými útvarmi. Bohatosť ich výskytu bola príčinou, že z tejto oblasti pochádzajú jedny z prvých významných vedeckých popisov krasových javov. Mnoho termínov používaných v speleológii pochádza z juhoslovanských jazykov. Aj samotné slovo kras, ktoré je dnes používané vo všetkých svetových jazykoch, pochádza zo slovinčiny. Označovalo územie s osobitým skalnatým korózne-eróznym reliéfom na vápencoch SZ časti Dinárskeho krasu (Panoš, 2001). Práve Dinársky kras býva označovaný za najväčšiu a najvýznamnejšiu krasovú oblasť Európy.

7.1.2 Dinárska horská sústava

Dinárska horská sústava tiahnuca sa v smere SZ-JV naväzuje na Julské Alpy. Vnútorne sa člení na vonkajšie pásmo Dinárskeho krasu a vnútrozemské pásmo Bosenských hôr. Bosenské hory tvoria staršiu časť zloženú prevažne z bridlíc, vápencov a serpentínov. Zkrasovatené druhohorné vápence tu tvoria plošiny s príkrymi svahmi (napr. Javor, 1537 m). Hranica medzi Bosenskými horami a Dinárskym krasom je na rozdiel od neostrého vymedzenia Dinárskej horskej sústavy a Julských Álp jasne definovaná. Prebieha cez Kočevje, Sanski Most, Bugojno, Foču a Ivangrad v Čiernej hore.

7.1.3 Dinársky kras

Dinársky kras má rozlohu 56 000 km², čo predstavuje takmer ¼ územia a 78% krasu bývalej Juhoslávie. Rozprestiera sa v pruhu širokom 50 – 150 km od pobrežia, ktorý zasahuje na územie Slovinska, Chorvátska, Bosny a Hercegoviny a Čiernej hory. Tvorený je prevažne druhohornými vápencami a dolomitami zvrásnenými v období pleistocénu.

Oblasť Dinárskeho krasu sa začína na SZ Notranjsko-dolenjským krasom (územie Slovinska), ktorý pokračuje v Chorvátsku vysočinou Gorski Kotar a na JZ pokračuje pozdĺž pobrežia na jadranské ostrovy. Na Plješevicu na V nadväzuje bosensko-hercegovinská oblasť a oblasť krasu Čiernej hory, ktorá je najvyššou časťou Dinárskej horskej sústavy. Najdlhšou časťou Dinárskeho krasu je chorvátske pohorie Velebit s najvyšším vrchom Vaganski vrh (1758 m). Pohorie Velebit patrí medzi prírodné pamiatky UNESCO a na Z ohraničuje náhornú plošinu Lika s mnohými poljami a ponornými riekami. Plošina Lika je na S a SZ ohraničená pohoriami Veľká Kapela (1533 m) a Malá Kapela (1280 m) a na V Plješevicou (1657 m).

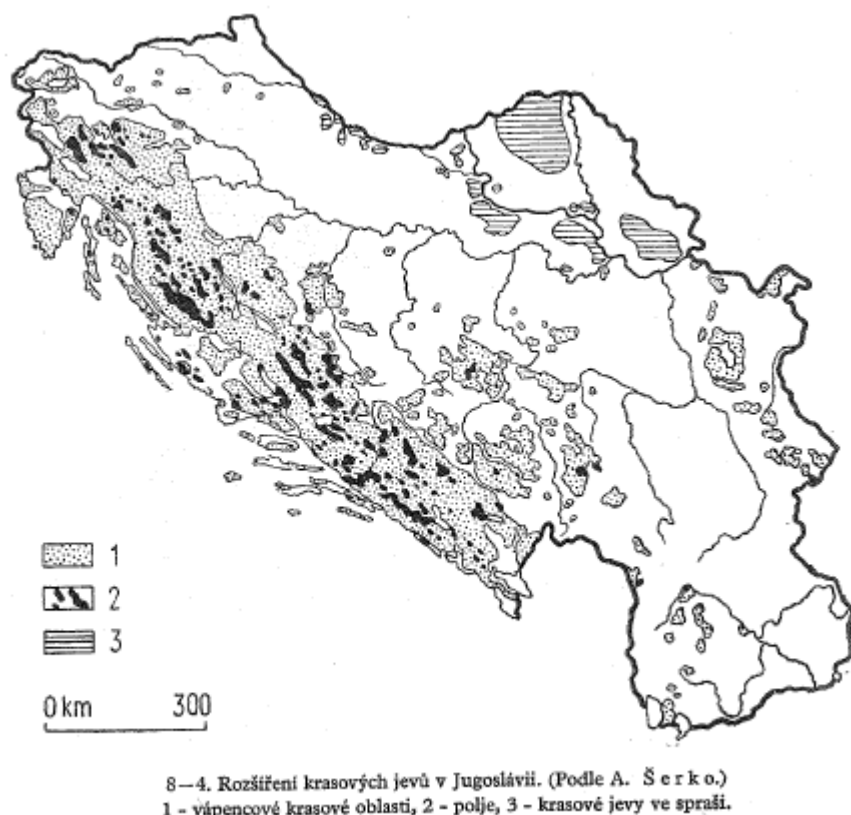
V oblasti Dinárskeho krasu sú vyvinuté azda všetky formy krasových javov. Odhaduje sa, že len samotných jaskýň je tu viac ako 12 000. Oveľa typickejšími javmi pre túto oblasť sú však polje, úvaly, škrapy, závrty, ponory, penovcové rieky, priepasti a i. Dinársky kras je typickým príkladom holokrasu (klasického krasu), v ktorom na povrch vystupujú holé, chemicky čisté vápence bez vegetačného krytu, tvoriace škrapové poli (HÄUFLER, 1964). Tieto rozsiahle polja sú často využívané

k poľnohospodárstvu. Najväčšie z nich Livanské polje s rozlohou 379 km² sa nachádza v JZ časti Bosny a Hercegoviny.

Dnes sú viaceré oblasti Dinárskeho krasu vyhlásené za chránené územia. Príkladom sú národné parky Severný Velebit, Paklenica, Durmitor, Plitvické jazerá, Risnjak a i.

7.1.4 Vybrané krasové lokality Dinárskej krasovej oblasti

V oblasti Dinárskeho krasu sa nachádza množstvo povrchových aj podzemných krasových útvarov. Ďalej uvedené vybrané lokality sú všeobecne považované za najvýznamnejšie a turisticky najatraktívnejšie.

Obr.1: Rozšírenie krasových javov v bývalej republike Juhoslávia (prevzaté z: HAUFLE, 1964)

7.1.4 Kras

Kras je sústava horských masívov v Slovinsku, v rámci ktorých sa nachádza zároveň rovnomenná plošina. Rozloha územia ohraničeného riekami Vipava, Soč, Terstským zálivom a horami Vremšica a Brkini, je 500 km², pričom časť tohto územia leží v Taliansku. Slovinský Kras je územie s veľkým počtom krasových útvarov medzi ktorými možno nájsť škrapy, závrty, úvaly, suché a slepé údolia, priepasti, jaskyne, ponory a i.

Najmohutnejšie slepé údolie je vytvorené riekou Reka, ktorá sa v uzávere kaňonovitého údolia prepadá do Škocjanských jaskýň. Postupne v nich vytvorila podzemný systém s dĺžkou 5 km a hĺbkou 300 m. Vchod do systému je jaskyňou Tichá jama. Tento systém 5 navzájom prepojených veľkých jaskýň s vodopádmi na podzemnej rieke Reka, kaskádami a jazierkami je od roku 1986 zapísaný v zozname svetového dedičstva UNESCO.

Obdobne vznikol aj systém Postojenských jaskýň, ktorými preteká rieka Pivka. Tá sa prepadá pod povrch v Postojenskej kotline nachádzajúcej sa v Novostranjskom krase, ležiacom SV od plošiny Kras a Reky. Postojenské jaskyne tvoria v Slovinsku najväčší, 20 km dlhý systém, ktorý je tvorený jaskyňami Postojnska, Pivka, Črna, Magdalena a Otoška. Samotná Postojnska jama je známa už od 13. st. a vďaka svojej dostupnosti patrí k najnavštevovanejším jaskyniam v Európe. Okrem samotnej bohatej kvapľovej výzdoby je jaskyňa známa výskytom vzácneho troglobiontného druhu macarátu jaskynného (*Proteus anguinus*). Tento slepý živočích bez pigmentu žije v tmavých častiach jaskyne pod vodnou hladinou.

Okrem už spomenutých sa v Slovinskom krase nachádza ešte množstvo menších jaskýň, poljí, ponorov a vyvieraciek a i. Výrazné pásma tvoria polje Babno, Loško, Cerkniško, Rakovsko, Planinsko, Logaško a i.

7.1.5 Pohorie Velebit

Pohorie Velebit tiahnuce sa v smere SZ – JV je najväčším pohorím Chorvátska. Geograficky sa člení na 3 časti: Severný, Stredný a Južný Velebit. Rieky pretekajúce týmto územím sa vnárajú pod povrch, kde ústia do mora vo forme podmorských vyvieraciek. Pohorie Velebit je biosférickou rezerváciou UNESCO a zahŕňa dva národné parky.

NP Severný Velebit je známy skalnými vežami prírodných rezervácií Rožanski kukovia a Hajdučki kukovi. Nachádza sa tu je 9. najhlbšia priepasť sveta priepasť Lukova jama hlboká 1392 m. Opačným extrémom je Jezera, najvyššie položená krasová plošina Velebitu vo výške 1500 m.

NP Paklenica sa nachádza v južnej časti pohoria Velebit. Najvýznamnejšími prvkami sú dva kaňony Malá a Veľká Paklenica, hlboké 650 a 700 m. Táto oblasť je bohatá aj na podzemné krasové javy. Doteraz tu bolo zistených 90 sintrových a ľadových jaskýň. Medzi najväčšie patrí Jama u Zubu Buljme, s pozostatkami jaskynného medveďa, Jama Vodarika, Medviďa špilja alebo Manita peč. Neďaleko Paklenice v JV časti Velebitu sa nachádzajú aj Cerovacké jaskyne s podzemnými jazerami.

7.1.6 Plitvické jazerá

V oblasti Mala Kapela sú súčasťou Dinárskeho krasu aj Plitvické jazerá chránené formou národného parku. Týchto 16 navzájom prepojených jazier vzniklo prehradením koryta vyzrážaným uhličitanom vápenatým tvoriacim travertínovú hrádzu. Najväčšie spomedzi nich je jazero Kozjak (81,5 ha) a Prošćansko jezero (68 ha). Voda pretekajúca z jazier vytvára vodopády, z ktorých najvyšší (78m) je na rieke Plitvica.

7.2 ZÁVER

Dinársky kras je svojou rozlohou a prírodným bohatstvom jedinečný. Geologické podložie vápencov a dolomitov tu dalo vzniknúť množstvu krasových javov. Možno tu nájsť skoro všetky ich formy a to na povrchu aj pod ním. Nielen v minulosti ale aj dnes sa viaceré speleologické výskumy sústredia do tejto oblasti. Svojou rozmanitosťou a bohatstvom výskytu tu lákajú krasové javy turistov aj odborníkov z celého sveta.

POUŽITÁ LITERATURA

Publikace:

- PŘIBYL, V.: *Základy karsologie a speleologie.*, 1. vyd., Academia, Praha 1992. 364 s. ISBN 80-000-0084-4
- PANOŠ, V.: *Karsologická a speleologická terminológia.*, 1. vyd., Knižné centrum, Žilina 2001. 352 s. ISBN 80-000-0084-4
- HÄUFLER, V.: *Zeměpis zahraničních zemí I.*, 1. vyd., ČSAV, Praha 1964. 832 s. ISBN 21-049-64
- KRÁL, V.: *Fyzická geografie Evropy.*, 1. vyd., Academia, Praha 1999. 348 s. ISBN 8020006842
- HEŘMANNOVÁ, N.: *Jugoslavie.*, 3. vyd., Olympia, Praha 1979. 274 s.
- NOVÁKOVÁ, M.: *Slovinsko: průvodce do zahraničí.*, 1. vyd., Olympia, Praha 2000. 108 s. ISBN 8070336242

Internetové zdroje:

- Nacionalni park Paklenica [on-line]. [29. 4. 2011], Dostupné na WWW: <<http://www.paklenica.hr/index.html>>
- Průvodce po pobřeží Chorvatska: Hory. [on-line]. [29. 4. 2011], Dostupné na WWW: <<http://www.chorvatsko.cz/obec/hory.html>>
- Průvodce po pobřeží Chorvatska: Severní Velebit. [on-line]. [29. 4. 2011], Dostupné na WWW: <<http://www.chorvatsko.cz/vylet/velebit.html>>
- Národní park Plitvická jezera. [on-line]. [29. 4. 2011], Dostupné na WWW: <<http://plitvice.wz.cz/galerie.htm>>
- Hedvabna stezka: cestovatelský portál. [on-line]. [29. 4. 2011], Dostupné na WWW: <<http://www.hedvabnastezka.cz/zeme/slovinsko/lublan-bled-postojenska-a-dalsi-zajimavosti-slovinska>>
- Novalja: Chorvatsko -horská sústava. [on-line]. [29. 4. 2011], Dostupné na WWW: <<http://www.novalja.sk/chorvatsko/informace-o-chorvatsku/kapitola/953>>

8 OCHRANA PŘÍRODY V BOSNĚ A HERCEGOVINĚ

Veronika Mrugalová (KGG PŘF UPOL)

8.1 NÁRODNÍ PARK SUTJESKA / NACIONALNI PARK SUTJESKA

Nachází se na jihovýchodním okraji Republiky srbské při hranicích s Černou Horou. Byl vyhlášen v roce 1962, a je tedy nejstarší národní park ve Federaci Bosny a Hercegoviny.

Svou rozlohou 172,5 km² je zároveň také největší národní park. (Anděra, 2008)

Národní park Sutjeska pokrývá rozsáhlé hornaté oblasti na hranicích Bosny a Hercegoviny a Černé Hory, údolí řek Piva, Drina, zdroj řeky Neretva a pohoří Bioca, Vucevo, Maglič, Volujak, Lebršnika a Zelengore. Povrch parku je 17 250 ha, z toho více než 66 % pokryto lesy, zatímco zbytek tvoří louky, pastviny a pozemky nad horní hranicí lesa. Kromě toho národní park Sutjeska zahrnuje loveckou oblast Zelengora, která postihuje oblast asi 53 240 ha. Park se rozprostírá přibližně mezi 43° 19' s. š. a 18° 37' v. d. Pohoří, která obklopují a jsou součástí národního parku Sutjeska jsou zároveň součástí pohoří Dinarid (Dinárské Alpy). Z geologických podmínek jsou na horách zastoupeny převážně sedimentární horniny, a mnohem méně vyvřeliny. Z půd převládají „crnice“ na vápencích, rendzina na dolomitech a hnědé půdy na varfenských sedimentech.

Z hlediska klimatu je tato oblast ovlivněna modifikovaným horským klimatem. Průměrná roční teplota je v Suhoj (690 m) + 8,6 °C, a Čemerno (1305 m nm) +6 °C. Vzhledem k neustálému teplému, středomořskému a drsnému, horskému podnebí této oblasti jsou časté a hojné, ale téměř rovnoměrně rozložené srážky ve formě deště a sněhu, v průměru 1 527 mm za rok v Čemernu.

Národní park Sutjeska je komplex nejrozmanitějších ekosystémů na území Bosny a Hercegoviny a jeden z nejvíce různorodých regionů jihovýchodní Evropy. Celý areál parku je charakteristický mimořádnou krásou a rozmanitostí typů krajiny - od jemného údolí, přes husté lesy a horské pastviny až po vysoká pohoří. Zelengora obsahuje osm ledovcových jezer "horských očí", ale to, co je typické pro tuto oblast, jsou hluboké kaňony Sutjesky, Hrčavky a Jabučnice, čistých horských řek plných pstruhů. Je to velmi cenný a bohatý fond volně žijících živočichů a vzácných druhů rostlin, z nichž mnohé jsou endemické. V srdci parku se nachází přísná přírodní rezervace⁸ Perućica (1434 ha), nejzachovalejší a největší prales (*srbsky prašuma*) v Evropě, kde jsou zřízením národního parku přísně zakázány jakékoliv lidské zásahy.⁹

8.2 NÁRODNÍ PARK KOZARA / NACIONALNI PARK KOZARA

Pohoří Kozara v SZ části Bosny a Hercegoviny při hranicích s Chorvatskem (region Benja Luka) ohraničují řeky Sáva, Sána, Vrbas a Una. Je známé jako rozlehlá (180 km²) oblast chovu lovné zvěře (jeleni, bažanti, lišky, kanci, divoké kachny a zajáci), jen malá část východně od města Prijedor byla z přírodních a historických důvodů vyhlášena národním parkem. (Anděra, 2008)

⁸ Přírodní rezervace, zahrnující 13 lesních společenstev v polohách od 600 m n. m. po horní hranici lesa (zhruba 1800-2000 m n. m.), je zde vyhlášena již od roku 1952. (Anděra, 2008)

⁹ Zdroj: internetové stránky Národního parku Sutjeska

Reliéf zdejší krajiny je výsledkem morfogeneze, tj. působení endogenních a exogenních geomorfologických procesů. Kozara je ostrovní hora, jejíž základ tektonického reliéfu se tvořil v pozdním kenozoiku. Především jsou zde zastoupeny eocenní flyše a druhohorní sedimenty a vedle nich pak, v jižní části zóny spodnoeocenní vápence.

Národní park má hustou říční síť radiálně odstředivého (*srbsky radijalnodendroidnog*) typu a jeho tvorbu výrazně ovlivnil reliéf a geologické poměry. Toky jsou zde hluboce zaříznuté a vytváří strmá a hluboká údolí.

Národní park se nachází v mírném klimatickém pásmu s jasně označenými čtyřmi ročními obdobími. Kontinentální vlivy jsou zřejmé v severovýchodní části národního parku, v jihozápadní části pak s příznaky vlivu Atlantiku. V létě je v podhůří Kozary průměrná červencová teplota je 21°C. V zimě bývá v průměru méně jak 30 dní se sněhovou pokrývkou. Průměrný roční úhrn srážek v severní části Národního parku se pohybuje mezi 900 a 1000 mm, na jižní straně 1000 až 1250 mm a ve vegetačním období (IV-IX) 500 až 600 mm v průměru za celou oblast.

98 % Národního parku Kozara zabírají lesy. Lesy v této oblasti mají především ochrannou funkci, která zahrnuje přežití rostlinných společenstev, genetických zdrojů a druhů v přírodním stavu. Nejhojnější stromy v parku jsou vysoké lesy buku a jedle. Celkem je zde evidováno 865 druhů rostlin. Faunu zde zastupují srna, prase divoké, vlk, liška, jezevec, kuna, skunk, divoká kočka, holub, sova, straka, datel velký a mnoho dalších.¹⁰

8.3 PŘÍRODNÍ PARK BLIDINJE

Přírodní park byl stanoven 30. dubna 1995. Jedná se o prostorné údolí, 3-5 km dlouhé, nacházející se v nadmořské výšce 1 150 – 1 300 m n. m., mezi pohořími Čvrnsnica a Vran. Jeho celková plocha je 364 km² a zahrnuje 3 obce Posušje, Tomislavgrad a Jablanica. Na východě se nachází údolí Grabovica, které se táhne až k řece Neretva. Údolí malého potoka Grabovica je zvláštní rezerva v parku, vtisknutého hluboko do hor, tvoří hluboký kaňon mezi strmými útesy pohoří Čvrnsnica. V údolí je malá vesnice Diva Grabovica, pojmenovaná po dceři místního pastýře, který zabil místního šlechtice, protože ona by neměla být provdána za jiného muže než jeho.

Tání ledovců z Čvrnsnici v průběhu dvou posledních dob ledových zde vytvořilo otevřené a pusté údolí Dugo Polje, pole vedoucí do parku. Nejdůležitější hydrografické jevy v oblasti parku je největší horské jezero v Bosně a Hercegovině – jezero Blidinje. Jezero Blidinje je přímým důsledkem ústupu horských ledovců, ale objevují se i názory, že se jedná o produkt antropogenních zásahů a aktivit člověka, s cílem udržet vodu, která je ztracena přes podzemní chodby, místních obyvatel a chovatelů dobytka, které byly zapečetěny závrtky z větví a hlíny, takže voda nemůže najít cestu do podzemí. Rozloha jezera se pohybuje mezi 2,5 a 6 km², zatímco jeho průměrná hloubka je 1,9 m, s výškou 1 184 m n. m. V zastoupení jsou zde husté lesy borovic, včetně endemických bělokorých borovic na Masna Luka. (VisitSarajevo Publications)

¹⁰ Zdroj: internetové stránky Národního parku Kozara

8.4 PŘÍRODNÍ PARK HUTOVO BLATO

Hutovo blato je přírodní rezervace nacházející se na jihozápadě Bosny a Hercegoviny, asi 30 km od města Mostar. Park je chráněn od roku 1995 jako důležitá lokalita pro mnoho rostlin a živočichů. Rozkládá se na ploše 7 411 ha a je jednou z nejbohatších mokřadních oblastí v Evropě. Mimoto je tato oblast uvedena na seznamu BirdLife International jako významná ptačí rezervace, která v zimě poskytuje útočiště až 240 druhům stěhovavých ptáků. Delta Neretvy byla uznána jako Ramsarské místo od roku 1992, Hutovo blato pak od 2001.

POUŽITÁ LITERATURA

ANDĚRA, Miloš. *Národní parky Evropy : Kompletní encyklopedický průvodce*. První české vydání. Praha : Slovart, 2008. 976 s. ISBN 978-80-7391-162-1.

NP "Sutjeska". *Nacionalni park Sutjeska* [online]. c2010 [cit. 2011-05-20]. Dostupné z WWW: <www.npsutjeska.net>.

Nacionalni park Kozara [online]. neuvedeno [cit. 2011-05-20]. Dostupné z WWW: <<http://www.npkozara.com/index.php>>.

VisitSarajevo Publications. *SARAJEVO* [online]. c2009 [cit. 2011-05-20]. Blidinje Nature Park. Dostupné z WWW: <<http://www.visitsarajevo.ba/maps-guides/around-sarajevo/national-treasures/blidinje>>.

Wikipedia : The Free Encyclopedia [online]. 2006, 27. ledna 2011 19:53 [cit. 2011-05-20]. Hutovo Blato. Dostupné z WWW: <en.wikipedia.org/wiki/Hutovo_Blato>.

9 FUNGOVÁNÍ BOSNY A HERCEGOVINY JAKO JEDNOTNÉHO STÁTU (ADMINISTRATIVNÍ ČLENĚNÍ, POLITICKÝ SYSTÉM)

Bc. Iva Sendlarová (GÚ PŘF MU)

9.1 VÝVOJ ÚZEMÍ BOSNY A HERCEGOVINY

Od konce 2. světové války byla Bosna a Hercegovina součástí Federativní lidové republiky Jugoslávie, od roku 1963 pak součástí Socialistické federativní republiky Jugoslávie. Již dlouhou dobu na tomto území bojují s palčivým národnostním problémem kombinovaným s problémem náboženským. V republice žijí Srbové a Chorvati vyznávající muslimské a křesťanské náboženství. V červenci roku 1990 se Bosna a Hercegovina prohlásila za svrchovaný a demokratický stát. Byly schváleny změny ústavy, které umožnily konání prvních svobodných voleb v listopadu a prosinci 1990. Rok 1991 byl poznamenán snahou srbského obyvatelstva Bosny a Hercegoviny o zabezpečení vlastní nezávislosti. Nejprve na počátku roku 1992 vyhlásila srbská komunita Republiku Srbskou (také Republika srbského národa Bosny a Hercegoviny) jako samostatná republika v rámci Jugoslávie. Na přelomu února a března 1992 se uskutečnilo referendum o nezávislosti Bosny a Hercegoviny, ve kterém se pro nezávislost vyslovilo 63% voličů. Dne 3. března 1992 byla vyhlášena nezávislost Bosny a Hercegoviny na Jugoslávii. Ve stejném roce byla přijata ústava, vytvořena vlastní srbská vláda, národní banka, policie atd.

9.2 ADMINISTRATIVNÍ ČLENĚNÍ

Dnešní administrativní členění Bosny a Hercegoviny bylo ustanoveno v Daytonské mírové smlouvě z listopadu 1995 (více v kapitole o politickém systému). Podle ní se Bosna a Hercegovina člení na 2 základní entity: *Federaci Bosny a Hercegoviny* (25 989 km²) a *Republiku Srbskou* (25 208 km²). Zvláštní status má tzv. *distrikt Brčko* (493 km²), který je definován v ústavě Bosny a Hercegoviny.

Hlavním městem Federace Bosny a Hercegoviny je Sarajevo, které je i hlavním městem celého státu. Na území této entity žijí převážně Bosňáci a Chorvati. Území se dělí na celkem 10 kantonů s širokou mírou samosprávy. Každý kanton má vlastního premiéra a kabinet. Jednotlivé názvy kantonů a jejich hlavní města jsou popsány v Tab. 1. Kantony se dále dělí na tzv. opštiny (obce s přenesenou působností či malé okresy), které jsou nejmenší správní jednotkou Bosny a Hercegoviny a ve Federaci jich je celkem 74.

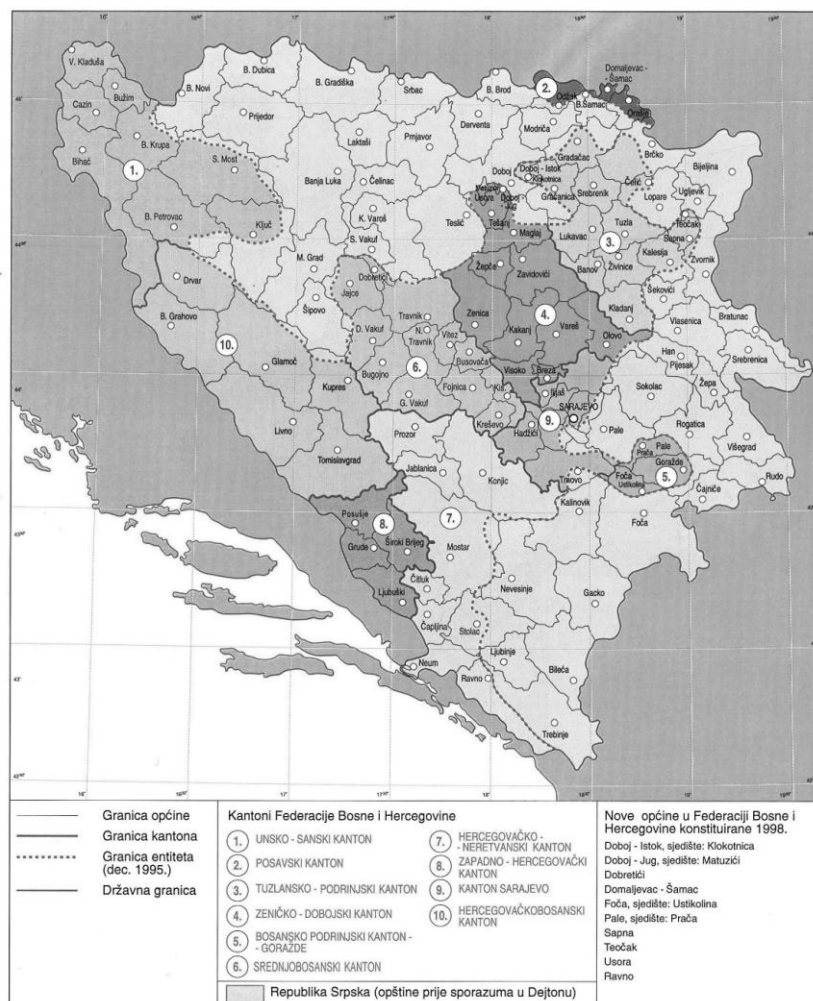
Tab. 1 Administrativní členění Federace Bosny a Hercegoviny

Entita	Kanton	Hlavní město
FEDERACE BOSNY A HERCEGOVINY	Unsko-sanský kanton	Bihać
	Posavský kanton	Orašje
	Tuzlansko-podrinjský kanton	Tuzla
	Zenicko-dobojský kanton	Zenica
	Bosensko-podrinjský kanton	Goražde
	Středobosenský kanton	Travnik
	Hercegovsko-neretvanský kanton	Mostar
	Západohercegovský kanton	Široki Brijeg
	Kanton Sarajevo	Sarajevo
	Hercegbosenský kanton	Livno

Oproti Federaci je Republika Srbská daleko více centralizovaná. Nedělí se na jednotlivé kantony, ale pouze na již zmíněné opštiny, kterých je na území Republiky celkem 63. Hlavním městem je Banja Luka a území je osídleno především Srby.

Distrikt Brčko je zvláštním případem území. Spadá přímo pod svrchovanost Bosny a Hercegoviny a je nezávislý. Území patří Federaci Bosny a Hercegoviny i Republice Srbské. Distrikt má vlastní vládu a parlament.

Celkové administrativní členění Bosny a Hercegoviny je zobrazeno na Obr. 1.

Obr. 1 Administrativní členění Bosny a Hercegoviny

Zdroj: ZUPČEVIĆ, O.: *Atlas svijeta: za osnovne i srednje škole*. Sarajevo: Sejtarija 1998. 148s.

9.3 POLITICKÝ SYSTÉM

9.3.1 Vývoj politického systému

Základním stavebním kamenem bosensko-hercegovského politického systému se stala již zmíněná *Daytonská mírová smlouva*, a to především její Anex 4: Ústava Bosny a Hercegoviny. Mírová smlouva byla vytvořena v listopadu 1995 a jejím cílem bylo především ukončení válečných konfliktů v Bosně a Hercegovině. Mimo jiné šlo také ustanovení způsobu existence jednotného bosenského státu, který by zajistil rovnoprávné postavení všech národů daného státu – tedy Bosňáků, Srbů a Chorvatů. Došlo k dohodě o vymezení kompetencí mezi entity a celostátní instituce (více v podkapitole o současném politickém systému).

Od podepsání Daytonské dohody prošel politický systém významným vývojem a dnes je již velmi odlišný od původního systému z roku 1996. Především se o to zasloužil verdikt Ústavního soudu Bosny a Hercegoviny z roku 2000 a následné *Sarajevské dohody*, které zakotvily zastoupení všech bosensko-hercegovských národů v institucionální sféře personální politiky entit. Jako klíčové se dále ukázalo schválení reformy armády Bosny a Hercegoviny, která přesunula pravomoci nad ozbrojenými silami z entit na celostátní instituce, s čímž se v rámci daytonské ústavy nepočítalo (Kasum, 2006).

9.3.2 Současný politický systém

V politickém systému Bosny a Hercegoviny lze rozlišit čtyři institucionální systémy: *celostátní instituce*, *instituce Federace Bosny a Hercegoviny*, *Republiky srbské a Distriktu Brčko*.

Do kompetencí celostátních institucí patří zahraniční politika, zahraničně-hospodářská politika, celní politika, monetární politika, financování institucí a mezinárodních závazků Bosny a Hercegoviny, imigrační a azylová politika, vztahy s Interpolem v boji proti zločinu, vytvoření a fungování společných a mezinárodních komunikačních prostředků, dohled nad vzdušným prostorem země.

Hlavu státu tvoří kolektivní *Předsednictvo Bosny a Hercegoviny*, v němž zasedají vždy tři členové, kteří zastupují jednotlivé konstitutivní národy Bosny a Hercegoviny. Mandát Předsednictva je čtyřletý. V čele Předsednictva stojí předsedávající, jehož mandát je osmiměsíční a v této funkci se členové kolektivní hlavy státu střídají. Každý člen je volen v daném území. Mezi pravomoci Předsednictva patří zahraniční politika Bosny a Hercegoviny, jmenování velvyslanců a dalších zástupců země v zahraničí, reprezentace země na mezinárodní scéně a další.

Druhým orgánem je vláda Bosny a Hercegoviny nebo-li *Rada ministrů*. V jejím čele stojí předseda vlády, kterého na tento post navrhuje Předsednictvo Bosny a Hercegoviny a ve funkci jej schvaluje Poslanecká sněmovna Bosny a Hercegoviny. Jeho mandát je totožný s mandátem celostátního parlamentu.

Zákonodárnou moc v Bosně a Hercegovině vykonává dvoukomorové *Parlamentní shromáždění*. Dolní komorou je *Poslanecká sněmovna Bosny a Hercegoviny* a zasedá v ní 42 poslanců s čtyřletým volebním mandátem (BaH 28, RS 14). Horní komoru parlamentu představuje *Sněmovna lidu*, v níž zasedají v jednotlivých klubech delegáti tří konstitutivních národů Bosny a Hercegoviny (5 Bosňáků, 5 Srbů a 5 Chorvatů).

Soudní moc v Bosně a Hercegovině reprezentuje na celostátní úrovni Ústavní soud Bosny a Hercegoviny a Soud Bosny a Hercegoviny. Každá entita má vlastní soudní systémy včetně ústavních a nejvyšších soudů entit. Rovněž Distrikt Brčko má své vlastní soudy.

V čele každé entity stojí *Předsednictvo* v čele s prezidentem. V případě Federace Bosny a Hercegoviny je Předsednictvo voleno nepřímo parlamentem Federace, naopak u Republiky Srbské je Předsednictvo voleno přímo občany. Obě entity mají dvoukomorový parlament. Horní komorou je u Federace *Sněmovna lidu* a Republiky Srbské *Rada národů Republiky srbské*. Dolními komorami je *Poslanecká sněmovna Bosny a Hercegoviny* a *Národní shromáždění Republiky srbské*.

Co se týče distriktu Brčko, město je spravováno společně místním obyvatelstvem. V čele distriktu stojí mezinárodní supervizor. Distrikt má rovněž vlastní zákonodárné těleso. Voliči v Distriktu Brčko mají stejná volební práva jako všichni občané Bosny a Hercegoviny. Nicméně pro uplatnění svého volebního práva se musí rozhodnout, zda chtějí hlasovat jako občané Federace Bosny a Hercegoviny, či Republiky srbské (Kasum, 2006).

POUŽITÁ LITERATURA

Publikace:

- HARENBERG, B., *Kronika lidstva*. Fortuna Print, spol. s.r.o.: Bratislava, 1992. 1247 s. ISBN 80-7153-039-5.
- HLADKÝ, L.: *Bosna a Hercegovina: Historie nešťastné země*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 1996. 218 s. ISBN 80-85765-61-6.
- ZUPČEVIĆ, O.: *Atlas svijeta: za osnovne i srednje škole*. Sarajevo: Sejtarija 1998. 148s. ISBN 9958-39-001-9.

Internetové zdroje:

- KASUM, D.: *Vývoj politického systému Bosny a Hercegoviny po Daytonu a jeho současná podoba*. Středoevropské politické studie, 2006. [online]. [cit. 14. 5. 2011]. Dostupné na WWW: < <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=276> >.
- Businessinfo.cz. *Bosna a Hercegovina: Základní informace o teritoriu*. [online]. [cit. 14. 5. 2011]. Dostupné na WWW: < <http://www.businessinfo.cz/cz/sti/bosna-a-hercegovina-zakladni-informace-o-teritoriu/1/1001163/> >.
- Velvyslanectví České republiky v Sarajevu. *Obecné informace*. [online]. [cit. 14. 5. 2011]. Dostupné na WWW: < http://www.mzv.cz/sarajevo/cz/bosna_a_hercegovina/obecne_informace/index.html >.

10 ETNICKÉ A NÁBOŽENSKÉ SLOŽENÍ BOSNY A HERCEGOVINY

Bc. Hana Ličková (GÚ PŘF MU)

10.1 UVEDENÍ DO PROBLEMATIKY

Bosna a Hercegovina (dále jen BaH) je multi-etnickým a multi-náboženským státem, ležícím v srdci Balkánské oblasti s dominantním zastoupením tří etnik a tří vyznání. Podle posledního oficiálního sčítání lidu v roce 1991 se udává 4 356 000 obyvatel, přičemž z toho bylo 43,77 % bosenských muslimů (Bosňáků), 31,46 % Srbů a 17,34 % Chorvatů, zbylých 7,5 % obyvatel se přihlásilo k jiným národnostem. Neoficiální census UNHCR z roku 1996 nebyl uznán místní vládou, jelikož poukazuje na etnické čistky během války (Bosňáci 46,1 %, Srbové 37,9 %, Chorvaté 14,6% a ostatní 1,4 %). Podle stránek The World Factbook jsou ještě data za rok 2000, kdy Bosňáci mají podíl 48,0 %, Srbové 37,1 %, Chorvaté 14,3 % a ostatní 0,6 %. Jednotlivá náboženství téměř na 100 % odpovídají etnickému složení.

Pro pochopení dnešní složité situace je nutné se ponořit do historie BaH a do historie celé oblasti Balkánu. Fakt, že BaH je dnes jedním z nejméně etnicky a nábožensky homogenních států Evropy, je důsledkem dlouhého vývoje, který byl podmíněn střetem mocenských a náboženských zájmů už od dob římských. Území se nacházelo na hranici vlivu západních a východních mocenských útvarů, kdy se Balkán a zejména BaH ležící v jeho středu staly křižovatkou těchto protikladných zájmů. Neustálé válečné konflikty a přesuny obyvatel měly výrazný dopad na místní etnickou a náboženskou strukturu, jejíž hlavní část představují Bosňáci - bosenští muslimové, Chorvaté patřící z velké většiny k římskokatolické církvi a pravoslavní Srbové. (Šesták et kol., 1998)

10.2 VZNIK SLOŽITÉ ETNICKÉ A NÁBOŽENSKÉ STRUKTURY

10.2.1 Utváření etnické a náboženské struktury

Udává se, že původ jména Bosna je spojen s nejstarším historicky doloženým etnikem Ilyrů románského původu, kteří zde žili již ve 2. tisíciletí př. n. l.. Pro dnešní etnickou a náboženskou strukturu byl ale významný zejména vpád Římanů na počátku našeho letopočtu, kteří pozdějším dělením Římské říše vytvořili z Bosny hraniční oblast, kde se měly v průběhu 2000 let střetávat velmi odlišné kultury. (Hladký, L. 1996). Během 6. a 7. století přišly v rámci stěhování národů na Balkán slovanské kmeny, předchůdci dnešních jihoslovanských národů, celá oblast dnešní BaH byla osídlena zejména Chorvatskými a Srbskými kmeny, které se postupně promísily s původním románským obyvatelstvem, od nichž přijaly místní kulturu a zejména křesťanství. (Hladký, L. 1993)

Pro vývoj Balkánu a i BaH měl význam rozkol křesťanského světa v 11. století, který rozdělil církev na západní a východní. Mocenská hranice Říma a Byzance byla opět vedena skrze střední část Balkánu, kde se vytvořily dva odlišné kulturní světy. Chorvaté usídlení na západě území při hranicích s Chorvatským státem spadali pod římskokatolickou církev a Srbové naopak více se koncentrovali v severozápadní a jižní oblasti Bosny spadali pod Cařihrad a ortodoxní pravoslavnou církev. V 2. polovině 15. století začali na Balkán postupně pronikat osmanští Turkové, kteří se nejvíce usidlovali právě na území BaH. Turkové spolu s sebou přinesli islám a velká část místních původních obyvatel byla v následujících čtyřech stoletích násilně islamizovaná, tudíž zde vzniklo specifické etnikum bosenských muslimů se slovanskými kořeny. (Hladký, L. 1996)

V průběhu osmanské nadvlády se na území BaH vyprofilovala 3 dominantní etnika a 3 dominantní náboženství. Náboženství si byla mezi sebou rovna, ale v oblasti politické a hospodářské byli za privilegované považováni bosenští muslimové, tvořily vyšší vrstvu společnosti, což zapříčinilo zakořenění islámu v srdci Balkánu (Smrčková, M.). Jednotlivá etnika byla navzájem územně výrazně promísená častými konflikty, přesuny obyvatel a dosídlením zničených oblastí. Nejvíce nových migrantů přicházelo ze sousedního Srbska, což zapříčinilo početní převahu srbského etnika až do poloviny 20. století. (Hladký, L. 1993)

10.2.2 Formování novodobých národů

Pro Balkán a zejména pro BaH je typické, že se místní etnika vyvíjela uvnitř mocných říší Evropy, Habsburské monarchie a Osmanské říše. Tato pozice země dala za příčinu vzniku národního cítění Bosňanů¹¹ (všech obyvatel BaH), které se začalo projevovat v průběhu 19. století. Obyvatelstvo se rozdělilo podle náboženského cítění, kterému napomáhal i situace okolních států (boj za Chorvatů za svůj stát, boj Srbů za Srbské knížectví, ...). Lidé patřící ke katolické církvi se začali považovat za příslušníky sousedního státu Chorvatů, pravoslavní za příslušníky Srbska a Bosňáci vytvořili vlastní specifickou skupinu. (Hladký, L. 1993, Šesták et kol., 1998)

V roce 1878 připadla celá BaH Rakousku-Uhersku, které ze zaostalé země udělalo hospodářsky fungující stát, ale po stránce politické se monarchie chovala k BaH jako k vlastní kolonii, což vyústilo až v atentát na následníka trůnu. Po 1. sv. válce se BaH stala součástí Království Srbů, Chorvatů a Slovinců, předchůdce Jugoslávie. Hlavní ideou byla jihoslovanská jednota lišící se dvojí řečí a trojím náboženstvím, kde v centru ležela právě BaH. 2. sv. válka se nesla zejména ve znamení komunistického odboje, v jehož čele stál Josip Broz Tito, a neorganizovaného odboje etnik. (Hladký, L. 1993)

10.3 BOSNA A HERCEGOVINA BĚHEM 2. POLOVINY 20. STOLETÍ

10.3.1 Národnostní a náboženská politika ve Federativní Lidové Republice Jugoslávii

Po 2. světové válce vznikl v roce 1945 na Balkáně státní útvar Federativní lidové republiky Jugoslávie složený z mnoha národů a etnik, jehož rozvoj brzdila komunistická centralistická ideologie. Titova národnostní a náboženská politika spočívala zejména v tlumení možných konfliktů totalitní ideologií. Během jeho vlády byli Bosňáci při sčítání lidu v roce 1971 uznáni jako národ. Po smrti Tita v roce 1980 spory mezi etniky mohly vypuknout, což podpořily jednak politické procesy s představiteli jednotlivých skupin a také zhoršující se hospodářská situace země. Navíc se zde začaly objevovat dva názorové proudy, Srbové se stále více chtěli připojit k sousednímu Srbsku vedenému Slobodanem Miloševićem, jelikož je děsil populační růst Bosňáků a Bosňáci a Chorvaté naopak prosazovali nezávislost vlastního státu. (Šesták et kol., 1998)

10.3.2 Národnostní a náboženská situace po rozpadu Jugoslávie

Po rozpadu Jugoslávie se začaly postupně osamostatňovat jednotlivé republiky, které pod ní patřily. Osamostatnění a nacionalistické tendence probíhaly i v BaH a ve svobodných volbách voliči podpořili strany dle etnického a náboženského založení, a tedy složení parlamentu odpovídalo složení obyvatelstva. Mezi etniky se naplno projevíly názorové proudy na další fungování státu, které mají

¹¹ Bosňané označují všechny obyvatele Bosny a Hercegoviny, kdežto Bosňáci je označení pouze bosenských muslimů.

svůj počátek v 80. letech a které se staly základním kamenem pro krvavou válku. (Šesták et kol., 1998)

Před válkou v BaH žila jednotlivá etnika více méně rozptýleně po celém území, ale v důsledku postupného vyhlašování samostatných oblastí v rámci BaH se začalo počítat s odsunem a s likvidací ostatních menšin. Od roku 1993 proti sobě stála všechna tři etnika a tím se rozpoutaly nejhorší boje. Válka byla zakončena až Daytonským mírem, který rozdělil území BaH podle válečné fronty. Vznikla tak Republika Srbská, etnicky homogenní oblast zabírající 49 % území s povolenými zvláštními vztahy směrem k Srbsku, a Federace Bosna a Hercegovina, kde žijí Chorvaté a Bosňáci. (Hladký, L. 1996)

10.4 ZÁVĚREČNÉ SHRNUÍ

Podle L. Hladkého, lze hovořit o Bosňanech, jakožto obyvatelích Bosny pouze v období vrcholného středověku, v pozdějších obdobích se obyvatelstvo začalo rozlišovat podle vyznání, což je v úzké spojitosti s rozlišením podle etnik. Tento trend jen posílil příchod osmanských Turků, kteří část obyvatelstva islamizovali. Politické a sociální upřednostňování potom probíhalo až do osamostatnění BaH po 1. světové válce. V rámci všech státních forem Jugoslávie byly potom etnické konflikty potlačovány silou totalitního režimu, po jehož pádu se rozhořely boje ve formě občanské války s etnickým a náboženským podtextem. Situace byla stabilizovaná až po zásahu světových mocností, kdy bylo území BaH rozděleno mezi etnika a kteréžto rozdělení etnicky homogenního Srbského území a federace Chorvatů a Bosňáků s výraznou převahou Bosňáků funguje dodnes.

POUŽITÁ LITERATURA

Publikace:

- HLADKÝ, L. (1993): *Jugoslávská krize a její historické souvislosti*. 1. vyd. Praha: H&H. 62 s. ISBN 80-85467-15-1.
- HLADKÝ, L. (1996): *Bosna a Hercegovina: Historie nešťastné země*. 1. vyd. Brno: Doplněk. 218 s. ISBN 80-85765-61-6.
- HLADKÝ, L. (2005): *Bosenská otázka v 19. a 20. století*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita. 388 s. ISBN 8021036745.
- ŠESTÁK, M. et kol. (1998): *Dějiny Jihoslovanských zemí*. 1. vyd. Praha: Lidové noviny, 756 s. ISBN 80-7106-266-9.

Internetové zdroje:

- SMRČKOVÁ, M.: *Bosna a Hercegovina: etnonáboženská situace a fungování konsociačního modelu*. Global Politics, 2006 [on-line] Dostupné na internetu: <<http://www.globalpolitics.cz/clanky/bosna-konsociacni>>.
- Federal office of statistic. *Population grouped according to ethnicity, by censuses 1961-1991* [on-line]. Dostupné na internetu: <<http://www.fzs.ba/Dem/Popis/NacStanB.htm>>
- The World Factbook. *Bosna and Hercegovina* [on-line]. Dostupné na internetu: <<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/bk.html>>

11 BOSNA A CHORVATSKO ZA 2. SVĚTOVÉ VÁLKY

Jan Doležal (KGG PŘF UPOL)

Po první světové válce vznikl 29. října 1918 Stát Slovinců, Chorvatů a Srbů jako jeden z nástupnických států Rakouska-Uherska. Tento stát však nebyl nikdy mezinárodně uznán. Protože v zemi vládly spíše skupiny povstalců než ústřední vláda a protože část území byla obsazena Itálií, byl asi po měsíci připojen k Srbskému království, čímž vznikl 1. prosince 1918 nový jednotný stát – **Království Srbů, Chorvatů a Slovinců** (Království SNS).

I nadále byl tento stát vnitropoliticky velmi labilní hlavně z důvodu národnostních rozporů. Problematické bylo i vymezení hranic. Spory se vedly s Itálií o Terst, Gorici, Istrii, část Dalmácie a většinu jadranských ostrovů, s Rakouskem o Korutany, s Rumunskem o Banát, s Bulharskem a s Maďarskem. Všechny územní spory byly dořešeny až v roce 1920. Problém byl většinou v tom, že v průběhu 1. světové války přislíbily dohodové mocnosti tato území za pomoc ve válce.

Stát se nadále potýkal s častými obměnami vlád. Když se navíc začal zvětšovat vliv Itálie a Maďarska ve státě, ujal se iniciativy v roce 1929 král *Alexandr I. Karađorđević* (*1883 - †1934) a nastolil královskou diktaturu. Aby dal najevo národnostní jednotu státu, přejmenoval ho na **Království Jugoslávie** a zavedl nové administrativní dělení na 9 bánovin, které naprosto ignorovalo historická území.

Zahraniční politika byla velmi podobná tehdejší československé. Tedy orientace na západní mocnosti, především Francii. S Československem a Rumunskem uzavřela Jugoslávie v roce 1921 politicko-vojenský pakt, významně podporovaný Francií, známý jako Malá dohoda. S nástupem ekonomické krize v třicátých letech ale vliv Francie na Balkánském poloostrově poklesl a naopak začala významně růst hrozba fašistických režimů hlavně z Itálie a Německa.

Také uvnitř státu začaly sílit, už tak velmi aktivní, radikální strany a organizace (pravicové i levicové). Ve snaze oslabit orientaci na západní státy spáchali členové VMRO (Vnitřní makedonská revoluční organizace) za podpory Ustašovců (chorvatské ultranacionální hnutí hlásící se k fašismu) v roce 1934 v Marseille atentát na krále Alexandra I. Na trůn nastoupil Alexandrův syn, teprve jedenáctiletý *Petr II. Karađorđević* (*1923 - †1970). Vládla za něj však tříčlenná regentská rada, jejímž nejaktivnějším členem byl princ *Pavel Karađorđević* (*1893 - †1976). Zahraniční politika státu se od této chvíle přestala vyhraňovat pouze na Francii a západní státy a byly navázány silnější politické styky s Německem a později i Sovětským svazem.

Koncem třicátých let stále více sílil tlak na Jugoslávskou vládu, aby se zříkala vazeb na západní Evropu. Postupně tedy Jugoslávie dávala najevo, že Malá dohoda je již minulostí, a vystoupila i ze Společnosti národů. Byly naopak podepisovány přátelské smlouvy s fašistickým Bulharskem a Itálií. Uvnitř státu se vláda snažila zmírnit rostoucí nespokojenost, například vytvořením Chorvatské bánoviny s širokou autonomií.

Když 1. září 1939 vypukla 2. světová válka, reagovala Jugoslávie vyhlášením neutrality s tím, že chce zachovat přátelské vztahy s oběma válčícími stranami. Hitler však velmi usilovně hledal možnosti, jak Jugoslávii dostat na svoji stranu z materiálních důvodů, ale také proto, aby mohl bez

obav zaútočit na Řecko a Sovětský svaz. Po porážce Francie v létě 1940 nemohla Jugoslávie v případě napadení počítat ani s pomocí Velké Británie. Tlak ze strany Německa rostl. Navíc byla Jugoslávie, kromě malé hranice s Řeckem, celá obklíčena německými, italskými, bulharskými a maďarskými vojsky.

Koncem března 1941 nakonec Jugoslávie přistoupila k Paktu tří, i když s jistými výjimkami. Ještě v den vyhlášení této politiky začaly první demonstrace. O tři dny později skupina důstojníků jugoslávského letectva provedla státní převrat, svrhla regentskou vládu a na trůn dosadila mladého krále Petra II. Karađorđeviće. Nová vláda se snažila získat v případě války pomoc u Velké Británie a Sovětského svazu.

Ráno 6. dubna 1941 začalo německé letectvo bez vyhlášení války bombardovat Bělehrad. Zároveň na Jugoslávii zaútočila ze všech stran vojska Osy. Panovník s celou vládou se okamžitě přesunuli do exilu. Za týden, 13. dubna 1941, vstoupila německá armáda do Bělehradu. 17. dubna byla podepsána dohoda o kapitulaci.

V okamžiku, kdy německá vojska obsadila Záhřeb, byl vyhlášen Nezávislý chorvatský stát. Stát se rozkládal na území chorvatské bánoviny, Bosny a Hercegoviny a části Sremu. Titul vůdce národa (poglavnik) přijal ustašovský předák *Ante Pavelić* (*1889 - †1959). Nikdy však fakticky nevládl. I když se snažil o dobré vztahy s fašistickým Německem jako protipól k Itálii, Hitler stejně přenechal veškerý vliv Mussolinimu. Ve státě byly zavedeny zákony namířené proti Srbům a Židům. Zbytek území, které nebylo součástí Chorvatska, okupovaly armády Osy.

I když Jugoslávie jako taková padla velmi rychle a prakticky bez boje, okamžitě se ale začaly formovat různé skupiny odporu. Jako první začal organizovat odboj plukovník *Dragoljub Mihailović* (*1893 - †1946). Se skupinou důstojníků odešel do hor v západním Srbsku a již v květnu, tedy měsíc po okupaci, začal vytvářet oddíly na území Bosny a Hercegoviny a Černé Hory. Mihailovićovým cílem bylo vytvoření silné ozbrojené organizace, která bude po válce schopná politicky vystoupit. Celou myšlenku založil na nacionálním cítění, tradici četnických bojovníků (bojovali proti turecké nadvládě) a idey Velkého Srbska, jako protipól ustašovskému Chorvatsku. Chorvaté byli označeni jako viníci rozpadu Jugoslávie a sliboval jim pomstu. Z těchto důvodů byly členy četníků pouze Srbové a prosrbsky smýšlející obyvatelstvo.

Komunisté také začali organizovat ozbrojené oddíly. Koncem června a v červenci 1941 začalo na území celé Jugoslávie několik povstání, která vedli komunisté. Do bojů se začali zapojovat i Chorvaté bojující proti ustašovcům. Do konce roku 1941 bylo ve zbrani až 70 000 partyzánů pod vedením *Josipa Broze Tita* (*1892 - †1980). Byla osvobozena rozsáhlá území. Osa musela na tuto hrozbu reagovat a až dokonce války byl na tuto „frontu“ vázaný významný počet fašistických jednotek.

Výhoda komunistického odboje byla, že nehlásala žádnou rasovou nesnášenlivost nebo národnostní odplatu. Soustředila se čistě na boj proti fašistické okupaci. Získávala tak stoupence ze všech táborů. K boji proti komunistickému odboji vyzývali s němcí kolaborující představitelé a překvapivě také Mihailović, jako vůdce četníků. I přesto řady komunistů rostly. Na konci roku 1942 měli už 150 000 členů a ovládali území o 50 000 km².

Po kapitulaci Itálie v létě 1943 Titovy jednotky získaly mnoho potřebné techniky jak od ustupujících Italů, tak od Velké Británie a USA. Koncem roku 1943 začali komunisté plánovat poválečné politické poměry. Byly zrušeny pravomoci vlády v exilu, králi byl zakázán návrat do vlasti a do vlády byl jmenován Národní výbor osvobození, který vedl Tito.

Válka v Jugoslávii skončila 15. května 1945, kdy kapitulovaly poslední fašistické jednotky. Civilní ztráty činily asi 1,7 milionů občanů, což odpovídalo asi 10% obyvatelstva. Ztráty na straně partyzánů byly asi 300 000 a na straně Osy asi 450 000 mužů.

Zbývalo ale dojednat, jak naložit s exilovou vládou. Po jednáních, která začala již v roce 1944, byla 3. března 1945 ustanovena regentská vláda, v jejímž čele stál Josip Broz Tito a většina členů kabinetu se skládala z dosavadní exilové vlády. Král Petr II. Karađorđević sice protestoval proti komunistickému vedení, nicméně poválečné sféry vlivu již byly rozděleny a nic se nezměnilo.

Po skončení války se na území Jugoslávie pohybovalo velké množství tajných ozbrojených skupin v čele s četniky nebo zbytky ustašovského režimu. Bezprostředně po válce tyto skupiny kontrolovaly rozsáhlá území v horách. Jugoslávská armáda proti nim ale postupovala velmi tvrdě. V březnu 1946 byl zajat i vůdce četníků Mihailović a přes protesty západních zemí byl po neregulérním procesu popraven.

POUŽITÁ LITERATURA

PELIKÁN, Jan; TEJCHMAN, Miroslav. *Dějiny Jugoslávie (1918-1991)*. Praha : Karolinum, 1996. 91 s. ISBN 80-7066-939-X.

Wikimedia Foundation. *Wikipedia, the free encyclopedia* [online]. [cit. 2011-05-19]. Dostupné z WWW: <<http://en.wikipedia.org/>>.

12 NÁRODNOSTNÍ A NÁBOŽENSKÁ POLITIKA ZA TITOVY JUGOSLÁVIE

Bc. Miroslav Bolek (GÚ PŘF MU)

12.1 HISTORICKÝ NÁSTIN VÝVOJE NÁRODNOSTNÍCH A NÁBOŽENSKÝCH POMĚRŮ SLOVANSKÉHO OBYVATELSTVA BALKÁNU DO 20. STOLETÍ

12.1.1 Úvod do problematiky

Pro pochopení současné a bezprostředně nedávné národnostní a náboženské situace na území bývalé Socialistické federativní republiky Jugoslávie (dále SFRJ¹²) je vhodné nastínit hlubší historický vývoj na těchto územích, neboť kořeny uvedených jevů sahají až do dob vrcholného středověku, přičemž bezprostřední příčiny současného (či nedávného) stavu národnostních poměrů v zemích bývalé Jugoslávie můžeme hledat v imperiální politice evropských mocností 19. století. Ne nadarmo se právě v této době pro Balkán vžilo označení „*sud prachu*“ či „*měkký podbříšek*“ Evropy. Velký vliv na utváření etnické a náboženské skladby Balkánu samozřejmě má i jeho poloha na periferii Evropy, přitom však v důležité transitní zóně.

V dobách existence socialistické Jugoslávie bylo raženo heslo, které naprosto trefně vystihuje kulturně-historickou variabilitu vývoje tohoto regionu. Krom toho, že heslo oznamuje, že SFRJ je *zemí hraničící se sedmi státy a se šesti svazovými republikami*, rovněž praví, že se jedná o federaci s *pěti jazyky, čtyřmi národy, třemi vyznáními, dvěma písmy a jednou stranou*.

12.1.2 Historický nástin vývoje náboženských poměrů

Nejdříve by bylo vhodné uvést vývoj náboženské situace na území pozdější Jugoslávie, neboť jeho kořeny sahají do dob středověku a naopak otázky spojené s počátky národního uvědomění jsou mnohem mladšího data, neboť spadají do konce 18. a průběhu 19. století, u některých etnik dokonce až hluboko do století dvacátého. O této problematice bude tedy pojednáno níže.

Historické kořeny náboženské diferenciacie Balkánu sahají až ke konci 4. století, kdy v důsledku sociálních a ekonomických otřesů spojených s obdobím *stěhování národů* se římská říše roku 395 rozdělila na dva celky: říši západořímskou, jejímž správním centrem zůstal ještě po nějakou dobu Řím a říši východořímskou, jejímž střediskem se stalo tehdy mladé město Konstantinopol (pro nějž se u nás vžilo i slovanské označení *Car'grad*, tedy Cařihrad, dnešní Istanbul).

Toto město, jak již název napovídá, založil římský císař Konstantin (jemuž dějiny propůjčily přízvisko *Veliký*) na místě staré řecké osady Byzantion. Právě tento název byl v novověku poprvé použit pro pozdější označení středověké pokračovatelky východořímské říše, pro říši byzantskou (neboť západní část impéria nakonec zanikla pod náporu nově přichozích kmenů, které Římané s despektem označovali za *barbary*).

Již od 2. století se z oblasti Blízkého východu do center římské říše šířilo nové náboženství – křesťanství. Římscí císaři se ponejprv pokoušeli křesťanské hnutí různými způsoby potírat a

¹² Jugoslávie v době komunistického zřízení vystřídala několik oficiálních označení: v roce 1943 jako *Demokratická federativní Jugoslávie*, od roku 1946 nesla jméno *Federativní lidová republika Jugoslávie* a roku 1963 byl název federace změněn na *Socialistická federativní republika Jugoslávie*, která přetrvala až do rozpadu na počátku 90. let.

eliminovat, leč navzdory tomu toto náboženství získávalo nové přívržence a právě již zmíněný císař Konstantin Veliký se rozhodl křesťanství ustanovit za oficiální náboženství říše.

Právě rozdělení římské říše bylo prvopočátkem pozdějšího náboženského rozkolu. Západní Evropa, dědička římských tradic, vycházela z latinského překladu Písma svatého, tzv. *Vulgaty*, zatímco východní část římské říše – Byzanc, kde se hovořilo řecky – vycházelo z nejstaršího překladu Starého zákona, z tzv. *Septuaginty*. Dlužno podotknout, že řecký jazyk dokázal při překladu z hebrejského originálu přesněji vystihnout jemné významové nuance Bible než latina, a již v tomto okamžiku začalo docházet k pověstnému rozevírání náboženských (a s tím spojených kulturně-mentálních) nůžek, které nakonec vyvrcholily v tzv. Velkém církevním schismatu z roku 1054, kdy se do té doby jednotná křesťanská obec rozdělila na západní *katolickou* církev a východní *ortodoxní (pravoslavnou)*.

Tímto úvodním nástinem se tedy dostáváme k rozuzlení náboženské situace v pozdější Jugoslávii, neboť v severovýchodní oblasti – hlavně dnešní Slovinsko a Chorvatsko – se podařilo papežskému stolci uplatnit svou moc, zatímco v oblastech jižních se projevil politický (a tím i náboženský) vliv konstantinopolského patriarchy.

Pro dokreslení náboženské mozaiky Jugoslávie nám chybí poslední kamínek, kterým je islám. Během 11. a 12. století se v oblasti Malé Asie začaly objevovat kmeny Seldžuckých Turků, které pronikaly stále intenzivněji na území byzantské říše. Byzanc byla odrážením těchto útoků neustále oslabována, až nakonec v roce 1204 (zdánlivě paradoxně) podlehla dobyvatelům z křesťanského Západu – účastníkům 4. křížové výpravy, kteří Konstantinopol dobyli, vyplenili, a na troskách byzantské říše na 60 let ustavili vlastní správu. Roku 1261 se sice řecké dynastii Palaiologovců podařilo byzantskou říši na dalších téměř dvě stě let obnovit, avšak její územní a mocenský rozsah se se starou Byzancí nemohl rovnat. A turecké nebezpečí dále sílilo.

Islámští Turci dlouho nemohli centrum Byzance dobýt, a proto *Město měst* „překročili“ a začali šířit svůj vliv na Balkán. Roku 1389 na den Sv. Víta (*Vidov dan*) proběhla bitva na Kosově poli mezi Turky a Srbským královstvím, kde však byli Srbové se svými spojenci poraženi a dodnes tuto bitvu považují za velkou národní tragédii. Turci postupně dobývali další území, až nakonec roku 1453 padl i vyčerpaný Konstantinopol, jeden z posledních křesťanských ostrovů v moři islámu. Tím se celý Balkán dostal na dobu více než 300 let pod přímý vliv Osmanské říše, který začal slábnout až na konci 18. století a hlavně v průběhu století devatenáctého, kdy se začala formovat moderní etnika v nacionálním slova smyslu a začala opětovně získávat samostatnost na bortící se sultánské moci. Jak bude dále uvedeno, zbytky islámského obyvatelstva však na území Jugoslávie existují dodnes, hlavně na území Bosny, Kosova a sousední Albánie.

Zcela trefně a výstižně vystihuje úlohu Turků v balkánském prostoru Miroslav Tejchman, který tvrdí, že Turci měli na původní obyvatelstvo Balkánu podobný vliv jako Tataři na Moskevskou Rus a její pozdější kulturní směřování.¹³

12.1.3 Historický nástin vývoje národnostních poměrů do první světové války

Jak již bylo naznačeno, národnosti v moderním smyslu slova se začaly formovat převážně až v průběhu 19. století na základě společných kulturních, náboženských, jazykových a jiných pocitů sounáležitosti.

¹³ Tejchman a kol. (1996), s. 9.

Za prvotní impuls vedoucí k procesu formování národnostních identit je považována Velká francouzská revoluce a na ní navazující napoleonské války, které přišly s řadou idejí občanských svobod a práv. Tyto ideje byly implementovány přímo na území pozdější Jugoslávie, kde byly za napoleonských válek mezi léty 1805 až 1813 ustaveny tzv. Ilyrské provincie pod patronací francouzského císařství.¹⁴ Právě tato zkušenost velkým dílem přispěla k formování zvláště slovinské a chorvatské národní identity.

Paralelně v Chorvatské bánovině, v těch časech spadající v rámci habsburské monarchie pod království uherské, došlo k formování prvních aktivit spojených s idejemi francouzské revoluce, které se konstituovaly v hnutí tzv. uherských jakobínů. Jejich cílem bylo znemožnění operací rakouských vojsk proti armádě revoluční Francie, detronizace Habsburků a transformace Uher na základě republikanismu.¹⁵ Hnutí však bylo prozrazeno, pacifikováno a jeho čelní představitelé popraveni.

Důsledkem již zmíněné příslušnosti k uherské koruně se stalo postupné pronikání maďarizačních procesů do chorvatské správy. Již v 90. letech 18. století se finanční politika Chorvatska dostala do kompetencí uherského sněmu a roku 1791 byla zavedena prozatím nepovinná výuka maďarštiny na chorvatských základních a středních školách. Tento proces byl dovršen roku 1830, kdy byla výuka maďarštiny zavedena povinně.¹⁶ Podobná situace panovala i v městech na dalmatském pobřeží, kde naopak dominoval silný italský vliv. Obyvatelstvo a reprezentace těchto území však nepovažovali vždy tyto jevy za vyloženě negativní, konkrétně italsky mluvící inteligence z Dalmácie se vždy považovala za autochtonní slovanské obyvatelstvo.¹⁷

Všechny tyto na Chorvatech případově uvedené příklady demonstrují složitost etnických poměrů ve slovanské oblasti Balkánu. Částečně v důsledku tohoto stavu v průběhu 30. a 40. let 19. století začalo krystalizovat tzv. Ilyrské¹⁸ hnutí, které se projevovalo v politicko-kulturní rovině činností chorvatských a chorvatsko-slovinských obrozenců (mezi nejvýznamnější patří L. Gaj, který mj. zreformoval chorvatskou gramatiku pod vlivem systému české gramatiky, či J. Drašković a další; v politické rovině pak snahou o sjednocení Jihoslovánů pod jedním státním útvarem, sahajícím „od Triglavu po Černé moře“).

S ilyrským proudem však koexistovaly i čistě nacionalistické proudy, zvláště velkosrbský, velkochorvatský a velkoslovinský či snahy o integraci Slovanů v rámci podunajské monarchie a jejich případné politicko-správní osamostatnění, čili přetvoření rakousko-uherského dualismu na

¹⁴ tyto Ilyrské provincie zabíraly příbřežní pruh od Alpského předhůří přes Istrii a Dalmácii až k Dubrovniku. Konstituovaly se z území bývalé Benátské republiky, které po míru v Campo Formiu (1797) připadly Rakouskému císařství a následně po bitvě u Slavkova (1805) je získala napoleonská Francie. Po porážce Francie a na základě rozhodnutí Vídeňského kongresu bylo území navráceno Rakousku, které zde ustavilo Království dalmatské a Království ilyrské, které spojovalo Korutany, Kraňsko, Istrii, Terst a Gorici.

¹⁵ Šesták a kol. (2009), s. 210.

¹⁶ tamtéž, s. 219.

¹⁷ tamtéž, s. 215-216.

¹⁸ pojem *ilyrský* se užíval v terminologii 19. století jako označení pro všechna jihoslovanská etnika (tak tento termín používal i Jan Kollár, který hovoří o jednom slovanském národu s čtyřmi plemeny – českým, polským, ruským a ilyrským), v užším slova smyslu se pak termín *ilyrský* může významově překrývat s moderním termínem *chorvatský*. Na konci století bylo širší významové pojetí nahrazeno termínem *jugoslávský* (tj. jihoslovanský).

trialismus.¹⁹ Některé z těchto nacionalistických snah národů Balkánu se však zájmově vzájemně střetávaly, což obecně působilo jako destabilizační činitel. Jednou z takových kolizních oblastí byla Makedonie, kterou chorvatské a srbské nacionalistické kruhy viděly jako budoucí součást jihoslovanské říše, stejně jako Bulhaři, kteří kalkulovali s pozdějším připojením Makedonie k „Velkému Bulharsku“²⁰ a podobné romanticky zabarvené aspirace sdíleli i Řekové vycházející z historických tradic helénistické říše Alexandra Velikého.²¹

Vývoji etnické situace na Balkáně neprosperovala ani velmocenská politika, kterou v průběhu 19. století začaly na Balkáně uplatňovat evropské mocnosti. Mocensko-politické vakuum, které vznikalo po ustupující osmanské moci, okamžitě počaly vyplňovat hlavně Rusko, které své zájmy legitimizovalo údajnou snahou o „ochranu slovanských pravoslavných bratří“; dále Rakousko-Uhersko, které expanzí do severních částí (kromě dlouhodobé nadvlády v dnešním Slovinsku a Chorvatsku hlavně do Bosny, jejíž území na základě rozhodnutí berlínského kongresu z roku 1878 spravovalo a roku 1908 plně anektovalo) vysvětlovalo zajišťování svých hranic a dále také Velká Británie (snažící se o neutralizaci zájmů Ruska) a nově sjednocené Německo, které instalací svých domácích dynastií na trůny nově vzniklých států Řecka, Bulharska a Rumunska zajišťovaly nepřímý svůj vliv.²² Rakousko-Uhersko a Německé císařství tímto způsobem také částečně řešily svůj pozdní příchod do evropské hry o koloniální expanzi.

Výše uvedené snahy velmocí pramenily z velké části z geopoliticky strategického významu regionu. Jak již bylo řečeno, Balkánský poloostrov byl významným transitním uzlem mezi Evropou a Blízkým Východem. Kromě toho již Byzantion a po něm Konstantinopol těžily z mimořádně výhodné polohy nad *Úžinami*, které se již od dob Kateřiny II. snažilo ovládnout Ruské impérium, čímž by si otevřelo volný průchod do Středozemního moře. Právě tuto snahu Ruska se snažila eliminovat svými zásahy na Balkáně Velká Británie. Neopominutelným kladem navíc bylo, že Balkán disponoval poměrně velkým množstvím nerostných surovin.

12.2 HISTORICKÝ NÁSTIN VÝVOJE NÁRODNOSTNÍCH A NÁBOŽENSKÝCH POMĚRŮ ZA KRÁLOVSKÉ A SOCIALISTICKÉ JUGOSLÁVIE

12.2.1 Národnostní politika v období království (1918-1941/45)

Po skončení 1. světové války vznikl jednotný stát, který s výjimkou Bulharů obsáhl všechna jihoslovanská etnika. Království Srbů, Chorvatů a Slovinců (zkráceně Království SHS), jak se nový státní útvar nazýval, však nevznikl z všeobecného konsenzu etnik jej obývajících, ale šlo spíše o

¹⁹ v roce 1868, rok po vyrovnání rakousko-uherském, došlo v rámci Zalitavska k uhersko-chorvatskému vyrovnání (tzv. *naгодba*), kdy bylo ustanoveno nové Království chorvatsko-slavonské s určitými privilegii a autonomií na peštské vládě.

²⁰ čistě ze zajímavosti si dovoluji uvést, že poněkud „excentrické“ položení hlavního města Bulharska má svůj původ právě v 19. století ve snahách o připojení pokud možno co největší části dnešní Makedonie, čímž by se hlavní město nacházelo více v centrální části Bulharska.

²¹ Rapport M. (2011), s. 204.

²² Tejchman a kol. (1996), s. 10.

produkt momentální zahraničně-politické potřeby a čistě pragmatických hledisek. Do dob 1. světové války byla totiž idea společného státu Jihoslovanů holou fikcí.²³

Jak již bylo naznačeno výše, nové království obsáhlo etnika s velice heterogenním kulturním a náboženským vývojem, což už od samého vzniku uvedlo fungování státního celku mezi mlýnské kameny etnické rivality, které se ve svých následcích projeví o desetiletí později.

Státní ideologie pravila, že království je tvořeno *jediným* srbsko-chorvatsko-slovinským národem, podobně jako toho času v Československu existoval jediný národ československý.²⁴ Tato improvizovaná konstrukce však neodpovídala skutečnosti ani v praxi a ani na papíře. Z politického hlediska zemi řídila srbská politická elita se srbskou vládnoucí dynastií Karadžordževićů, která provedla toto umělé sjednocení shora. Je ovšem třeba uvést, že právě Srbové měli k vládě nad novým státem nejvíce kompetencí ze všech ostatních etnik, neboť již měli za sebou zkušenost se samostatným řízením obnoveného Srbska v 19. století (na rozdíl od Slovinců a Chorvatů, kteří až do rozpadu Rakouska-Uherska spadali pod vládu Vídně, resp. Budapešti).

Chorvaté a zvláště Slovinci však měli zcela jinou historicko-kulturní zkušenost než Srbové. Již výše byly uvedeny náboženské rozdílnosti těchto oblastí; rovněž dlouhodobá politická příslušnost k podunajské monarchii zanechala v mentalitě Chorvatů a Slovinců jiné kulturně-hospodářské inklinace – oba národy se více identifikovaly se středoevropským prostorem.

Další etnika pozdější socialistické Jugoslávie prozatím svůj národnostně-emancipační proces vůbec nezapočala, nebo se nacházel ve velmi raném stádiu, a proto nebyla uznávána za svébytné národy (konkrétně Makedonci nebo muslimské obyvatelstvo Bosny a Hercegoviny).

Složitost etnické situace meziválečného Království SHS (které se mj. roku 1929 přejmenovalo na Království Jugoslávie se silně diktátorskými rysy) dokresluje přítomnost dalších etnik: kromě Ukrajinců i početné zastoupení neslovanských Němců, Maďarů a Rumunů převážně ve Vojvodině, Italů na západním pobřeží a na severu a Albánců na jihu, hlavně v Kosovu a Makedonii.

12.2.2 Národnostní politika za Titovy Jugoslávie v 50. a 60. letech

Po porážce fašistických satelitů, které vznikly na základě politické situace pramenící z agrese nacistického Německa a fašistické Itálie, došlo k opětovnému sjednocení Jugoslávie, na němž měla velkou zásluhu komunistická strana pod vedením Josipa Broze Tita. Komunistická strana Jugoslávie (KSJ), která hned od počátku uplatňovala poměrně striktní stalinistickou linii, získala v zemi obrovskou popularitu mj. i svou národnostní politikou, která jako jediná do stalinistického portfolio komunistů svým charakterem nezapadala.²⁵ Popularita komunistů v Jugoslávii mj. straně zajišťovala i lepší pozice pro mezinárodní politiku s Východním blokem, neboť Titova vláda nebyla instalována Moskvou, ale širokou podporou lidu.

²³ idea balkánské integrace se v 19. století několikrát objevila, např. u Řeků v době krymské války či u Srbů v 60. letech za vlády Miloše Obrenoviće; viz Tejchman a kol. (1996), s. 19.

²⁴ dlužno však podotknout, že idea *čechoslovakismu* byla v masarykovském státě prosazována z odlišných důvodů než v Království SHS. V ČSR se jednalo o čistě statistickou eliminaci německé národnosti, která by v případě rozdílného pojetí Čechů a Slováků byla početně silnější než národnost slovenská. Více viz Vykoupil (2000), s. 79-80.

²⁵ nutno dodat, že v SSSR se proklamovala jakási nadnárodní socialistická idea, ve které nacionální prvky nemají místo. Ve skutečnosti však docházelo ke zcela zřejmé hegemonii ruského etnika a k prosazování velkoruských zájmů, což kulminovalo za Stalinovy epochy.

Tito a jeho strana se poučili ze situace meziválečné Jugoslávie a zaujali v etnických otázkách ještě za válečných let liberální stanovisko. Uznali de facto každému národu právo na existenci, žádné etnikum nebylo jednoznačně preferováno. Stát rovněž nesáhl k vytváření jednotné národnosti shora²⁶, neboť v meziválečné epoše bylo takové počinání vnímáno ostatními etniky vždy jako prosazování srbské hegemonie. Koneckonců stejný model byl uplatňován rovněž v konstituci vrcholné politické garnitury Jugoslávie, kdy politickou špičku tvořili Chorvat Josip Broz Tito, Srb Aleksandar Ranković, Milovan Djilas černohorské národnosti a Slovinci Edvard Kardejl.²⁷

Bylo vytvořeno šest socialistických federativních republik (Bosna a Hercegovina, Černá Hora, Chorvatsko, Makedonie, Slovinsko, Srbsko) s omezenými politickými pravomocemi, ale se širokou kulturní autonomií. Došlo také k dokončení emancipačních procesů u Makedonců, Černohorců a sandžackých a bosenských muslimů, tzv. Bosňáků, v průběhu 50. let. V rámci Socialistické republiky Srbsko byly navíc vyčleněny dvě autonomní oblasti: Vojvodina na severu země a Kosovo na jihu.

Jak již bylo zmíněno výše, Vojvodinu obývalo široké spektrum etnik (Rumuni, Maďaři, Ukrajinci a komunity Slováků), avšak německé obyvatelstvo bylo po válce vyhnáno (stejně jako např. v Polsku či Československu). Kosovo obývala početná albánská komunita, která se však v této zemi špatně identifikovala, neboť v rámci socialistické Jugoslávie nedostala možnost autonomního statusu, ač Albánci tvořili početně významnější komunitu než Makedonci a zvláště Černohorci, kteří žili ve svých vlastních autonomních republikách.²⁸ Podobný osud potkal také muslimské obyvatelstvo v Sandžaku, kterým rovněž nebyl uznán status autonomie, jako svébytné etnikum však byli respektováni; či tzv. krajinské Srby, srbské etnikum obývající Chorvatsko.

Jediným etnicky problematickým případem, který se v 50. letech na území Jugoslávie objevil, byla albánská komunita v Kosovu, která se navzdory poměrně liberální kulturní a vzdělávací politice komunistického vedení nikdy plně s jugoslávským státem neidentifikovala a žila zde *vedle* srbského etnika, nikoli *s ním*. Situaci navíc vyhrotila událost z let 1955 a 1956, která souvisela s mezinárodně-politickým postavením Jugoslávie v rámci Východního bloku. Titova vláda se obávala protijugoslávské infiltrace ze strany albánského stalinistického režimu Envera Hodži. Jugoslávská tajná policie zadržela několik desítek jedinců albánské národnosti a obvinila je z protistátní nepřátelské činnosti. Tuto akci doprovázela plošná prohlídka albánských obydlí v oblasti Kosova za účelem nalezení uskladněné munice. Jak uvádí Pelikán (2009), bylo nalezeno mnoho zbraní (samopaly a děla nevyjímaje), avšak tyto zbraně Albánci přechovávali z dob války především z nezištných důvodů a žádné protistátní spiknutí nepřipravovali. Tento incident měl dozvuky v roce 1956 v tzv. prizrenském procesu, kdy mnoho obviněných bylo odsouzeno k dlouholetým trestům.²⁹

Docházelo však i k represím určitých skupin, které sice nesouvisely s prosazováním primárně národnostních zájmů, ale zejména zájmů náboženských. Takovým příkladem může být zákrok vlády proti nábožensky orientované skupině *Mladí muslimové*, kteří se svým působením v Bosně snažili čelit komunistické ateistické propagandě.³⁰

²⁶ později však k zavedení tzv. „jugoslávské“ národnosti došlo – viz níže.

²⁷ Šesták M. a kol. (2009), s. 501.

²⁸ například těsně před rozkladem Jugoslávie v roce 1991 tvořila albánská komunita 9 % obyvatelstva Jugoslávie, zatímco Slovinci jen 8 %, Makedonci 6 % a černohorské obyvatelstvo dokonce jen 2 %.

²⁹ Šesták M. a kol. (2009), s. 534.

³⁰ tamtéž, s. 500.

Jinak ale celá 50. a první polovinu 60. let převážně charakterizuje klima národnostního klidu, které bylo zapříčiněno poměrně silnou pozicí komunistické vlády a trvalým ekonomickým růstem. V některých národnostně komplikovanějších oblastech, v již např. zmíněné Vojvodině či Bosně, dokonce došlo v rámci této situace k jakési amalgamizaci národnostních etnik a postupnému prohlubování společného jugoslávského uvědomění.

Zajímavou kapitolou a výsledkem tohoto procesu je zavedení „jugoslávské“ národnosti (v uvozovkách se uváděla kvůli odlišení od adjektiva pro označení jugoslávského státu), která byla poprvé do sčítacích archů zařazena v roce 1971. Počet příslušníků této národnosti postupem doby stoupal, až během sčítání lidu roku 1981 „Jugoslávci“ tvořili 5,4 % populace, v absolutních číslech tedy zhruba 1,2 milionu obyvatel. Kromě obyvatel těchto nacionálně neprofilovaných oblastí se k „jugoslávské“ národnosti ve velké míře hlásili i potomci ze smíšených manželství.

12.2.3 Počátky národnostních problémů: konec 60. let a léta 70.

Obecně se dá říci, že počátky neblahých nacionálních procesů, které vedly až ke krvavému válečnému konfliktu v 90. letech, spadají do druhé poloviny 60. let. Tento vývoj zapříčinilo několik faktorů, z nichž za nejvýznamnější můžeme označit na jedné straně rozdílný ekonomický a demografický vývoj jednotlivých svazových republik a na straně druhé uvolňování silně centralizovaného modelu politické správy, podtrhnutou několika personálními výměnami v nejužším vedení státu.

Jak již bylo několikrát výše naznačeno, rozevřené nůžky mezi severem a jihem země (resp. jejím severozápadem a jihovýchodem) v rovině mentální, náboženské, kulturní a ekonomické byly patrné vždy. V důsledku zpomalování hospodářské dynamiky státu obyvatelé severu, hlavně Slovinci a Chorvaté, začali pociťovat domnělé „příživnictví“ obyvatel z méně ekonomicky rozvinutých jižních regionů, zatímco Albánci, Makedonci a další obyvatelé jižnějších oblastí měli naopak pocit, že jsou severními spoluobčany vykořisťováni.³¹ Tento fenomén snad poměrně ilustrativně dokazuje poměr životní úrovně Kosova a Slovinska, který podle Pelikána (2009) byl asi 1:8³², či rozdílnost v porodnosti v Kosovu, kde ihned po válce byl poměr mezi Slovany a Albánci 3:2, zatímco na konci 60. let již bylo albánské obyvatelstvo majoritou.³³

Druhým průvodním jevem byl Titův zásah do státní organizace a rozložení mocenských sil, během kterého byli odstraněni někteří prominentní vůdci země z první generace, mj. Aleksandar Ranković. Tito nejenže odstranil úzký okruh nejbližších spolupracovníků, ale zároveň posílil pravomoci svazových republik, čímž si chtěl zajistit bezpodmínečnou loajalitu jejich představitelů. Tento postup (kodifikovaný ústavními dodatky v letech 1969 až 1971 a nakonec ještě posílen novou ústavou z roku 1974) ve spolupůsobení s výše uvedenými faktory v podmínkách totalitního státu vedl k rozdmýchávání nacionalistických nálad. Zároveň s tímto procesem však stále docházelo ke striktním perzekucím jakýchkoli, i zcela neškodných, projevů nacionalismu.

První jiskry nacionálních problémů byly zažehnuty již roku 1967, kdy chorvatská kulturní reprezentace podepsala memorandum o zrušení jazykové unie mezi chorvatským, srbským, bosenským a černohorským jazykem, která byla ustavena v roce 1954. Napětí v Chorvatsku přerostlo v krizi v roce 1971, kdy federální politické vedení začalo prosazovat větší míru ekonomické

³¹ Šesták M. a kol. (2009), s. 541.

³² tamtéž, s. 555.

³³ tamtéž, s. 543.

autonomie (hlavně kvůli příjmům z turistického ruchu) a nacionální svébytnosti. Zformovalo se masové hnutí (tzv. *maspok*), které požadovalo zvětšení autonomních práv Chorvatska, či jeho úplné oddělení od federace. Celé hnutí provázely stávky chorvatských studentů a zesílená propaganda proti srbskému etniku na území Chorvatska – tzv. krajinským Srbům. Tito reagoval velice rozhodně a pohrozil použitím armádních sil na uklidnění situace; v reakci na to vedení chorvatských autonomistů odstoupilo a situace se poměrně záhy zklidnila. Odpovědí na tuto událost byla rozsáhlá čistka ve straně, kterou Tito provedl následujícího roku nejen v Chorvatsku, ale pro zachování zdání nestrannosti také v Makedonii, Slovinsku a v Bosně.³⁴

Podobně neuspokojivá byla situace v Kosovu, kde docházelo ke střetům mezi Srby a Albánci. Jejich příčinou bylo již zmíněné mocenské odstavení Aleksandara Rankoviće, v jehož následku se k vládě v Kosovské autonomní oblasti dostalo albánské křídlo konzervativních komunistů, kteří počali zvýhodňovat své etnikum. S kritikou této situace vystoupili přední srbští intelektuálové (mezi nimi i spisovatel Dobrica Ćosić, pozdější první prezident Svazové republiky Jugoslávie), avšak vláda označila jejich kritiku za rozdmýchávání nacionální nesnášenlivosti a Ćosiće spolu s historikem Marjanovićem zbavila členství v ÚV.³⁵ Etnické problémy v Kosovu však narůstaly a Titovo vedení je nedokázalo řešit. V listopadu 1968 se v kosovských a makedonských městech odehrály demonstrace albánského obyvatelstva, které požadovalo zřízení vlastní autonomní republiky v rámci federace. Vláda opět sáhla k represím a demonstrující davy rozehnala za pomoci tanků.

Jak uvádí Pelikán (2009), Albánci zcela jistě měli na vlastní autonomní republiku právo, neboť jak již bylo uvedeno výše, převyšovali svou početností černohorské i makedonské etnikum. Komunistické vedení se však zároveň obávalo, že s nabytým statutem autonomie by se Albánci nespokojili a nakonec by žádali úplné odtržení od jugoslávské federace.³⁶ Vzniklou situaci se vláda snažila řešit kompromisem, kdy Vojvodině a Kosovu jakožto autonomním oblastem rozšířila pravomoci srovnatelné s právy svazových republik a albánské hlasy utišila finančními dotacemi. Kompromis sice krizi oddálil, nikoli však vyřešil.

12.2.4 Stručný nástin vývoje národnostních poměrů po Titově smrti, aneb deset let spění ke katarzi

Josip Broz Tito zemřel v květnu 1980 v úctyhodném věku nedožitých 88 let. Právě vysoký věk diktátora (kterým se de facto v průběhu 60. let stal) znemožňoval efektivní řízení státu v pozdních letech jeho života, čímž docházelo během 70. let k silnému ekonomickému zaostávání země a neřešení akutních problémů. Opravdu těžké časy však měly teprve přijít.

I přes narůstající hospodářské obtíže a růst zahraničního dluhu (který sice byl v absolutních číslech poměrně vysoký, ovšem schopnost Jugoslávie splácet dluh byla prozatím relativně dobrá) se kolektivnímu vedení (které převzalo výkonnou moc) během prvního pětiletí po Titově smrti dařilo poměrně dobře horšící se situaci čelit.

Tragický zlom však přišel v roce 1985, kdy se v Sovětském svazu dostalo k moci proreformní křídlo Michaila Gorbačova. S nastupující *perestrojkou* a celkovým uvolňováním mezinárodně-politické situace v bipolárním světě počalo docházet k ohrožování role Jugoslávie. Ta se během studené války

³⁴ tamtéž, s. 546-547.

³⁵ Šesták M. a kol. (2009), s. 544.

³⁶ tamtéž, s. 545.

stala oním „neutrálním“ ostrovem mezi zápasícími velmocemi a Titovo vedení dokázalo brilantně využívat tohoto postavení, od ryzí mezinárodní prestiže až po rozsáhlé čerpání finančních dotací. Se zmizením bezprostředního ohrožení pramenícího ze studené války však socialistická Jugoslávie ztratila své výjimečné postavení a přestala být pro západní země lukrativním *narušitelem komunistické oikumeny*, kterého je výhodné podporovat. Stejně tak *Hnutí nezávislých států*, jehož byla titoistická Jugoslávie ideovým strůjcem, se v 80. letech stalo heterogenním a nefunkčním sdružením.

Tento faktor markantně přispěl k prohloubení již tak velmi neuspokojivé ekonomické situace Jugoslávie, kdy se vedle státního dluhu zejména inflace a nezaměstnanost (která na počátku 80. let dosáhla deseti procentní hranice) staly problémem číslo jedna, který zároveň přispíval k prohlubování národnostní nesnášenlivosti etnik, a ona nesnášenlivost zpětně znemožňovala realizaci reforem k napravení tohoto stavu věcí. Tento proces doprovázelo další a hlubší rozevírání ekonomických nůžek mezi republikami severu a jihu.

Záhy po Titově úmrtí v roce 1981 v Kosovu opět vypukly demonstrace Albánců, které stejně jako před dvanácti lety byly umlčeny za přispění tanků. Srbské etnikum v reakci na toto požadovalo zvýšení pravomocí autonomní Socialistické republiky Srbsko na úkor obou autonomních oblastí.

Zastánce etnického souznění mezi národy Jugoslávie reprezentovali převážně starší komunisté titoistického zaměření a pro mladou generaci 80. let, kteří již nepamatovali časy společného partyzánského odboje za 2. světové války, se stal tento politický program nezajímavý. Naopak se velice rychle prosadila skupina okolo srbského komunisty Slobodana Miloševiče, který se během 80. let propracoval na nejvyšší politické pozice uvnitř srbské svazové vlády.

Milošević velice rychle přijal za své ultranacionalistické ideje, které namířil proti věčně revoltující albánské komunitě v Kosovu. Velký impulz představovala jeho návštěva Kosova v dubnu 1987, kdy razantně vyjádřil podporu místnímu srbskému obyvatelstvu. Od té doby začal systematicky kompromitovat kosovskou, vojvodinskou a také černohorskou politickou reprezentaci pod hlavičkou údajné potřeby národní emancipace Srbů, využívajíc hojně k tomuto účelu organizované demonstrace. Vrcholem těchto demonstrací se stalo šestisté výročí srbské porážky na Kosově poli, kdy se na tuto událost sjelo několik set tisíc Srbů a Černohorců a událost se stala velkou manifestací srbského nacionalismu. Následně se Miloševićova skupina pokoušela o podobné akce demagogickým pobízením srbských menšin proti zbytkovému obyvatelstvu v Bosně a Chorvatsku, poukazujíc na represe chorvatského ustašovského režimu na Srbech za 2. světové války.³⁷

V reakci na Miloševićovu šovinistickou politiku se ve Slovinsku začal reformovat antikomunistický separatistický blok, rovněž oživující národnostní nálady Slovinců, hlavně však usilující o odtržení Slovinska od jugoslávské federace. Během roku 1989 se ve Slovinsku dal do pohybu demokratizační proces. V září slovinská svazová vláda vyhlásila politickou pluralitu v zemi s příslibem demokratických voleb na jaře 1990. Slovinsko se tedy toho času vydalo opačným politickým směrem než zbytkové území bortící se Jugoslávie.

Konečný ekonomický a politický rozvrat jugoslávské federace jen dovršily události ve Východním bloku, kdy se zcela nečekaně zbouraly komunistické vlády od NDR po Bulharsko. Situaci v Jugoslávii již nezachránily ani pokusy chorvatského ekonoma Ante Markoviće o restrukturalizaci jugoslávské ekonomiky za přispění zemí západní Evropy a USA.

³⁷ Šesták M. a kol. (2009), s. 565.

Posledním bodem zlomu v rozpadu jihoslovanské federace se stal 14. sjezd Svazu komunistů Jugoslávie, který se uskutečnil v lednu 1990. V té době již zcela rozklížená vedení jednotlivých svazových republik nebyla schopná společného konsenzu. Záhy sjezd opustily slovinská a chorvatská reprezentace a politická moc jednotné Jugoslávie se de facto zhroutila. Tato situace, podporovaná Miloševićovou politikou etnické nesnášenlivosti, pak vyústila v ničivou občanskou válku, která však již přesahuje výkladový rámec tohoto příspěvku.

POUŽITÁ LITERATURA

Monografie:

- Rapport M. (2011): *Evropa devatenáctého století*. Praha: Vyšehrad. 436 s. ISBN 978-80-7429-061-9.
- Šesták M. a kol. (2009): *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. 758 s. ISBN 978-80-7106-375-9.
- Tejchman M. - Hradečný P. - Šesták M. (1996): *Historické souvislosti rozpadu Jugoslávie*. Praha: Historický ústav AV ČR. 255 s. ISBN: 80-85268-58-2.
- Vykoupil, L. (2000): *Slovník českých dějin*. Brno: Julius Zirkus. 772 s. ISBN 80-902782-0-5.

13 OBČANSKÁ VÁLKA V BÝVALÉ JUGOSLÁVII

Jitka Náplavová (KGG PŘF UPOL)

Cestu k občanské válce otevřel rozpad jugoslávské federace vyhlášením nezávislosti a suverenity Slovinska a Chorvatska 25. června 1991. Slovinsko se na rozdíl od Chorvatska dožadovalo faktického vzniku samostatného státu a získalo podporu mezinárodní veřejnosti díky zfalšovaným záběrům masakrů federální armády.³⁸ Ve vládních kruzích se skupina kolem Miloševiče rozhodla, že nebude bránit odchodu z federace, ačkoliv disponovala dostatečnou vojenskou silou. Odložené rozhodnutí o odchodu z federace o 3 měsíce však již nic nezměnilo, stejně tak jako v Chorvatsku. Zatímco ale boje ve Slovinsku slábly, nabíraly na intenzitě v sousedním Chorvatsku. Ve stejné době také parlamentní komise přijala usnesení o politické autonomii pro chorvatské Srby, kteří však již nechtěli být v jednom státě s Chorvaty. Během léta se boje rozšířily do oblastí Chorvatska sousedící s Bosnou, Černou horou a Vojvodinou. Chorvatští Srbové podporováni jugoslávskou armádou postupně obsadili asi třetinu území Chorvatska. Velmi kruté boje probíhaly ve východní Slavonii a Sremu, dlouho bráněný Vukovar také padl.³⁹ Tyto boje ještě více semkly chorvatskou společnost, která podporovala Tudjmanovu politiku, která propagandisticky obhajovala válku jako spravedlivý boj za obranu vlasti a s touto teorií se spojila i západní politika a vznikl dojem, že Chorvaté jsou nevinnou obětí. Evropské společenství se stalo hlavním prostředníkem mezi znesvářenými státy, které se snažilo Brionskou deklarací z 7. července 1991 uklidnit rozpory. Hlavní slovo mělo Německo, které stálo na straně Chorvatů a Slovinců. Evropské společenství se tak shodlo na tom, že hranice mezi svazovými republikami lze měnit díky konsenzu a tak mohly jednotlivě rozhodnout o své budoucnosti bez souhlasu ostatních států, ale upíralo to jiným národům a etnickým skupinám, neuznaným za svazovou republiku, právo rozhodnout o sobě tak jako Slovinci (například bosenští Srbové nebo kosovští nebo makedonští Albánci, jež byli početnější než Slovinci). Evropské společenství se snažilo boje v Chorvatsku zastavit vysláním zahraničních pozorovatelů, zastavením ekonomické pomoci na konci října 1991 a vyhlášením hospodářských sankcí.⁴⁰

Politické vedení Miloševiče se již smířilo s odtržením Slovinska a Chorvatska, případně i Bosny a Hercegoviny a Makedonie, ne však celých území, k nové Jugoslávii měly být připojeny ty části, kde byla faktická nebo domnělá většina Srbů. Toto vedení se snažilo vystupovat jako jediný právní nástupce SFRJ. Parlament a vláda SFRJ ukončily svoji činnost na podzim 1991. Miloševičova vláda také přestala mít zájem o udržení celého Chorvatska a soustředila se pouze na územní zisky srbských separatistů a jejich připojení k Srbsku a tak 19. prosince 1991 byla vyhlášena Republika srbská Krajina, která byla zcela závislá na Bělehradu a ovládala asi třetinu Chorvatského území.⁴¹

23. prosince 1991 požádaly Chorvatsko, Slovinsko, Makedonie a Bosna a Hercegovina Evropskou unii o uznání nezávislosti. Naopak Srbsko a Černá Hora to neučinily s tím, že jejich suverenitu potvrdil již berlínský kongres v roce 1878. 7. ledna 1992 se Tudjman a Milošević dohodli na zastavení palby a na rozmístění jednotek OSN, které měly dohlížet na příměří. Již v prosinci 1991 začala Bonnská vláda prosazovat uznání samostatnosti Slovinska, Chorvatska a Makedonie od západních států, i když fakticky to Chorvatsko nesplňovalo kvůli nezajištění práv srbské menšiny a 15. ledna

³⁸ Šesták, Miroslav a kol.: Dějiny Jihoslovanských zemí. Praha 1998 s. 578

³⁹ Tamtéž, s. 579.

⁴⁰ Tamtéž, s. 580.

⁴¹ Tamtéž, s. 581.

doporučila EU to samé všem členským státům. Makedonie návrh nakonec na nátlak Řecka odmítka a mezinárodně uznáno bylo pouze Chorvatsko a Slovinsko a tak přestala existovat SFRJ.⁴²

Slovinsko bylo jediným státem, který byl bez problémů v lednu 1992 mezinárodně uznán. Důležitým faktorem byla národnostní homogenita, dobrý hospodářský potenciál a podpora Německa, které jako první otevřelo v Lublani velvyslanectví. Po osamostatnění však nastaly neshody s Chorvatskem, především kvůli společně vybudované jaderné elektrárně v Kršku a přístavům na pobřeží. Problémy byly vyřešeny do konce roku 1996, kromě drobných sporů o přístup do mezinárodních vod. Kvůli obavám z poměrů na Balkáně začalo také Slovinsko již v roce 1992 budovat armádu.⁴³

Uznání chorvatských hranic v rozsahu bývalé svazové republiky bylo pro Chorvaty velké nacionalistické vítězství. To této euforie přispěly i boje s posádkami jugoslávské armády ve městech. Přestřelky byly velmi časté a lidé často trávili dlouhý čas v úkrytech. Vláda podporovala xenofobii obavy z obsazení srbskými separatisty. Propaganda opět pracovala na zveličování útrap i počtu obětí a základní ideologií byl protisrbský postoj. Nový stát byl tedy budován na silných nacionalistických základech, což odrážely politické strany. Odmítal i připustit, že separatistické snahy Srbské menšiny jsou v podstatě občanskou válkou a jako jediný důvod uznávali srbskou agresi. Objevily se také malé skupiny vzdělaných lidí, kteří ostře varovaly před touto politikou – např. Chorvatský helsinský výbor, které však nedosáhly většího úspěchu. Na začátku roku 1992 souhlasila vláda s rozmístěním jednotek OSN v linii bojů, aby zabránila vlastní porážce. Hrozilo sice, že územní zisky Srbů budou díky těmto jednotkám uznány, ale Tudjman dokázal získat na svou stranu především Německo a také pouze domněle nabízel Srbům autonomii, aby zlomil jejich odpor. Chorvatské nacionalisty posilovaly také boje s krajinskými Srby, podporované jugoslávskou armádou a oddíly dobrovolníků ze Srbska a Černé Hory. Radikálové chtěli využít převahy pro získání dalších území. Na přelomu let 1991 a 1992 se do sporu vmísil Milošević, který podporoval radikální křídlo, které si dělalo nároky na uznání dobytých území. V únoru schválila skupština krajinských Srbů rozmístění jednotek OSN. Tento neuznaný státní útvar se dostával do stále větších problémů a byl zcela závislý na SJR. Odtržení třetiny území mělo pro Chorvatsko těžké důsledky, především v zemědělství a cestovním ruchu. Během roku 1992 vyklidila jugoslávská armáda jižní část Dalmácie a útoky separatistů slábly. Naopak v červnu 1992 podnikla chorvatská armáda útok na hlavní město RSK Knin.⁴⁴ Koncem roku 1994 dobře vyzbrojená chorvatská armáda dostala tichý souhlas od Západu k likvidaci RSK. 1.května zahájila útok ve Slavonii a 4. srpna byla zahájena rozhodující ofenziva proti západním oblastem RSK.⁴⁵

Nový stát Svazová republika Jugoslávie, který vznikl ústavou z 27. dubna 1992, spojoval dva členy – Srbsko a Černou Horu a proklamoval kontinuitu na bývalou FSRJ. Zároveň počítal možným připojením území obývaných Srby a Makedonií. Opozice se pokusila svrhnout Miloševiče a Rada bezpečnosti OSN uvalila na Srbsko sankce 30. května 1992, ty však paradoxně posílily jeho domácí pozice. Politika se nacionálně vyostřovala, zejména vůči kosovským Albáncům a diskriminace se projevovala také ve Vojvodině vůči Chorvatům. V roce 1994 ustoupil Milošević mezinárodnímu tlaku a postoupil poloostrov Prevlak Chorvatsku, což přispělo k obnovení styků se Záhřebem. Hlavní proud

⁴² Tamtéž, s. 582.

⁴³ Šesták, Miroslav a kol.: Dějiny Jihoslovanských zemí. Praha 1998 s. 585 – 589.

⁴⁴ Tamtéž, s. 609 – 616.

⁴⁵ Tamtéž, s. 621 – 623.

uprchlíků se vláda snažila směřoval do Kosova, plán však zrozkotal, jelikož srbští utečenci odmítali odejít do této zaostalé země.⁴⁶

POUŽITÁ LITERATURA

ŠESTÁK, Miroslav a kol.: Dějiny Jihoslovanských zemí. Praha 1998

⁴⁶ Tamtéž, s. 592 – 602.

14 OBČANSKÁ VÁLKA V BOSNĚ A HERCEGOVINĚ V LETECH 1992 – 1995

Bc. Pavlína Zrůstová (GÚ PŘF MU)

14.1 CHARAKTER VÁLKY V BOSNĚ A HERCEGOVINĚ

Válka v Bosně a Hercegovině (BaH) probíhala od března roku 1992 do listopadu roku 1995 a byla jedním z nejkrvavějších konfliktů v Evropě od konce druhé světové války. Představovala komplikovaný typ občanské války, k jejímuž vzniku dalo podnět politické a posléze i vojenské zasahování z vnějšku, konkrétně ze sousedního Srbska, Černé Hory a z Chorvatska. Vnější zasahování s cílem rozdělení území Bosny a Hercegoviny bylo prokazatelné i v celém dalším průběhu bosenské války. Z hlediska objektivního posouzení je však nutné zdůraznit, že tamější konflikt měl také výrazné vnitřní bosenské kořeny, které se začaly projevovat bezprostředně po rozpadu komunistického svazu v této zemi.

Z mezinárodního hlediska může být konflikt v BaH označen jako akt vnější agrese po 6. dubnu 1992, kde byla Bosna uznána jako samostatný nezávislý stát, i když k nacionálně motivovaným střetům docházelo i před tímto datem. Důvodem nebyla pouze propaganda, ale i rychle eskalující domácí napětí mezi jednotlivými etnickými skupinami. Přitom se nejednalo pouze o konflikt ryze nacionální, ale též náboženský, díky systematickému ničení náboženských symbolů. Celou válku provázela mimořádná krutost, na kterou doplácelo především civilní obyvatelstvo, jež se stalo obětí nemilosrdných etnických čistek.

14.1.1 Průběh války v roce 1992

Během jara 1992 došlo k prvním srážkám mezi jednotlivými národnostmi, konkrétně začaly srbské akce proti bosenským Chorvatům a Muslimům. Následně byly formovány oddíly Armády Bosny a Hercegoviny tvořené většinou Muslimy a bosenskými Chorvaty, kterým však chyběla jakákoli těžší výzbroj. Bosenští Srbové byli zásobováni Jugoslávskou lidovou armádou a měli v tomto směru velký náskok. Ozbrojené formace Jugoslávské lidové armády donutily k útěku tisíce nesrbských obyvatel. Obklíčeno bylo i hlavní město Sarajevo. V létě 1992 se projevila křehkost bosensko-muslimského partnerství, které bylo spíše účelovou záležitostí a bylo vyhlášeno Chorvatské společenství Herzeg-Bosna.

Krvavé boje se postupně rozšířily na celé území BaH. Tisíce lidí přišly o život a statisíce dalších bylo nuceno utéci ze svých domovů. V zemi se objevily internační tábory, kde byly v nelidských podmínkách vězněni nevinní civilisté (první tábory zřídili Srbové, časem i Chorvati a Muslimové). Na podzim drželi bosenští Srbové již 50 -55 % území BaH.

14.1.2 Průběh války v roce 1993

Začátkem roku 1993 byl sestaven tzv. Vance-Owenův plán na dosažení míru. Podle něj mělo být území rozčleněno do 10 samosprávných kantonů dle etnicity. Proti přijetí plánu se ale postavili bosenští Srbové (zbylé strany souhlasily) a boje pokračovaly. Na podzim 1993 se konflikt ještě zkomplikoval díky bojům Muslimů proti odštěpeným bosenským Muslimům v Bihači a jejich separatistické vzpouře.

Další plány západu, jak uzavřít mír, byly zamítnuty. Krvavý konflikt se rozpačitě snažilo zastavit mezinárodní společenství, které se však dlouhou dobu stavělo k bosenskému problému nerozhodně a liknavě. Při řešení krize zklamaly OBSE, OSN a do značné míry také orgány EU.

14.1.3 Průběh války v roce 1994

V roce 1994 vstoupilo do sporu Rusko, které se vymezilo proti politice NATO. Ruská angažovanost přiměla vstoupit do konfliktu i Američany, kteří se mimo jiného obávali vzniku čistě muslimského státu. Nejvyššími představiteli Chorvatska a BaH pod patronací tehdejšího amerického prezidenta Billa Clintona byla podepsána tzv. washingtonská dohoda kvůli urovnání chorvatsko-bosenských vztahů.

Ve snaze dostat složitý bosenský problém ze slepé uličky předložila tzv. kontaktní skupina pro BaH (USA, Rusko, Německo, Francie, Velká Británie) představitelům válčících stran v červenci 1994 mírový plán. Jeho základem byla mapa rozdělující Bosnu podle etnického klíče v poměru 51 % území pro bosňácko-chorvatskou federaci a 49 % území pro politický útvar bosenských Srbů. Srbové však v té době kontrolovali 70 % území BaH. Dohoda se tedy neuchytila a boje vzplály brzy nanovo.

14.1.4 Průběh války v roce 1995

Začátkem léta 1995 dobyli srbsí vojáci vedení generálem Mladičem bosňáckou enklávu Srebrenici (následně i další enklávy), která byla Srby obléhána již bezmála tři roky. Tomu nezabránili ani nizozemští vojáci jednotek UNPROFOR, kteří měli tuto zónu chránit.

28. srpna 1995 došlo v Sarajevu znovu k masakru vinou srbské strany. Granáty zde tentokrát zabily 37 lidí a zranily dalších 85.

Rozhodující události, které měly zvrátit konflikt, proběhly v srpnu a září roku 1995, kdy zahájila chorvatská armáda, jejíž akceschopnost se neobyčejně zvýšila (mj. díky podpoře USA) mohutnou operaci „Bouře“. Jejím cílem bylo ovládnout celou oblast srbské Krajiny v Chorvatsku, což se podařilo.

V průběhu roku 1995 se naplno projevilo rostoucí vyčerpání válčících stran. Srbům slábla podpora od Miloševiče, a proto měli za úkol provést rozhodující útok, jenž by válku skončil. Po dalších mohutných akcích z obou stran bylo 10. října 1995 dosaženo příměří.

14.2 DAYTONSKÁ MÍROVÁ DOHODA

Válka byla ukončena tzv. Daytonskou mírovou dohodou 21. listopadu 1995. Poté byla vrchními veliteli bosenských Chorvatů (F. Tudjmanem) a Muslimů (A. Izetbegovičem) uzavřena dohoda o všeobecném příměří a politická dohoda o vytvoření společné federace v BaH. Zájmy bosenských Srbů zastupoval S. Milošević, nesměl však zasahovat do jednání. K paradoxům politiky patří, že mír podepisovali titíž lidé, kteří se na počátku podíleli na jeho podnícení. Federace nemohla být vzhledem k vývoji událostí koncipována jinak, než jako všestranný kompromis. Musela nutně ponechat zúčastněným stranám pocit, že nikdo nevyhrál, ale také neprohrál.

Dle ní tedy Bosna a Hercegovina zůstane z mezinárodněpolitického hlediska zachována jako jednotný stát ve stávajících hranicích, ale vnitřně bude rozdělena na dvě politicko-správní entity – bosňácko-chorvatskou federaci (51 % území) a Republiku srbskou (49 %). Zúčastněné strany se dohodly na nové ústavě BaH. Dohoda dále určila spojení Sarajeva s městem Goražde, ustavila nezávislé město

Brčko, uprchlíkům zaručovala návrat domů. Na bezpečnost měly dohlížet jednotky OSN, které však v mnohých případech nezabránilly excesům.

Obr. 1 Rozdělení území BaH po Daytonských dohodách.

Zdroj: HLADKÝ, L.: *Bosna a Hercegovina: historie nešťastné země.*

14.3 SHRnutí

Válka po sobě zanechala přibližně 200 000 mrtvých a nezvěstných, z více než 2 milionů obyvatel BaH učinila běžence, zpusťovala většinu měst i jejich starobylých kulturních památek a především znovu vryla v duších místních lidí hlubokou brázdu vzájemné nedůvěry, strachu a nenávisti.

Několikaletá válka zanechala hluboké stopy na celkovém charakteru BaH. Nejvýraznějším rysem tohoto státu po r. 1995 je, že se již nejedná o typicky multietnickou, národnostně smíšenou zemi, ale spíše o vnitřně politicky složitě konstruovaný mnohonárodnostní stát, sestávající se z etnicky dosti kompaktních národnostních oblastí.

Za hlavního viníka války nelze označit žádný z národů, ale pouze konkrétní, nacionalismem ovlivněné představitele politických, vojenských a duchovních špiček jednotlivých komunit. Radovan Karadžić byl po třinácti letech dopaden a zatčen srbskou policií 21. července 2008. Svojí vinu popírá a hrozí mu doživotní trest. Ratko Mladić byl dopaden 26.5. 2011 v severosrbském Lazarevu a momentálně má za sebou první slyšení před tribunálem v Haagu. A. Izetbegović zemřel v roce 2003 a F. Tuđman zemřel o rok dříve. Velkou odpovědnost nese i současný svět, který vzhledem ke své politické slabosti a nedokonalosti stávajících bezpečnostních systémů nebyl schopen válce dostatečně rychle a účinně čelit.

POUŽITÁ LITERATURA

HLADKÝ, L.: *Bosenská otázka v 19. a 20. století*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2005. 388 s. ISBN 8021036745.

HLADKÝ, L.: *Bosna a Hercegovina: historie nešťastné země*. Vyd. 1. Brno: Doplněk, 1996. 216 s. ISBN 8085765616.

Smrčková, M.: *Bosna a Hercegovina: etnonáboženská situace a fungování konsociačního modelu*, dostupné online: <<http://www.globalpolitics.cz/clanky/bosna-konsociacni>>.

15 DAYTONSKÁ MÍROVÁ DOHODA A POVÁLEČNÉ USPOŘÁDÁNÍ BOSNY A HERCEGOVINY

Petra Tošovská (KGG PŘF UPOL)

15.1 DOHODY PŘED ROKEM 1995

Pokusy o řešení válečného konfliktu a uzavření míru se během války v Bosně a Hercegovině objevily vícekrát již před uzavřením mírové smlouvy v americkém Daytonu. Zastavit vypuklé boje se mezinárodní společenství pokusilo hned během roku 1992. Všechny návrhy míru počítaly s rozdělením území podle etnické struktury obyvatelstva, ale ani jeden nikdy nepřijaly všechny strany.⁴⁷ Nezdarem skončil i návrh vytvořené kontaktní skupiny (USA, Rusko, Německo, Francie a Velká Británie).

Malým úspěchem byla dohoda mezi zástupci bosenských Chorvatů a Bosňáků⁴⁸ o vytvoření bosňácko – chorvatské federace v Bosně a Hercegovině z roku 1994.

Až v říjnu roku 1995 se však podařilo vyjednat trvalejší příměří se všemi zúčastněnými stranami, během kterého měly být domluveny definitivní mírové podmínky.

15.2 DAYTONSKÁ MÍROVÁ SMLOUVA

Na začátku listopadu 1995 začala poblíž amerického Daytonu, za přítomnosti zahraničních vyjednávačů, jednání mezi srbskou, chorvatskou a bosenskou delegací. Jednání vedli američtí experti a podle uniklých informací využili především politického a psychologického tlaku na jednotlivé zástupce. Těm měla být např. názorně na videozáznamech demonstrována naprostá převaha sil NATO a některým zástupcům mělo být dokonce naznačeno, že Američané disponují kompromitujícími materiály tykajícími se jejich osob.

Nejprve došlo k podepsání dohody mezi Miloševićem (Srbové) a Tudjmanem (Chorvaté) o východní Slavonii, chorvatském území, které bylo v držení Srbů. Následně podepsali zástupci sarajevské vlády dohodu s Chorvaty o aktivaci bosňácko – chorvatské federace a nastolení jednotné správy.

Nejsložitější otázkou zůstával poměr rozdělení území. Oproti původnímu návrhu byly v Daytonu dohodnuty určité územní změny, tak aby byl zachován princip 51:49, na kterém Američané trvali. Federace získala oblasti v jihozápadní Bosně, Srbům byla vrácena města Mrkonjić – Grad a Šipovo na západě Bosny a část pohoří Orzen na severu. Jediným problémem tak zůstával koridor u Brčka, spojení mezi Srbskem a srbskou východní Bosnou a Srby v bosenské Krajíně. Po nátlaku na bosenskou delegaci bylo nakonec dosaženo kompromisu. Koridor se měl prozatím rozšířit a po roce se mělo v mezinárodní arbitráži definitivně rozhodnout o řešení.

21. listopadu 1995 zástupci všech tří stran parafovali Všeobecnou rámcovou dohodu o míru v Bosně a Hercegovině, tzv. Daytonskou mírovou dohodu.⁴⁹

⁴⁷ Hladký, L.: Bosenská otázka v 19. a 20. století. Masarykova univerzita v Brně. Brno 2005.

⁴⁸ Bosensští Muslimové se v průběhu války rozhodli pro své označení nadále používat termín Bosňáci.

⁴⁹ Hladký, L.: Bosna a Hercegovina. Historie nešťastné země. Doplněk 1996.

Konečný text byl podepsán v Paříži 14. prosince 1995 Slobodanem Miloševićem, Franjo Tuđmanem a Alijou Izetbegovićem. Tvoří ho 12 dílčích hlav (anexů) - Smlouva o vojenských aspektech mírové dohody, Smlouva o regionální stabilizaci, Smlouva o rozhraničovací linii mezi entitami a relevantních otázkách, Smlouva o volbách, Ústava Bosny a Hercegoviny, Smlouva o arbitráži, Smlouva o lidských právech, Smlouva o uprchlících a vyhnaných osobách, Smlouva o komisi pro ochranu národních památníků, Smlouva o založení veřejných korporací Bosny a Hercegoviny, Smlouva o naplnění civilních aspektů mírové dohody, Smlouva o mezinárodních policejních silách.⁵⁰

Každá strana následně Dohodu interpretovala jako svůj úspěch. Ve skutečnosti je jedním velkým kompromisem, který se snaží udržet jednotný stát, ale zároveň respektuje jeho rozdělení.⁵¹

Bosna a Hercegovina zůstala jednotným státem, který je ale vnitřně rozdělen na dva politicko – správní subjekty. 51 % území (25 989 km²) tvoří bosňácko - chorvatská federace a 49 % (25 208 km²) zabírá Republika srbská. Podle nové ústavy tvoří ústřední moc tříčlenné předsednictvo, dvoukomorový parlament (2/3 každé tvoří zástupci Federace BaH), celorepubliková vláda, ústavní soud a ústřední banka. Každý subjekt má navíc svůj parlament. Hlavní město Sarajevo pod federativní správou je nadále otevřeným městem přístupným všem.

Nové ozbrojené síly měly právo zatknout každého válečného zločince, nemusely je však vyhledávat. Všichni obyvatelé státu se mohli svobodně pohybovat po celém území a uprchlíkům byl garantován bezpečný návrat do vlasti. Na dodržování zásad měla dohlížet mezinárodní Rada pro naplnění míru v čele s Vysokým představitelem (komisařem)⁵².

15.3 BOSNA A HERCEGOVINA PO LISTOPADU 1995

Během roku 1996 se pod vedením NATO po území Bosny a Hercegoviny rozmístilo na 55 tisíc vojáků jednotek IFOR (Implementation Force), naopak se z ní stáhli všichni ostatní cizí ozbrojenci. Bylo vytvořeno 4 kilometry široké demilitarizované pásmo – daytonská linie mezi BaH a RS. Jednotky IFOR vystřídaly během roku 1997 jednotky SFOR (Stabilisation Force), které v roce 2004 nahradily jednotky Evropské unie EUFOR.

Sarajevo se sice stalo otevřeným městem, ale přetrvávající rozpory mezi jednotlivými skupinami obyvatel donutily některé bosenské Srby k odchodu. Z obavy nepříjemností a potíží se domů nevrátili ani někteří uprchlíci.

Během 90. let se podařilo částečně obnovit infrastrukturu a zprovoznit politické a správní orgány. Aby byly zásady mírové dohody opravdu dodržovány, byly v roce 1997 zvýšeny pravomoci mezinárodního komisaře, který má právo odvolat i člena vlády, který by bránil naplňování mírových zásad nebo například schválit potřebný zákon, na kterém se nemohou shodnout političtí představitelé.

Konečné rozhodnutí o Brčku padlo v roce 1999, od té doby představuje samosprávnou jednotku s názvem Distrikt Brčko.⁵³

⁵⁰ Hladký, L.: Bosenská otázka v 19. A 20. století. Masarykova univerzita v Brně. Brno 2005. S. 291.

⁵¹ Hladký, L.: Bosenská otázka v 19. A 20. století. Masarykova univerzita v Brně. Brno 2005. S. 292.

⁵² Současným komisařem je rakouský diplomat Valentin Inzko.

⁵³ Hladký, L.: Bosenská otázka v 19. A 20. století. Masarykova univerzita v Brně. Brno 2005.

Ani po uzavření Daytonské dohody však není situace v Bosně a Hercegovině zcela stabilizována. Anulování některých bodů ústavy bylo požadováno již dva roky po jejím uzavření, důvodem byly malé pravomoci centrální vlády. Stát zůstává i nadále etnicky rozdělen.

Republika srbská požadovala v minulém roce referendum za větší autonomii v oblasti soudnictví. Na tento návrh reagoval chorvatský prezident pohrůzkou ozbrojeného zásahu.⁵⁴ V květnu 2011 bylo po mezinárodním nátlaku referendum zrušeno, o dalším vývoji se nadále povedou mezinárodní dialogy.⁵⁵

POUŽITÁ LITERATURA

Hladký, L.: Bosna a Hercegovina. Historie nešťastné země. Doplněk 1996. 216 s.

Hladký, L.: Bosenská otázka v 19. A 20. století. Masarykova univerzita v Brně. Brno 2005. 388 s.

Denikreferendum.cz [online]. 2010 [cit. 2011-05-20]. Chorvatský prezident vyhrožuje válkou. Dostupné z WWW: <<http://www.denikreferendum.cz/clanek/1243-chorvatsky-prezident-vyhrozuje-valkou>>.

Euractiv.cz [online]. 2011 [cit. 2011-05-20]. Bosenští Srbové odvolali referendum, další jednání povede Füle. Dostupné z WWW: <<http://www.euractiv.cz/rozsirovani-eu/clanek/bosensti-srbove-odvolali-referendum-dalsi-jednani-povede-fle-008766>>.

⁵⁴ www.denikreferendum.cz

⁵⁵ www.euractiv.cz

16 PROBLEMATIKA MINOVÝCH POLÍ V BOSNĚ A HERCEGOVINĚ

Radek Poledníček (KGG PŘF UPOL)

16.1 PROBLEMATIKA MINOVÝCH POLÍ V BOSNĚ A HERCEGOVINĚ

Je obecně považováno, že Bosna a Hercegovina je nejvíce kontaminovanou zemí minami v Evropě a podle posledních poznatků patří dokonce mezi nejhorší země s největší problematikou vlivu minových polí.

Tento problém v Bosně a Hercegovině je přímým důsledkem nedávné války mezi roky 1992 - 1995. Současné odhady mluví o tom, že jsou zde umístěny miny v rozsahu 670 000 kusů a 650 000 UXO⁵⁶. Plošně se odhaduje rozsah minových polí na více než 2.000 km², což je zhruba 4 % celého území Bosny a Hercegoviny. Bohužel, z dostupných údajů nelze mluvit o úplnosti ani o spolehlivosti těchto informací. V Bosně a Hercegovině existuje speciální centrum pro minová pole, které se označuje BHMACE (Bosnia and Herzegovina Mine Action Centre). V této databázi je registrováno 18 600 záznamů o minových polích. Ze zkušeností BHMACE z obecného průzkumu se odhaduje, že přibližně 25 % z dostupných záznamů o minových polích nejsou správná, což dále snižuje znalosti o jejich přesném umístění.

Minová pole v Bosně a Hercegovině jsou zde umístěna o nízké hustotě a náhodné umístěná. Každé minové pole obsahuje relativně malý počet min, většinou jsou rozmístěny ve skupinách nebo samostatně bez většího cíle. Hlavním problémem je kvalita záznamů o minových polích, ve většině případů, přesné umístění a tvar minového pole a množství min v oblastech není možné přesně určit. Mnoho záznamů nebylo zjištěno po skončení války, místo toho byly zničeny nebo skryty. V některých případech lze předpokládat, že jedinci, kteří vytvořili minová pole, byli zabiti během války, opustili zemi nebo pro některé z jiných důvodů drželi tyto cenné informace o rozmístění. Nejlepší informace o nynější situaci jsou založeny na systematických výsledcích průzkumu, studii povrchu a využití jednotlivých složek plochy celé země, dále také na celkových výsledcích boje proti minám a údajů shromažďovaných a zpracovávaných v rámci stávajících databáze BHMACE a dalšími národními a mezinárodními organizacemi. Pro více informací o nynější situaci v Bosně a Hercegovině je možné sledovat strategické analýzy o informacích, které lze zjistit na stránkách, které se přímo zabývají touto problematikou a jsou rozšířeny i o mapy.

16.2 NÁŠLAPNÉ MINY A JEJICH OBĚTI V BOSNĚ A HERCEGOVINĚ

Od začátku války do 1. prosince 2004 je zjištěno 4866 min a mnoho kusů nevybuchlé munice, které způsobily mnoho obětí, které jsou zaznamenány přímo v Bosně a Hercegovině. Od roku 1996 do 1. prosince 2004 je zde zjištěno 1520 obětí min, z toho bylo 427 lidí zabito přímo minami. Měsíční statistiky ukazují trvalý pokles v počtu obětí nášlapných min. V roce 2003 byl průměr 4,5 obětí min za měsíc. Při pohledu na sezónní výkyvy v počtu obětí min mezi lety 1996 – 2003 lze dojít k závěru, že

⁵⁶ „Unexploded ordnance“ - nevybuchlá munice (označováno i jako UXOs / UXBs, někdy i jako UO) jsou výbušné zbraně (bomby, kulky, granáty, letecké bomby, miny, námořní miny, atd.), které neexplodovaly, když byly použity a stále představují riziko výbuchu, potenciálně i mnoho desítek let poté, co byly použity nebo vyřazeny. Zdroj: <http://en.wikipedia.org/wiki/UXO>

většina obětí těchto nehod se stane na jaře.

Nicméně, pokud tyto sezónní výkyvy jsou pozorovány od začátku roku 2003 až do této doby, je situace mírně odlišná. Kromě toho, že většina nehod je způsobena zejména v březnu, je trend zvýšeného počtu obětí min v měsících červenci a říjnu. Podle výsledku ICRS a průzkumu provedeného v roce 2003, 40% všech obětí jsou zejména dospělí muži, ve věku 19-39, kteří vědomě vstoupili do těchto nebezpečných oblastí, a oni jsou právě tou nejvíce ohroženou skupinou. Děti mladší 18 let představují 20% všech obětí min. Jedním ze závěrů tohoto průzkumu je, že ve většině případů, dospělí jsou více zranění či zabití. V kontrastu s tímto jsou děti více pravděpodobnou skupinou, která může být zabita nebo zraněna při hraní ve skupině. Poměr mezi počty zraněných a usmrčených v roce 1996 bylo 5:1. V následujících letech se tento poměr přiblížil 1:1.

Obyvatelstvo, které nikdy neopustilo své domy během války bylo doposud nejvíce ohroženou skupinou. Nicméně, v roce 2003, počet obětí min prudce vzrostl mezi těmi, kteří se vrátili do své země. To může být chápáno s ohledem na skutečnost, že větší návrat obyvatel Bosny a Hercegoviny byl očekáván zejména v roce 2003 a že navrátilci nejsou dobře informováni o nebezpečí, které tato minová pole představují.

V posledních několika letech oběti byli většinou dospělí muži ve věku 20 - 60. Ačkoli oni jsou si vědomi více nebezpečí, protože právě oni jsou nuceni vstoupit do oblasti s minami a nebezpečí z ekonomických důvodů, jako je kácení, zemědělská činnost, atd.⁵⁷

POUŽITÁ LITERATURA

- <http://en.wikipedia.org/wiki/UXO>
- <http://www.mine.ba/?PID=3&RID=56>

⁵⁷ <http://www.mine.ba/?PID=3&RID=56>

17 PŮSOBNÍ MEZINÁRODNÍCH MÍROVÝCH ORGANIZACÍ V BOSNĚ A HERCEGOVINĚ

Iveta Válová (GÚ PŘF MU)

17.1 ÚVOD

Do roku 1992 patřila Bosna do státu Jugoslávie, v tomto roce vznikla jako plně suverénní stát Republika Bosna a Hercegovina. Následná agrese na BaH a občanská válka uvrhla zemi do politické a hospodářské nestability, která vedla k úplnému rozpadu státních struktur. Každý ze tří národů prosazoval své osobní zájmy, založené buď na rozdělení Bosny a Hercegoviny mezi sousední státy (Srbsko a Chorvatsko) a nebo na uchování územní celistvosti. Nejradikálnější separatistické snahy zapříčinily vznik Srbské republiky BaH (1992), Chorvatské republiky Herceg-Bosny (1992) a nakonec Západní Bosny (1993). Žádný z těchto ministátů však nebyl mezinárodně uznán a dle Daytonské mírové dohody z roku 1995 bylo jejich území opětovně včleněno do státních hranic Bosny a Hercegoviny.

17.1.1 Příčiny konfliktu

V době nastupující krize v Jugoslávii došlo k společnému působení několika faktorů – politického, ekonomického, národnostního i státoprávního. Mimo to působily i vnější vlivy – postupné slábnutí komunistické ideologie a příprava hospodářské a politické integrace států vyspělé západní Evropy. Se zánikem bipolárního rozdělení Evropy končilo také „exkluzivní“ mezinárodněpolitické postavení Jugoslávie jako státu těžícího z faktické nezávislosti na obou hlavních politických uskupeních.

Po roce 1974 došlo ke značné decentralizaci, vzniklo osm relativně samostatných celků, jejichž vzájemné vazby se ještě dále rozvolňovaly. S decentralizací se výrazně zhoršily podmínky pro přelévání finančních zdrojů uvnitř federace, vyspělejší západní republiky omezily hospodářskou pomoc jižním republikám.

Po roce 1980, kdy zemřel Josip Broz Tito, začaly politické problémy spjaté s otázkou, která mocenská skupina zaujme vládnoucí pozici. Léta 1980-1985 byla obdobím plným hledání a neklidu. V roce 1981 se projevila sociální a národnostní nespokojenost Albánců v Kosovu, dále rostla nezaměstnanost a inflace a emigrace Jugoslávců za prací. Vláda sestavená ze zástupců všech republik a autonomních oblastí nedosáhla potřebné autority a vlivu, lidé ve vládě se rychle střídali a uvnitř federace i v jednotlivých republikách rostl boj o moc. Touto situací bylo nejvíce zneklidněno Srbsko, začalo tedy usilovat o opětovnou centralizaci, ale narazilo na odpor, především ve Slovinsku a v Chorvatsku. Obrana proti nátlaku ústředí zde nejprve posílila pozice místních stranických špiček, později však vedla k zformování reformistických a opozičních skupin, které vedle zachování suverenity republiky začaly požadovat také nastolení politického pluralismu a tržního hospodářství.

V 80. letech se objevilo několik velkých soudních procesů, které naznačovaly, že poměry v republice nebyly v pořádku. Šlo především o obžalované muslimy, kteří údajně usilovali o přeměnu Bosny a Hercegoviny v republiku založenou na islámských principech.

V roce 1990 začaly v Bosně vznikat nové národně orientované strany, koncem roku byla sestavena nová vláda, která ale neměla ucelený společný program dalšího rozvoje Bosny a Hercegoviny. V parlamentu vypukly první konflikty – při vystoupení chorvatských poslanců srbští zástupci demonstrativně opouštěli jednací sál a naopak. Vzájemná nedůvěra panující mezi stranami se postupně

přenesla i do bosenské společnosti. Postupně začalo docházet i k ozbrojeným střetům mezi národnostními skupinami. U bosenských Srbů rostl strach z útoků Chorvatů, začátkem září 1991 se proto obrátili na Jugoslávskou lidovou armádu (JLA) s žádostí o ochranu. V některých částech Bosny začali formovat nelegální skupiny a vyzbrojovat je. Za nevyjasněných okolností byli zabiti dva Muslimové, muslimské obyvatelstvo začalo volat po pomstě, postupně se na některých místech Bosny a Hercegoviny začaly spontánně vytvářet muslimské milice.

17.2 PŮSOBNÍ MÍROVÝCH ORGANIZACÍ V BOSNĚ

V září 1991 byla podána ze Sarajeva žádost na Evropské společenství, aby poslalo do Bosny své pozorovatele. V květnu 1992 přišla žádost sarajevské vlády o pomoc do Organizace spojených národů (OSN), ta reagovala na zesílení bojů v Bosně vysláním zvláštní mise, jejímž cílem bylo připravit v Bosně podmínky pro nasazení jednotek UNPROFOR (tj. Ochranné síly OSN – United Nations Protection Force). JLA byla v červnu 1992 donucena stáhnout z Bosny své jednotky, avšak v bojích pokračovali bosenští Srbové, jimž JLA zanechala velkou část výzbroje, na podzim 1992 ovládali 50-55% území.

17.2.1 Diplomacie EU a OSN, plány a projekty řešení konfliktu

Válka v Bosně byla diskutována na jednáních Mezinárodní konference o Jugoslávii, která od podzimu 1992 probíhala v Londýně, Ženevě a Haagu. Počátkem roku 1993 předložili vyjednávači Owen a Vance v Ženevě projekt na dosažení míru v Bosně a Hercegovině – tzv. plán Vance-Owen, podle tohoto plánu mělo být území Bosny a Hercegoviny rozčleněno do deseti samosprávných provincií, které by zhruba odpovídaly etnické situaci v zemi před vypuknutím bojů. Tři provincie měly připadnout pod správu Srbů, tři pod správu Muslimů a tři Chorvatům, desátou provincií – Sarajevo – by společně spravovali všechny národnostní komunity. Bosnu a Hercegovinu jako jednotnou republiku mělo řídit předsednictvo složené z devíti členů – po třech z každé národnosti. Dodržování lidských práv a práv národnostních menšin měly v Bosně a Hercegovině na přechodnou dobu garantovat jednotky OSN. Plán Vance-Owen chtěli přijmout Muslimové a bosenští Chorvati, ale bosenští Srbové se vyslovili proti. Negativním důsledkem zveřejnění tohoto plánu byly boje mezi dosud spřátelenými Muslimy a Chorvaty, neboť obě strany se snažily ovládnout území svých předpokládaných budoucích provincií a docházelo tak k etnickým čistkám.

Owen a norský diplomat Thorvald Stoltenberg předložili nový projekt řešení bosenského problému označovaný jako tzv. plán Owen-Stoltenberg. Navrhoval ustavení velmi volného Svazu bosenských republik s jedním zastoupením v OSN a jedním státním občanstvím, Sarajevo mělo být na určitou dobu svěřeno pod správu OSN a Mostar společně s muslimskými enklávami ve východní Bosně měly spravovat orgány EU. V srpnu 1993 byla vyhlášena Chorvatská republika Herceg-Bosna, oficiálně měla být součástí předpokládaného Svazu bosenských republik, ale fakticky spíše náležela k Chorvatsku. Také Srbové předběžně souhlasili, návrh se setkal pouze s odporem bosenských muslimů (nyní nazývanými se *Bošnjaci*, tj. Bosňáci), pro něž by to do budoucna pravděpodobně znamenalo vytvoření muslimského ministátu s nejasnou životaschopností. Nakonec se rozhodli pro podmíněné přijetí, pokud Srbové navrátí území, na nichž měl muslimský národ před válkou početní většinu. Tato podmínka se však v podstatě rovnala odmítnutí.

17.2.2 Dohody v roce 1994

Zvýšený zájem o dění na Balkáně podminily jednak aktivity Rusů, jednak rýsující se vznik čistě muslimského zájmu, kterému chtěly USA zabránit. V souvislosti s vyhrocujícími se poměry v Bosně se americká administrativa snažila především zapůsobit na Chorvatsko, aby se přestalo angažovat v bosenské válce s vidinou rozdělení Bosny a Hercegoviny. Podobně na Záhřeb tlačilo také Německo, za strategický obrat v politice slibovaly tyto státy Chorvatsku podporu při hájení územní celistvosti jejich státu, tj. při řešení problému návratu srbské Krajiny pod suverenitu Záhřebu. Za účasti německých a amerických diplomatů byly nejdříve ve Vídni a koncem února ve Washingtonu zahájeny chorvatsko-bosňácké rozhovory o urovnání vzájemných vztahů, 18. 3. 1994 podepsali nejvyšší představitelé Chorvatska a Bosny smlouvu o vytvoření bosňácko-chorvatské federace a předběžnou rámcovou dohodu o zásadách budoucího konfederativního propojení tohoto útvaru s Chorvatskem.

Ve snaze dostat bosenský problém ze slepé uličky předložila tzv. kontaktní skupina pro Bosnu a Hercegovinu (USA, Rusko, Německo, Francie, Velká Británie) představitelům válčících stran v Bosně v červenci 1994 nový mírový plán. Jeho základem byla mapa rozdělující Bosnu podle etnického klíče v poměru 51% území pro bosňácko-chorvatskou federaci a 49% území pro politický útvar Srbů. Srbové však v té době kontrolovali asi 70% území, což by znamenalo značnou část území opustit.

V závěru roku 1994 se pokusil bývalý americký prezident o nové mírové zprostředkování v Bosně a Hercegovině, výsledkem byla ochota bosenských Srbů přistoupit na navrhované čtyřměsíční příměří, dohoda o příměří byla podepsána 31.12.1994. Trvalý mír však nepřinesla, bojující strany ho využily k dozbrojení a regeneraci sil.

17.2.3 Ukončení bojů

Začátkem léta 1995 dobyli srbsí vojáci bosňáckou enklávu Srebrenici, obléhanou bezmála tři roky. Padla tím jedna z tzv. bezpečných zón, jejichž obyvatelstvo měly od května 1993 za povinnost chránit jednotky OSN (zde konkrétně nizozemské jednotky UNPROFOR). V srpnu 1995 byli poraženi chorvatští Srbové, a tak poslední vzdorující skupinou, která se v prostoru bývalé Jugoslávie nechtěla podvolit diplomatickému úsilí Západu o zastavení bojů, byli bosenští Srbové. B. Clinton poslal na Balkán náměstka ministra zahraničí USA Richarda Holbrooka, který se od předchozích vyjednávačů odlišoval tvrdostí a očividnou snahou dosáhnout dohody za každou cenu. Plán byl jen nepatrně změněn – Bosna a Hercegovina měla zůstat zachována v existujících hranicích, avšak vnitřně rozdělena mezi bosňácko-chorvatskou federaci a Srby v poměru 51:49, bosenským Srbům mělo být po zastavení bojů přiznáno právo na navázání užších kontaktů se Srbskem, Sarajevo mělo zůstat nerozděleným městem. Všem stranám byla přislíbena hospodářská pomoc v případě, že budou nápomocny při politickém řešení krize, jinak se jim hrozilo užitím síly.

28. srpna 1995 došlo v Sarajevu k masakru ze Srbské strany, granáty zabili na tržišti 37 lidí, dva dny poté provedla letadla NATO hromadný útok na vojenské pozice bosenských Srbů. Jejich vojenská porážka otevřela dveře mírovým jednáním. R. Holbrookovi se podařilo uzavřít mezi nepřátelými stranami dohodu o všeobecném příměří, to vstoupilo v platnost 11. října. 1. listopadu 1995 začala mírová jednání u města Daytonu v Ohio. Návrh smlouvy připravily USA, obsahovala předpoklad, že Bosna a Hercegovina zůstane zachována jako jednotný stát v existujících hranicích, vnitřně rozdělena na bosňácko-chorvatskou federaci a Republiku srbskou v poměru 51:49, kromě toho se zúčastněné strany dohodly na přesném vedení hranic obou částí a na nové ústavě Bosny a Hercegoviny. Mírové síly OSN měly vystřídat mnohonárodnostní síly pod vedením NATO (IFOR – Implementation Force –

Realizační síly). Dohled nad realizací mírových dohod měla mít mezinárodní Rada pro naplnění míru v čele s Vysokým představitelem. Na bezpečnost v současnosti dbá 7 tisíc vojáků EUFOR (do prosince 2004 SFOR řízená NATO).

POUŽITÁ LITERATURA

Publikace:

- Baar V. (2002): *Národy na prahu 21. století*. Ostrava: Ostravská univerzita, Nakladatelství Tilia. 415s. ISBN 80-86101-66-5
- Hladký L. (2005): *Bosenská otázka v 19. a 20. století*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav. 388s. ISBN 80-210-3674-5
- Šlachta M. (2007): *Ohniska napětí ve světě*. Praha: Kartografie PRAHA, Nakladatelství České geografické společnosti. 186s. ISBN 978-80-7011-926-6
- Tomeš J., Festa D., Novotný J. (2007): *Konflikt světů a svět konfliktů*. Praha: Nakladatelství P3K. 338s. ISBN 978-80-903587-6-8

Internetové zdroje:

Nezávislý informační portál o Bosně a Hercegovině, dostupný na WWW:

<http://www.bosna.unas.cz/politika.html>

18 ZAHRANIČNÍ KAPITÁL V BOSNĚ A HERCEGOVINĚ

Jan Daněk (FSpS MU)

18.1 EKONOMIKA V BOSNĚ

Ekonomika Bosny a Hercegoviny je jednou z nejslabších ekonomik v Evropě. Světová banka ji řadí do skupiny Lower-middle-income economies (podprůměrně příjmové ekonomiky). Po rozpadu bývalé socialistické Jugoslávie je Bosna a Hercegovina společně s Makedonií nejzaostalejší republikou na území Balkánského poloostrova. I do dnešní doby jsou patrné následky centrálně plánovaného hospodářství – velká část ekonomicky aktivních obyvatel pracuje v průmyslu. V době socialismu bylo na území dnešní republiky Bosna a Hercegovina umístěno velké množství těžkého průmyslu – hutnictví a strojírenství. Největším centrem ekonomiky je kanton Sarajevo, který zahrnuje hlavní město Sarajevo a jeho metropolitní oblast, kam se soustředí většina služeb a průmyslu. V Sarajevu sídlí i významné instituce a závody (např. Centrální banka, burza, Coca-cola, Škoda). (http://cs.wikipedia.org/wiki/Kanton_Sarajevo, 2011)

Tři roky války (1992-1995) zničily většinu bosenského hospodářství a infrastruktury. Po ukončení bojů se výroba sice mírně zvýšila, poté se ale růst značně zpomalil. Od roku 2002 roční reálný růst HDP dosahuje v průměru 7 %. S rozvojem hlavně infrastruktury pomohly mnohé evropské fondy poválečné obnovy.

Dalším šokem byly velké změny v rozmístění obyvatelstva; mnohé dříve zalidněné oblasti se vyčistily, jinde se naopak přistěhoval velký počet uprchlíků. Radikální změny tak prodělalo samozřejmě náboženské i národnostní složení státu.

Bosna a Hercegovina patří mezi prioritní země zahraniční rozvojové spolupráce České republiky. Projekty se zaměřují především na předávání českých zkušeností z období transformace v oblastech rozvoje venkova, zemědělství, průmyslu, dopravy i veřejné správy či občanského sektoru. (http://cs.wikipedia.org/wiki/Bosna_a_Hercegovina, 2011)

Do Bosny a Hercegoviny směřují velké investice také ze strany sousedních zemí, tedy hlavně Chorvatska a Srbska. Pro Záhřeb se jedná o zemi, kam jde největší díl zahraničních investic.

18.1.1 Současné hospodářské ukazatele

Hodnota HDP na obyvatele je 7.360 USD (2009), což řadí Bosnu a Hercegovinu až na 40. místo v Evropě a na 91. místo ze 179 hodnocených zemí světa. Mezi současné ekonomické problémy státu patří především korupce (hlavně na úrovni nižších správních celků). Země je na 84. - 93. místě ve zkorumpovanosti (stejně jako např. Makedonie a Černá Hora, z evropských zemí jsou hůře hodnoceny již jen Albánie, Moldavsko, Ukrajina, Rusko a Bělorusko). (http://cs.wikipedia.org/wiki/Ekonomika_Bosny_a_Hercegoviny, 2011)

Ekonomický rozvoj je komplikován nejednotnou ekonomickou politikou státu - obě entity (Federace Bosna a Hercegovina a Republika srbská) postupují zcela nezávisle na sobě, čímž se prohlubují ekonomické bariéry uvnitř země.)

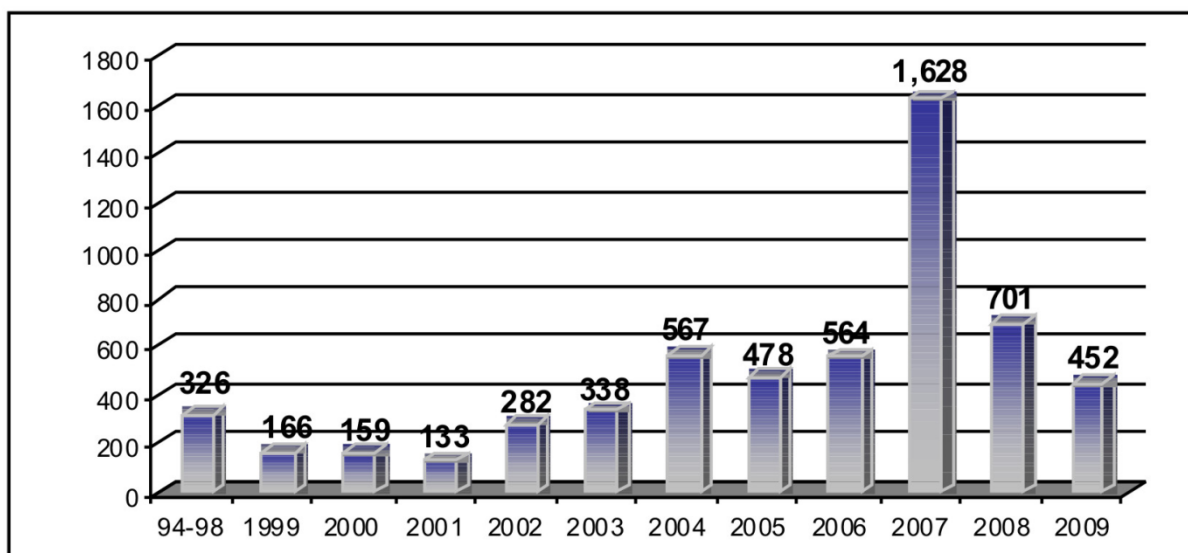
Dosud chybí realizovatelná koncepce tvorby nových pracovních míst a s tím spojená legislativa na podporu drobného a středního podnikání. Současný daňový systém je pro běžného občana velmi nepřehledný.

18.1.2 Přímé zahraniční investice

Přímé zahraniční investice jsou investice do jiné země za účelem získání podílu na kmenových akciích a rozhodovacích pravomocích ve výši alespoň 10 % (či takového podílu, který dává zahraničnímu investorovi rozhodující pravomoci). Podmínkou je trvalý zájem investora na společnosti a jeho podíl na řízení. (http://cs.wikipedia.org/wiki/P%C5%99%C3%ADm%C3%A9_zahrani%C4%8Dn%C3%AD_investice, 2011)

V roce 2010 došlo k poklesu zahraničních investic do Bosny a Hercegoviny, a sice na 359 mil. EUR, což je o 26% méně než v roce 2009, kdy do země dorazilo 452 mil. EUR. Největšími investory jsou Rakousko, Srbsko a Chorvatsko. Nejvíce zahraničních peněz bylo investováno do sektoru průmyslu a výroby, finančních služeb a obchodu. Nejvyšší počet přímých zahraničních investic registruje Chorvatsko, Slovinsko a Srbsko, které těchto investic využívají k posílení svých pozic na trhu v Bosně a Hercegovině a to i na základě svých zkušeností a kontaktů z doby společné existence v bývalé

Jugoslávii. <<http://www.google.com/url?sa=t&source=web&cd=10&sqi=2&ved=0CFkQFjAJ&url=http%3A%2F%2Fservices.czechtrade.cz%2Fpdf%2Fsti%2Fbosna-a-hercegovina-2011-05-06.pdf&rct=j&q=p%C5%99%C3%ADm%C3%A9%20zahrani%C4%8Dn%C3%AD%20investice%20do%20bosny%20a%20hercegoviny&ei=9n7fTbftMpDKsgbQ0qHaBQ&usq=AFQjCNEWgKMYjHfzZUnOaD4hxO1DpXVSoQ&cad=rja>, 2011>

Obr. 1 Příliv přímých zahraničních investic v Bosně a Hercegovině, (mil. €):

18.1.3 Zahraniční investice – zajímavosti

Začátkem ledna 2011 byl premiérem Vlády FBaH Mujezinovićem představen tzv. „Strategický plán rozvoje energetického sektoru FBaH“, který předpokládá v příštích letech výstavbu 6 termoelektráren, 6 větrných elektráren, 13 velkých a 25 malých hydroelektráren na řekách Neretva, Sana, Vrbas, Bosna a Bioštica v celkové hodnotě 10 mld. KM (5 mld. EUR). Elektroprivreda BiH, Sarajevo investovala jen v loňském roce 16 mil. KM (8 mil. EUR) do projektové dokumentace na výstavbu 6 elektráren z toho 3 HE Vranduk, Ustikolina a Unac a 3 TE Tuzla, Kakanj a Bugojno. Strategický plán předpokládá rovněž vytvoření obřího domácího energetického koncernu, jehož základ budou tvořit velké energetické společnosti jako je Elektroprivreda, Energoinvest a Hidrogradnja. Tento koncern bude pověřen výstavbou hydroelektráren, zatímco pro výstavbu termoelektráren budou k investicím přizváni zahraniční investoři na základě vypsání mezinárodních tendrů.

Čínský velvyslanec v BaH Liu Benzin při návštěvě distriktu Brčko v loňském roce avizoval záměr ČLR investovat v příštích letech do sektoru energetiky, konkrétně do termo a hydroelektráren. Dá se tedy očekávat, že Čína bude jedním z vážných potencionálních partnerů při zahájení dlouho očekávané privatizace tohoto sektoru.

16. května 2007 podepsala v Gacku (RS) společnost ČEZ a.s. dohodu s Elektroprivredou RS o zahraniční investici české firmy na úrovni 1,4 mld. EUR do výstavby nové moderní tepelné elektrárny Gacko II. o plánovaném výkonu 600–700 MW, dále do rekonstrukce stávající tepelné elektrárny Gacko I. v těže lokalitě a rozvoje přilehlého uhelného dolu. S ohledem na nedodržení podmínek původní smlouvy ze strany srbského partnera došlo ke sporu, který v současné době řeší mezinárodní arbitráž ve Vídni. V důsledku sporu nedošlo k uvolnění prostředků pro investici.

POUŽITÁ LITERATURA

JAMBOROVÁ, M.: *Zahraniční kapitál a konkurenceschopnost vybraných zemí EU* [on-line]. 2008 [cit. 26. května 2011]. Online na: <<http://is.muni.cz/do/1456/soubory/oddeleni/centrum/papers/wp2008-11.pdf> >

EKONOMIKA BOSNY A HERCEGOVINY, [on-line]. 2011 [cit. 26. května 2011] , online na: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Ekonomika_Bosny_a_Hercegoviny>

VLADA KANTONA SARAJEVO, [on-line]. 2007 [cit. 26. května 2011] , online na: <<http://www.ks.gov.ba/>>

BOSNA I HERCEGOVINA, Ekonomika, [on-line]. 2006 [cit. 26. května 2011] , online na: <<http://www.bosna.unas.cz/ekonomika.html>>

EKONOMICKÁ CHARAKTERISTIKA ZEMĚ, Bosna a Hercegovina, [on-line]. 2011 [cit. 26. května 2011] , online na: <http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/bosna_a_hercegovina/ekonomika/ekonomicka_charakteristika_zeme.html>

BOSNIA AND HERZEGOVINA, Economy, [on-line]. 2011 [cit. 27. května 2011], online na: <<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/bk.html>>

PŘÍMÉ ZAHRANIČNÍ INVESTICE, [ON-LINE]. 2011 [CIT. 27. KVĚTNA 2011], ONLINE NA: <[HTTP://WWW.CNB.CZ/CS/STATISTIKA/PLATEBNI_BILANCE_STAT/PZI/INDEX.HTML](http://WWW.CNB.CZ/CS/STATISTIKA/PLATEBNI_BILANCE_STAT/PZI/INDEX.HTML)>

SOUHRNNÁ TERITORIÁLNÍ INFORMACE, Bosna a Hercegovina, [on-line]. 2008 [cit. 27. května 2011], online na: <http://www.mzv.cz/sarajevo/cz/obchod_a_ekonomika/souhrnna_teritorialni_informace/index.html>

PROGRAM ROZVOJOVÉ SPOLUPRÁCE MEZI ČESKOU REPUBLIKOU A BOSNOU A HERCEGOVINOU NA OBDOBÍ 2006 – 2010, [on-line]. 2005 [cit. 27. května 2011], online na: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/1635/Bosna_a_Hercegovina.pdf >

FDI POSITION AND PERFORMANCE, [on-line]. 2009 [cit. 30. května 2011], online na: <<http://www.fipa.gov.ba/page.asp?id=23>>

19 TĚŽBA NEROSTNÝCH SUROVIN A HLAVNÍ PRŮMYSLOVÁ ODVĚTVÍ V BOSNĚ A HERCEGOVINĚ

Iva Svobodová (KGG PŘF UPOL)

Vývoj průmyslu v Bosně a Hercegovině byl značně ovlivněn válkou, kdy došlo mimo jiné k poškození velké části průmyslových závodů a s tím k ochromení celého hospodářského vývoje země. V současnosti však již dochází k pozvolnému zlepšování situace a tedy také k rekonstrukci průmyslové výroby.⁵⁸

Průmysl v Bosně a Hercegovině v roce 2009 zaměstnával necelých 33 procent obyvatel a na tvorbě HDP se podílel téměř 24 procenty.⁵⁹

Podívejme se však na jednotlivá průmyslová odvětví na konci roku 2010, tedy po odeznívání hospodářské krize. V tomto období zaznamenala průmyslová výroba velmi nízký nárůst, a to ve výrobě uhlí, rafinovaných minerálních látek, nukleárního paliva, dopravních, elektrických a optických zařízeních, gumárenském, plastovém, strojírenském, dřevozpracujícím a textilním průmyslu. Naopak pokles zaznamenal chemický, kožedělný a potravinářský průmysl a také kovovýroba. Problémy má díky hospodářské recesi také stavebnictví, které se muselo vyrovnat s velkým poklesem zakázek, ovšem pro letošní rok se již počítá s jejich nárůstem.⁶⁰

Mezi hlavní průmyslové sektory v této zemi patří těžba a hutnictví železa a barevných kovů. Důvodem je především výskyt významných ložisek železa, manganu, niklu, kobaltu, chromu, olova, zinku, antimonu a bauxitu (v okolí Zenice, Mostaru, Jajce, Banja Luky a především Tuzly). Zpracovatelské závody (největší Unis Pobjeda v Goražde, Krajinametal v Bihači a FEAL Široki Brijeg) vyrábí hliníkové profily, ocelové dráty, jeřáby, nářadí, atd.⁶¹

V oblasti strojírenství zde působila automobilka Volkswagen Group ve Vogošči, ta však již ukončila kompletaci vozů. V Bosně a Hercegovině se vyrábí také součásti pro další světové automobilové značky například Audi, BMW, Fiat. Dále se vyrábí elektromotory, transformátory, kompresory, sloupky dálkového vedení atd.⁶²

Na výrobě elektrické energie se nejvíce podílí elektrárny vodní přibližně 61% (převážná většina leží na řece Neretva a Vrbas) a tepelné 39%.⁶³ S energetickým sektorem úzce souvisí těžba ropy a zemního plynu. Mezi lety 1963 a 1991 na území Bosny a Hercegoviny probíhaly velké geologické a ropné průzkumy, na jejichž základě se odhadují v severovýchodní Bosně zásoby ropy

⁵⁸ MPSV. *Program rozvojové spolupráce mezi Českou republikou a Bosnou a Hercegovinou na období 2006 – 2010*. [online][cit. 18. 5. 2011] Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/1635/Bosna_a_Hercegovina.pdf

⁵⁹ Zeměpis.com. *Bosna a Hercegovina*. [online] [cit. 18. 5. 2011] Dostupné z:

<http://www.zemepis.com/BosnaaHercegovina.php>

⁶⁰ BusinessInfo.cz. *Bosna a Hercegovina: ekonomická charakteristika země*. [online] [cit. 18. 5. 2011]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cz/sti/bosna-a-hercegovina-ekonomicka-charakteristika-zeme/4/1001163/>

⁶¹ BusinessInfo.cz. *Bosna a Hercegovina: ekonomická charakteristika země*. [online] [cit. 18. 5. 2011]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cz/sti/bosna-a-hercegovina-ekonomicka-charakteristika-zeme/4/1001163/>

⁶² BusinessInfo.cz. *Bosna a Hercegovina: ekonomická charakteristika země*. [online] [cit. 18. 5. 2011]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cz/sti/bosna-a-hercegovina-ekonomicka-charakteristika-zeme/4/1001163/>

⁶³ Zeměpis.com. *Bosna a Hercegovina*. [online] [cit. 18. 5. 2011] Dostupné z:

<http://www.zemepis.com/BosnaaHercegovina.php>

zhruba na 50 milionů tun a dále se do budoucna předpokládá objevení daleko rozsáhlejšího naleziště. Po tomto zjištění je tedy překvapující, že stát je téměř stoprocentně závislý na dovozu ropy, a to proto, že na těžbu nejsou finanční prostředky. Dovezená ropa se dále zpracovává ve dvou rafinériích – Bosanski Brod a Modriča. Celková spotřeba ropných výrobků je odhadována na 1 500 000 tun ročně, přičemž nejvíce jsou dováženy z Chorvatska, Srbska, Černé Hory a Maďarska. Největší spotřebu pak má doprava, a to 70 procent, dále průmysl 12 procent, domácnosti 10 procent, zemědělství 8 procent a služby 2 procenta. Na rozdíl od ložisek ropy, nemá Bosna a Hercegovina žádná naleziště zemního plynu a je tedy zcela závislá na dovozu z Ruska. Plyn se přepravuje jediným plynovodem, který vede přes Ukrajinu, Maďarsko a Srbsko. Země nedisponuje ani žádnými rezervními zásobárnami, které by mohly v případě výpadku zajistit krátkodobou náhradu dodávky. Nedostatek finančních prostředků znemožnil plánovanou výstavbu zásobárny v oblasti města Tuzla. Má ale uzavřenou smlouvu se s energetickým koncernem E.ON, který se zavázal v případě nouze poskytnout pomoc z vlastních zásobáren v Německu a navíc za cenu přizpůsobenou místnímu trhu. Bosna a Hercegovina se díky dodávkám plynu z Ruska zadlužila a její dluh činil od roku 1992 – 2005 téměř 105 milionů USD a doposud nebyl uhrazen. Z toho důvodu se rozhodlo o zavedení speciální daně na m³ plynu, která by sloužila ke splacení dluhu. Ovšem o této dani bylo rozhodnuto pouze ve Federaci Bosny a Hercegoviny, nikoli v Republice srbské.⁶⁴

Dlouholetou tradici zde má průmysl oděvní, kožedělný a obuvnický. V současné době se tento průmysl modernizuje a zavádí se nové technologie. Vyrábí se vlněné, syntetické i kombinované tkaniny, všechny druhy obuvi, povlečení, kožené i textilní výrobky, různé druhy oblečení. Výrobky jsou vyváženy především do Německa a Itálie. Závody zařazujeme spíše mezi malé, počet zaměstnanců se pohybuje mezi padesáti a osmdesáti. Největším podnikem je potom bavlnářský závod v Mostaru, který byl ovšem prodán norskému investorovi.⁶⁵

Významné postavení má také průmysl dřevozpracující a papírenský. V Bosně a Hercegovině zauímají lesy 53% území. Dřevo je tedy jedním z největších přírodních bohatství tohoto státu. I přesto však nejsou zpracovatelské kapacity zdaleka plně využity. Převážná část vytěženého dřeva se dále vyváží v neopracovaném stavu a problémem je také nelegální těžba dřeva na vývoz. Jedním z neúspěšnějších odvětví je výroba nábytku, dále se také vyrábí stavební komponenty, dřevěné obaly, parkety a další podlahoviny. Papírenský průmysl, je taktéž nevyužit. Vyrábí se obalové materiály, pytle, toaletní papír a celulóza.⁶⁶

Jak bylo již výše zmíněno, velké problémy způsobila celosvětová hospodářská krize ve stavebnictví. Důvodem byl především velký pokles zakázek a to až o 17%. Situace byla nejhorší na začátku roku 2010. V současné době se již situace zlepšuje a nadále se pro letošní rok počítá s opětovným nárůstem počtu zakázek. Hlavním objektem je nyní výstavba nové a zároveň jediné

⁶⁴ BusinessInfo.cz. *Bosna a Hercegovina: ekonomická charakteristika země*. [online] [cit. 18. 5. 2011]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cz/sti/bosna-a-hercegovina-ekonomicka-charakteristika-zeme/4/1001163/>

⁶⁵ BusinessInfo.cz. *Bosna a Hercegovina: ekonomická charakteristika země*. [online] [cit. 18. 5. 2011]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cz/sti/bosna-a-hercegovina-ekonomicka-charakteristika-zeme/4/1001163/>

⁶⁶ BusinessInfo.cz. *Bosna a Hercegovina: ekonomická charakteristika země*. [online] [cit. 18. 5. 2011]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cz/sti/bosna-a-hercegovina-ekonomicka-charakteristika-zeme/4/1001163/>

dálnice v zemi, která má vést ze Sarajeva směrem k městu Zenica (směr severozápad). Práce jsou však zpomalovány nedostatkem finančních prostředků.⁶⁷

Bosna a Hercegovina má ještě další zásoby nerostných bohatství. Například u města Tuzla se těží kamenná sůl, kamenné uhlí a vysokoprocenní vápenec pro výrobu stavebních hmot. Uhelné doly se nachází především na severu a ve středu země a v okolí města Mostar.

POUŽITÁ LITERATURA

- MPSV. *Program rozvojové spolupráce mezi Českou republikou a Bosnou a Hercegovinou na období 2006 – 2010*. [online][cit. 18. 5. 2011] Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/1635/Bosna_a_Hercegovina.pdf
- Zeměpis.com. *Bosna a Hercegovina*. [online] [cit. 18. 5. 2011] Dostupné z: <http://www.zemepis.com/BosnaaHercegovina.php>
- BusinessInfo.cz. *Bosna a Hercegovina: ekonomická charakteristika země*. [online] [cit. 18. 5. 2011]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cz/sti/bosna-a-hercegovina-ekonomicka-charakteristika-zeme/4/1001163/>
- Slované. *Bosna a Hercegovina*. [online]2009. Dostupné z: http://slovane.ic.cz/slovane/bosna_a_hercegovina/bosna_a_hercegovina_hospodarstvi.htm

⁶⁷BusinessInfo.cz. *Bosna a Hercegovina: ekonomická charakteristika země*. [online] [cit. 18. 5. 2011]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cz/sti/bosna-a-hercegovina-ekonomicka-charakteristika-zeme/4/1001163/>

20 SARAJEVO- CHARAKTERISTIKA MĚSTA

Bc. Tomáš Kubeša (GÚ PŘF MU)

Sarajevo je hlavním a s více jak 400 tisíci obyvateli (436,572- červen 2010) největším městem Bosny a Hercegoviny. Město je sídlem samosprávné části (entity) Federace Bosny a Hercegoviny (FBaH) a také sídlem jedné ze samosprávních jednotek federace – kantonu Sarajevo. Leží jihovýchodním směrem od pomyslného středu Bosny a Hercegoviny, v relativně rozsáhlém údolí řeky Miljacky, která protéká centrem města od východu na západ. Povrch kantonu je relativně kopcovitý, jelikož ho obklopuje pohoří Dinárských Alp.

20.1 NEJSTARŠÍ OSÍDLENÍ

Osídlení oblasti, kde se v současnosti nachází město Sarajevo, sahá až do období neolitu. Dokladem je existence tzv. Butmírské kultury, která je doložena četnými nálezy na předměstí současného Sarajeva. Další významnou kulturou, která se zde usadila, byli Ilyrové. Tento starověký národ osídlil většinu západního Balkánu, přičemž jejich hlavním stanovištěm byla právě oblast kolem řeky Miljacky. Počátkem našeho letopočtu se území Bosny a Hercegoviny dostává pod správu Římské říše. I přesto, že její vliv nebyl velký, vzniklo zde několik římských kolonií. Po Římanech tuto oblast následně osidlují Gótové (východogermánský kmen), a nakonec v 7 století i Slované.

20.2 SARAJEVO V PRŮBĚHU STŘEDOVĚKU

Ve středověku se oblast dnešního Sarajeva nacházela v provincii Vrhbosna. Lokalizace samotného města je velice obtížná, jelikož různé zdroje se v tomto rozcházejí. Nejčastěji je uváděno, že město leží na místě, kde se nacházelo významné tržiště nazvané Tornik, jež bylo obklopeno vesnicemi. Na tomto místě byla následně vystavěna v roce 1239 katedrála zasvěcená sv. Petrovi, a také citadela, která měla bránit jak tržiště, tak i okolní vesnice proti Osmanským nájezdníkům. V roce 1435 bylo území přesto dobito Osmany a postupně se zde začalo rozvíjet větší město. Vznikla zde krytá tržiště, vodovod, mešita, a také Osmanská pevnost. Počátkem 16. století, konkrétně od roku 1507, je doložený i současný název Sarajevo. Vyvinul se z tureckého názvu Saraj-ovasi (saraj= palác, ovasi= okolo pole) a postupný slovanským přejímáním názvu se vytvořila současná podoba Sarajeva. V tomto období konvertuje mnoho křesťanů k islámu. Během nadvlády Osmanů se Sarajevo stává největším městem v regionu.

20.3 OBDOBÍ RAKOUSKÉ SPRÁVY

Koncem 17. století, během Velké turecké války je město dobito, následně vyplněno Rakouskou armádou a jeho rozmach ustává. Na Berlínském kongresu v roce 1878 je rozhodnuto, že Bosna a Hercegovina se stane protektorátem Rakousko-Uherska a Sarajevo její hlavní metropolí. Oproti předchozí stagnaci nastal rychlý rozvoj. Architekti využili Sarajevo jako místo, kde mohli zkoušet nové architektonické prvky. Centrum města bylo z části zbouráno a přestavěno v moderní evropskou metropolí ve stylu tehdejších Rakousko-Uherských měst. Roku 1896 byla otevřena nová radnice (v současnosti knihovna), známá jako Vijećnica. V městě vznikaly nové továrny, školy a také zde byla v roce 1885 zavedena tramvajová doprava. Sarajevo bylo první město v Evropě a druhé na světě, hned po San Francisku, kde byla tramvajová síť zavedena. Poprvé v historii se také

začíná psát latinkou namísto arabicí (bosenskou variantou arabského písma). 28. června 1914 je v Sarajevu postřelen následník Rakousko-Uherského trůnu František Ferdinand d'Este a tato událost se stává podnětem k vyhlášení 1. světové války. Město spadá pod okupační správu a začínají zde i první řízené násilnosti mezi tamějšími Srby, Bosňáky a Chorvaty. Jelikož většina střetů v průběhu 1. světové války se odehrála nedaleko Bělehradu, zůstalo Sarajevo relativně nepoškozené.

20.4. SOCIALISTICKÝ ROZVOJ

Po skončení války a následném vyhlášení Království Srbů, Chorvatů a Slovinců se Sarajevo stává centrem tzv. Drinské bánoviny, jedné z devíti administrativních jednotek v rámci královské Jugoslávie. V tomto období však nedochází k prakticky žádnému významnému rozvoji města a tak počet obyvatel stagnuje na hranici 60 a 70 tisících. Město postihuje i 2. světová válka, kdy je 15. dubna 1941 po německém bombardování dobyt. Po osvobození města jugoslávskými partyzány v dubnu 1945 a ustanovení Jugoslávie v čele s Josipem Titem se stalo Sarajevo opět centrem Bosny a Hercegoviny. V pozici metropole jedné z méně rozvinutých republik Jugoslávie bylo Sarajevo masivně dotováno investicemi, přičemž byly vybudovány nové obytné čtvrti Novi Grad a Novo Sarajevo. Současně dochází k rychlému rozvoji průmyslu a Sarajevo se začíná řadit mezi nejvýznamnější města Balkánu. V poválečném období je patrný velký populační růst, kdy počet obyvatel vzrostl ze 115,000 v roce 1945 na 500 tisíc v roce 1991. Rozvoj města v období socialistické Jugoslávie tak symbolicky vyústil v roce 1984 k hostování zimních olympijských her, a Sarajevo poráží takové kandidáty jako bylo Sapporo (Japonsko) nebo Göteborg (Švédsko).

20.5. MĚSTO V OBČANSKÉ VÁLCE

Se začátkem Bosenských válek v roce 1992, započalo také bombardování a později obléhání Sarajeva Jugoslávskou lidovou armádou (JNA). Obléhání, které trvalo tři roky (do roku 1995), se tak stalo nejdelším novodobým obléháním města. Celé město bylo silně poškozeno, včetně mnoha významných památek. Postupně zkolabovaly dodávky elektřiny, vody, tepla a lékařské péče. Proto se v době obléhání dařilo černému trhu a kvetl prodej předražovaných potravin. Jediným zásobovacím koridorem pro město bylo letiště, kde přistávaly jednotky OSN s humanitární pomocí. Civilisté pod letištěm vybudovali cca 800 m dlouhý tunel, kterým se pokoušeli zajistit si základní potřeby (v současné době slouží část tunelu jako muzeum). Válka si podle odhadů vyžádala v Sarajevu 12 000 mrtvých a 50 000 zraněných. Ukončená byla až mírovou smlouvou z amerického Daytonu. Podle smlouvy bylo stanoveno budoucí uspořádání země. Obě znepřátelené strany, tedy Srbové na straně jedné a Chorvaté spolu s Bosňáky na straně druhé dostali území země rozdělené půl na půl, hlavní město však s výjimkou několika menších předměstí na východě připadlo Federaci Bosny a Hercegoviny. Ze strachu před možnou odplatou a za masivní propagandy bosenskosrbského vedení se z města vystěhovaly další tisíce Srbů. Do Sarajeva naopak začali přicházet uprchlíci (především Bosňáci), z východní Bosny, kteří dosud pobývali v dalších velkých městech – Tuzle a Zenici.

20.6. SOUČASNÉ SARAJEVO

V současnosti se město dělí administrativně na 4 celky, tzv. opčiny (Centar, Novi Grad, Novo Sarajevo a Stari Grad). Spolu s dalšími opčinami Iližda a Vogošća tvoří dohromady tzv. Sarajevskou aglomeraci. Před válkou bylo Sarajevo mnohem rozsáhlejší. Východní části však připadly Republice srbské a byly reorganizovány jako Srpsko Sarajevo (dnes Istočno Sarajevo – východní Sarajevo).

20.6.1. Ekonomika

Po letech války ekonomika v hlavním městě stagnovala a byla proto předmětem podpůrných a rehabilitačních programů. Sarajevo ekonomicky sílilo, a v současnosti patří k hospodářsky nejsilnějším oblastem v zemi, přičemž prosperita města stojí jak na průmyslu, tak na službách. Sídli zde bosenská centrální banka otevřená v roce 1997 a sarajevská burza, která začala obchodovat v roce 2002. Ve městě má své závody mnoho zahraničních společností, jako například Škoda Auto, či Coca-cola . Například

„Publikace City Leaders pro rok 2011 uvádí Sarajevo mezi stovkou pro investory nejzajímavějších měst v Evropě. V publikaci je zdůrazněno výjimečné geografické umístění bosenské metropole a uvedeny demografické i makroekonomické charakteristiky.“ (<http://www.czechtrade.cz/>)

20.6.2 Cestovní ruch

Sarajevo má také velice silný turistický potenciál. Vzhledem k dlouhé historii zahrnující mnoho období, kdy se mísily různé kultury i náboženství, je hlavní město Bosny a Hercegoviny relativně bohaté na množství památek, jak křesťanských, tak muslimských či židovských. Mimo samotného města, láká turisty i okolí se spoustou sportovního vyžití. Využívána jsou střediska vybudovaná v rámci olympijských her v roce 1984, zejména lyžařské areály blízky hor Bjelašnica, Igman, Jahorina, Trebevic a Treskavica. Vzhledem k uvedeným skutečnostem bylo Sarajevo v roce 2010 zařazeno časopisem Lonely Planet mezi top deset turistických destinací.

20.7 PŘÍLOHY

Tab.1: Vývoj počtu obyvatel města SARAJEVA

Year	1626	1660	1910	1921	1931	1945	1971	1991	2002
Population	more than 60,000	more than 100,000	51,919	66,317	78,173	115,000	359,448	527,049	401,118

Zdroj: Federal Office of Statistics, Federation of Bosnia and Herzegovina. Dostupné online: <http://www.fzs.ba/saopcenja/2009/14.2.1.pdf>.

POUŽITÁ LITERATURA

Publikace:

Jančar D.: *Krátká zpráva z dlouho obléhaného města : Sarajevo*, Olomouc, 1997, Votobia , ISBN: 80-7198-276-8.

Malcom, N.: *Bosnia a short history*. Lonýn: Pan Books 2002

ISBN: 0330412442

Internetové zdroje:

Wikipedia- free encyklopedia: *Sarajevo (anglická verze)* dostupné online:

<http://en.wikipedia.org/wiki/Sarajevo>

City of Sarajevo- oficial web site, dostupné online: <http://www.sarajevo.ba/en/>

News.com.au : "Lonely Planet's Top 10 Cities ", Dostupné online:
<http://www.news.com.au/travel/galleries/gallery-e6frflw0-1225794915428?page=2>.

ČAMOVÁ, S. *Osobité kouzlo Sarajeva*. iDnes.cz Dostupné online:

Federal Office of Statistics, Federation of Bosnia and Herzegovina. Dostupné online:
<http://www.fzs.ba/saopcenja/2009/14.2.1.pdf>.

21 ZIMNÍ OLYMPIJSKÉ HRY SARAJEVO 1984

Bc. Eva Leligdonová (GÚ PŘF MU Brno)

21.1 OLYMPIJSKÉ HRY

Olympijské hry jsou největší sportovní událostí moderní doby. Svého předchůdce a vzor mají v antických olympijských hrách, konaných ve starém Řecku v Olympii na poloostrově Peloponés. Jejich zakladatelem byl podle pověsti Hérakles.

Pořádají se jako - Letní olympijské hry od obnovení her v roce 1896

Zimní olympijské hry od roku 1924

Letní i zimní olympijské hry se konají jednou za 4 roky. Od roku 1992 se střídají po 2 letech. Do tohoto roku se konaly vždy ve stejný rok.

21.2 ZIMNÍ OLYMPIJSKÉ HRY 1984 SARAJEVO

21.2.1 Před zahájením

Sarajevo se stalo olympijským městem 18. května 1978 z rozhodnutí mezinárodního olympijského výboru na jeho zasedání v Aténách. Rozhodovalo se mezi třemi kandidáty. Sarajevo (Bosna a Hercegovina), Göteborg (Švédsko) a Sapporo (Japonsko). V prvním kole to skončilo takto: Sapporo - 33 hlasů, Sarajevo - 31 hlasů, Göteborg - 10 hlasů. Ve finále ale Sarajevo předběhlo Sapporo v poměru 39:36. Toto rozhodnutí bylo ve světě přijato se smíšenými pocity. Bosna a Hercegovina (Jugoslávie) není v podvědomí veřejnosti spojena s představou ráje zimních sportů. Svědčí o tom i fakt, že jugoslávští sportovci na zimních olympijských hrách v historii nezískali ani jednu medaili. Hokej se v roce 1984 hrál v celé Jugoslávii jen na několika místech a i přes snahu zahraničních trenérů stagnoval, krasobruslení mělo základnu ještě užší, rychlobruslení bylo v plenkách a jízda na saních a bobech byly sporty zcela neznámé. V Jugoslávii a především v Bosně a Hercegovině bylo pořadatelství zimních olympijských her přivítáno s nadšením. Jenže i tam se brzy začaly ozývat varovné hlasy. Národní hospodářství země, zatížené zahraničními dluhy, se koncem sedmdesátých let dostalo do svízelné situace. Navíc zde stál pouze jediný použitelný sportovní objekt – hala Skenderija. Původní rozpočet měl být 1,8 miliardy dinárů (cca. 7,5 mld. Kč), ale už koncem roku 1981 stoupl na 4,7 miliardy dinárů (18,8 mld. Kč) a jeho konečná částka byla ještě vyšší. Za sarajevský organizační výbor se ale postavili obyvatelé města a v referendu se jich 91% vyslovilo pro poskytování příspěvku ve výši 2,5% z platu po dobu 5 let.

Stavba olympijských objektů byla oficiálně zahájena 20. 7. 1979, kdy za přítomnosti představitelů města i organizačního výboru vyryl velký bagr první výkop na Igmanu, dějišti závodů v klasických lyžařských disciplínách a v biatlonu.

Sarajevští organizátoři se při plánování výstavby poučili ze zkušeností z ZOH 1980 v Moskvě a už předtím, než se začali do Sarajeva sjíždět první sportovci, věděli, jak se olympijská zařízení využijí. Necelé dva měsíce po skončení her se do olympijské vesnice v Mojmilu stěhovala první z 2700 rodin.

21.2.2 Sportoviště

Sportoviště byla v Sarajevu situována do pěti center.

První bylo přímo ve městě. Nedávno rekonstruovaná hala Skenderija s plochou 6000 m² poskytla útočiště hokejistům a krasobruslařům. Její součástí bylo i hlavní tiskové středisko. Asi 1,5 km od této haly vyrostl nový komplex nazvaný Zetra, který tvořila sportovní hala (rovněž na hokej a krasobruslení) s kapacitou 8500 diváků, ke které ještě přiléhala umělá rychlobruslařská dráha s hledištěm pro 10000 diváků (první na Balkánském poloostrově).

Příznivci dalších sportů se museli vypravit za hranice města, ale vzdálenosti mezi jednotlivými sportovišti nebyly nikterak velké. Nejblíže, necelých 10 km to měli sánkaři a bobisté na Trebević, kde byla vybudována umělá dráha se startem v nadmořské výšce 1212 m.

Pohoří Igman, ležící v nadmořské výšce kolem 1200 m a vzdálené cca 10 km od centra Sarajeva, patřilo vyznavačům klasických lyžařských disciplín. Bylo upraveno 60 km běžeckých tratí a pro biatlonisty byla vybudována střelnice s 36 stavy. Velko Polje na Igmanu sloužilo běžcům a biatlonistům a nedaleké Malo Polje s dvěma můstky s normovanými body 70 a 90 m skokanům na lyžích.

Nejdále od centra her (20km) to měli sjezdaři. Muži bojovali o medaile na 2096 m vysoké Bjelašnici, ležící ve stejnojmenném pohoří, a ženy na o něco nižší Jahorině (1880 m).

21.2.3 Samotné olympijské hry

XIV. zimní olympijské hry byly zahájeny ve středu 8. 2. 1984 na fotbalovém stadionu Koševo v Sarajevu v 15 h. Olympijský oheň zapálila před zraky 55 000 diváků nejlepší jugoslávská krasobruslařka Sanda Dubravčičová.

Těchto her se zúčastnilo jich celkem 1272 sportovců (998 mužů a 274 žen), bezmála 10 a půl tisíce dobrovolníků a 7393 akreditovaných novinářů (z toho 5030 sportovních komentátorů).

Počet účastníků 1272 byl nejvyšší v historii ZOH a na tyto hry vyslalo své sportovce celkem 49 států. Země jako Egypt, Monako, Portoriko, Senegal a Panenské ostrovy debutovali na těchto hrách. Čínská republika na Taiwanu ukončila svůj bojkot, když protestovala proti názvu, který používala Čínská lidová republika (ČLR). A tak soutěžil proti ČLR i stát s názvem Tajpei.

Neúspěšnější závodníci her byla Marja Lisa Hämäläinenová 3x zlato, 1x bronz. Druhou neúspěšnější závodnicí byla rychlobruslařka Karin Enkeová (NDR) 2x zlato, 2x stříbro a na třetím místě byl závodník ze Švédska Gunde Svan, běh na lyžích 2x zlato, 1x stříbr

V hodnocení států vyhrálo NDR s 24 medailemi (z toho 9 zlatých) a potvrdilo se, že tato země patřila dlouhodobě mezi nejúspěšnější na zimních olympiádách. Na druhé místo tak odsunula SSSR s 25 medailemi (z toho 6 zlatých). Třetí byli USA (8 kovů, z toho 4 zlaté).

Československá výprava byla poměrně početná, druhá největší v historii konání ZOH, a velmi úspěšná. V neoficiálním bodování národů jsme obsadili dvanácté místo.

Ve sjezdu vybojovala Olga Charvátová bronzovou medaili. ZOH v Sarajevu skončily pro české ženské družstvo mimořádným úspěchem. Družstvo žen po startu 10km relativně neuspělo z pohledu předolympijských vynikajících výsledků. Nálada klesla na bod mrazu, hlavně přičiněním medií. V běhu na 5 km se dostavil skoro „plánovaný“ úspěch. Květa Jeriová zopakovala bojovným nasazením umístění z Lake Placid a ve výkonnostně vyrovnaném poli závodnic vybojovala bronz, když byla jen o 14,3 s pomalejší než vítězka Finka M.L. Hämäläinenová. V dramatickém závodě na 4x5 km podalo naše kvarteto Dagmar Švubová, Blanka Paulů, Gabriela Svobodová, Květa Jeriová vynikající výkon. Naše ženské družstvo opět potvrdilo, že patří mezi nejlepší běžkyně na světě. Poslední úsek běžela Květa Jeriová, která zaběhla nejrychlejší čas a ve finiši porazila Finku Hämäläinenovou. Štafetu 4x5

km vyhrály Norky, stříbro získaly naše ženy a třetí byla štafeta Finska. Josef Sabovčík v krasobruslení a Pavel Ploc ve skoku na lyžích získali bronzové medaile. Lední hokejisté se vrátili mezi medailisty, skončili na druhém místě za SSSR a před Švédskem.

21.2.4 Zajímavosti

Byly to první olympijské hry pod vedením jednoho z nejvýznamnějších předsedů Mezinárodního olympijského výboru - Juana Antonia Samaranche.

Oficiálním maskotem her se stal malý vlk jménem Vučko.

Rakousko - tradiční sjezdařská velmoc byla zklamáním těchto her, protože získala pouze jednu bronzovou medaili).

V sjezdu mužů startoval poprvé v historii ZOH sjezdař černé pleti Senegalec L. Gueye.

Britský krasobruslařský pár Jayne Torvillová a Christopher Dean vešli do dějin tohoto sportu, když v tancích získali maximální možné hodnocení (12 x šestku).

Hokejový turnaj se hrál stejným způsobem jako na předcházející zimní olympiádě (dvě skupiny po 6 mužstvech, přičemž z každé skupiny postupovali dva do finálové skupiny o medaile). ČSSR suverénně vyhrála svoji skupinu (porazila Kanadu, Finsko, či USA). Ve finálové skupině jsme porazili Švédy, ale ve souboji dvou nejlepších týmů jsme nestačili na SSSR a po prohře 0 - 2 jsme skončili na stříbrné pozici.

21.3 ZÁVĚR

Pořadatelé ve spolupráci s výbory FIS prokázali vysoký um a obětavost při zvládnutí všech problémů a položili základ k celkovému úspěchu her. Výborná organizace, početná divácká kulisa, dobře připravené tratě i můstky. To vše přineslo pořádajícímu městu vysoké ocenění za přípravu her i pohostinnost v době konání her. Nic nenavzděchovalo tragickým válečným událostem, které přišly za deset let, a které zničily většinu sportovišť. Boje nebyly zastaveny ani době konání dalších ZOH a nepomohla ani osobní intervence předsedy MOV Samaranche.

POUŽITÁ LITERATURA

DOBROVODSKÝ, Vladimír. *XIV. ZIMNÍ OLYMPIJSKÉ HRY SARAJEVO 1984*. Praha : Olympia, 1985. 156 s.

SABOLČÍK, Ondrej. *Sports-Info.sk* [online]. 2010 [cit. 2011-05-13]. ZOH 1984. Dostupné z WWW: <<http://www.sports-info.sk/index.php/historia-zoh/423-historia-zoh-sarajevo-1984>

Olympic.cz [online]. 2010 [cit. 2011-05-13]. Český olympijský výbor. Dostupné z WWW: <http://www.olympic.cz/cz/olympijske-hry/123/sarajevo-1984>

Sarajevo Official Web Site [online]. 2010 [cit. 2011-05-13]. ZOI '84. Dostupné z WWW: <<http://www.zoi84.ba/index.php?lang=en&sel=1>>.

22 MOSTAR - CHARAKTERISTIKA MĚSTA, HISTORIE A VÝZNAM

Lenka Matúšová (KGG PŘF UPOL)

22.1 MOSTAR

22.1.1 Charakteristika města

Město Mostar se nachází v jihozápadní hornaté části Bosny a Hercegoviny (kanton Hercegovina – Neretva). Osou i tepnou města je řeka Neretva. Město se nachází ve výšce 55 m n. m. Díky Blízkému Jadranu má krajina středomořské klima. Je jedním z nejteplejších míst v zemi, kde nejsou neobvyklé teploty kolem 40°C ve stínu. V současnosti žije ve městě okolo 104 500 lidí. Mostar je důležitý dopravní uzel. Je to hlavní spojnice mezi Sarajevem a Metkovicem. Jméno město dostalo podle své dominanty Stari most (přesněji podle jeho hlídače neboť výraz „mostari” označuje strážce mostu).

22.1.2 Historie města

První písemné zmínky o tomto městě pochází z roku 1452. V roce 1463 Bosnu dobývají Turci a tak se Mostar dostává pod nadvládu Osmanské říše. Začíná se poměrně rychle rozvíjet a stává se důležitým obchodním místem na Balkáně. Původně sloužil jako správní centrum Sandžaku (bývalý osmanský správní obvod, tedy geografické a historické území na Balkáně v současnosti rozdělené mezi Srbsko a Černou Horu). Za vlády Osmanské říše bylo mnoho bosenských křesťanů obráceno na islám, vzniklo tak specifické etnikum - bosenští Muslimové (tzv. Bosňáci). Roku 1875 se Bosňáci v zemi úspěšně vzbouřili proti osmanské nadvládě a tak se roku 1878 Mostar dostává pod správu Rakouska Uherska. Po první světové válce se stává součástí Království Srbů, Chorvatů a Slovinců, které je v roce 1929 přejmenováno na Království Jugoslávie. Roku 1941 dochází k rozpadu Království Jugoslávie na několik celků a Mostar se stává součástí Nezávislého státu Chorvatsko. Chorvatsko postupně ztrácí kontrolu nad svým územím a tak se Bosna a Hercegovina stává součástí Federativní lidové republiky Jugoslávie. V březnu 1992 vyhláší Bosna a Hercegovina na základě celorepublikového referenda samostatnost, což odstartovalo ozbrojené konflikty mezi Srby a nesrbskou většinou. Jugoslávská armáda se postavila na stranu bosenských Srbů a zapojila se do bojů na jejich straně, proti ní se postavil nově vzniklý Chorvatský obranný koncil. Srbové postupně získávají kontrolu nad většinou území BaH a mimo jiné i nad Mostarem. Před občanskou válkou obývala Mostar pestrá směsice národů, z celkového počtu obyvatel (kolem 130 000) tvořili 34% Muslimové, 33 % Chorvaté a 19 % Srbové, zbytek byl pokládán za Jugoslávce. Obrat ve válce nastává v červenci 1992 v samotném Mostaru. Na základě politických dohod s chorvatským prezidentem, Srbové z Mostaru ustupují. Chorvati a Muslimové začínají pronásledovat místní Srby, většina z nich nakonec Mostar raději dobrovolně opouští. V létě roku 1992 vyhláší Bosenští Chorvaté ze západní Hercegoviny Chorvatské společenství Herceg-Bosna, jehož hlavním městem je právě Mostar, postupně formují své vlastní vojenské síly (Chorvatskou radu obrany - HVO). Jejich záměrem bylo připojení k Chorvatsku. Tímto započaly boje mezi bosenskými Chorvaty a Muslimy, které se v Mostaru rozpoutaly naplno na jaře roku 1993. Většina Muslimů osidlovala převážně území na pravém břehu řeky Neretvy. Spojení obou břehů bylo tedy nežádoucí a tak bylo v průběhu války v Mostaru zničeno sedm mostů. Přestože válka v Mostaru zuřila už několik měsíců a město již bylo téměř v troskách (byly zničeny mnohé mešity, katolická katedrála, františkánský klášter a mnoho civilních budov, jeho obyvatelé pravděpodobně nikdy nezapomenou na 9. listopad 1993, kdy

chorvatské dělostřelectvo začalo s bombardováním města a ráno (v 10:15), dělostřelecké palbě podlehl i symbol města, více než čtyři sta let starý Stari most nad řekou Neretvou, který do té doby útokům odolával. Po 42 měsících bojů byla pod tlakem USA 21.listopadu v Daytonu uzavřena mírová dohoda, která byla slavnostně podepsána všemi bojujícími stranami v Paříži 14. prosince 1995. Do té doby se o Mostar střídali jak Chorvati, tak Bosňáci.

22.1.3 Obnova města

V Mostaru byly zničeny nebo poškozeny téměř všechny historické pamětihodnosti. Válka se nevyhnula jak památkám muslimským či katolickým, tak pravoslavným (např. Mešita Karadžobegova džamija, kostel sv. Petra a Pavla nebo pravoslavný kostel Nova pravoslavna crkva). Spolu se symbolem Mostaru Stari most, byly zničeny nebo silně poškozeny i stavby kolem něj. Například věž Halebija na západní straně a věž Tara na východním břehu řeky. První kamenný blok z původního mostu byl z Neretvy vyloven v roce 1997 a za ním následovaly výlovy další. Bloky byly speciálně ošetřeny a využity k rekonstrukci mostu italskými experty ve spolupráci s mostarskými odborníky. Rekonstrukce byla zahájena v červnu 2001 na základě projektu *Mostar Bridge Project*. Projekt bylo možno uskutečnit díky finanční podpoře UNESCO, Světové Banky a grantů z Itálie, Turecka a Holandska. Na rekonstrukci mostu tak bylo věnováno 15 mil. euro. K jeho znovuotevření došlo 23. července 2004. V roce 2005 byl Starý most ve městě Mostar zapsán na Seznam světového kulturního dědictví UNESCO.

22.2 VYBRANÉ PAMÁTKY

22.2.1 Stari most

Původní Stari most nechal vystavět sultán Sülejmán Nádherný. Tohoto díla se ujal Mimar Hajruddin, jež byl žákem stavitele Sinana považovaného za otce klasické osmanské architektury. Stavba mostu trvala přesně deset let a byla dokončena roku 1566. Podle legendy si Hajruddin s mostem stavěl i svůj hrob, protože kdyby se mu to nepodařilo, byl by sultánem potrestán smrtí. Překlenutí oblouku muselo sahat tak vysoko, aby se nezlomilo a přesto vydrželo stát. Šířka mostu činila 4 m a nejvyklenutější část mostu dosahovala výšky až 20 m nad hladinou vody. Stavitel zemřel přirozenou smrtí a plány na stavbu nezanechal žádné. Základem mostu bylo 1088 kamenných bloků a tyto kvádry byly spojeny železnými skobami.

22.2.2 Kamenné tržiště, bazar

Tržiště se nachází poblíž mostu. Bazar tvoří mnoho zakřivených uliček, jež jsou lemovány malinkými krámkami se spoustou suvenýrů, rukodělných výrobků jako jsou koberce, dřevorezby či krásné šperky, restauracemi a kavárnami.

22.2.3 Kříž nad Mostarem

Kříž je znakem vítězství, ale zároveň také Kainovým znamením. Betonový Kříž byl v roce 2000 umístěn na kopec Hum nad Mostarem. O jeho vztyčení se zasloužili chorvatští katolíci. Muslimové, jež tvoří téměř polovinu obyvatel, proti kříži protestují a žádají jeho odstranění. Jeho výška činí 33 m a působí velmi dominantně. Z místa kde byl kříž postaven, zahájilo dělostřelectvo chorvatské armády palbu na Mostar.

22.2.4 Koski Mehmed pašina džamija (mešita paši Koski Mehmeda)

Tato největší mešita v Mostaru, jež se nachází nad řekou Neretvou a pochází ze 17. století. Za války byla silně poškozena, ale její rekonstrukce byla v roce 2001 dokončena. Její ochoz nabízí nejkrásnější pohled na Stari most.

22.3 SOUČASNOST

Přestože od konce války uplynula více než desítka let, zdejší lidé jen těžko nacházejí společný jazyk a stále zde panuje určité napětí. Město je rozděleno na západní část, která je chorvatská a katolická, na východním břehu žijí téměř všichni muslimové. Pro běžného turistu však působí město klidným dojmem a místní přísné rozdělení tolik nepocítí. Snad jen pouze podle názvů ulic a jmen na vývěsních štítech usoudí, ve které části se právě nachází. Po dlouhých snahách světového a evropského společenství je dnes Mostar pod mezinárodní správou.

POUŽITÁ LITERATURA

DRAŽAN, Jan ; PERGLER, Jan . *IN. : magazín Hospodářských novin* [online]. 2004 [cit. 2011-05-20]. Dostupné z WWW: <<http://in.ihned.cz/c1-14661240-mostar-most-pres-neretvu-a-minulost>>.

HLOUŠEK, Jakub . *Cestování iDNES.cz* [online]. 2006 [cit. 2011-05-20]. Dostupné z WWW: <http://cestovani.idnes.cz/mesto-kde-pritelem-vsech-muze-byt-jenom-bruce-lee-fbp-igsvet.aspx?c=A060818_151245_igsvet_tom>.

Chorvatsko Gradac [online]. 2008 [cit. 2011-05-20]. Dostupné z WWW: <<http://www.chorvatsko-gradac.com/index.html>>.

ICESTY [online]. 2011 [cit. 2011-05-20]. Dostupné z WWW: <<http://www.icesty.cz/mostar-bosna-a-hercegovina/>>.

Wikipedia : The Free Encyklopedia [online]. 2011 [cit. 2011-05-20]. Dostupné z WWW: <<http://en.wikipedia.org/wiki/Mostar>>.

ZÁBSKÝ, M. ; ZÁBSKÁ, M.; HEŘMANOVÁ, V. N. . *Jaderské moře : Průvodce po pobřeží Chorvatska* [online]. 2001-2011 [cit. 2011-05-20]. Dostupné z WWW: <<http://www.chorvatsko.cz/tema/mostar2.html>>.

23 POUTNÍ MÍSTO ZJEVENÍ PANNY MARIE MEDUGORJE

Bc. Karla Tynklová (GÚ PŘF MU)

Medugorje byla malá vesnička v západní Hercegovině, asi tak 30 kilometrů od Mostaru. Dlouho se zde pěstoval tabák, hroznové víno, ovoce a dělalo se zde víno. Samotné jméno znamená místo mezi dvěma kopci. Vesnička Medugorje byla založena někdy v 16. století, první záznam je z roku 1599. Dnes má městečko asi 4000 obyvatel.

24. června v roce 1981 se zde prvně zjevila Panna Marie šesti dětem. Byli to Ivanka Ivankovič, Mirjana Dragičević, Vicka Ivankovič, Ivan Dragičević, Ivan Ivankovič a Milka Pavlovič. Bylo to na místě, které se jmenuje Podbrdo - místo zjevení. Měli zde vidět mladou ženu s dítětem v náručí, která jim rukou ukazovala, aby se k ní přiblížili a nebáli se jí. A oni se, přes strach, který pocítili, ani nepřiblížili, ale domysleli si, že se jedná o Pannu Marii.

Druhý den se děti domluvily a šly opět k tomu místu, kde včera viděly zjevení. A opravdu, zablesklo světlo a Panna Marie se jim zjevila. Podle nich byla moc krásná, že se to ani popsat nedalo a usmívavá. Znovu jim dávala znamení, aby se přiblížily. Děti se odvážily a když přišly blíž, klekly si a začaly se modlit a Panna Marie se modlila s nimi. První slova, která podle mladých vizionářů Panna Maria řekla světu, byla: „Mír, mír, mír - a jenom mír! Mír musí zavládnout mezi člověkem a Bohem a též mezi lidmi!“ (26. června 1981). Hlavní poselství jsou mír, víra, obrácení, modlitba, půst. Po modlitbách prý s nimi začala mluvit.

Třetí den se děti vypravily na kopec znovu a Panna Marie se jim zjevila opět. Jenom trochu výš, než dny předtím. Prý, na radu starých žen si vzaly sebou svčenu vodu, kterou zjevení pokropily. Prý jim na jejich dotaz řekla, že je Blahoslavená Panna Marie. Když už se děti vracely, zjevila se znovu, ale jenom Mirjaně a řekla "Mír, mír, mír" pak udělala kříž a znovu s pláčem dvakrát opakovala "Mír musí zavládnout mezi člověkem a Bohem, i mezi lidmi".

Čtvrtý den se Panna Marie dětem zjevila hned třikrát, děti se jí ptaly na různé věci a ona prý jim odpovídala. Znovu vzkazovala, že kněží musí chránit víru a pevně věřit. Slíbila jim, že přijde opět a rozloučila se s nimi, nazvala je svými anděly.

Pátý den se v Medugoriji sešlo na 15 000 lidí, již od rána se sem scházeli. O zjevení se rozšířila zpráva po okolí hrozně rychle. Farář Jozo Zovko se děti pečlivě vyptával, jak zjevení vypadá, co říká a chtěl vědět vše, co se minulé dny odehrálo. Nevěřil jim, jako někteří lidé.

Šestáho dne, 29. června, byly děti převezeny do Mostaru na lékařskou prohlídku, ale při ní bylo zjištěno, že děti jsou naprosto zdravé a že jim nic nechybí.

Sedmý den dvě mladé ženy nabídky dětem, že je vezmou na výlet autem, chtěly děti odvézt daleko od místa, kde se jim zjevovala Panna Marie a tam je zdržet až do večera. Ale děti, i když byly daleko od místa, kde se jim Panna Marie v tu dobu zjevovala, najednou poprosily, jestli by nemohly zastavit a ony mohly vystoupit. Vystoupily z auta a pomodlily se a Panna Marie k nim přišla z kopce, kde se jim pravidelně zjevovala, i když to bylo místo několik kilometrů vzdálené.

Nyní se to tohoto všeho zapojily i úřady. Oblast byla komunistická a tak se úřadům toto vůbec nelíbilo. Začaly jak dětem, tak i ostatním lidem, zabraňovat v přístupu na kopec, ale Panna Marie se prý zjevovala na jiných místech, v jejich domech a i jinde v přírodě. Děti se už odvážily více, rozmlouvaly s ní a poslouchaly její rady, napomenutí a vzkazy. Místní farář, který tomu všemu nevěřil, začal zvát poutníky do kostela k modlitbám růžence. Sem chodili i vizionáři, těm prý se Panna Marie několikrát zjevila také.

A jednou ji uviděl i sám farář Jozo Zavko. Jednou prý při modlitbě růžence zvedl oči a uviděl Pannu Marii. Přerušil modlení růžence a pokračoval písní "Krásná jsi, krásná, Panno Marie".

Věřící v kostele si toho všimli a domysleli si, že se muselo něco stát. Později to farář sám potvrdil. Od té doby už o zjevení nepochyboval. Do té doby aktivně vystupoval proti šíření zpráv o zjevení a najednou se z něj stal obránce a nakonec to později dosvědčil i svým uvězněním. Byl potom zatčen a měsíc vyslýchán a nakonec odsouzen na tři a půl roku vězení.

Do roku 1990 prý vizionáři Pannu Marii neviděli pouze pět dnů, jinak ji viděli každý den. Také zjevování nebylo pravidelné, někdy se objevila Panna Marie jenom na krátkou dobu, jindy se zjevila v jinou dobu, než obvykle, někdy ji viděli jenom někteří a nikdy neslíbila, že přijde v určitou dobu. Tak nikdo nemohl vědět dopředu, kdy se zjeví.

Dnes na místo zjevování vede strmý chodník, v roce 1989 zde byly postaveny bronzové reliéfy z výjevy modlitby růžence a tam, kde se zjevovala Panna Marie, dnes stojí socha Panny Marie. Je podobné té, která se nachází před kostelem svatého apoštola Jakuba. Dnešní kostel se začal stavět až v roce 1934, posvěcen byl 19. ledna 1969. Dnes je střediskem eucharistického a modlitebního života města. Medjugorje si vysloužilo titul zpovědnice světa (je tam postaveno 25 zpovědnic). Okolí kostela se neustále upravuje, protože si to vyžaduje stále se zvyšující počet poutníků. Největší zásah do prostoru byla stavba vnějšího oltáře za kostelem s 5000 místy k sezení.

V Medugorii se slaví 25. červen jako den výročí zjevení. 5. srpna 1993 uznala komise Medžuroriji za poutní místo. V současné době se Panna Marie zjevuje šesti lidem, ti ji mohou vidět a mluvit s ní během pravidelných zjevení.

Medžugorie je údajně jedním z nejnavštěvovanějších katolických poutních míst současnosti (vedle Lurd, Fatimy a Santiaga de Compostela). Na přelomu července a srpna se zde každoročně koná Mladifest ("Festival mladých"), který údajně navštěvuje až 50 000 osob. Katolická církev se k pravosti zjevení dosud závazně (ústí papeže) nevyjádřila, vyskytuje se v ní pestrá paleta názorů od souhlasných přes rezervované až po kritické. Místní biskup (diecéze Mostar-Duvno) Ratko Peric má k medžugorským zjevením negativní postoj.

17. března 2010 oznámilo tiskové středisko Svatého stolce, že při Kongregaci pro nauku víry byla zřízena zvláštní asi dvacetičlenná Mezinárodní vyšetřovací komise o Medugorii, jejímž předsedou kardinál Camillo Ruini. Komise má své poznatky a závěry sdělovat Kongregaci pro nauku víry.

POUŽITÁ LITERATURA

MEDJUGORJE: *Church's Position on Medjugorje*. [2001, cit. 17. dubna 2011] , online <<http://www.medjugorje.org/church.htm> >

CATOLIC ONLINE: Stop Medjugorje Marian apparition claims, bishop tells visionaries. [2006, cit. 17. dubna 2011] , online <http://www.catholic.org/international/international_story.php?id=20431>

MEDUGORJE WEB SITE: *Poselství z Medžugorie*. [2011, cit. 17. dubna 2011] , online <<http://www.medugorje.ws/cs/>>

SENIOR TIP: *Medžugorie*. [2009, cit. 17. dubna 2011] , online <http://www.seniortip.cz/?module=article&id_article=2056>

24 BOSENSKÉ POBŘEŽÍ – NEUM

Barbora Soukupová (KGG PŘF UPOL)

Bosenské pobřeží omývá Jaderské moře. Velmi výrazný je rozdíl mezi jihozápadním a severovýchodním pobřežím. Zatímco Jaderské moře na italské straně je většinou nízké, písčité, bez výrazných zálivů, balkánské, zvláště pak chorvatské i bosenské pobřeží je dosti členité – je velmi hornaté a lemované množstvím ostrovů. Převládající barva skal je světle šedá s kontrastující tmavou bujnou vegetací.

Obr.1. Mapa Bosny a Hercegoviny s vyznačeným kantonem Hercegovsko - neretvanským

Pobřeží států Bosny a Hercegoviny je velmi krátké. Bosenské pobřeží je z obou stran ohraničené Chorvatskem. Délka mořského pobřeží je pouhých 24,5 km, což představuje prostor 226Km².⁶⁸ Celé pobřeží je součástí Hercegovsko-neretvanského kantonu, jehož správním centrem je město Mostar. Kanton se rozkládá zhruba v povodí řeky Neretvy. Téměř celé území regionu je hornaté (pohoří Prenj, Čabulja a Vran), stejně tak jako celá země. Na jihu se údolí Neretvy rozšiřuje do úrodné nížiny (Humina), která pokračuje směrem do Chorvatska a k Jaderskému moři. Jediná železniční trať, jež prochází tímto kantonem vede ze Sarajeva přes Konjic do Mostaru a dále k moři do Ploče. Silniční síť je též poměrně řídká a dá se říci, že v podstatě spojuje Mostar s dalším regionem.

Město Neum se nachází v úzkém pásmu s přímým přístupem k jižní části Jaderského moře, při zálivu Klek. Neum leží na trase mezi Makarskou riviérou a Dubrovníkem, mezi chorvatskými městy Ploče a Dubrovníkem. Jde o důležité letní, rekreační letovisko a přístav Bosny a Hercegoviny. Jde o jediné rekreační středisko tohoto druhu, které má Bosna a Hercegovina při pobřeží Jadranského moře. Svou podobou se nijak významně neliší od středisek podobného typu Jižní Dalmácie. Svou oblibu si získalo díky ideálním klimatickým podmínkám. Dané město patří mezi místa s největším počtem slunečních dnů v roce. Vyznačuje se dlouhým, teplým létem a krátkou, mírnou zimou. Příznivé klimatické podmínky umožňují skoro celoroční rekreaci, koupání, procházky po pobřeží a různé sportovní aktivity. K povzbuzení turistického ruchu se

⁶⁸ Slované [online]. [cit. 2011-05-19]. Bosna a Hercegovina. Dostupné z WWW: <http://slovane.ic.cz/slovane/bosna_a_hercegovina/bosna_a_hercegovina_more_pobrezi.htm>.

město snaží vybudovat bohatou infrastrukturou pro uspokojení potřeb zahraničních návštěvníků. Z velké části je město tvořeno hotelovými komplexy. Město se začalo rozrůstat a rozvíjet zejména koncem 90. let, což souvisí s celkovou stabilizací země. Většina hotelových komplexů pochází právě z této doby. Tyto hotely se snaží nabídnout návštěvníkům této lokality co možná největší komfort. Svou oblibu ze strany turistů si toto středisko získalo zřejmě i díky nízkým cenám panujícím v dané zemi. Město navštěvují i občané Chorvatska a to z důvodu toho, že i pro ně zde jsou nákupy výhodnější než v jejich domovské zemi (rozdíl oproti cenám v Chorvatsku je až 20 – 30 %).⁶⁹

Vzhled města kromě hotelových komplexů dotváří i bujná krajina obklopující urbanizovanou část města, strmé kopce. Při pobřeží se nacházejí poté oblázkové i kamenité pláže.

Město však není lákavé jen z důvodu přímého přístupu k moři či díky nízkým cenám oproti Chorvatsku. Neum je významné i díky archeologickým památkám.

Jak je výše naznačeno, tato oblast, zejména tedy díky přístupu k moři, profituje a je do značné míry závislá na cestovním ruchu. Od konce 90. let neustále cestovní ruch stoupá na významu v této lokalitě, většina obyvatel je zaměstnána právě ve službách cestovního ruchu.

Jak je patrné z mapového výřezu, vyznačené území s městem Neum, jež získala Bosna a Hercegovina po rozpadu Jugoslávie, rozděluje Chorvatsko na dvě části. V minulosti se uvažovalo o vybudování mostu z Kleku na poloostrov Pelješac, z čehož se poté ustoupilo.

Obr.3. Výřez mapového listu – hranice Bosny a Hercegoviny s Chorvatskem

Vývoj počtu obyvatel je nastíněn níže v tabulce dle údajů ze statistického úřadu Bosny a Hercegoviny. Počet obyvatel se v průměru v posledních letech pohybuje okolo 4 600, ve srovnání s předchozími lety

⁶⁹ Jaderské moře [online]. [cit. 2011-05-19]. Neum. Dostupné z WWW: <<http://www.chorvatsko.cz/jidal/neum.html>>.

dochází k úbytku počtu obyvatel. Většinu obyvatel města tvoří Chorvaté většinu obyvatelstva cca 80%, Srbové cca 5% a Bosňané též tvoří stejný podíl obyvatelstva jako Srbové.⁷⁰

Tab.1. Struktura obyvatelstva – obec Neum

rok	dle věkové kategorie			
	celkový počet	0 - 14 let	15 - 64 let	65 a více
2007	4682	554	3254	874
2008	4638	549	3223	866
2009	4605	545	3200	860

Zdroj: Federativni zavod na statistiku (<http://www.fzs.ba/Podaci/07.pdf>)

Okolí města: Město leží v blízkosti poloostrova Pelješac, který je proslulý pro své přírodní atraktivitu – vápencové vysoké hřebeny podél pobřeží a krasová polje ve vnitrozemí. Poloha Neumu vybízí k návštěvě nejnavštěvovanějšího města Jadranského pobřeží Dubrovníku, který se nachází pouze hodinu od města. Ve stejné vzdálenosti leží i město Mostar – známé pro svůj orientální vzhled, díky němuž je zapsán i do seznamu památek UNESCO. Dále se v blízkosti města nachází poutní místo Medjugorje, kde došlo několikrát ke zjevení Panny Marie. 10 km od tohoto města se nacházejí skvostné vodopády Kravica. V kombinaci s autobusem a trajektem je možné navštívit i ostrov Korčula, ostrov Jižní Dalmácie, jenž je kombinací historických památek a překrásné přírody. Za zmínku stojí i Malostonský záliv, známý pro tradiční chov ústřic. V blízkosti města se též nachází delta řeky Neretve, jde o neobyčejně zvláštní bažinaté území, protkané desítkami říčních ramen, kanálů a jezírek.

Vzdálenosti od dalších významných lokalit:

Neum - Dubrovnik 60 km

Neum - Split 120 km

Neum - Makarska 90 km

Neum - Medjugorje 40 km

Neum - Korčula 54 km

Neum - Mostar 60 km

Neum - Sarajevo 190 km

Neum – ostrov Korčula 59 km⁷¹

⁷⁰ Kantoni u Brojkama [online].[cit. 2011-05-19]. Federacija Bosne i Hercegovine federalni zavod na statistiku. Dostupné z WWW: <<http://www.fzs.ba/kantoniubrojkama.htm>>.

⁷¹ Villa Solaris [online].[cit. 2011-05-19]. Neum. Dostupné z WWW: <http://www.villa-solaris.com/index_cz.htm>.

24.1 PŘÍLOHY

Tab. 2. Statistika počtu příjezdějících turistů a počtu strávených nocí na území hercegovsko-neretvanském kantonu

DOLASCI I NOĆENJA TURISTA PREMA ZEMLJAMA PREBIVALIŠTA								
	DOLASCI TURISTA				NOĆENJA TURISTA			
	2006	2007	2008	2009	2006	2007	2008	2009
UKUPNO	46.951	50.262	53.965	45.674	146.097	144.558	144.840	127.172
Hrvatska	5.571	6.096	7.998	6.360	18.248	15.055	17.072	14.928
Slovenija	6.313	6.091	4.692	3.770	19.993	18.568	12.460	10.227
Srbija i Crna Gora	1.004	-	-	-	2.411	-	-	-
Srbija	-	1.198	903	706	-	2.912	1.768	1.659
Crna Gora	-	174	179	200	-	415	335	340
Austrija	1.077	1.352	1.054	1.084	2.414	3.217	2.486	2.729
Belgija	815	479	718	603	3.561	1.508	2.311	2.003
Danska	264	212	312	241	1.122	799	834	681
Finska	181	151	111	82	216	221	150	133
Francuska	4.477	4.392	5.318	4.185	6.148	8.152	16.824	14.921
Holandija/Nizozem.	278	358	302	413	575	1.028	844	881
Italija	4.352	4.721	3.914	3.794	7.135	7.306	7.065	9.213
Maďarska	697	638	532	1.307	2.936	2.390	1.291	4.205
Njemačka	4.542	4.296	3.934	3.760	17.300	12.251	9.388	11.112
Švajcar./Švicarska	2.148	1.134	750	363	9.017	3.703	1.506	801
Velika Britanija	641	618	337	413	1.014	1.123	569	623
Japan	209	270	851	261	639	472	1.619	440
SAD	1.311	712	705	584	2.067	1.369	1.656	1.083
Češka	986	1.166	1.047	801	5.585	6.869	5.935	4.664
Slovačka	716	826	690	268	4.883	4.987	3.650	812
Poljska	4.792	7.031	9.068	8.911	21.152	32.355	32.014	26.860
Ostale	6.577	8.347	10.550	7.568	19.681	19.585	25.063	18.857

Zdroj: Federativni zavod na statistiku (<http://www.fzs.ba/Podaci/07.pdf>)

Tab. 3. Základní informace o hercegovsko-neretvanském kantonu

BASIC INFORMATION, HERCEGOVAČKO - NERETVANSKI CANTON							
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Area in km ² cca	4 401,0	4 401,0	4 401,0	4 401,0	4401	4401,0	4401,0
Estimation of number of present population	217859	219223	224796	228649	227630	227473	226.632
Females	118242	118230	121286	117313	-	-	-
Livebirths	2130	2131	1983	1929	1826	1767	1.916
Deaths	1653	1844	1740	2030	1889	2036	2.100
Number of marriages	1018	992	1133	1161	1076	1171	1.171
Number of divorce	73	44	26	28	46	58	95
Gross fixed capital formation in new fixed assets, 000 KM	299 554	287 342	227 306	240351	315808	391870	-
Indics of industrial production, previous year=100	81,8	106,7	121,0	101,5	107,9	85,6	112,8
Exports – total in 000 KM	380 796	362 925	427 371	485 513	-	-	716.912
Imports – total in 000 KM	755 220	674 356	755 508	876 335	-	-	1.230.280
Tourists – total	63 632	58 720	66 373	70883	76350	82563	85.404
Domestic tourists	36 542	32 933	32 970	30959	29399	32301	31.439
Foreign tourists	27 090	25 787	33 403	39924	46951	50262	53.965
Turnover in catering trade in 000 KM	12 377	10 583	11.697	12 389	13 988	16039	16.462
Average net wage in KM	544,89	613,94	622,06	637,01	659,22	722,76	821,87
Average no. of employed persons	43 479	41 868	41 628	41712	41799	40655	42.531
Unemployed	22 304	23 886	25 642	26794	28632	30838	29.403
Basket of necessary products in KM	504,46	530,31	493,53	489,76	530,21	547,74	-
Primary education, end of school year							
Number of schools	126	127	130	129	131	129	130
Number of pupils	22 376	22 549	23 070	29451	23296	23110	22.980
Teachers	1 388	1 415	1 478	1 628	1 508	1 555	1.602
Secondary education, end of school year							
Number of schools	30	30	29	29	29	29	29
Number of pupils-total	10 965	10 928	10 388	10400	10301	10130	9.795
out of total-girls	5 660	5 658	5 342	5253	5221	5099	4.954
Teachers	884	929	944	945	938	936	964
Higher education							
Higher education institutions	17	17	17	17	18	17	17
Enrolled students-total	8 447	9 006	9 935	10391	11234	12113	12.635
out of total-females	4 894	5 192	5 571	5650	6230	6772	7.179
Teachers and advisers	333	298	319	348	381	392	383

Zdroj: Federativni zavod na statistiku (<http://www.fzs.ba/Podaci/07.pdf>)

POUŽITÁ LITERATURA

SALIHAGIĆ-GORSKY, Mirsad, et al. Bosna a Hercegovina, Černá Hora: Turistický průvodce. 1. Ostrava : Sky, 2004. 287 s.

GALBRAITH, Kate, et al. Jadranské pobřeží. 1. Praha: Svojtka, 2001. 219 s.

Kantoni u Brojkama [online]. [cit. 2011-05-19]. Federacija Bosne i Hercegovine federalni zavod na statistiku. Dostupné z WWW: <<http://www.fzs.ba/kantoniubrojkama.htm>>.

Federacija Bosne i Hercegovine federalni zavod na statistiku. Hercegovačko Neretvanski kanton u Brojkami[online]. Sarajevo: Federalni zavod na statistiku, 2010 [cit. 2011-05-19]. Dostupné z WWW: <<http://www.fzs.ba/Podaci/07.pdf>>.

Bosnia i Hercegovina [online]. [cit. 2011-05-19]. Neum at the sea. Dostupné z WWW: <<http://www.bhtourism.ba/eng/neum.wbsp>>.

Slovane [online].[cit. 2011-05-19]. Bosna a Hercegovina. Dostupné z WWW: <http://slovane.ic.cz/slovane/bosna_a_hercegovina/bosna_a_hercegovina_more_pobrezi.htm>.

Jaderské moře [online]. [cit. 2011-05-19]. Neum. Dostupné z WWW: <<http://www.chorvatsko.cz/jidal/neum.html>>.

Villa Solaris [online].[cit. 2011-05-19]. Neum. Dostupné z WWW: <http://www.villa-solaris.com/index_cz.htm>.

Wikipedie [online]. [cit. 2011-05-19]. Neum. Dostupné z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Neum>>.

Navajo [online]. [cit. 2011-05-19]. Neum. Dostupné z WWW: <<http://neum.navajo.cz/>>.

FILANDRA, Šaćir. Atlas svijeta : za osnovnu i srednje škole. Sarajevo : Izdavačka preduce Sejtarija, 1998.

25 PŘÍRODNÍ POMĚRY CHORVATSKA

Věra Zítková (KGG PŘF UPOL)

25.1 PŘÍRODNÍ POMĚRY

Rozloha dnešního Chorvatska dosahuje 56 538 km². Hraničí se Slovinskem, Maďarskem, Srbskem, Bosnou a Hercegovinou a s Černou Horou. Nejvyšších výšek dosahují Dinárské hory hřbetem Dinara (1.831 m). Země má i přes svou poměrně malou rozlohu velice pestrou krajinu. Pro návštěvníky nejméně atraktivní a nejméně známá je oblast dolního Chorvatska - tzv. Slavonie při hranicích se Srbskem. Nížiny sem zasahují z maďarské a srbské Panonie. Tato plochá, nížinatá a velice úrodná oblast je protkána řadou velkých toků. Místy se vyskytují oblé vrcholky jako například pohoří Papuk či Psunj (téměř 1.000 m.n.m). Ve vnitrozemí se mezi řekami Sáva a Dráva rozkládá Panonská nížina, která sahá až ke krasové oblasti Dinárských hor, přímořskou nížinu a v severní části zaniká při zdvihu slovinského horského pásma. Vlastní, tedy střední Chorvatsko tvoří kraj kolem řeky Sávy, kde leží také hlavní město země. Ve vnitrozemí se nachází rozsáhlá vápencová plošina, kde vznikla soustava krasových jeskyní, propastí a jezer. Nejznámější je krajina Plitvických jezer. Na místo slavonských nížin se zde vyskytují především vápencové pahorkatiny. Celý kraj je hustě zalesněn. Délka chorvatského pobřeží, které je vzdušnou čarou dlouhé pouze 600 km, avšak vlastní pobřeží díky své členitosti dosahuje až 1778 km, pokud ještě připočítáme délku pobřežích ostrovů dosáhneme hodnoty 5790 km. Nejnavštěvovanější a nejatraktivnější je Dalmácie - pobřeží Jaderského moře. Pobřežím prochází Dinárská horská soustava, která začíná na severu jako předhůří Alp a táhne se podél pobřeží dále na jih. Typické bílé skalnaté svahy jsou tvořeny převážně měkkými vápenci. Vrcholky podmořských hor tvoří výrazné ostrovní pásmo podél celého pobřeží. Největšími jsou Cres, Krk, Lošinj, Pag a Rab, Brač, Hvar, Korčula. Většina menších ostrovů je pustá, suchá s vysokými horami, avšak Korčula, Hvar, Rab, Mljet jsou zalesněné. Jadranské pobřeží je geograficky velmi významnou částí Chorvatska. Především vlivy, kterými na něj působí Jaderské moře a vlastními specifickými vlastnostmi. Skládá se z pobřežního pásu, který je od východu ohraničený Dinárskými horami. Zahrnuje Západoistrijské přímoří, Kvarnerskou riviéru, Chorvatské přímoří a Dalmácii. Západoistrijské přímoří začíná u říčky Dragone, zahrnuje celou západní část Istrijského poloostrova a někdy se k němu přičleňuje i letovisko Rabac. Pokračováním je Kvarnerská riviéra, která se táhne až k Rijece, navazuje Chorvatské přímoří, které končí Karlobagem a na něj navazuje Dalmácie.

Geologické složení pobřeží, odolnost hornin a rozrušování selektivní abrazí podmiňují jeho horizontální a vertikální členění. Tam, kde jsou vápence odolné, je břeh vysoký, strmý, skalnatý a zkrasovělý. V oblastech, kde se nachází flyše je pobřeží nízké a písčité. Na členitost pobřeží měl však vliv i pokles pevniny. V důsledku toho došlo k zaplavení mladších krasových a fluvialních typů reliéfu. V místech, kde došlo k výraznému zaplavení pevniny, vznikly dlouhé zátoky. Pokles pevniny zformoval i ústí a dolní toky některých řek (Rječina, Neretva, Cetina,...). zatopené ústí Rječiny přeměnily nánosy v rovinu a na jejím místě vyrostlo město Rijeka. Nejvýznamnějším geologickým rysem je výrazné zastoupení porézního vápence a dolomitových skal, které označujeme jako kras. Tento kras, který se táhne od Istrie až pod Černou Horu, je formován vsakující se vodou do vápencového podkladu, která po rozrušení horniny proniká do podzemních vrstev. Tam vznikají podzemní toky, které předtím, než se opět vynoří na zemský povrch vymílají úzké jeskyně až celé jeskynní systémy. Členitá krajina je porostlá jen řídkou vegetací. Odlesnění, vítr a eroze přispívají vytvoření k nehostinné a pro zemědělské využití nevhodné

půdy. V dolomitových skalách jsou časté polje, které vznikají zhroucením vápence do podoby prolákliny, kde často vznikají dočasná jezera.

25.2 PODNEBÍ

Chorvatské klima je různorodé, od středomořského podél jadranského pobřeží až po kontinentální ve vnitrozemí republiky. Podnebí na severu a ve Slavonii je poměrně kontinentální, sušší a s většími rozdíly mezi létem a zimou. Pobřežní oblasti patří do oblasti jadransko-středomořského podnebí. Podnebí je mírné, s krátkými a mírnými zimami a dlouhými horkými a suchými léty. Podzim je podstatně teplejší než jaro. Podnebí v přímořské oblasti je plně ovlivněno Jadranským mořem, avšak tento vliv není v celé oblasti stejný. Liší se podnebí na ostrovech a na pobřeží. Rozdíl je převážně v severní a jižní části pobřeží, avšak rozdíly nejsou nijak markantní. Pobřeží je v letních měsících ochlazováno chladnějšími vánky, v zimních měsících ho před mrazivým zimním počasím chrání Dinárské hory. Vlivem teplého proudu, který vane od jihu na sever v rovině jaderského pobřeží, v zimě teplota vody nikdy neklesne pod 10°C, v létě se teplota moře pohybuje v rozmezí kolem 26°C. V letních měsících moře akumuluje teplo, kterým v podzimních měsících otepluje pobřežní oblast.

Hlavním a nejvýznamnějším větrem v pobřežní oblasti je bóra (bura), který je silný, chladný, nárazový, padající poryvový vítr, často dosahující síly orkánu. Vane z pevniny na moře ze severovýchodního směru a nad mořem se střetává s teplým vzduchem. Na otevřeném moři se často mění směr větru, s nímž je spojeno nebezpečí při plavbě. Vlnobití způsobené bórou se projevuje zejména v severní části pobřeží, především v zimním období. Nebezpečným jevem je tzv. dým moře, který tvoří pěna ze zlomené vlny a tím snižuje viditelnost a nejnižší vrstvy vzduchu (1-2 metry) se promění v oblak, ve kterém se velmi těžko dýchá. Nejohrovenější je náhlý příchod bóry. Častěji a s horšími následky se objevuje v severní části pobřežní oblasti. (V pobřežních oblastech se říká: Bóra se rodí v Senji, vdává se v Rijece a umírá v Terstu). Častěji se bóra vyskytuje v zimních měsících, kdy trvá i déle než dva týdny. Avšak ani v létě nebývá výjimkou, ale to má krátké trvání v intervalu několika hodin až dvou dnů. Lehká bóra se nazývá burin.

Avšak nebezpečnější může být v určitých případech další vítr, jugo (široko, scirocco – z italštiny). Přináší mraky, dusno, vzdušnou vlhkost, déšť a v některých případech i písečný prach z afrického pobřeží. V letních měsících trvá poměrně krátce dva až tři dny, zato v zimních měsících se může vyskytovat až tři týdny. Nebývá příliš silný, neprojevuje se nárazově, ale ve své vrcholné fázi může být velmi rychlý. Při své činnosti vytváří mořské vlny o výšce až 5 m. Vane z centrální části Balkánu od jihovýchodu, podél břehů Jadranu, způsobuje silné vlnobití v severní části pobřeží.

Dalším větrem, který působí na pobřeží, je mistral (maestra, zmorac). Je poměrně slabý, obvykle neváne dlouho, nevytváří vyšší vlny a přináší vítané osvěžení. Vane od severozápadu, od jara do podzimu. Výraznější bývá oproti výše zmíněným v jižní části pobřeží. Často se vyskytuje několik dní za sebou ve stejných denních intervalech.

Podstatně méně časté jsou další větry: nevera – západní vítr, levant – východní vítr, tramontana – severní vítr.

Oblasti s nejvyšším počtem slunných dní jsou především Hvar s 2715 hodin, slunečního svitu. Dále Split s 2697 hodinami, Korčula (2671 hodin), Dubrovnik (2584 hodin). Ve všech ročních obdobích stoupají teploty vzduchu na pobřeží od SZ k JV. Vzhledem k poloze mají ostrovy v létě relativně nižší teploty než pobřežní pevniny. Tepelný vliv Jadranu proniká především říčními údolími poměrně hluboko do vnitrozemí, nejvýrazněji to lze pozorovat v údolích řek Krky a Neretvy.

25.3 VODSTVO

Nejdelší řeka Chorvatska je Dráva, v severní části země tvoří přírodní hranici s Maďarskem a díky své nezměnné podobě byla navržena do seznamu chráněných oblastí jako Světová biosférická rezervace. Druhou nejvýznamnější řekou je Sáva, protékající hlavním městem Záhřebem. Na řece Koraně leží proslulá Plitvičská jezera. Většina země spadá k povodí Dunaje, do něhož se vlévá i nejdelší řeka Sáva v zemi (562 km). Chorvatské pobřeží má poměrně málo povrchových vod, převládají ponorné a podzemní toky. Značná část podzemních toků se dostává na zemský povrch díky krasové vyvěrače, která v mnohých případech bývá mohutná a velmi vodnatá. Řeky mají hojnost vody jen v některých ročních obdobích, avšak využití vody k energetickým účelům je pouze zřídka. Řeky jsou poměrně krátké, k moři se probíjejí soutěskami a kaňony, zlomy v terénu překonávají vodopády a kaskádami. Nejvyšší vodnatost je v listopadu a v dubnu, naopak nejnižší v srpnu a v září. Nejvodnatější pobřežní řekou je Neretva – nejdelší a nejvodnatější řeka Jadranu, délka 215 km, avšak většina toku leží v Bosně a Hercegovině, obrovský hydropotenciál, ale ne na území Chorvatska, dále Zrmanja – vyvěrá pod Velebitem ve výšce téměř 400 m, délka 65 km. Krka - Skradijské vodopády- 17 kaskád vysokých téměř 50 m., po většině délky chráněná jako národní park, ústí do Pukljanského jezera, což je zatopené ústí řeky, Cetina – pramení na Cetinském polji v nadmořské výšce 382 m., délka 105 m., po délce toku mnoho vodopádů nejznámější Velká Gubavica 48 m. Do Jaderského moře ústí krátké, peřejnaté řeky.

Sladkovodní podmořské prameny nazývané vrulje jsou typickým krasovým jevem. Vyvěrají při pmořském pobřeží v hloubce 25 m pod hladinou. Nejčastější jsou u pobřeží Istrie, pod Velebitem, Rijecký záliv, pod Biokovem. Objevují se zpravidla ve skupinách. Nejvíce jich bývá v zimních měsících v létě většinou mizí. V jejich okolí bývá voda citelně chladnější.

V Chorvatsku se nachází velké množství krasových jezer. Největším z nich je Vranské jezero u Biogradu, ke krasově-seismickým řadíme Červené a Modré jezero na Imotskom polji. Na řece Cetinje u Bosenských hranic se nachází Peručská přehrada.

POUŽITÁ LITERATURA

Slovinské a Chorvatské hory. druhé. Ostrava : MIRAGO, 2007. 180 s.

Chorvatsko : průvodce do zahraničí. Zlín : Olympia, 2003. 324 s.

Chorvatsko. Praha : Svojtka Co., 2003. 289 s.

Chorvatsko - přírodní poměry [online]. 2009 [cit. 2011-05-20]. Chorvatsko - přírodní poměry. Dostupné z WWW: <http://slovane.ic.cz/slovane/chorvatsko/chorvatsko_prirodni_pomery.htm>.

26 OCHRANA PŘÍRODY V CHORVATSKU

Bc. Lukáš Franěk (GÚ PŘF MU)

26.1 ORGANIZACE OCHRANY PŘÍRODY V CHORVATSKU

26.1.1 Legislativa ochrany přírody

Ochrana přírody v Chorvatsku se organizačně částečně podobá ochraně přírody v České republice, v některých aspektech se však odlišuje. Ochrana přírody v Chorvatsku spadá pod kompetence ministerstva kultury. Nejdůležitějším dokumentem v ochraně přírody je Zákon o zaštitu prirode (Nature protection act) z roku 2005, aktualizován byl v roce 2008. Zákon vychází z prohlášení uvedených v člancích 3 a 52 Chorvatské ústavy. V tomto zákoně jsou poměrně podrobně a uceleně definovány jednak obecné cíle a úkoly ochrany přírody a principy na nichž se zakládá, ale jsou zde dále zahrnuty i konkrétní legislativní nástroje k ochraně jednotlivých složek životního prostředí. Mimo tento zákon je zde řada dalších legislativních norem ošetřujících dílčí oblasti ochrany přírody.

26.1.2 Výkon ochrany přírody

Institucí, která je fakticky zodpovědná za ochranu přírody na národní úrovni je Državni zavod za zaštitu prirode (State Institute for Nature Protection), který byl zřízen vládním výnosem v roce 2002. Jeho úkoly jsou především centralizovaný dohled nad jednotlivými správami národních parků, řešení odborných otázek ochrany přírody v Chorvatsku, provádění inventarizace, monitoringu a hodnocení stavu přírody, správa chráněných území, sběr a zpracování dat, implementace legislativy EU v oblasti životního prostředí a další (ekvivalentem blízkým se této instituci je v ČR Agentura ochrany přírody a krajiny).

S plánovaným vstupem Chorvatska do EU souvisí například také tvorba soustavy NATURA 2000 na jeho území. První návrh soustavy NATURA 2000 byl vytvořen v roce 2008. Na podporu implementace soustavy NATURA 2000 obdržel Državni zavod za zaštitu prirode celkem 3 135 000 EUR z evropských fondů a v roce 2010 byla na stejné účely schválena půjčka od Světové banky v celkovém objemu 20,8 mil. EUR, s dobou splatnosti 20 let.

26.2 KATEGORIE OCHRANY PŘÍRODY

Pro ochranu přírodních hodnot daného území je v zákoně vymezeno celkem 9 kategorií, které se do značné míry liší stupněm i předmětem ochrany a účelem, ke kterému jsou vyhlášovány. Informace o nich jsou uloženy v Rejstříku chráněných přírodních hodnot (Upisnik zaštićenih prirodnih vrijednosti). Podle informací z rejstříku ke dni 8. 2. 2010 je v Chorvatsku celkem 461 chráněných území (696 778,48 ha) ve všech kategoriích, z nichž 12 je v režimu preventivní ochrany. Celkem tedy chráněná území pokrývají 7,95% celkové rozlohy Chorvatska (včetně rozlohy moře), z čehož největší podíl připadá na kategorii přírodní parky (Park prirode), které pokrývají 3,71% celkové rozlohy státu. Jednotlivé kategorie a jejich účel jsou uvedeny dále (z důvodu možného chybného překladu jsou ponechány názvy kategorií v chorvatštině a jejich ekvivalenty z anglického překladu zákona).

26.2.1 Strogi rezervat (Strict reserve)

Kategorie s nejpřísnější ochranou, která zahrnuje oblasti s nezměněným přírodním prostředím. Slouží primárně k zachování původního přírodního charakteru a jsou zde zakázány jakékoliv ekonomické aktivity. Pro jakýkoliv vědecký výzkum v těchto rezervacích či pro jejich návštěvu je nutné povolení ministerstva. V celém Chorvatsku se nacházejí dvě přírodní rezervace a to Bijele i Samarske stijene a Hajdučkii Rožanski kukovi s celkovou rozlohou 2395,35 ha. Této kategorii by se v rámci ČR nejvíce podobaly Národní přírodní rezervace, avšak míra ochrany u nich je asi menší, stejně jako plošný rozsah. Vyhláší je chorvatská vláda.

26.2.2 Nacionalni park (National park)

Zpravidla velké území s významnými přírodními hodnotami, zahrnující jeden či více zachovalých ekosystémů. Hlavním účelem je ochrana přírodních hodnot, avšak plní také vědecké, kulturní, vzdělávací a rekreační účely. Je zakázáno komerční využívání přírodních zdrojů, avšak některé ekonomické aktivity související s především s turismem jsou povoleny. Na území celého Chorvatska je vyhlášeno celkem 8 národních parků o celkové rozloze 92 176,78 ha. Mezi nejvýznamnější patří NP Plitvička jezera, vyhlášený jako první v roce 1949, který je největším národním parkem s rozlohou 29 685,15 ha. Jako jediný je také zapsán na Seznamu světového dědictví UNESCO. Z hlediska mezinárodní ochrany jsou dále významné NP Paklenica a NP Sjeverni Velebit, které jsou spolu s Parkem prirode Velebit zapsány jako biosférická rezervace Planina Velebit v programu UNESCO Člověk a biosféra (MAB). Pro vstup do národního parku je nutné uhradit vstupné, které například pro NP Plitvička jezera v hlavní sezóně roku 2011 činí 110 KUN na osobu. Národní parky vyhláší chorvatský parlament a jejich statut je velice podobný statutu národních parků v ČR.

26.2.3 Park prirode (Nature park)

Je plošně nejvíce zastoupenou kategorií, která zahrnuje rozsáhlá přírodní nebo přírodě blízká území s významnými ekologickými, krajinnými, vzdělávacími, kulturními, historickými či turistickými hodnotami. Míra ochrany je nižší než v předchozí kategorii, ale určité aktivity jsou zakázány nebo výrazně regulovány. Celkem sem spadá 11 přírodních parků o celkové rozloze 325 249,10 ha. Mezi nejznámější patří výše zmiňovaný Park prirode Velebit nebo Park prirode Papuk, který byl v roce 2007 zapsán do Evropské sítě geoparků. Přírodní parky rovněž vyhláší chorvatský parlament a v ČR by jejich ekvivalentem byly pravděpodobně CHKO.

26.2.4 Posebni rezervat (Special reserve)

Do této kategorie spadají území, která mají zvláštní význam kvůli své jedinečnosti, vzácnosti, reprezentativnímu charakteru či stanovišti ohroženého druhu. Může jít například i o území s významnou geomorfologickou či geologickou hodnotou. Povoleny jsou zde pouze takové aktivity, které slouží ke zlepšení nebo udržení podmínek nutných pro zachování předmětu ochrany. Těchto rezervací je v Chorvatsku celkem 80 s celkovou rozlohou 32 502,19 ha. Vyhláší je chorvatská vláda. Kategorii s podobným stupněm ochrany jsou v ČR Přírodní rezervace a památky.

26.2.5 Ostatní kategorie

Mezi další kategorie patří **Regionalni park** (Regional park), který je určen především k ochraně krajinných hodnot (2 parky o rozloze 142 796,26 ha, oba v režimu preventivní ochrany). Dále **Spomenik prirode** (Nature monument) sloužící k ochraně maloplošných území s různými možnými předměty ochrany (celkem 119, rozloha 376,09 ha). **Značajni krajobraz** (Significant/Important landscape) které zahrnují šetrně hospodářsky využívané oblasti s vysokou krajinnou hodnotou a biodiverzitou (celkem 83, rozloha 96 906,79 ha). **Park-šuma** (Forest park), kam patří přírodní či lesy i monokultury s významnou krajinnou hodnotou, určené pro odpočinek a rekreaci (celkem 35, rozloha 3 420,42 ha) a **Spomenik parkovne arhitekture** (Park architecture monument) zahrnující významné zahrady, parky, arboreta a jiné plochy uměle upravované zeleně (celkem 121, rozloha 955,90 ha).

26.3 ROZVOJ OCHRANY PŘÍRODY V MEZINÁRODNÍM MĚŘÍTKU

Mimo výše zmiňované národní parky či Parky prirode zapsané na seznamu Světového dědictví UNESCO, jako biosférická rezervace UNESCO či do sítě geoparků, se v současné době ucházejí o zapsání na seznam Světového dědictví UNESCO také širší oblast NP Kornati, PP Velebit a PP Lonjsko polje. V závěrečné fázi přípravy dokumentace pro zapsání jako Biosférické rezervace UNESCO je území Mury, Drávy a Dunaje na hranicích s Maďarskem. Na seznam ramsarských mokřadů, kde je v současnosti zapsáno celkem 5 území v Chorvatsku (například Delta Neretvy), možná v blízké době přibudou ještě další 3. Podobně se o zapsání na seznam zvláště chráněných území, významných pro Středozeří (podle Barcelonské úmluvy) uchází NP Mljet, Kornati a PP Telaščica a PP Lastovo Archipelago.

POUŽITÁ LITERATURA

Literatura

BERTIĆ, I., ŠEHIĆ, D., ŠEHIĆ, D.: *Geografski atlas Hrvatske: za škole i dom.* Europapress holding, Zagreb, 2005

Internetové zdroje

DRŽAVNI ZAVOD ZA ZAŠTITU PRIRODE: *About us* [on-line]. 2011 [cit. 18. 4. 2011]. Dostupné z <<http://www.dzpz.hr/eng/o-nama/>>

DRŽAVNI ZAVOD ZA ZAŠTITU PRIRODE: *Nature protection act-Provisional translation by Ministry of European Integrations* [on-line]. 2011 [cit. 18. 4. 2011], Dostupné z <www.dzpz.hr/dokumenti_upload/20100827/dzpz201008271501580.pdf>

DRŽAVNI ZAVOD ZA ZAŠTITU PRIRODE: *Protected area categories* [on-line]. 2011 [cit. 18. 4. 2011]. Dostupné z <<http://www.dzpz.hr/eng/protected-areas/protected-area-categories-69.html>>

DRŽAVNI ZAVOD ZA ZAŠTITU PRIRODE: *Zaštićena područja u Hrvatskoj* [on-line]. 2011 [cit. 18. 4. 2011]. Dostupné z <<http://www.dzpz.hr/zasticena-podrucja/zasticena-podrucja-u-hrvatskoj-68.html>>

NACIONALNI PARK PLITVIČKA JEZERA: *O parku* [on-line]. 2011 [cit. 18. 4. 2011]. Dostupné z <http://www.np-plitvicka-jezera.hr/hrv/index.php?option=com_content&task=view&id=12&Itemid=26>

PRŮVODCE PO POBŘEŽÍ CHORVATSKA: *Vstupné do národních parků v roce 2011* [on-line]. 2011 [cit. 18. 4. 2011]. Dostupné z <www.chorvatsko.cz/aktual/cenypark.html>

THE WORLD BANK: *World Bank Helping Croatia Meet EU Standards in Nature Conservation* [on-line]. 2010 [cit. 18. 4. 2011]. Dostupné z <<http://go.worldbank.org/C5AWV4BME0>>

WIKIPEDIA, THE FREE ENCYCLOPEDIA: *Register of Protected Natural Values of Croatia* [on-line]. 2011 [cit. 18. 4. 2011] Dostupné z <http://en.wikipedia.org/wiki/Register_of_Protected_Natural_Values_of_Croatia>

WIKIPEDIA, THE FREE ENCYCLOPEDIA: *State Institute for Nature Protection (Croatia)* [on-line]. 2011 [cit. 18. 4. 2011]. Dostupné z <[http://en.wikipedia.org/wiki/State_Institute_for_Nature_Protection_\(Croatia\)](http://en.wikipedia.org/wiki/State_Institute_for_Nature_Protection_(Croatia))>

27 NP PAKLENICA

Jana Chrudimská (KGG PŘF UPOL)

27.1 UMÍSTĚNÍ

NP Paklenica se nachází na chorvatském území v pobřežní části jižního Velebitu. Nejbližší osadou je vesnička Marasovići, jako vstup do národního parku se však označuje větší Stari Grad, který leží na pobřeží Jadranského moře. Plocha národního parku pokrývá území prudké toky Velké a Malé Paklenice spolu s jejich výraznými kaňony, které se vertikálně zařezávají do jižních svahů Velebitu a jeho okolí.

Lokace: Chorvatská republika, severní Dalmácie, Zadarská župa, Stari Grad

Souřadnice: 44°18'N - 44°25'N; 15°23'E - 15°35'E

27.2 FAKTA O NÁRODNÍM PARKU

Datum vyhlášení NP: 19. 10 1949

Plocha: 95 km²

Nejvyšší vrcholy: Vaganski vrh (1 757 m. n. m.), Sveto brdo (1 753 m. n. m.)

Administrativní členění: Zadarská župa (64 km²), Licko Senjská župa (31 km²)

27.2.1 Povrch a geologie

Nejatraktivnějšími a nejhodnotnějšími místy NP Paklenica jsou kaňony Velika a Mala Paklenica. Velika Paklenica je kaňon 14 km dlouhý a kolem 600 m široký. V některých místech vystupují útesy až nad výšku 700 m a kaňon se zužuje na 50 m. Nejzajímavějším místem je oblast, kde tok prudce klesá a strmé skály se sklánějí nad proudem řeky tvořící tak nejúžší část kaňonu v oblasti Anića luka. Kaňon Mala Paklenice je mnohem menší a řeka zde není tak silná. Je 12 km dlouhý s průměrnou šířkou 400 m. V nejúžších místech je široký jen 10 m, zatímco obklopující skály měří až 650 m. Části mezi Velikou a Malou Paklenicí jsou tvořeny nedostupnými krasovými oblastmi.

Střední část NP je tvořena členitým povrchem skalních komplexů Borovnik a Crni vrh, mezi kterými se táhnou údolí Mala a Velika Močila. Velika Močila je zajímavě miskovitě tvarované údolí s nadmořskou výškou 850 m. n. m., které obklopují Crni vrh (1100 m. n. m.), Škiljina kosa (1015 m. n. m.) a Zeleni brig (845 m. n. m.). Východní část parku je geomorfologicky nesourodá a velmi nepřístupná. Směrem dál na východ okolo Malo a Veliko Libinje se tato oblast přetváří do mírnějších částí s krasovými plošinami.

Geologické rysy NP jsou viditelné v krasových oblastech okolo Bojinac, Vidakov kuk a plošině mezi oběma kaňony. Nachází se zde mnoho krasových útvarů, které byly formovány činností vody a velkým rozdílem teplot v různých obdobích.

Národní park Paklenica patří v rámci speleologie mezi jednu z nejprozkoumanějších oblastí v Chorvatsku. Bylo zde objeveno na 76 speleologických objektů, mezi které patří například nejdelší jeskyně v parku Vodarica (300 m) nebo Manita peć, která je se svými krasovými útvary považována za nejkrásnější.

27.2.2 Fauna a flóra

Paklenica disponuje velkým množstvím druhů rostlin, kdy 79 z nich je označeno za endemity. Velká rozmanitost, přítomnost endemitických, vzácných a zákonem chráněných druhů dělá z parku velmi ceněnou oblast nejen v Chorvatsku a Evropě, ale také na celém světě. Z chráněných rostlin se zde

vyskytuje například střešníček pantoflíček (jedna z nejkrásnějších evropských orchidejí), lýkovec nebo modřenec širolistý. V parku se také nachází dubové, bukové a dubohabrové lesy, které byly hlavním důvodem pro vyhlášení této oblasti národním parkem.

Díky své vertikální členitosti nabízí Paklenica domov rozmanitým živočišným druhům. Nejpočetnější skupinou obratlovců jsou ptáci s 230 druhů, mezi které patří ohrožený orel skalní, sokol stěhovavý nebo orlík krátkoprstý. Mezi 53 druhů savců objevuje medvěd hnědý, srnec obecný nebo kamzík horský.

27.2.3 Kulturní a historické dědictví

Území jižního Velebitu byla obydlena již během pravěku. Stejně jako v ostatních oblastech Středozemního moře zde pravděpodobně během poslední doby ledové přebývaly malé skupiny paleolitických lovců. Nejstarší záznamy o lidském osídlení Velebitu jsou mezolitické pazourkové nástroje nalezené v jeskyni Vaganačka pod Velikou Rujnou. Před 8000 lety se v této oblasti usídlili první farmáři a chovatelé skotu, kteří zde rozšířili chov domácích koz a ovců a setí pšenice. Během doby bronzové byly na tomto území postaveny první kamenné budovy a opevnění, které sloužily obraně a dozoru nad důležitými stezkami. Zbytky těchto osídlení je možno na některých místech nalézt jako několikametrové kruhové vyvýšeniny. V 1. století byla po několika stoletích dobývání východního pobřeží Jaderského moře římskými legie ustanovena permanentní římská nadvláda a založena Dalmatská provincie spolu se Starim Gradem. Ten byl později za císaře Tiberia jako významné obchodní centrum také opevněn. Velké archeologické objevy pocházejí právě z této doby a jsou uloženy v Zadarském muzeu archeologie. Středověk na tomto území byl ve znamení příjezdu Chorvatů. Pozůstatky z této doby jsou kaple Sv. Jiří v Rovanske a kaple Sv. Petra ve Starem Gradu (9. – 10. století) a také dvě pevnosti Večka kula a Paklarić (14. – 16. století). Následující dvě století probíhala válka s Turky, během které bylo území u paty Velebit zcela opuštěno. Když turecká nadvláda začala slábnout, benátské vládcy v roce 1671 postupně obydlovali toto území Chorvaty a v 18. století byl Jižní Velebit připojen k Benátské Dalmácii.

27.2.4 Horolezectví

NP Paklenica patří mezi nejvíce navštěvované horolezecké oblasti v Chorvatsku i mimo něj. Historie tohoto sportu sahá do roku 1938, kdy se Dragutin Brahn jako první pokusil slézt Anića kuk. Brahn během svého pokusu zemřel, proto trvalo další dva roky, než byl jeho výstup, tentokrát úspěšně, zopakován. Od té doby bylo vytvořeno přes 360 cest různých obtížností a délek, které lákají lezce od jara až do pozdního podzimu.

V hojné míře je zde také zastoupena vysokohorská turistika, kdy je možno využít některé z 200 km značených tras.

27.2.5 Zajímavosti

- NP Paklenica je jedním z míst, kde se natáčely filmy o Vinnetouovi
- poblíž vstupu do kaňonu Velika Paklenice se nachází uměle vytvořený jeskynní komplex, který byl postaven pro Josipa Broze Tita na konci 40. let 20. století během problémů mezi Jugoslávií a Sovětským svazem. Tento komplex jsou v současnosti přístupné.
- národní park má pouze 2 stálé obyvatele žijící ve vesnici Ramići

POUŽITÁ LITERATURA

Paklenica National Park: Paklenica National Park – home page[online]; [cit. 20. 5 2011];
<http://www.paklenica.hr/Paklenica_en/index_en.html>

Heřmanová V. N., Zábská M., Zábský M.: Národní park Paklenica [online]; c2011; [cit. 20. 5 2011];
<<http://www.chorvatsko.cz/svdal/pakleni.htm>>

28 VÝCHODNÍ SLAVONIE – HISTORIE A SOUČASNOST

Ondřej Král (KGG PŘF UPOL)

Slavonie je historická země Chorvatska, jejíž část se nachází i v Srbsku. Nížinatá země je ohraničena ze třech stran velkými řekami, zejména Sávou na jihu a Drávou a Dunajem na severu a východě. Z hlediska administrativního členění na území Chorvatska zasahuje do 7 žup. Část Východní Slavonie zasahuje do dvou okruhů ve Vojvodině, včetně části Nového Sadu a ve vlastním Srbsku i do Města Bělehrad (městské části Zemun, Nový Bělehrad a Surčin.)

Největší města (všechny v chorvatské části):

Osijek (cca 114 tis. ob.)

Slavonski Brod (cca 64 tis. ob.)

Vinkovci (cca 36 tis. ob.)

Vukovar (cca 32 tis. ob.) [1]

Obr.1: Chorvatská část Slavonie

28.1 HISTORICKÝ VÝVOJ

Slavonie jako celek byla v rámci Římské říše začleněna do provincie **Panonie**. Po jejím rozpadu během stěhování národů ji osídlili Avaři a poté Chorvati. Od roku 925 jsou její dějiny svázány s Chorvatským královstvím. Roku 1102 bylo celé Chorvatsko začleněno do Uherského království, ale v následujících staletích byla Slavonie ohrožována Turky. Kritickým momentem byla **bitva u Moháče** roku 1526, kde byla Uherská armáda zcela zničena. Otřesená důvěra v Uhersko se projevila hned záhy, tím že chorvatský parlament nabídl Královskou korunu Habsburkům. V následujících letech byla ale téměř celá Slavonie Turky dobyta, stejně jako velká část samotného Uherska. Série prohraných válek s Turky byla definitivně ukončena roku 1664 bitvou u Svatého Gottharda a následujícím mírem. Osmanská říše však roku 1683 podnikla ještě jeden velkolepý pokus

dobýt habsburskou říši. Tohoto roku znovu oblehli Vídeň, kterou zachránila až říšská armáda pod velením polského krále Jana III. Sobieského. S příchodem Evžena Savojského do čela habsburské armády nastal i faktický obrat ve válkách s Turky. Poprvé byla křesťanská vojska schopná pravidelně vítězit (zvláště oslavovaná byla bitva u Zenty roku 1697) a získávat postupně kdysi ztracená území včetně Slavonie (osvobozena roku 1700). Na počátku 18. století byla osmanská říše nucena podepsat příměří a i když se s ní rakouská armáda pravidelně střetávala ještě bezmála století, již nikdy nepředstavovala takovou hrozbu jako dříve. [1,2]

V tomto období se na hranicích habsburské a osmanské říše vytvořil zajímavý fenomén: **Vojenská hranice** (Militärgrenze). Její počátky spadají do 16. století, a jednalo se o jakési nárazníkové pásmo při hranicích s Osmanskou říší pod zvláštní vojenskou správou, které bylo podřízeno přímo císařskému dvoru. Rozsah i šířka se v čase měnily. Obyvatelé, tzv. krajišníci měli za povinnost v případě potřeby chránit hranici proti Turkům a za odměnu se těšili mnoha výsadám, podobně jako například Chodové. Původně řídké osídlené území bylo organizovaně dosídlováno, především uprchlíky z území obsazených Tureckem. Vzhledem k tomu, že se jednalo většinou o vyznavače pravoslaví, byl tím položen základní kámen pozdějších sporů. Postupně se administrativně transformovala v 5 vojenských velitelství – krajin, které se ještě dělily na okresy. Každý okres byl současně i odvodním okresem pro jeden hraničářský pluk. Slavonská krajina na jihu historické Slavonie se skládala z odvodních okresů pluku Gradišského, Brodského a Petrovaradínského. Tyto vojenské útvary pod původním názvem panduři patřily mezi nejobávanější jednotky habsburské monarchie. Jejich zakladatel byl slavný baron Trenck. Vojenská hranice byla formálně zrušena roku 1881 a její území bylo začleněno do příslušných historických zemí habsburské monarchie. [2]

V revolučním roce 1848 byla Slavonie prozatímně spojena s Chorvatskem pod správcem – Bánem Josipem Jelačićem. Rok poté byl tento útvar potvrzen jako vedlejší země uherské koruny. Po zavedení dualismu a tedy vzniku Rakouska-Uherska došlo roku 1868 také k vyrovnání chorvatsko – uherskému. **Chorvatsko-slavonské království** získalo určitou autonomii, ale po nástupu Bána Károla Khuen-Héderváryho do funkce se již jednalo spíše o formální záležitost. Tento maďarský šlechtic velmi účinně svazoval chorvatský parlament a podporou Slavonského obrození i jeho separatismus, s cílem oslabit Chorvatskou státnost. Jak již bylo zmíněno, roku 1881 byla zrušena Slavonská krajina a integrována do Slavonie. [3,4]

Tento politický stav trval až do rozpadu Rakouska-Uherska, kdy vzniklo **Království Srbů, Chorvatů a Slovinců**. Od roku 1922 došlo k několika změnám v administrativním členění a v každém byla Slavonie rozdělena, ať už se jednalo o oblasti, nebo poté o bánoviny. Poté co se tento státní útvar přejmenoval na Království Jugoslávie, došlo roku 1939 i k jeho transformaci, jejímž výsledkem bylo mj. vytvoření **Chorvatské bánoviny**, která Slavonii opět rozdělovala, pouze více na východ. Slavonie konkrétně spadala pod Sávskou, Drinskou, Dunajskou a Bělehradskou bánovinu. Po německé invazi do Jugoslávie v roce 1941 pak vznikl loutkový stát **Nezávislý stát Chorvatsko**. Tomuto státu patřila i Bosna a Slavonie byla opět sloučena. Poté, co byl tento prostor osvobozen Rudou armádou a vznikla **Jugoslávská federace**, došlo k rozdělení Slavonie, do podoby, kterou známe dnes. Západní část zůstala v **Chorvatské socialistické republice**, východní byla rozdělena mezi dříve jmenovanou a Socialistickou autonomní oblast Vojvodina. Malá část v blízkosti Bělehradu ještě připadla samotnému Srbsku. [5]

Po pádu komunismu se významně vyostřily vztahy mezi národy v Jugoslávii. V roce 1991 vyhlásilo Chorvatsko a Slovinsko nezávislost, čímž vypukla válka se Srby. Současně Srbové v Chorvatsku vyhlásili **Republiku Srbská Krajina**, jejíž jedna exkláva vznikla při východní hranici Chorvatska v okolí **Vukovaru**. Roku 1995 podnikla chorvatská armáda rozsáhlou úspěšnou ofenzivu, kdy dobyla území Republiky Srbské Krajiny a západní Slavonii. Srbové z okolí Vukovaru byli vyhnáni a samotné město se stalo mementem zdejších bojů. Další postup byl pod tlakem USA zrušen a část východní Slavonie podél Dunaje se dostala na dva roky pod správu OSN. Roku 1998 tedy získala chorvatská vláda kontrolu nad celým svým současným územím.

28.2 NÁRODNOSTNÍ SLOŽENÍ

Roku 1790 byl poměr mezi Srby a Chorvaty ve Slavonii vyrovnaný. To se ale změnilo ve prospěch Chorvatů po jejím administrativním rozdělení a válce v 90. letech 20. století.

Podle sčítání z roku 2001 bylo v chorvatské části Slavonie (pěti župách) 763 323 (85,65 %) Chorvatů a 78 085 (8,76 %) Srbů. Ti žijí především ve východní části, při hranicích se Srbskem. Přítomno je zde mnoho národnostních menšin. Například Maďarů, Němců a Slováků. Nezanedbatelná je zde menšina česká. V současnosti čítá 10 510 osob a jsou soustředěni v centrální části chorvatské Slavonie. Příchod českých osadníků se datuje na počátek 18. století, kdy do Vojenské hranice přicházel vojenský personál. Tato kolonizace byla místní šlechtou podporována, protože pomáhala ekonomickému rozvoji Slavonie. Roku 1930 zde bylo přítomno zhruba 30 000 Čechů, ale díky pokračující asimilaci jejich počet stále klesá. Česká menšina je dobře organizovaná a úzce spolupracuje s obdobnými vlasteneckými spolky slovenskými. Největší procentuální zastoupení mají Češi v obci Končanica (46,67 %). [6]

POUŽITÁ LITERATURA

- [1] *Wikipedia.org* [online]. 2011 [cit. 2011-05-20]. Slavonia. Dostupné z WWW: <<http://en.wikipedia.org/wiki/Slavonia>>.
- [2] PERNES, Jiří, et al. *Pod císařským praporem : Historie habsburské armády 1526-1918*. Praha : Elka Press, 2003. 555 s.
- [3] RYCHLÍK, Jan; PERENČEVIC, Milan. *Dějiny Chorvatska*. Praha : NLN, 2007. 576 s.
- [4] ŠESTÁK, Miroslav, et al. *Dějiny Jihoslovanských zemí*. Praha : NLN, 2008. 756 s.
- [5] FŇUKAL, Miloš. *Politickogeografický vývoj jugoslávského prostoru od 70. let minulého století do současnosti*. Brno, 2000. 186 s. Dizertační práce. Masarykova univerzita v Brně.
- [6] *Wikipedia.org* [online]. 2011 [cit. 2011-05-20]. Czechs in Croatia. Dostupné z WWW: <http://en.wikipedia.org/wiki/Czechs_in_Croatia>.

29 PROBLEMATIKA VSTUPU CHORVATSKA DO EU

Bc. Eva Cupalová (GÚ PŘF MU)

29.1 CHORVATSKO SOUČÁSTÍ JUGOSLÁVIE

Chorvatsko spolu s ekonomicky vyspělejším Slovinskem se chtělo co nejvíce zapojit do evropských a euroatlantských struktur a organizací již v dobách bývalé Jugoslávie. Chorvatsku i Slovinsku bylo jasné, že dosáhnout rovnoprávného členství v Evropském Společenství (ES) s hospodářsky daleko méně rozvinutými státy Jugoslávie, je velmi obtížné i přes to, že v roce 1980 byla podepsaná *Smlouva o spolupráci ES a SFRJ*. Dalším zásadním problémem v zapojování Jugoslávie do integračního procesu ES byla skutečnost, že Jugoslávie zdaleka nebyla demokratickým státem a také porušování lidských práv (Kosovo).

I když se Chorvatsko nemohlo samostatně zapojit do integračního procesu ES, tak se o tyto procesy velmi zajímalo. Podle ústavy Jugoslávie (1974) měly jednotlivé státy ponechány určitou míru suverenity, hlavně v otázkách hospodářských a vnitropolitických. Na základě zmíněné suverenity v polovině roku 1989 vznikla v Chorvatsku *Komise pro koordinaci aktivit pro přizpůsobování se evropským integračním procesům*. Komise byla součástí Výkonného výboru republikového parlamentu a jejími členy byly zástupci republikových orgánů a vědeckých institucí. Úkolem komise bylo přizpůsobování zákonodárství a zákonných předpisů, systému státní správy, na zjednodušení pohybu zboží, služeb a kapitálu, liberalizaci celního systému, přijímání evropských standardů,...Komise existovala pouze jeden rok a následně se vytvořil *Úřad pro přizpůsobování se Evropským integracím* (1991) a spousta dalších institucí *Hospodářská komora* (Privredna komora), ...(HRABCOVÁ,J. 2009)

Původní snahy Chorvatska a Slovinska byly o vytvoření Jugoslávské konfederace po vzoru USA. Tento návrh byl však zamítnut především ze strany Srbska a Bosny a Hercegoviny, tak také ze strany ES, OSN a také USA. Po zamítavém přístupu začaly oba státy usilovat o odtržení od Jugoslávie a vyhlášení samostatnosti.

29.2 VZNIK CHORVATSKA

Chorvatsko dne 25. června 1991 vyhlásilo na základě práva národa na sebeurčení samostatnost na Jugoslávii. Dále chorvatský sněm vyhlásil Chorvatsko jako stát Chorvatů. Tohoto prohlášení se obávali Srbové žijící v Chorvatsku a žádali o setrvání v rámci Jugoslávie. Přání bylo logicky zamítnuto, protože se jednalo prakticky o třetinu chorvatského území, a tak dne 27. června 1991 začala vojenská invaze jugoslávské národní armády (JNA). (ŠVAMBER, J. 2008)

ES bylo zaskočené vývojem situace na Balkáně, a tak se rozhodlo vyslat do Jugoslávie ministry zahraničí Nizozemí, Lucemburska a Itálie, aby se pokusili vyjednat mír a zachovat celistvost Jugoslávie. Na základě vyjednávání byla nakonec podepsaná Brionská deklarace, která měla zajistit mír, a také tříměsíční odklad mezinárodního uznání Chorvatska a Slovinska. Avšak mír zůstal jen na papíře a v reálu se bojovalo dál. Proto 5. července 1991 ES vyhlásilo embargo na dovoz zbraní do zemí Jugoslávie a zastavilo veškerou finanční pomoc... Dne 25. srpna 1991 začalo srbské obléhání strategického místa Vukovaru, které nakonec padlo 18. listopadu 1991. Následně ES vypovědělo dne 25. listopadu 1991 *Smlouvu o spolupráci ES a SFRJ* z roku 1980. (ŠVAMBER, J. 2008)

Během dalších jednání, kdy se ES snažila vyjednat zachování Jugoslávie v podobě konfederace, kterou předtím odmítala, a zesílením vojenské agrese ze strany JNA bylo již zřejmé, že ES nedokáže zabránit rozpadu Jugoslávie, přesto však stále oddalovala mezinárodní uznání Slovinska i Chorvatska. Jednak z důvodu, že by se pak jednalo o mezinárodní konflikt a také by ES přišlo o důležitý trumf, jak přimět Chorvatsko k dodržování lidských práv a také v otázkách národnostních menšin. Nakonec z důvodu neutichajících bojů 15. ledna 1992 byly Chorvatsko i Slovinsko mezinárodně uznány jako suverénní státy.

29.3 CHORVATSKO A EU 1992 - 1995

Potom co Chorvatsko 15. ledna 1992 bylo mezinárodně uznáno jako suverénní stát, mohlo konečně realizovat mezinárodní vztahy s ostatními státy i mezinárodními organizacemi. Očekávalo se, že dojde k institucionalizaci vztahů s EU. EU se ale bránila snahám rozvíjet vztahy s Chorvatskem a také i jeho začlenění do programu PHARE. Důvodem negativního postoje EU vůči Chorvatsku bylo chorvatské vměšování do dění v Bosně a Hercegovině za vidinou jejího rozdělení mezi Chorvatskem a Srbskem a obnovení tak Chorvatské bánoviny z roku 1939. Dále také kvůli porušování příměří v UNPA zónách na svém území.

I přes to, že vztahy mezi EU a Chorvatskem nebyly institucionalizované, tak EU se významně podílela na obnově země a odstranění válečných škod prostřednictvím humanitární pomoci. V letech 1991- 1995 cca 250 mil €. EU a její země, především Německo a Itálie, také nadále byly nejvýznamnějším chorvatským obchodním partnerem. (HRABCOVÁ,J 2009)

V říjnu 1994 vyslala Evropská komise do Záhřebu pozorovatele, aby zhodnotili situaci v Chorvatsku. Především se jednalo o dodržení lidských práv, jedna z hlavních podmínek do opětovného začlenění programu PHARE. Další zhodnocení situace bylo na jaře 1995, kdy se hodnotilo kromě dodržování lidských práv i transformace ekonomiky a také demokratizace společnosti. Evropská komise zaznamenala značný pokrok Chorvatska v daných oblastech a tak se v červnu 1995 rozhodla o jeho opětovné zařazení do PHARE. Zmíněné zařazení bylo ale nakonec zastaveno z důvodu akce Bouře. Akce Bouře byla chorvatská vojenská agrese v oblasti Krajina vůči Srbům obývajícím tuto oblast a pokračovala až do Bosny a Hercegoviny. (HRABCOVÁ,J 2009)

Válka v Bosně a Hercegovině nakonec skončila 21. listopadu 1995 podepsáním Daytonské mírové dohody. Navíc také došlo k vyjednávání posledních dvou oblastí pod srbskou kontrolou – Východní Slavonie a Baranija, které nakonec 15. ledna 1998 definitivně spadla pod Chorvatsko.

29.4 CHORVATSKO A EU 1996- 1999

Potom co skončily veškeré vojenské nepokoje na Balkáně, se pozornost EU opět vrátila na vnitřní politiku Chorvatska a také prezidenta Tudmana. EU opět tlačila na Chorvatsko, aby se znovu vrátilo k procesu stabilizace a demokratizace země. Také požadovalo bezpodmínečnou spolupráci s Mezinárodním trestním tribunálem, což nakonec vyústilo v přijetí Ústavního zákona o spolupráci Chorvatska s Mezinárodním soudem.

EU v létě 1996 vytvořila program OBNOVA, který měl pomoci Bosně a Hercegovině, Chorvatsku, Jugoslávii (Srbsko a Černá Hora) a Makedonii. Program OBNOVA měl pomoci ve zmíněných zemích odstraněním válečných škod, obnova infrastruktury, hospodářský rozvoj, kultury, vzdělávání,... (HRABCOVÁ,J. 2009)

Dále v EU v letech 1996 – 1999 svoji politiku vůči Chorvatsku a dalších balkánských zemí založila na tzv. regionálním nebo globálně- regionálním přístupu. EU tímto očekávala zlepšení vztahů mezi zeměmi problémového regionu a také společného rozvíjení regionu v oblastech jako je doprava, energetika, zemědělství,... Každá země však musela splnit podmínky zvlášť. Navíc pro Chorvatsko ještě platily podmínky plynoucí ze smlouvy o Východní Slavonii, spolupráce OBSE, odbourání celních bariér mezi Chorvatskem a Srbskem,... Všechny země s tímto přístupem souhlasily až na Chorvatsko v čele se svým prezidentem Tudmanem, které se bálo, že se jedná o pokus opětovné obnovy Jugoslávie. (HRABCOVÁ, J. 2009)

Prezident Tudman a jeho vládnoucí HDZ byli často kritizováni a káráni ze strany EU i OSN. Hlavním důvodem bylo nerespektování lidských práv, prakticky žádný pokrok v demokratizaci společnosti, žádná svoboda médií, otázka návratu uprchlíků a spolupráce s Mezinárodním soudním tribunálem. Navíc EU nedůvěřovala Tudmanovi v otázce dodržení mírových vztahů s Bosnou a Hercegovinou.

Výrazný posun ve vztazích Chorvatska s EU byl zaznamenán po smrti prezidenta Tudmana a následném zvolení proevropsky zaměřeného Mesiće prezidentem.

29.5 CHORVATSKO A EU 2000-2005

Po smrti prezidenta Tudmana a zvolením jeho nástupce Mesiće se situace mezi Chorvatskem a EU značně změnila. V únoru 2000 byla vytvořena *Společná konzultativní skupina RH a EU*, která měla za úkol pomoc při institucionalizaci vztahů EU a Chorvatska. Mezi nejdůležitější body patřilo posilování právního státu, dodržování lidských práv a práv národnostních menšin, posilování svobody slova a médií, pokračování v privatizaci,... Na mezinárodním poli- posilování vztahů se sousedními zeměmi, především s Bosnou a Hercegovinou a Slovinskem.

Při hodnocení Chorvatska Evropskou komisí v roce 2002, byly shledány významné a pozitivní kroky prakticky ve všech oblastech určených EU. Dále však EU očekává další pokroky v jednotlivých oblastech. Na základě optimismu převládajícího v Chorvatsku, vytvořila vláda speciální pracovní skupinu, jejímž úkolem bylo vypracovat žádost Chorvatska o vstup do EU a dne 21. června 2003, jako první země západního Balkánu, žádost podala. Na základě dalších vyhodnocení byl 18. června 2004 na zasedání Evropské rady v Bruselu Chorvatsku přidělen status kandidátské země. (HRABCOVÁ, J. 2009)

29.6 CHORVATSKO A EU 2005 - 2011

Evropská rada předpokládala, že přístupová jednání by mohla začít v polovině března 2005. K tomu však nedošlo a začátek jednání tak byl odložen. Hlavním důvodem byla nedostatečná spolupráce s Mezinárodním soudním tribunálem a to v případě generála Ante Gotoviny. EU se nechala slyšet, že pokud Chorvatsko není schopné vydat Gotovinu, není takovým právním státem, jak si myslelo. Jedním z problémů však byl ten, že Chorvatsko netušilo, kde se generál nachází, podle zpráv tajných služeb nepobýval ani na území Chorvatska. Druhým problémem byl fakt, že Gotovina byl v Chorvatsku vnímán jako hrdina, který osvobodil Chorvaty před Srby.

Chorvatsko se však zavázalo plně spolupracovat s Haagským tribunálem a koncem roku 2005 byl generál Ante Gotovina dopaden na ostrově Tenerife. Poslední překážka vstupu Chorvatska do EU. Nakonec přístupová jednání o vstupu začala 3. října 2005. (MIZ, IDNES 2005)

Podle zpráv z února 2011 by, za předpokladu že parlament bude pokračovat v reformách udělených EU, v listopadu měla být jednání u konce. Překážkou vstupu do EU již, tak můžou být pouze sami Chorvaté. Podle posledních průzkumů vládní v Chorvatsku značná skepse vůči EU a tak se s poměrně velkým napětím čeká výsledek referenda, které proběhne v listopadu 2011.

Předpokládá se, že v roce 2012 bude Evropskou Unii tvořit již 28 států.

POUŽITÁ LITERATURA

HRABCOVÁ, Jana: *Cesta Chorvatska do Evropské unie*, 2009. Magisterská diplomová práce, FF MU Brno. Dostupné na [www:< http://is.muni.cz/th/104456/ff_m_b1/Diplomka_verze_pro_is.pdf >](http://is.muni.cz/th/104456/ff_m_b1/Diplomka_verze_pro_is.pdf) (cit. 30.5.2011)

Internetový portál Novinky.cz: Speciál-Rozpad Jugoslávie. ŠVAMBERK, Alex: 1991: *Válka v Chorvatsku*, 2008. Dostupné na [www:< http://special.novinky.cz/jugoslavie/valka-v-chorvatsku.html >](http://special.novinky.cz/jugoslavie/valka-v-chorvatsku.html) (cit. 30.5.2011)

Internetový portál iDNES : Španělé dostali za mříže generála Gotovinu. Dostupné na [www:<http://zpravy.idnes.cz/spanele-dostali-za-mrize-general-a-gotovinu-fkk-/zahranicni.aspx?c=A051208_130410_zahranicni_miz >](http://zpravy.idnes.cz/spanele-dostali-za-mrize-general-a-gotovinu-fkk-/zahranicni.aspx?c=A051208_130410_zahranicni_miz) (cit. 30.5.2011)

Internetový portál Evropského parlamentu: Chorvatsko. Dostupné na [www:](http://www.europarl.europa.eu/activities/delegations/homeDel.do?language=CS&body=D-HR)

[< http://www.europarl.europa.eu/activities/delegations/homeDel.do?language=CS&body=D-HR >](http://www.europarl.europa.eu/activities/delegations/homeDel.do?language=CS&body=D-HR) (cit. 30.5.2011)

EU-Media, s.r.o. EurActiv : Vaše internetová brána do Evropy [online] Dostupné na [www:](http://www.euractiv.cz/rozsirovani-eu/link-dossier/vztahy-eu-a-chorvatska-000070)

[<http://www.euractiv.cz/rozsirovani-eu/link-dossier/vztahy-eu-a-chorvatska-000070>](http://www.euractiv.cz/rozsirovani-eu/link-dossier/vztahy-eu-a-chorvatska-000070) (cit. 30.5.2011)

30 EKONOMICKÁ CHARAKTERISTIKA CHORVATSKA (TĚŽBA SUROVIN, ZEMĚDĚLSTVÍ, PRŮMYSL, CESTOVNÍ RUCH)

Bc. Ondřej Demel (GÚ PŘF MU)

30.1 TĚŽBA NEROSTNÝCH SUROVIN

30.1.1 Těžba nerostných surovin

Těžba nerostných surovin v Chorvatsku je poměrně nízká, jelikož země není příliš bohatá na nerostné suroviny. Hlavními ložisky nerostných surovin v Chorvatsku jsou především uhlovodíkové zdroje jako ropa a zemní plyn, tyto suroviny tvoří přibližně 80% veškeré těžby surovin. Hlavní ložiska nerostných surovin leží v oblasti Istrijského poloostrova. Průměrná denní těžba v roce 2009 činila 23,960 barelů ropy denně, což Chorvatsko řadí na 72. pozici v žebříčku zemí produkující ropu, spotřeba ropy je přitom 4* vyšší. Produkce zemního plynu v roce 2009 dosahovalo skoro 3mild. m³ (56. země)⁷². Největší těžební firmou je INA-Industrija nafte d.d. (zabývá se rovněž jejím zpracováním), která má přes 16tisíc zaměstnanců. Zásoby těchto surovin se však ztenčují a postupně bude docházet k dalšímu zvyšování exportu těchto surovin. Dále se v Chorvatsku těží bauxit, vápenec a stavební suroviny. Celkově se v zemi nachází 411 registrovaných subjektů, které provozují těžební činnost. V odvětví je zaměstnáno pouze

30.2 ZEMĚDĚLSTVÍ

30.2.1 Základní charakteristiky zemědělství

Chorvatské zemědělství spolu s lesnictvím a lovem se podílí 3,9 procenty na celkovém hrubém domácím produktu (celkový podíl primárního sektoru je pak 4,8%)⁷³. Zemědělská půda má výměru přibližně 13000km², což je zhruba 15% z celkové rozlohy Chorvatska. Z toho 67% tvoří orná půda, 14% pastviny, 12% louky, 3% jsou zastoupeny vinice a ovocné sady, 1% pak tvoří olivové háje. Chorvatsko je charakteristické malými farmami, kdy na jednu farmu připadá v průměru 2,9ha zemědělské půdy⁷⁴. Celkově v zemědělství pracuje 7,9% ekonomicky aktivních obyvatel⁷⁵.

V rámci hodnocení chorvatského zemědělství se země dělí do tří sektorů, které se liší klimatem, strukturou reliéfu a zemědělskou produkcí. Na severovýchodě země se nachází nížinatá oblast panonská a subpanonská, která se vyznačuje především nížinatým reliéfem, pouze okrajové části východní a severozápadní oblasti zasahují do hornatějšího terénu. Tato část Chorvatska je hlavní produkční oblastí celého zemědělství, převažuje zde pěstování obilovin a chov skotu. Druhá oblast je horská, která se nachází v centrální části země. V této oblasti se vyskytují především louky a pastviny a převládá zde chov ovcí a koz. Poslední oblastí je Jadranská, která zahrnuje celé pobřeží a jižní část

⁷² <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/hr.html>

⁷³ http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/ljetopis/2010/SLJH2010.pdf.

⁷⁴ <http://www.mps.hr/UserDocsImages/publikacije/bro%C5%A1ura%20-%20Croatian%20Agriculture%20-%20Cho.pdf>

⁷⁵ http://www.nationmaster.com/red/country/hr-croatia/agr-agriculture&b_cite=1

Chorvatska v této zemědělské oblasti převažuje produkce středomořských plodin na ostrovech je rovněž výrazně zastoupen chov ovcí a koz⁷⁶.

30.2.2 Rostlinná produkce

Z rostlinné produkce převažuje především pěstování obilovin. Jak již bylo uvedeno většina obilovin je produkována na severovýchodě země ve Slavonii (meziříčí Drávy a Sávy), která je rovněž přezdívaná jako Chorvatská obilnice. Během let 2006 až 2008 Chorvatsko průměrně vyprodukovalo 3,1 mil. tun obilovin na přibližně 560ha půdy, což dělá z Chorvatska čistého exportéra. Přitom většinu produkce tvoří 62% kukuřice, 27% pšenice a 8% ječmen. Významná je v Chorvatsku rovněž produkce olejnin, která pokrývá přibližně 80% spotřeby krmiva pro živočišnou výrobu, přičemž nejvýznamnější podíl na produkci olejnin má sója 50% a slunečnice 34%. Ze zeleniny převažuje produkce hlávkového zelí, papriky, vodního melounu, cibule a rajčat. Z ovoce se v Chorvatsku pěstují hlavně jablka, mandarinky, olivy a švestky. Celkově však produkce zeleniny a ovoce pokrývá zhruba 2/3 domácí spotřeby.

30.2.3 Živočišná produkce

V živočišné produkci má největší zastoupení chov skotu, dále následuje chov prasat, ovcí a koz. Většina skotu je chována pro produkci mléka, kdy v roce 2008 Chorvatsko vyprodukovalo více než 900tisíc litrů mléka, z toho 700tisíc bylo vyexportováno. Masná produkce je zaměřena především na vepřové maso 49%, drůbež 33% a hovězí 16%. Přičemž ještě před 20 léty byla produkce hovězího masa nejdůležitějším odvětvím.

Pro pobřežní chorvatské oblasti je pak důležitý příjem z rybolovu. Rybolov se v Chorvatsku v posledním desetiletí velmi výrazně rozvíjí. V současnosti je zde registrováno přes 3 500 komerčních rybářských subjektů. V roce 2002 bylo uloveno přes 21tisíc tun mořských ryb, v roce 2008 už to bylo přes 49tisíc tun ryb, přičemž 85% ulovených ryb tvoří „oily fish“⁷⁷.

30.2.4 PRŮMYSL

Chorvatský průmysl produkuje 27,2% HDP a je tak důležitou součástí ekonomiky⁷⁸. Většina chorvatského průmyslu je lokalizována především v severní části země, především v okolí Záhřebu, pro který je charakteristický průmysl strojírenský, textilní, chemický, elektrotechnický, polygrafický, potravinářský, dřevozpracující. Z největších firem lze jmenovat KONČAR Group, která má okolo 4200 zaměstnanců a vyrábí především elektrické generátory, transformátory a elektromotory⁷⁹. Další velkou firmou je TŽV GREDELJ d.o.o., zabývající se výrobou lokomotiv, vagonů a tramvají⁸⁰. Největší firmou chemického průmyslu je DIOKI d.d., která se zabývá výrobou etylenu, polystyrenu a dalších produktů. DIOKY Group rovněž zajišťuje produkce a distribuci zemního plynu⁸¹. V Rijece se nachází důležitý přístav a rovněž největší rafinérie na zpracování ropy v zemi. Důležitou částí průmyslu je rovněž výroba lodí, kde pracuje více než devítina pracovních sil zaměstnaná v průmyslu a rovněž se podílí 15% na celkovém exportu země⁸². Celkově je v průmyslu zaměstnáno okolo 270 tisíc

⁷⁶ <http://www.mps.hr/UserDocsImages/publikacije/bro%C5%A1ura%20-%20Croatian%20Agriculture%20-%20Cho.pdf>

⁷⁷ <http://www.mps.hr/UserDocsImages/publikacije/bro%C5%A1ura%20-%20Croatian%20Agriculture%20-%20Cho.pdf>

⁷⁸ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/hr.htm>

⁷⁹ <http://www.koncar.hr/>

⁸⁰ <http://tzv-gredelj.biz.hr/eng/index.php>

⁸¹ <http://www.dioki.hr>

⁸² <http://www.hb.hr/Introduction/tabid/77/language/en-US/Default.aspx>

lidí. Nejdůležitějšími obchodními partnery Chorvatska co se týče exportu jsou Itálie, Bosna a Hercegovina a Německo, nejdůležitější dovozní partneři jsou Itálie, Německo a Rusko.⁸³

30.2.5 CESTOVNÍ RUCH

Cestovní ruch je jednou z nejdůležitějších částí chorvatského národního hospodářství. V roce 2008 navštívilo zemi 11 milionů turistů a příjem z cestovního ruchu dosáhl 8mld. Eur, což byla přibližně jedna šestina HDP Chorvatska⁸⁴. Chorvatský cestovní ruch se opírá především o přímořskou turistiku, ovšem je navštěvováno i pro své kulturní památky a přírodní krásy mimo dosah pobřeží jadranského moře. Navštěvována je hojně oblast podél celého jadranského pobřeží a také na přilehlých ostrovech. Turistická letoviska jsou spíše menšího charakteru a klidnější, než jak je často známe ze západních zemí. Ovšem v posledních letech dochází k modernizaci infrastruktury, rekonstrukcím i k budování nových ubytovacích kapacit⁸⁵. Výrazným zlepšením dopravní dostupnosti bylo dobudování dálnice A1, spojující Záhřeb se Splitem a A6 spojující Záhřeb s Istrií. Chorvatsko nabízí 114 pláží s oceněním nejvyšší kvality⁸⁶, dále zde nalezneme 160tisíc hotelových lůžek a přes tři sta tisíc lůžek v soukromých ubytovacích kapacitách. V Chorvatsku rovněž nalezneme osm národních parků, zřejmě nejznámější z nich jsou Plitvická jezera, která jsou rovněž zapsána v seznamu UNESCO⁸⁷, další místa, která jsou zapsána na seznamu přírodního a kulturního dědictví jsou Staré město v Dubrovniku, Dioklecianův palác ve Splitu, komplex Eufraziovy baziliky v Poreči, katedrála sv. Jakuba v Šibeniku, Starigradské polje na ostrově Hvar a město Trogir⁸⁸.

⁸³ www2.hgk.hr/en/pdf/croatia_bussines_partner_2009.pdf

⁸⁴ http://www.unwto.org/facts/eng/pdf/barometer/UNWTO_Barom07_3_en.pdf

⁸⁵ <http://www.chorvatsko.cz/hprimor/hprimor.html>

⁸⁶ http://cestovani.idnes.cz/novinky-chorvatska-na-leto-nove-silnice-i-lepsi-kempy-pd8-/ig_chorvatsko.aspx?c=A100312_175938_ig_chorvatsko_tom

⁸⁷ <http://www.hr/croatia/economy/tourism>

⁸⁸ <http://whc.unesco.org/en/statesparties/hr>

POUŽITÁ LITERATURA

KRALJIČKOIC, J. (2009): *Croatia agriculture*. 1. vyd. Záhřeb: Ministerstvo zemědělství, rybolovu a venkovského rozvoje Chorvatska. 44 s. ISBN 978-953-6781-13-9

Internetové zdroje:

- The World Factbook. *Croatia* [on-line]. Dostupné na internetu: <<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/bk.html>>
- Statistical Yearbook of the Republic of Croatia. *Employment* [on-line]. Dostupné na internetu: http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/ljetopis/2010/SLJH2010.pdf
- Nations of World. *Croatia agriculture* [on-line]. Dostupné na internetu: <http://www.nationmaster.com/red/country/hr-croatia/agr-agriculture&b_cite=1>
- KONČAR - ELEKTROINDUSTRIJA d.d. *Of. The oficial web site* [on-line]. Dostupné na internetu: <<http://www.koncar.com/>>
- TŽV GREDEJL d.o.o.. *The oficial web site* [on-line]. Dostupné na internetu: <<http://tzv-gredelj.biz.hr/eng/index.php>>
- DIOKY GROUP d.o.o. *The oficial web site* [on-line]. Dostupné na internetu: <<http://www.dioki.hr/>>
- Croatia Shipbuilding Corporation. *The oficial web site* [on-line]. Dostupné na internetu: <<http://www.hb.hr/Introduction/tabid/77/language/en-US/Default.aspx>>
- Croatia bussines partner 2009. *Croatia bussines partner 2009* [on-line]. Dostupné na internetu: <www2.hgk.hr/en/pdf/croatia_bussines_partner_2009.pdf>
- UNWTO World Tourism Barometer. *UNWTO World Tourism Barometer* [on-line]. Dostupné na internetu: <http://www.unwto.org/facts/eng/pdf/barometer/UNWTO_Barom07_3_en.pdf>
- iDNES.cz. *Novinky Chorvatska na léto* [on-line]. Dostupné na internetu: <http://cestovani.idnes.cz/novinky-chorvatska-na-leto-nove-silnice-i-lepsi-kempy-pd8-/ig_chorvatsko.aspx?c=A100312_175938_ig_chorvatsko_tom>
- WWW.HR - Croatian Homepage. *Tourims* [on-line]. Dostupné na internetu: <<http://www.hr/croatia/economy/tourism>>
- UNESCO. *Croatia* [on-line]. Dostupné na internetu: <<http://whc.unesco.org/en/statesparties/hr>>

31 OBYVATELSTVO CHORVATSKA

Jan Coufal (KGG PŘF UPOL)

Na konci roku 2009 žilo v Chorvatsku 4 429 078 obyvatel, což je přibližně o pět tisíc méně než v předchozím roce. Na celkovém přírůstku (úbytku) se nejvíce podílela přirozená změna, kdy umřelo více lidí, nežli se narodilo. Průměrná hustota obyvatel je 78,3 obyvatel/km² (2009). Urbanizace se pohybuje okolo 57 %.

31.1 VÝVOJ POČTU OBYVATEL

Od prvního sčítání roku 1857 se počet obyvatel zdvojnásobil. Roku 1857 žilo v Chorvatsku 2 181 499 obyvatel, poté se počet obyvatel zvyšoval až do roku 1991, kdy dosáhl maxima. V roce 1991 zde žilo 4 784 265 obyvatel, do roku 2001 se jejich počet snížil téměř o 300 tisíc. Tyto ztráty jsou důsledkem vlastenecké války 1991–1992, která přinesla ztráty na životech a nové druhy migrace (vyhnance a utečence).

31.2 PŘIROZENÝ POHYB OBYVATEL

Chorvatsko postihují demografické trendy, typické pro vyspělou část Evropy. Snižuje se počet narozených (v posledních pěti letech mírný růst), dochází k celkovému stárnutí populace, ubývá počet obyvatel přirozenou změnou, roste věk prvorodiček, snižuje se počet sňatků apod. Počet narozených dětí se v posledních pěti letech zvyšuje. V roce 2009 se narodilo 44 577 dětí, což bylo o 2085 více než v roce 2005. Čistá míra plodnosti (fertilita) byla v roce 2009 42,9, v roce 2005 to bylo 39,7. Úhrnná plodnost v roce 2009 činila 1,5, což odpovídá evropskému průměru. Za posledních pět let, došlo k mírnému nárůstu (2005 1,42). Nejvíce dětí se rodí matkám ve věku 25–29 let. Naděje na dožití se s rostoucí kvalitou zdravotnické péče zvyšuje, v současnosti se pohybuje okolo 79,5 let u žen a 72,9 let u mužů. Počet zemřelých se v posledních letech ustálil okolo 52 tisíc (52 414 osob, 2009). Nejčastější příčinou smrti jsou nemoci oběhového systému (okolo 18 tisíc úmrtí za rok). Přirozený přírůstek obyvatel je až na dvě výjimky v roce 1996 a 1997 od roku 1991 záporný. V současnosti se přirozený přírůstek pohybuje těsně pod 2 ‰ (- 7 837 osob, 2009). Průměrný věk za posledních 50 let se zvýšil o 11 let na současných 42,8 let u žen a 39,4 let u mužů. Index stárnutí se rok od roku zvyšuje, v roce 2009 měl hodnotu 112,9 %.

31.3 MECHANICKÝ POHYB OBYVATEL

Chorvatsko prodělalo v 90. letech dvě velké migrační vlny spojené s válečnými událostmi. První vlna proběhla v roce 1991 a týkala se především osob chorvatské a z části srbské národnosti. Druhá vlna v roce 1995 se týkala pouze občanů srbské národnosti. V roce 2009 bylo po delší době migrační saldo záporné (- 1 472 osob), v předchozích deseti letech bylo kladné (až + 23 tisíc v roce 2000). Hlavními směry migrace je Srbsko a Bosna a Hercegovina (dohromady přes 50 %). Nejvíce osob přichází právě z Bosny a Hercegoviny, v roce 2009 to bylo 4 874 obyvatel z celkového počtu 8 468 osob.

31.4 NÁRODNOSTNÍ STRUKTURA OBYVATEL

Národnostní složení Chorvatska vykazuje poměrně vysokou homogenost, nejpočetnějším národem jsou Chorvaté, téměř 90 % (3 977 171 osob, rok 2001). V roce 1991 se k chorvatské národnosti

přihlásilo 78,1 %. Po Chorvatech jsou nejpočetnější národnostní skupinou Srbové 4,5 % (201 tisíc, rok 2001). Srbské menšiny žijí převážně u hranic s Bosnou a Hercegovinou a ve Slavonii. V roce 1991 jich v zemi žilo okolo půl milionu (12,2 %). Z dalších národnostních menšin zde žije 0,5 % Bosňáků (Muslimů), necelá třetina jich žije v samotném Záhřebu. Na Istrijském poloostrově žije poměrně početná skupina obyvatel italské národnosti (0,4 %, cca 20 tisíc, rok 2001). V okolí Osijeku, v oblasti Baranje žije maďarská menšina okolo 0,4 %. Menší podíly mají obyvatelé hlásící se k albánské, slovinské, rumunské a české národnosti. Právě V Chorvatsku žije jedna z nejpočetnějších českých menšin v Evropě. Češi přicházeli do Chorvatska na přelomu 18. a 19. století a osidlovali úrodné slavonské nížiny, či strážili vojenskou hranici. Založili zde řadu ryze českých, moravských vesnic, nejstarší vesnicí je Ivanovo Selo. Počet obyvatel hlásících se k české národnosti rok od roku klesá, v roce 2001 to bylo 10 510 osob, v roce 1991 to bylo o 2,5 tisíce osob více, v roce 1931 se k české národnosti hlásilo 45 715 lidí, ale jejich počet výrazně klesl po druhé světové válce. České menšiny najdeme rozptýlené téměř po celém Chorvatsku, ale nejpočetnější skupiny najdeme v občinách Daruvar a Grubšino Polje. V třináctitisícovém městečku Daruvar žilo v roce 2001 2 504 osob hlásících se k české národnosti. Ve městě se nachází česká školka, škola, vysílá zde rozhlas v českém jazyce a probíhá zde intenzivní spolková činnost. Práva všech národnostních menšin jsou určena zvláštním ústavním zákonem. Všechny národnostní menšiny mají právo na kulturní autonomii, jsou zastoupeny ve Sněmu a v ostatních orgánech státní moci.

31.5 NÁBOŽENSKÁ STRUKTURA OBYVATEL

Chorvatsko je vysoce religiózním státem, k příslušnosti k některé z církví se přihlásilo 97,8 % obyvatel. Nejrozšířenější a dominantní církví je římskokatolická církev, k níž se hlásí 87,8 % obyvatel, dále pak pravoslavné církve 4,4 % (z nichž největší část zaujímá srbské pravoslaví), 1,3 % obyvatel vyznává islám. Ve velmi malé míře se vyskytují další náboženství (adventisti, jehovisti, baptisti, kalvinisti, židé a další). Podíl jednotlivých církví kopíruje etnické složení obyvatel, katolíci jsou Chorvaté, s pravoslavnou církví se ztotožňují Srbové (na západě států při hranicích se Srbskem, župy Osijecko-baranjská a Vukovarsko-sremská) a islám je spojen s Bosňáky (Záhřeb a Přímořsko-gorskokotorská župa). Pouze 2,2 % (98 376 ob.) obyvatel je bez vyznání. Nevyšší podíl osob bez vyznání najdeme v Záhřebu a Istrijské a Přímořsko-gorskokotorské župě.

31.6 VZDĚLANOSTNÍ STRUKTURA OBYVATEL

Gramotnost obyvatel přesahuje 97 %. Struktura obyvatel dle nejvyššího ukončeného vzdělání byla v roce 2001 následující: 2,8 % bez vzdělání, 37,8 % základní vzdělání, 47,5 % středoškolské vzdělání a 11,9 % vysokoškolské vzdělání. Počet studentů na vysoké škole se každoročně zvyšuje, ve školním roce 2009/10 studovalo vysokou školu 145 263 studentů (56,3 % žen).

31.7 ZAJÍMAVOSTI

Nejčastější ženské jméno je Marija (158 tisíc) dále pak Ana a Ivana. Mezi mužskými jmény je nejoblíbenější Ivan (147 tisíc), Josip a Stjepan.

POUŽITÁ LITERATURA

LISČÁK, Vladimír, FOJTÍK, Pavel. *Státy a území světa*. 1.vyd. Praha: Libri, 1996. 935 s. ISBN 80-85983-07-9.

Croatian Bureau of Statistics [online]. 2006 [cit. 2011-05-06]. Census 2001. Dostupné z WWW: <http://www.dzs.hr/default_e.htm>.

Croatian Bureau of Statistics [online]. 2006 [cit. 2011-05-06]. Statistical Yearbook of Republic of Croatia. Dostupné z WWW: <http://www.dzs.hr/default_e.htm>.

Croatian Bureau of Statistics [online]. 2006 [cit. 2011-05-06]. Women and Men in Croatia 2011. Dostupné z WWW: <http://www.dzs.hr/default_e.htm>.

Česká televize [online]. 2011 [cit. 2011-05-06]. ČT24. Dostupné z WWW: <<http://www.ct24.cz/blogy/na-jihovychod/91867-ceska-mensina-v-chorvatsku-mala-ale-vlivna/>>.

32 DOPRAVNÍ INFRASTRUKTURA V CHORVATSKU, JEJÍ ZVLÁŠTNOSTI A SOUČASNÝ VÝVOJ

Martina Pavlíková (KGG PŘF UPOL)

Rozvoj dopravní infrastruktury, zejména silniční a železniční sítě je jedním z prioritních rozvojových projektů chorvatské vlády. Nevyhovující dálniční síť totiž neumožňovala kvalitní a rychlé spojení centrálního Chorvatska s oblastmi u moře (střední a jižní Dalmácií) a tím brzdila další hospodářský rozvoj a rozvoj turistického ruchu především v přímořských oblastech (mj. cca 80% zahraničních turistů přijíždí do Chorvatska vlastními motorovými vozidly).⁸⁹ Konkrétně dopravní infrastruktura a její rozvoj je v gesci Ministerstva moře, dopravy a infrastruktury.⁹⁰

V roce 2009 měla největší podíl na přepravě osob silniční doprava - 46 %, dále železnice 44 %, lodní doprava 8 % a letecká doprava 2 %. V letech 2008 - 2009 poklesl podíl přepravených osob po silnici na úkor dopravy železniční.⁹¹

Politika EU o transevropské dopravní síti začleňuje chorvatskou dopravní síť k hlavní regionální dopravní síti v jihovýchodní Evropě, která zahrnuje silnice, železnice a vnitrozemské vodní cesty v sedmi zemích západního Balkánu – Albánii, Bosně a Hercegovině, Chorvatsku, Bývalé jugoslávské republice Makedonii, Černé Hoře, Srbsku a Kosovu společně s řadou vybraných námořních a říčních přístavů a letišť.⁹²

Co se týče silniční dopravy v Chorvatsku, tak silniční síť v Chorvatsku je průvodci hodnocena jako relativně propracovaná a přijatelná. Během druhé poloviny 20. století, kdy bylo Chorvatsko součástí jednotné Jugoslávie, byla rozvíjena silniční síť. Například byla budována tzv. Dálnice bratrství a jednoty, jejímž pozůstatkem je dnes dálnice A3. Ta vede od slovinských hranic přes Záhřeb a Slavonii na hranice se Srbskem. Asi nejdůležitější dopravní tepnou je dálnice A1, která je zároveň i dálnicí nejdelší. Spojuje Záhřeb se Splitem, v budoucnosti je plánováno její prodloužení až do Dubrovníku. Celkem je v Chorvatsku 13 dálnic, větší části některých z nich jsou však jen ve fázi projektování a plánování (dálnice A12 a A13). Písmeno A je zkratkou slova autocesta – chorvatsky dálnice.

Začátkem prosince roku 2009 schválila chorvatská vláda "Program výstavby a údržby veřejných silnic na období 2009 až 2012", který zahrnuje plánované výdaje do výstavby dálnic a dalších veřejných komunikací na čtyřleté období. Stalo se tak s ročním zpožděním, protože díky špatné situaci na finančních trzích, recesi a problémům se zajištěním kapitálu musela vláda podstatně změnit své původní plány. V období 2010 až 2012 plánuje investovat 7,7 miliard kun, což spolu s již vloženými prostředky v roce 2009 (6,8 miliard kun) činí dohromady 14,5 miliard kun. V porovnání s předchozím obdobím 2005 – 2008, kdy hlavní investor, Chorvatské dálnice (podnik ve vlastnictví státu),

⁸⁹ BusinessInfo.cz (online) c.1997 – 2011 CzechTrade, [cit.19. 5. 2011] dostupné na <http://www.businessinfo.cz/cz/sti/chorvatsko-ekonomicka-charakteristika-zeme/4/1001165/#sec7>

⁹⁰ <http://www.mmpi.hr/>

⁹¹ Tamtéž.

⁹² Stanovisko Evropského hospodářského a sociálního výboru k tématu Dopravní politika na západním Balkáně ze dne 17. 3. 2010. (online) [cit.19. 5. 2011] dostupné na <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52010IE0463:CS:HTML>

zprovoznil 257 km dálnic, v letech 2010 – 2012 je plánováno zprovoznit jen 22 km.⁹³ Na chorvatských dálnicích je vybíráno mýtné, např. v úsecích Záhřeb – Karlovac, Zaprešić- Krapina, Varaždin – Goričan, Záhřeb- Oprisavci a Rijeka- Delnice a také na mostě na ostrov Krk a v tunelu Učka. Mýtné lze platit hotově nebo i kreditní kartou.

Od roku 2004 platí v Chorvatsku nový Zákon o bezpečnosti silniční dopravy, je zde například uzákoněna nulová tolerance alkoholu v krvi.

Autobusová síť v Chorvatsku je poměrně hustá. Především na pobřeží a v turisticky významných lokalitách.

Zárodky železniční dopravy pocházejí už z doby, kdy bylo Chorvatsko částí Rakouska - Uherska. Dráhy jsou považovány za relativně spolehlivé, hustota železniční sítě klesá od severu na jih, hlavním železničním uzlem je Záhřeb. Velkým městem, které není napojené na železnici, je Dubrovnik. Vlaky jsou děleny na dva typy – putničky (osobák) a IC (rychlík). Podle Davorina Kobaka, předsedy představenstva Chorvatských železnic, je probíhající restrukturalizace a modernizace součástí komplexních příprav Chorvatska ke vstupu do EU. V letech 2006 – 2010 mělo být do obnovy vozového parku a infrastruktury investováno 1,9 miliard eur.⁹⁴ Ve srovnání s autobusovou dopravou je ta železniční levnější, ale pomalejší. Metro v Chorvatsku nenajdeme.

Mezi nejvýznamnější letiště v Chorvatsku patří Záhřeb, Split a Dubrovnik. V Dubrovniku já letiště tradici od roku 1936, v roce 1960 bylo postaveno stávající letiště s přistávací dráhou dlouhou 3 300m.⁹⁵ V roce 2010 zde odbavili 1, 2 milionu osob, stejně jako např. ve Splitu.

Dalšími pak jsou letiště Bol na ostrově Brač, letiště v Rijece, Osijeku, Pule a Zadaru. Nejvýznamnější leteckou společností jsou Croatia Airlines. Letiště odbavují jak mezinárodní, tak i vnitrozemské lety.

Chorvatská Agentura pro příbřežní linkovou dopravu uvádí, že v roce 2010 bylo přepraveno na trajektových, lodních a rychlých linkách celkem přepraveno přes 11 milionů osob a přes 2,7 milionu vozidel. V porovnání s předchozím rokem došlo v celkovém součtu k poklesu. Pokles však zaznamenala jen doprava trajekty, počet přepravených cestujících na lodích a rychlých lodních linkách vzrostl. Na chorvatském Jadranu je v provozu 26 lokálních trajektových linek mezi pevninou a ostrovy a ostrovy navzájem. Největší společností provozující tyto linky je společnost Jadrolinija, ta v roce 2010 přepravila přes 1,7 mil. cestujících. Jadrolinija dělí lodní přepravu na tyto druhy: trajektové linky, lodní linky, rychlé lodní linky, rychlé pobřežní trajektové linky, mezinárodní trajektové linky. Plavební řád u prvních dvou druhů přepravy je rozdělen do oblastí: oblast rijecká, splitská, dubrovnická, šibenická a zadarská.⁹⁶ Trajektové linky mezi Anconou a Splitem zajišťuje italská společnost Adriatica Navigazione.

⁹³ Chorvatsko.cz (online) c.2001 – 2011, [cit.19. 5. 2011] dostupné na http://www.chorvatsko.cz/aktual/100129_dalnice_2009_2012.html

⁹⁴ Kobak, D.: Přežití chorvatských železnic. In: European Railway Review, č. 1, 2006, s. 28 – 31. dostupné na http://www.datis.cdail.cz/edice/IZD/izd19_06/CHORVAT.pdf

⁹⁵ Dubrovnik Airport (online) c. 2010, [cit.19. 5. 2011] dostupné na http://www.airport-dubrovnik.hr/index.php?option=com_content&view=article&id=12&Itemid=27&lang=en

⁹⁶ Chorvatsko.cz (online) c.2001 – 2011, [cit.19. 5. 2011] dostupné na http://www.chorvatsko.cz/aktual/110408_trajekty_2010.html

Co se týče vnitrozemské lodní dopravy, splavnými řekami jsou např. Dunaj, Dráva, Sáva. V současnosti je realizován projekt výstavby víceúčelového průplavu Dunaj – Sáva. Plavba z řeky Sávy směrem do západní Evropy bude průplavem Dunaj - Sáva zkrácena o 417 km a směrem k východní Evropě o 85 km. Tak průplav propojí vnitrozemskou transevropskou plavební cestu Rýn-Mohan- Dunaj a Jaderské moře. Délka průplavní trasy je něco přes 60 km.⁹⁷

Podíl dopravy na tvorbě HDP v posledních třech letech se mírně snižuje, v roce 2009 činil 7,27 % HDP. Rozvoj tohoto odvětví je pro Chorvatsko velmi důležitý, i v souvislosti s rozvojem cestovního ruchu. Chorvatsku se podařilo v minulých letech zainvestovat do rozvoje silniční sítě a postavit páteřní dálnice, které dnes propojují většinu důležitých dopravních uzlů a i přes ekonomickou krizi by investice do dopravy měly pokračovat i nadále.

POUŽITÁ LITERATURA

Bousfield, Jonathan: Chorvatsko. Brno 2007. 660 str.

kol. autorů : Chorvatsko, Praha 2003. 288 str.

portál BusinessInfo.cz, <http://www.businessinfo.cz/cz/>

portál Chorvatsko.cz, <http://www.chorvatsko.cz/aktual/aktuality.html>

portál Ministerstva moře, dopravy a infrastruktury Chorvatska, <http://www.mmpi.hr/>

⁹⁷ Průplav Dunaj – Sáva (online). c. 2005 – 2011 , [cit.19. 5. 2011] dostupné na <http://www.d-o-l.cz/index.php/cs/podobneprojektysvet/pruplav-dunaj-sava?26e583503c6f2e4eae52fa8ff1992c6=9028900df0a3d879e99a2c452050a4fc>

33 PAMÁTKY UNESCO V CHORVATSKU A V BOSNĚ A HERCEGOVINĚ

Kateřina Rončková (KGG PŘF UPOL)

33.1 CHORVATSKO

33.1.1 Diokleciánův palác ve Splitu a historické centrum Splitu

Památkou byla zapsána na Seznam světového dědictví UNESCO v roce 1979. Dnešní Split má přes 200 000 obyvatel. Palác, jenž si na počátku 4. století nechal postavit římský císař Dioklecián, je největší římskou stavební památkou na východním pobřeží Jaderského moře. Palác byl postaven na půdoryse křížicích se os vojenského tábora i s věžemi v rozích. Uvnitř se ukrývala rezidence císaře, mauzoleum a Jupiterův chrám. Podobně jako v římských vilách skýtal lodžie v horním podlaží výhled na moře. V severní polovině byla zřízena obydlí pro dvorské hodnostáře.

Obyvatelé dovedli mohutného komplexu šikovně využít již ve středověku. Uvnitř ochranných zdí paláce postavili Staré město, které se brzy rozrostlo po pobřeží i do vnitrozemí. Později vznikly kupolemi kryté paláce ve slohu pozdní gotiky a baroka.

Od té doby, co byla z historického centra, jemuž Chorvati říkají Stari grad, vykazána automobilová doprava, patří tato část historického města již výhradně chodcům. A peristyl, kde se kdysi císař ukazoval poddaným, dnes slouží jako důstojná divadelní kulisa při každoročních letních festivalech.

33.1.2 Staré město Dubrovnik

Město je (50 tis. obyv.), významný osobní přístav a jedno z nejnavštěvovanějších turistických míst na chorvatském Jadranu, na seznam UNESCO bylo zapsáno roku 1979.

Nejcennější památkou je ucelený fortifikační systém města, který se zachoval neporušený. Tvoří jej 1940 metrů hradeb z 8. až 17. stol, které jsou místy až 6 metrů silné, dále 15 obranných věží, z nichž nejmohutnější je válcová *Minčeta*. Přímo součástí opevnění byla pevnost sv. Jana u přístavu. Systém doplňovaly i samostatné pevnosti, a to kasematová pevnost *Bokar* z 11. stol. a na mořských útesech pevnost *Lovrijenac*, na jejíž vstupní bráně je nápis, který byl současně heslem republiky Ragusy, jak se Dubrovnická republika po staletí nazývala: "Svobodu nelze koupit za všechno zlato světa". Součástí obranného systému města byly i dvě brány, a to *Pile* na západní straně a *Ploče* na jihovýchodní, obě dvojité s padacím mostem. Starý Dubrovnik sám poskytuje neporušený obraz patricijského města na přelomu 17. a 18. stol. Střed tvoří hlavní ulice *Placa - Stradun*, z níž na obě strany vybíhají úzké uličky směrem ke hradbám. Jsou strmé, výstup je částečně řešen schodišti.

33.1.3 Plitvická jezera

Národní park Plitvická jezera vznikl v roce 1949 a na seznam památek UNESCO byl zapsán roku 1979. Jedná se soustavu 16 jezer, propojených vodopády a kaskádami, ležící v nadmořské výšce 500 – 640 m. Jezerní soustavu obklopují zalesněné kopce masivu *Velika Kapela* a *Plješevica*. Soustava se dělí na dvě části: na dolní se 4 jezery (*Milanovac*, *Gavanovac*, *Kaludjerovac*, *Novakovića Brod*) a horní se 12 jezery (*Prošćansko jezero*, *Ciginovac*, *Okrugljak*, *Batinovac*, *Vir*, *Veliki Jovinovac*, *Mali Jovinovac*, *Galovac*, *Milino jezero*, *Gradinsko jezero*, *Veliki Burget*, *Kozjak*).

Leží ve vápencové proláclině, která vznikla pravděpodobně před osmi tisíci lety a neustále se mění narůstáním travertinových hrází na terasách, erozí travertinových bloků a z dalších důvodů. Dolní jezera vznikla zřícením stropů podzemních jeskyň a jejich naplněním vodou. Jezera jsou propojena vodopády, z nichž nejkrásnější jsou *Sastavci*, vysoké 49 m. Nejvyšší vodopád je ten, jímž říčka Plitvice padá z výšky 76 metrů do kaňonu.

33.1.4 Komplex Eufraziovy baziliky v Poreči

Bazilika biskupa Eufrazia v Poreči je dnes nejlépe dochovanou raně byzantskou stavební památkou ve východním Středomoří a jedním z nejceněnějších sakrálních komplexů v Evropě ze 6. století. Bazilika byla od 2. světové války několikrát restaurována. Pro svou historickou hodnotu byla bazilika v roce 1997 přijata na Seznam světového dědictví UNESCO.

33.1.5 Historické městečko Trogir

Staré město si plně zachovalo svůj středověký ráz a původní strukturu, takže bývá často nazýváno živoucím muzeem. Jeho centrum tvoří hlavní náměstí, na němž stojí katedrála a další významné budovy města. Nejvýznamnější památkou je katedrála sv. Jana Trogirského, která se stavěla od 13. do 15. století a její vnější podoba je románská. Měla mít dvě až tři věže, ale došlo jen ke stavbě jedné, která slouží jako zvonice. Každé její patro je charakteristické pro jinou historickou epochu: přízemí je románské, první patro raně gotické, druhé patro reprezentuje vrcholnou gotiku. A čtyři sochy, které jsou v nejvyšší části věže, jsou manýristické. Na seznam UNESCO bylo město zapsáno roku 1997.

33.1.6 Katedrála sv. Jakuba v Šibeniku

Je to nejmonumentálnější architektonická památka postavená ve stylu přechodu gotiky k renesanci na východním pobřeží Jadranu. Začala se stavět v roce 1432, vysvěcena byla po úplném dokončení až v roce 1555. Na seznamu památek UNESCO je zapsána od roku 2000. Katedrála byla vybudována výlučně z kamene, a to z vápence z nedalekých lomů a z mramoru z ostrova Brače. Na stavbu nebylo použito ani jediné cihly nebo kusu dřeva.

33.1.7 Starigradské polje na ostrově Hvaru

Památka byla zapsána na seznam UNESCO v roce 2008. Jedná se o síť parcel řeckých kolonistů ze 4. st. př. n. l. Parcely byly opatřeny jmény kolonistů, jimž byly přiděleny, byly vzájemně odděleny suchými zídkami a celý okrsek byl opatřen i nezbytnými komunálními cestami, tato parcelace se dochovala ve své podstatě dodnes.

33.2 BOSNA A HERCEGOVINA

33.2.1 Starý most a staré město v Mostaru

Mostar má přes 100 000 obyvatel a je 5. největším městem v zemi. Město je pojmenováno podle Starého mostu, který je dominantou města. Město Mostar rozkládající se po obou stranách řeky Neretvy bylo v 15. a 16. století pohraničním městem na hranici Osmanské říše. Během války v roce 1993 došlo k záměrnému poškození mostu a historického centra Mostaru. Most a mnoho budov ve

Starém městě bylo nedávno opraveno. Město spojuje oblast byzantskou a evropskou architekturu, je vynikajícím příkladem multikulturního městského osídlení. Mostar je symbolem usmíření, mezinárodní spolupráce a koexistence různých kulturních, etnických a náboženských komunit. Na seznamu UNESCO je od roku 2005.

33.2.2 Most Mehmeda Paši Sokoloviće

Most přes řeku Drinu ve Višegradě byl postaven koncem 16. století, je dlouhý 180 metrů, má 11 kamenných oblouků 11-15 metrů širokých. Most je reprezentativním dílem architekta Sinana, jednoho z největších architektů osmanské říše, který žil ve stejné době, kdy v Itálii rozkvétala renesance. Byl i architektem mostu v Mostaru. Památka byla zapsána v roce 2007.

POUŽITÁ LITERATURA

VESER, Thomas. *Kulturní poklady : Kulturní památky a přírodní ráje pod záštitou UNESCO*. Praha : Knižní klub, 1997. 264 s.

Poklady světa : 150 nejvýznamnějších kulturních památek UNESCO. Praha : Knižní klub, 2004. 336 s. UNESCO [online]. 2011 [cit. 2011-04-25]. Old Bridge Area of the Old City of Mostar. Dostupné z WWW: <<http://whc.unesco.org/en/list/946>>.

UNESCO [online]. 2011 [cit. 2011-04-25]. Mehmed Paša Sokolović Bridge in Višegrad. Dostupné z WWW: <<http://whc.unesco.org/en/list/1260>>.

Jaderské moře [online]. 2011 [cit. 2011-05-01]. Chorvatské památky zapsané v seznamu UNESCO a nominace na další zápisy. Dostupné z WWW: <http://www.chorvatsko.cz/tema/unesco_chorvatsko.html>.

Ministarstvo kulture Republike Hrvatska [online]. 2011 [cit. 2011-05-01]. UNESCO. Dostupné z WWW: <<http://www.min-kulture.hr/unesco/>>.

UNESCO [online]. 2011 [cit. 2011-05-01]. Historical Complex of Split with the Palace of Diocletian. Dostupné z WWW: <<http://whc.unesco.org/en/list/97>>.

UNESCO [online]. 2011 [cit. 2011-05-01]. Old City of Dubrovnik. Dostupné z WWW: <<http://whc.unesco.org/en/list/95>>.

UNESCO [online]. 2011 [cit. 2011-05-01]. Plitvice Lakes National Park. Dostupné z WWW: <<http://whc.unesco.org/en/list/98>>.

UNESCO [online]. 2011 [cit. 2011-05-01]. Episcopal Complex of the Euphrasian Basilica in the Historic Centre of Poreč. Dostupné z WWW: <<http://whc.unesco.org/en/list/809>>.

UNESCO [online]. 2011 [cit. 2011-05-01]. Historic City of Trogir. Dostupné z WWW: <<http://whc.unesco.org/en/list/810>>.

UNESCO [online]. 2011 [cit. 2011-05-01]. The Cathedral of St James in Šibenik. Dostupné z WWW: <<http://whc.unesco.org/en/list/963>>.

UNESCO [online]. 2011 [cit. 2011-05-01]. Stari Grad Plain. Dostupné z WWW: <<http://whc.unesco.org/en/list/1240>>.

34 CHORVATSKÉ OSTROVY

Milan Fejtek (KGG PŘF UPOL)

- Celkem 1244 ostrovů – z toho:
 - 78 ostrovů větší než 1 km²
 - 524 ostrovů o velikosti 0,01 km² – 1 km²
 - 642 ostrovů menších než 0,01 km²
- Zaujímají plochu zhruba 3 300 km²
- Rozdělení:
 - Ostrovy Kvarnerského zálivu (Cres, Krk, ...)
 - Ostrovy severní Dalmácie (Dugi Otok, Pag, ...)
 - Ostrovy střední Dalmácie (Brač, Hvar, ...)
 - Ostrovy jižní Dalmácie (Korčula, Mljet, ...)

Obr. 1 10 největších chorvatských ostrovů, počet obyvatel a příslušná župa

ostrov	rozloha (km ²)	počet obyvatel	župa
Krk	405,78	17 860	Přímořsko-gorskokotarská župa
Cres	405,78	3 184	Přímořsko-gorskokotarská župa
Brač	394,57	14 031	Splitsko-dalmatská župa
Hvar	299,66	11 103	Splitsko-dalmatská župa
Pag	284,56	8 398	Licko Senjská župa / Zadarská župa
Korčula	276,03	16 182	Dubrovnicko-neretvanská župa
Dugi Otok	114,4	1 772	Zadarská župa
Mljet	100,41	1 111	Dubrovnicko-neretvanská župa
Vis	90,26	3 617	Splitsko-dalmatská župa
Rab	90,84	9 480	Přímořsko-gorskokotarská župa

Zdroj: Statistická ročenka 2010 (http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/ljetopis/2010/SLJH2010.pdf)

34.1 KRK

- Největší chorvatský ostrov, leží v Kvarnerském zálivu, od pevniny oddělen Vinodolským průlivem / Vinodolski kanal
- Východní pobřeží – holé krasové skály + silný nárazový vítr bóra – chudé na vegetaci, západ a jih – zelená vegetace
- Nejvyšší hora – Obzova (568 m), jediná řeka Ričina
- Dlouhá historie (již od Ilyrů, starověkých Řeků,...) – strategická poloha stejně jako Pag
- Spojen s pevninou mostem – Krčki most (1309 m) od roku 1980 – jeden z největších mostních oblouků na světě + dále trajekty
- Nachází se zde rijecké letiště
- Pěstování kukuřice, fiků, olivovníků, vinné révy, zeleniny,...
- Významná turistická destinace (200 dnů se slunečním svitem)
- Města: Krk (správní středisko ostrova, přístavní město, 3 000 obyvatel), Baška, Malinska, Njivice, Dobrinj,...

34.2 CRES

- Druhý největší, leží v Kvarnerském zálivu
- Délka 68 km, šířka 2 - 12 km
- Historie: kolem roku 600 se zde usídlili Liburnové, poté ostrov ovládali Benátčané – až do roku 1797, poté nadvláda napoleonské Francie a následně Rakušanů, po první světové válce připadl ostrov Itálii a po druhé světové válce Jugoslávii (Chorvatsku)
- Od Krku oddělen průlivem Střední bránou / Srednja vrata, od pevniny Velkou bránou
- Původně spojen s ostrovem Lošinj, později oddělen prokopaným průplavem – dodnes ostrovy spojeny padacím mostem, dále trajekty
- Tvořen vápencem a dolomitem, uprostřed ostrova jezero Vranské / Vransko – sladkovodní, 13 m pod úrovní moře, 220 mil. m³ vody a 74 m hluboké, od roku 1953 zásobuje ostrov Cres i Lošinj vodou → zákaz koupání
- Listnaté lesy (buky, duby), macchie, vinice
- Velmi početná fauna – např. sup bělohavý
- Města: Cres (správní město, přes 2 000 obyvatel), Beli, Loznati, ...

34.3 BRAČ

- Třetí největší, středodalmátský ostrov
- Od pevniny oddělen Bračským průlivem / Brački kanal a Splitským průlivem / Splitski kanal, od Hvaru Hvarským průlivem / Hvarski kanal, od Šolty Splitskou úžinou / Splitska vrata
- Dlouhá historie – řada památek - ilyrské (kyklopské) hradby, opevněná sídliště (tzv. gradiny), mauzolea, ...
- Nejvyšší hora Vodiva gora (780 m) – nejvyšší vrchol chorvatských ostrovů
- Vápencový ostrov (krasové jevy: škrapy, doliny, polje, závrti, propasti ap.) s převážně kamenitým terénem
- Macchie, frygana, borovice halepské a černé
- Žádné vodní toky, jen pár sladkovodních pramenů
- Olivovníky, vinná réva, višně, chov ovcí, rybolov,..., významná těžba kamene
- Města: Supetar (správní město), Bol, Pučišća, ...
- Významný cestovní ruch – hodně hodin slunečního svitu, hodně pláží – vyniká Zlatý mys / Zlatni rat (jedna z nejhezčích pláží Jadranu)

34.5 PAG

- Ostrov na hranici Kvarnerského zálivu a severodalmátských ostrovů, kam taky oficiálně patří
- Délka 60 km, šířka max. 10 km, rovnoběžný s pevninou (oddělen Velebitským průlivem / Velebitski kanal) – původně její součást
- Strategická poloha – dlouhá historie (Ilyrové - Liburnové, Římané, Benátčané, ...)
- Ostrov velmi členitý, písčité a oblázkové pláže, nejvyšší hora – Sveti Vid (349 m)
- Většina ostrova holá, krasový povrch, chudá vegetace (silný vítr bóra) – podobá se spíše ostrovům v jižní Dalmácii
- Spojení se Zadarem díky Pažskému mostu, dále trajekty
- Ostrov proslulý jemnými krajkami (tzv. pažské krajky) a ovčím sýrem
- Pěstování vinné révy, oliv,..., chov ovcí
- Města: Pag (správní město, přes 4 000 obyvatel), Starigrad, Paški zaliv, ...

34.6 DUGI OTOK (LONG ISLAND, DLOUHÝ OSTROV)

- Sedmý největší ostrov Chorvatska, 45 km dlouhý a 5 km široký
- Severodalmatský ostrov, leží západně od Zadaru
- Severně od Dugi Otok se nachází ostrov Molat, na východě ostrovy Zverinac, Rava, Lavdara, na jihu Kornatské ostrovy
- Na východě jej omývá několik menších průlivů – např. Lavdarski kanal, Ravski kanal, Zverinački kanal, na západě otevřené moře
- Na severu záliv Soliščica, na jihu záliv Tělaščica (10 km dlouhý, 1,2 – 1,8 km široký)
- Historie: první zmínky z dob neolitu, poté obyvatelé –Ilyrové, Řekové, Římané, Starochorvaté, od 10. století bohaté zadarské rodiny, od 14./15. století spadl pod Benátky, poté Turkové
- Západní pobřeží velmi strmé a vysoké a okolo řada menších ostrůvků, východní pobřeží nižší – řada měst (Sali – správní středisko, důležitá rybářská osada, název odvozen od soli, která se zde těžila, přes 1 000 obyvatel, Božava – rekreační středisko, Savar, Veli Rat, Zaglav, Žman...), písčné pláže (např. Sakarun, Soliščica, Pantera, ...)
- Jižní část ostrova je kamenitá, střední a severní pokrývá macchie, místy i les
- Nejvyšší vrchol Vela Straža (338 m), ve vnitrozemí vápencové hřbety, krasová polje (např. Arnjevo polje, Stivanje polje, Sridnje polje)
- Na jihu se rozkládá přírodní park Telaščica + blízkost NP Kornati (Kornatské ostrovy)
- Četné jeskyně (např. Strašna peč, Kozja peč, Veli Badanj, ...)
- 3 jezera (2 sladká a 1 slané – j. Mir – 10m hluboké, spojeno s mořem krasovými průchody, odliv a příliv), jinak žádné vodní toky ani prameny, pitná voda dovážena v létě cisternovými loděmi
- Zemědělství – pěstování oliv, vinné révy, zeleniny, chov dobytka a ovcí, rybolov
- Auta jsou zde vzácností – do roku 1986 zde nebyla ani jedna asfaltová silnice
- Významný cestovní ruch – neporušená příroda, krásné pláže, dobré podmínky pro vodní sporty (windsurfing, jachtink, potápění,...)

POUŽITÁ LITERATURA

- AMODE, Martin: Istrie a ostrovy Cres, Lošinj, Krk a Rab. Praha, GeoMedia 1999. 96 stran.
- BARTUŠEK, Jakub: Chorvatsko – Kvarner a severní Dalmácie. Praha, Kartografie 2003. 187 stran.
- PODHORSKÝ, Marek: Chorvatské pobřeží: podrobné a přehledné informace o historii, kultuře, přírodě a turistickém zázemí chorvatského pobřeží Jadranu. Praha, Freytag & Berndt 2007. 208 stran.
- SABÓ, Alexander: Chorvatské pobřeží Jadranu. Praha, Geomedia 1998. 254 stran.
- Statistická ročenka 2010

(dostupné z [www:http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/ljetopis/2010/SLJH2010.pdf](http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/ljetopis/2010/SLJH2010.pdf))

35 MAKARSKÁ RIVIÉRA

Bc. Jiří Malý (GÚ PŘF MU)

35.1 ÚVOD

Cílem příspěvku je popsat a charakterizovat Makarskou riviéru z hlediska cestovního ruchu a jejího významu v rámci turismu přímořských oblastí. Dalším klíčovým aspektem je strmý nárůst návštěvníků tohoto regionu v posledních letech, kdy značně velkou část tvoří turisté z České republiky. Fyzicko-geografická charakteristika bude zmíněna jen okrajově pro dokreslení a ukotvení oblasti v prostoru.

35.2 ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA A POLOHA

Makarská riviéra je pás chorvatského pobřeží Jaderského moře, asi 60 km dlouhý a jen několik km široký. V literatuře se můžeme setkat i s termínem Dalmatské pobřeží, který je odvozen od starověké římské provincie Dalmácie. Makarská riviéra je ohraničena ze severozápadu obcí Brela a z jihovýchodu deltou řeky Neretvy (viz Obr. 1). Pomyslnou hranicí ve vnitrozemí je pás pohoří Biokovo s nejvyšší horou Sveti Jure (1762 m n. m.).

Chorvatsko se administrativně dělí na 21 žup, přičemž Makarská riviéra spadá většinou svého území pod Splitsko-dalmatskou župu, jižní část pod Dubrovnicko-neretvanskou župu. Pomyslné středisko území je obec Makarska, podle které je i oblast pojmenována. V obci Makarska žilo podle cenzu z roku 2001 13 716⁹⁸ obyvatel, nicméně v turistické sezóně se počet lidí, kteří využívají infrastrukturu a služby města rapidně navýší. Makarská riviéra je charakteristická početnými přímořskými letovisky, které přitahují každoročně miliony turistů. Jejím typickým rysem jsou z důvodu skalního podloží oblázkové pláže, průzračná mořská voda a strmě se zdvihající pohoří Biokovo v těsné blízkosti turistických středisek.

Obr. 1 Poloha Makarské riviéry znázorněna modrým kroužkem. (Pramen: <http://www.map-of-croatia.co.uk/>)

⁹⁸ <http://www.makarska-croatia.com/informacije/popis/1e.html>

35.3 KLIMA

Přímořské klima Makarské riviéry můžeme považovat za mírné středomořské, je ovlivňováno Jaderským mořem. Podle Köppenovy klimatické klasifikace, která je založena na teplotě vzduchu a srážkách, se jedná o mírně teplé klima se suchým a horkým létem (Csa). Zimy jsou chladné, avšak krátké a mírné, s teplotou pohybující se kolem 6°C. Léta na jadranském pobřeží bývají naopak teplá, dlouhá a suchá, s teplotami nad 24°C (GEOGRAFSKI ATLAS HRVATSKE, 2005). Jaro a podzim jsou charakteristické náhlými dešti, případně bouřkami. Průměrná roční teplota Makarské riviéry je 16,9 °C a průměrný roční úhrn srážek je 803 mm⁹⁹.

35.4 GEOLOGIE A PŮDY

Na úzkém pásu při pobřeží se vyskytují svahové nebo-li koluviální sedimenty, které vznikly gravitačními pohyby zvětralin na svazích. Dále jsou zde přítomny červenice (terra rossa), půdy červené až červenohnědé, odvápněné, vzniklé zvětráváním karbonátových hornin (vápenců). Tyto půdy se vyznačují slabým humózním A horizontem, pod kterým je červeně zbarvený B horizont. Několik kilometrů či stovek metrů od pobřeží se zdvihají vápencové skalnaté svahy pohoří Biokovo, které je součástí dinárské horské soustavy. Dále do vnitrozemí pokračuje vysokohorské pásmo s krasovými poli (GEOGRAFSKI ATLAS HRVATSKE, 2005).

35.5 CESTOVNÍ RUCH

Přímořská letoviska jsou nejhojněji navštěvovanými městy v Chorvatsku. Až 95 % veškerých turistů směřuje právě do měst a vesnic při pobřeží. Z hlediska počtu turistů je nejatraktivnější lokalitou severní část jadranského pobřeží Istrie. Například letovisko Poreč zaznamenalo za rok 2003 až 3 miliony přenocování. Vzhledem k tomu, že nejvíce návštěvníků pochází ze střední a západní Evropy, a to z Německa, České republiky, Slovinska a Maďarska a také z Itálie (viz Tab. 1), je právě Istrie destinací, která se nachází nejbližší a je snáz dopravně dostupná. Ve městě Makarska se počet přenocování v roce 2003 dostal na 534 tisíc, což řadí letovisko na první místo v počtu přenocování v rámci Makarské riviéry (GEOGRAFSKI ATLAS HRVATSKE, 2005).

⁹⁹ <http://www.makarska-croatia.com/informacije/polozaje.html>

Tab. 1 Příjezdy a přenocování registrovaných turistů podle státní příslušnosti v obdobích I.-XI.2008 a I.-XI.2009.

Stát	Příjezdy			Přenocování		
	I.-XI.2008	I.-XI.2009	Index změny 2008/2009	I.-XI.2008	I.-XI.2009	Index změny 2008/2009
1. Německo	1 539 026	1 573 204	102	10 961 274	11 432 480	104
2. Itálie	1 147 369	1 179 906	103	5 023 585	5 092 753	101
3. Slovinsko	1 032 270	1 003 382	97	5 777 086	5 616 317	97
4. Rakousko	806 635	874 372	108	4 144 971	4 496 088	108
5. Česká republika	621 054	606 963	98	4 114 419	4 019 074	98
6. Francie	436 805	404 033	92	1 628 965	1 528 145	94
7. Polsko	416 081	453 892	109	2 506 019	2 736 412	109
Domácí turismus¹⁰⁰	1 761 038	1 528 082	87	6 301 801	5 648 911	90
Aktivní zahr. turismus¹⁰¹	9 328 528	9 258 283	99	50 401 686	50 321 959	100
Celkem	11 089 566	10 786 365	97	56 703 487	55 970 870	99

Pramen: Croatian National Tourist Board, Press 2010

35.5.1 Historie

O Makarské riviéře můžeme tvrdit, že je jedním z nejvíce turisticky navštěvovaných regionů v Evropě. Dalmatské pobřeží však bylo mnoho let částečně izolováno a navštěvováno pouze místními obyvateli nebo obyvateli socialistických států střední a východní Evropy. Chorvatsko totiž až do roku 1991 spadalo pod Socialistickou federativní republiku Jugoslávie (SFRJ). Jadranské pobřeží, ač dříve součást Chorvatské socialistické republiky, znamenalo velký zisk pro celou Jugoslávii. Na sezónní práce sem putovali obyvatelé všech jugoslávských republik. Chorvatsko bylo spolu se Slovinskem nejbohatším státem SFRJ. Zájem o atraktivní jadranské pobřeží ustal po chorvatském získání nezávislosti v roce 1991. Po vzniku Chorvatské republiky v témže roce se země dostala do válečného konfliktu s jugoslávskou armádou, který trval s přestávkami do roku 1995. Finanční nákladnost války znamenala pro celé Chorvatsko hospodářský pokles. K opětovnému rozvoji ekonomiky se země zaměřila na rozvoj cestovního ruchu. Nejen díky přílivu zahraničních měn se ekonomická situace Chorvatska od roku 2000 lepší, což dokládá i status kandidátské země na členství v Evropské unii.

¹⁰⁰ účastníci nepřekračují státní hranici své vlastní země

¹⁰¹ příjezdy a pobyt zahraničních návštěvníků

35.5.2 Makarská riviéra jako cíl českých turistů

Každoročně navštíví Chorvatsko statisíce turistů z ČR. V roce 2009 přesáhl počet příjezdů 600 tisíc a ČR se tak zařadila na páté místo ze všech zemí světa (viz Tab. 1). Existuje hned několik důvodů, proč jsou právě obyvatelé ČR jedním z nejpočetnějších národů, kteří tráví dovolenou při jadranském pobřeží v Chorvatsku. Především vzdálenost Chorvatska od ČR není velká, mezi hranicemi činí asi 500 km. Samozřejmým lákadlem pro českého turistu je moře, kterým Chorvatsko na rozdíl od ČR disponuje. Pokud se turista z ČR nespokojí s chladným Baltským mořem (nejbližší moře od ČR), další nejbližší oblastí s dostatkem slunečního svitu je právě pobřeží Jaderského moře. Z hlediska ceny je Chorvatsko ještě přijatelné i pro domácnosti s průměrnými příjmy, i když se ceny za ubytování a ostatní služby neustále zdražují. Dalším důvodem může být určitá historická spjatost obyvatel ČR s jadranským pobřežím. V období socialismu na území dnešní ČR byla Jugoslávie jednou z mála přímořských oblastí, kam mohl občan snáz vycestovat. Důležitým aspektem je také jazyk. Češtinu i chorvatštinu řadíme do skupiny slovanských jazyků a mnoho slov tak má stejný původ. Pro české turisty tedy není domluva s místními obyvateli zásadním problémem.

35.5.3 Nejvýznamnější letoviska Makarské riviéry

Na území Makarské riviéry se nachází řada obcí, ve kterých nalezneme mnoho cenných historických památek. V kontrastu se starobylými centry vesnic působí moderní hotely a ubytovací zařízení, které jsou lokalizovány zejména při pobřeží a v bezprostřední blízkosti pláží. Nejznámějšími a nejvýznamnějšími letovisky jsou Brela, Baška Voda, Promajna, Bratuš, Krvavica, Makarska, Tučepi, Podgora, Igrane, Živogošće, Drvenik, Zaostrog, Podaca, Brist a Gradac. Kromě již zmíněných oblázkových pláží, průzračné mořské vody a výhledu na strmě se zvedající útesy pohoří Biokovo, láká turisty i blízkost ostrovů Brač a Hvar, které lze navštívit lodí.

Makarska je s 13 716¹⁰² obyvateli největším městem a přirozeným centrem Makarské riviéry. Leží asi 60 km jihovýchodně od Splitu. Město se vyvíjelo kolem přírodního přístavu, chráněného poloostrovem Svatého Petra a výběžkem Osejava a je největším a jediným přístavem toho druhu mezi ústím Cetiny a Neretvy. Mezi významnější stavby patří kostel sv. Marka Evangelisty z 18. století a františkánský klášter z 16. století. Letní sezóna nabízí nespočet kulturních akcí, jednou z nich je například festival Makarské léto, v rámci kterého se koná Rybářská noc či Letní karneval¹⁰³. Kromě turismu je Makarska také lázeňským střediskem a léčí se zde dýchací i pohybová onemocnění.

Baška Voda se nachází asi 50 km jihovýchodně od Splitu, v západní části Makarské riviéry. Letovisko je jedním z nejpopulárnějších ve střední Dalmácii. S počtem obyvatel 2 924 se jedná o druhé největší město Makarské riviéry (PILOT PROJECT BAŠKA VODA, 2008). Pod samosprávou obce ještě spadají osady Promajna, Bratuš, Krvavila, Bast, Baško Polje, Topići. Podle statistik je největší část obyvatel zaměstnána v zemědělství a lesnictví, cestovním ruchu se věnuje 14,2 % obyvatel (PILOT PROJECT BAŠKA VODA, 2008). Řada lidí však služby pro turisty poskytuje jako svou vedlejší aktivitu nebo je zaměstnána v cestovním ruchu jen sezónně. Proto lze předpokládat, že počet obyvatel věnujících se službám v cestovním ruchu je více. Počet nocí, které turisté strávili v obci Baška Voda v roce 2003, byl 531 tisíc (GEOGRAFSKI ATLAS HRVATSKE, 2005).

¹⁰² <http://www.makarskainfo.com/>

¹⁰³ <http://www.chorvatsko.cz/stdal/makarska.html>

POUŽITÁ LITERATURA

Publikace

BERTIČ, I. , et al. *Geografski Atlas Hrvatske: za škole i dom*. Záhřeb: Europapress holding, 2005. ISBN 953-6748-42-8

Internetové zdroje

Croatian National Tourist Board [on-line]. *Press info 2010*. Croatian National Tourist Board [cit. 3. května 2011]. Dostupné na WWW: < <http://press.croatia.hr/cs-CZ/Press-info> >.

Priority Actions Programme [on-line]. *Sustainable Tourism Development in Croatian Coastal Area. Pilot project Baška Voda*. Priority Actions Programme, 2008 [cit. 3. května 2011]. Dostupné na WWW: < <http://www.pap-thecoastcentre.org/pdfs/Baska%20Voda%20Tourism.pdf> >.

Chorvatsko [on-line]. *Jaderske pobřeží - Průvodce po pobřeží Chorvatska*. [cit. 4. května 2011]. Dostupné na WWW: < <http://www.chorvatsko.cz/stdal/makarska.html> >.

Makarska Riviera Travel Portal [on-line]. *Makarska Riviera, Croatia*. [cit. 4. května 2011]. Dostupné na WWW: < <http://www.makarskainfo.com/> >.

Makarska [on-line]. *Makarska - Information* [cit. 4. května 2011]. Dostupné na WWW: < <http://www.makarska-croatia.com/informacije/english.html> >.

Croatia Atlas Site [on-line]. *Map of Croatia* [cit. 7. května 2011]. Dostupné na WWW: < <http://www.map-of-croatia.co.uk/large-map-of-croatia.htm> >.

36 SPLIT– CHARAKTERISTIKA MĚSTA, HISTORIE A VÝZNAM

Jakub Šnejdrla (KGG PŘF UPOL)

Split je druhé největší město v Chorvatsku. Město se nachází ve střední Dalmácii na pobřeží Středozemního moře, konkrétně na východním pobřeží Jaderského moře. Leží mezi řekami Žrnovnice a Jadra. Jeho rozloha činí 55 km². Díky blízkému Jaderskému moři má Split středomořské klima, kdy letní teploty dosahují i 40°C. Je to významný dopravní uzel, stejně jako velmi významné turistické středisko. Split je jedno z nejstarších měst v oblasti, archeologické výzkumy dokládají řeckou kolonii až z období 6 stol. př. n. l. V současnosti má Split okolo 230 000 obyvatel. Jméno město dostalo podle keře, který v této oblasti roste. Patronem města je sv. Dujma.

Město bylo založeno jako řecká kolonie, která obchodovala s okolními kmeny, ale rozkvět města je spojován až s výstavbou Diokleciánova paláce. Římský císař Dioklecian si nechal vybudovat veliký palác, kde plánoval strávit zbytek svého života po abdikaci na post císaře. Jeho výstavba trvala 12 let. Mohutné hradby spíše než palác připomínají římskou vojenskou pevnost. V této době zde a v okolí žilo mez 8 a 10 000 obyvateli. Příchod jižních Slovanů v sedmém století ovlivnil celou oblast. Slované osídlili okolní ostrovy a vnitrozemí a začali postupně ovlivňovat i samotné město. V 10. století se Split stal součástí Chorvatského království. V roce 1102 se Chorvatsko stalo součástí Uher, ale i tak si Split ponechal velkou míru nezávislosti a později dokonce vydal svou vlastní měnu. Od roku 1420 je Split a celá oblast pod správou Benátské republiky. I přes redukci svých městských práv se Split vyvinul ve významné přístavní město. Město bylo ovládáno Benátskou republikou až do jejího pádu v roce 1797. Po krátkém období, kdy Split patřil Napoleonskému impériu, se stal součástí Rakouska-Uherska. Po Vídeňském kongresu došlo k částečnému zbourání a hradeb a nové výstavbě ulic. Po konci první světové války a rozpadu Rakouska-Uherska se Split stal součástí Království Srbů, Chorvatů a Slovinců, které později změnilo název na Království Jugoslávie. Vzhledem k tomu, že významná města na východním pobřeží Jaderského moře, jako Rijeka a Zadar byla připojena k Itálii, stal se nejvýznamnějším přístavem v Jugoslávii právě Split.

Během druhé světové války byl Split okupovaný Itálií a po její kapitulaci v roce 1943 byl Split dočasně osvobozen brigádami Josipa Tita. Avšak po pár týdnech byly přinuceny Wehrmachtem k ústupu. Během okupace došlo ke zničení nebo poškození starobylých částí města i přístavu německými bombami. Naneštěstí město bylo bombardováno i při dobývání spojenců. Split byl osvobozen 26. října 1944 a následně prohlášen za hlavní město Chorvatska. Po druhé světové válce se Split stal součástí Socialistické republiky Chorvatsko, která patřila do Socialistické federativní republiky Jugoslávie. Během tohoto období město zaznamenalo svůj dosud největší ekonomický i stavební rozvoj. Bylo zde postaveno několik desítek továren a založeno mnoho nových společností. Počet obyvatel vzrostl za toto období přibližně třikrát. Město se stalo ekonomickým motorem přesahujícím hranice Chorvatska. Tento rozvoj však měl i své negativní stránky. Město se stalo cílem pro zemědělce z okolí, kteří zde hledali práci v továrnách. Nejvíce úspěšný byl loďařský průmysl, a Jugoslávie se dostala mezi nejvýznamnější země v oblasti. Město Split se stalo největším vojenským a civilním přístavem. Sídlo zde mělo velitelství Jugoslávského námořnictva a také Pobřežní stráž. V této době měl dosud největší HDP. Které se dodnes nepodařilo překonat.

V roce 1991 vyhlásilo Chorvatsko nezávislost, ale ještě dlouhou dobu zde byly problémy se stěhováním Jugoslávské armády. Po vyhlášení nezávislosti zasáhla Split recese, ale v současné době se

Split opět rozvíjí. Město je zaměřeno na turistický ruch a s ním spojená odvětví. Split je nejvýznamnější chorvatská turistická destinace. Staví se zde hotely a kancelářské budovy a obytné domy.

Split společně se starým městem a Diokleciánovým palácem byl v roce 1979 přidán na seznam světového dědictví UNESCO. Následovaly investice do údržby a restaurování zdí a celého komplexu paláce. Diokleciánův palác má půdorys nepravidelného obdélníku (160x190m). Stavba má dochované četné původní části i celky a zároveň se na svou dobu vyznačuje originálními prvky, které předznamenaly byzantské, raně křesťanské, středověké umění. Komplex byl vystavěn z vápencových kvádrů, jež pocházejí z ostrova Brač. Tentýž materiál byl prý použit při stavbě Bílého domu ve Washingtonu, čímž se stoprocentně pochlubí každý Dalmatinec. Každoročně se zde pořádají výstavy obrazů, divadelní a hudební představení. Každé léto se zde koná Letní filmový festival a také Středomořský filmový festival.

Splitská ekonomika se po vyhlášení nezávislosti potýkala s recesí, která byla způsobena přechodem na tržní hospodářství a také privatizací. V neslavnějších dobách Jugoslávské federace, byl Split významné ekonomické centrum se širokým spektrem průmyslových odvětví, kde základ ležel na loďařství a potravinářském průmyslu. V současné době je většina továren uzavřená, a proto se město soustředí především na obchod a služby. Významným zaměstnavatelem ve městě jsou loděnice Brodosplit, které jsou největší v Chorvatsku. Velké povzbuzení pro ekonomiku města představovalo napojení na dálnici A1, která v podstatě spojila Split se zbytkem Evropy. Dálnice přinesla chuť investorů budovat nové podniky a infrastrukturu. Split je důležitým dopravním centrem Dalmácie. Kromě již zmiňované dálnice A1, i další významné cesty vedou městem a město Split má velmi dobře udělané tranzitní průtahy městem, proto není problém pro tranzitní dopravu rychle projet městem. Letiště Kaštela je druhé největší v Chorvatsku a ročně přepraví 1 219 741 cestujících. Přístav ve Splitu je třetí nejvytíženější ve Středomoří a přepraví ročně okolo čtyř milionů lidí. Nejvýznamnější dopravou ve městě je doprava autobusová. Město je nevhodné pro tramvaje kvůli kopcovitému terénu.

POUŽITÁ LITERATURA

Grad Split [online]. 2011 [cit. 2011-05-20]. Dostupné z WWW: <<http://www.split.hr/Default.aspx?sec=756>>

Nove vibracije d.o.o. *Split* [online]. 2011 [cit. 2011-05-20]. Dostupné z WWW: <<http://www.visitsplit.com/15665/history/>>

Brodosplit [online]. 2008 [cit. 2011-05-20]. Dostupné z WWW: <<http://www.brodosplit.hr/eng/ABOUTUS/History/tabid/3010/Default.aspx>>

Dalmácie [online]. 2011 [cit. 2011-05-20]. Dostupné z WWW: <<http://www.dalmacie.cz/mista/split.htm>>

Wikipedia [online]. 2011 [cit. 2011-05-20]. Dostupné z WWW: <http://en.wikipedia.org/wiki/Split,_Croatia>

GARDNER, Philip, et al. *Encyklopedie : Zeměpis světa*. Praha : Columbus, 1995. 511 s. ISBN 80-7176-022-6

37 ZADAR – CHARAKTERISTIKA MĚSTA, HISTORIE A VÝZNAM

Bc. Linda Hanousková (GÚ PŘF MU)

37.1 ÚVOD

Příspěvek si klade za cíl představit turistické středisko v severní části Dalmácie – město Zadar po všech stránkách. Nastíněna bude historie města, jeho vývoj a současnost, zajímavá turistická místa či základní údaje o městě.

37.1.1 Základní charakteristika a poloha

Historické centrum regionu - Zadar je město nacházející se na pobřeží Jaderského moře v severní Dalmácii, cca 200 km jižně od Záhřebu, 60km severně od Šibeniku. Do regionu kolem Zadaru patří hojně navštěvované ostrovy jako je např. Pag, Dugi, Pašman či Ugljan. Sčítání v roce 2001 zaznamenalo 72 718 obyvatel, čímž se řadí na 5.největší chorvatské město. Zadar je správním centrem jedné z 21 chorvatských žup, nesoucí stejné jméno. Svou rozlohou pokrývá 14% chorvatského teritoria.

Původní část města leží na nízkém poloostrově u přírodního přístaviště. Přístav je otevřen pro mezinárodní dopravu a má stálý hraniční přechod a dvě důležitá trajektová spojení s Itálií, Rijeka - Rab - Zadar - Split, Hvar - Korčula - Sobra - Dubrovnik - Bari a Zadar - Brbinj - Ancona. Železniční trať spojuje Zadar se Splitem a Záhřebem přes Knin.

Obr. 1 Poloha zadarského regionu (zvýrazněna modrou barvou)

Zdroj : Chorvatské turistické sdružení

37.1.2 Původ jména města

V nejstarších dobách se město nazývalo *Iader* později *Diadora*. Druhé -a- ve slově Zadar je pohyblivé, takže správné skloňování je do Zadru, v Zadru atp. Použití tvaru Zadaru je však v češtině též přípustné. V dřívějších dobách se pro Zadar užívalo také italského názvu Zara.

37.2 KLIMA

V zadarském regionu najdeme několik druhů místního klimatu: na ostrovech a pobřeží je klima typicky mediteránní ve vnitrozemí nalezneme známky kontinentálního klimatu, ve vyšších polohách pak i horského – záleží na konkrétní poloze místa, nadmořské výšce a pozici směrem k převládajícím větrům. Celkově je ale region charakteristický až 2550 hodinami slunce za rok. Pouze 16 dní v roce klesá teplota pod 0°C, tedy bod mrazu. Průměrná teplota nejchladnějšího měsíce ledna je 3°C. Klima regionu je tedy označováno za mediteránní, typ adriatický. Léta bývají velmi horká, zimy potom mírné a vlhké.

37.3 HISTORIE A VÝVOJ MĚSTA

Ve středověku byl Zadar bohaté, kvetoucí město, které si velmi pečlivě střežilo svou autonomii, svou nezávislost a svobodu. Největším nebezpečím pro nezávislost zadarské městské komuny byla Benátská republika, která se po staletí pokoušela vnutit svou nadvládu, mečem i lstivou strategií, městským státům v jadranském přímorí. Benátčané se již od 11. století pokoušeli několikrát Zadar dobýt, ale zadarské opevnění vydrželo jejich nápor a útočníci musili bez úspěchu a kořisti zase odtáhnout.

Nevzdávali se však svého záměru zmocnit se vzkvétajícího města, vyloupit je a ovládnout a pomstít tak své opakované válečné neúspěchy. Příznivá chvíle přišla v r. 1202, kdy se v Benátkách shromáždilo křížácké vojsko IV. křížové výpravy a potřebovalo si zajistit převoz do Svaté země, cíle své výpravy. Finanční prostředky však nestačily na obrovskou sumu, kterou za transfer požadoval lstivý benátský dóže E. Dandolo. V této pro křížáky patové situaci jim Dandolo nabídl "výhodný obchod". Když křížáci dobudou pro Benátskou republiku vzpurný Zadar, ponechají jim Benátčané možnost loupit a plenit, samozřejmě spolu s Benátčany, prvních 10 dní a ze získaného lupu pak budou moci snadno zaplatit za převoz požadovanou částku. Benátčanům pak mělo město připadnout na věky věků. Nic nepomohlo, že Zadar bylo křesťanské město, že bylo součástí říše křesťanského uherského krále, který byl dokonce účastníkem této křížácké výpravy, ale na smůlu nebyl v Benátkách přítomen a nemohl tedy benátských intrikám zabránit.

Křížáci podle Dandolova ďábelského plánu Zadar přes zoufalý odpor všeho obyvatelstva dobyli. Ve městě pak spolu s Benátčany řádili, loupili, pálili a zabíjeli plných 10 dní, jako by šlo o baštu nevěřících, a mohli tak Benátčanům zaplatit požadovanou sumu. Benátčané nakonec křížáky převezli, ale nikoli do zemí ovládaných muslimy, nýbrž do hlavního centra východního křesťanství, do Byzance. A zde se Dandolovi podařil husarský kousek: díky jeho intrikám křížáci nakonec Cařihrad dobyli, vyloupili a obrátili jej v sutiny. Kořist, kterou získali oni, ale především Benátčané, byla nepředstavitelná. Mnohé z těch skvostů, které dnes turista v Benátkách obdivuje, pocházejí právě z tohoto lupu. Ale i když bylo získané bohatství pohádkové, největší prospěch měly Benátky z vyřazení dosud mocné byzantské soupeřky z tehdejší evropské politiky a obchodu a z ohromných územních

zisků. I když se Byzanc po desetiletích zbavila panství "Latinců", byla už jen stínem někdejší moci.

Zadaru se po mnohaletém úsilí podařilo na 200 let benátské nadvlády zbavit, ale začátkem 15. století se v něm, tak jako prakticky v celém jadranském přímorí, usadili Benátčané na dlouhých 400 let. V Zadaru se jim to podařilo po těžkých bojích. Zadar se nikdy úplně nepodrobil a pokoušel se, byť bez úspěchu, získat zpět svou svobodu. Benátčané naráželi ve městě na neustálý odpor, na drobné rebelie ve všech vrstvách obyvatelstva. Aby si Benátky zajistily stálý přehled a kontrolu nad děním ve městě a jeho okolí, vybudovaly na ostrově Ugljanu, ležícím proti Zadaru a jeho bezprostřední blízkosti mohutnou pevnost sv. Michala (Sveti Mihovil), na kopci nad dnešním městečkem Preko, odkud sledovali každé hnutí v nepoddajném městě. Vždyť z pevnosti ve výšce 260 m měly Zadar jako na dlani. Zadar se zbavil nenáviděného benátského panství až koncem 18. stol., kdy Napoleon zrušil Benátskou republiku. Ta nebyla obnovena ani po Napoleonově pádu. Za dědice Benátské republiky se však často pokládal nový italský stát, který v příhodných dějinných chvílích usiloval o znovuzískání celého jadranského přímorí. U Zadaru se mu to konkrétně podařilo po první světové válce, kdy Zadar s nejbližším okolím (spolu s Istrií a několika jadranskými ostrovy) připadl italskému státu, bez ohledu na národnostní složení obyvatelstva. Italská okupace nebyla rozhodně pro zdejší chorvatské obyvatelstvo žádnou "procházkou růžovým sadem". Národnostní útlak navázal na staletou benátskou zkušenost. Mnoho chorvatských vlastenců zaplatilo za své přesvědčení životem, jiní urychleně opustili město. Byly zrušeny všechny chorvatské školy, Chorvaté nesměli pracovat ve státních službách. Sňatky mezi italským a chorvatským obyvatelstvem byly zakázány. Ale ani tentokrát se Zadar nevzdal. Věren své tradici rebela se nesklonil a spolu s postupujícími Titovými partyzány si vybojoval v r. 1944 zpět svou nezávislost. (Zdroj: Průvodce pobřežím Chorvatska)

37.4 TURISTICKÉ ATRAKTIVITY MĚSTA

Zadar je nejoblíbenějším turistickým centrem v severní Dalmácii. Četné sakrální a světské památky zahrnují zachovalý římský i středověký vzhled města, římské náměstí z 1. století, kostel (rotundu) sv. Donat z 9. století, kostel sv. Marija z r. 1091 rekonstruovaný v 16. století, katedrálu sv. Stošija z 12. a 13. století, řadu dalších kostelů, části obranného opevnění podél městského přístavu, městskou bránu zvanou Porta Terra Ferma (hlavní brána) z r. 1543, věž Bablja kula se zbytky středověké obranné zdi, Veliki Arsenal z r. 1752, palác Benátského guvernéra z r. 1607, městskou budovu s arkádami z r. 1562 a mnoho dalších pamětihodností. Muzejní sbírky jsou vyobrazeny v archeologických, národních, přírodně historických, etnografických a námořních muzeích.

Výhodná poloha města láká také k výletům do okolí. Téměř nedotknutá příroda nabízí četné vyžití jak pro pěší turistiku, tak pro výlety lodí kolem ostrovů, potápění, koupání aj. Zmínit můžeme např. Národní park Kornati, Národní park Paklenica, Přírodní park Telaščica či Vranské jezero a další.

POUŽITÁ LITERATURA

Internetové zdroje

Oficiální stránky města Zadar [on-line]. [cit. 22. května 2011]. Dostupné na WWW: <<http://www.zadar.hr/index.asp>>.

Croatian National Tourist Board [on-line]. *Press info 2010*. Croatian National Tourist Board [cit. 3. května 2011]. Dostupné na WWW: < <http://press.croatia.hr/cs-CZ/Press-info> >.

Chorvatské turistické sdružení [on-line]. [cit. 22. května 2011]. Dostupné na WWW: <http://croatia.hr/cs-CZ/Homepage>

Průvodce pobřežím Chorvatska [on-line]. [cit. 15. května 2011]. Dostupné na WWW: <http://www.chorvatsko.cz/tema/zadar.html>

Cestovatelský server Orbion [on-line]. [cit. 23. května 2011]. Dostupné na WWW: <http://www.orbion.cz/>

38 ZÁHŘEB - CHARAKTERISTIKA MĚSTA, HISTORIE A VÝZNAM

Bc. Lenka Hromková (GÚ PřF MU)

38.1 CHARAKTERISTIKA MĚSTA

Záhřeb, hlavní město Chorvatska, je staré středoevropské město. Záhřeb je průmyslovým, kulturním, ekonomickým a univerzitním centrem země. Město se nachází na střetu důležitých komunikací mezi Jaderským pobřežím a Střední Evropou, leží v Severním Chorvatsku na jižních svazích pohoří Medvednica na řece Sávě (NĚMEC, D., 2005). Geografické souřadnice města jsou 45° 49' s. š. a 15° 59' v. d. Nadmořská výška Záhřebu je 122 m, od Jaderského moře je vzdálen 170 km. Rozloha města je 631 km².

Záhřeb je rozdělen do 17 městských částí, počet obyvatel dosahuje 800 000, s aglomerací představuje milion obyvatel. Průměrná hustota zalidnění je 1217 ob./km². Přirozený přírůstek obyvatelstva je 0,4, migrační saldo je také kladné (2166). V roce 2009 dosahovala míra nezaměstnanosti 6,3 %. Podnebí je na rozhraní oceánského a vlhkého pevninského. Průměrná letní teplota vzduchu dosahuje 20° C, průměrná zimní teplota vzduchu je 1° C. Průměrný roční úhrn srážek je 794,8 mm¹⁰⁴.

Obr. 1. Geografická poloha Záhřebu v rámci Chorvatska (zdroj: <http://www.zagreb-touristinfo.hr>)

38.2 HISTORIE MĚSTA

Dnešní Záhřeb vznikl ze dvou středověkých měst, která byla založena na dvou sousedních kopcích. První zmínka o městu Záhřeb je z roku 1094, kdy na Kaptole bylo založeno biskupství, zatímco sousední Gradec (dnešní Gornji Grad) byl v roce 1242 vyhlášen městem královským. Obě města byla obklopena pevnými hradbami a věžemi, jejichž zbytky zůstaly dodnes zachovány. Gradec a Kaptol se v 15. století spojily v město Záhřeb.

Za tureckých vpádů do Evropy od 16. do 18. století znamenal Záhřeb důležité pohraniční opevnění. V 17. a 18. století došlo k obnově města, měnila se jeho tehdejší podoba a v architektuře převládalo baroko. Bouraly se staré dřevěné domky a stavěly nádherné paláce, kláštery a kostely. K bohatství města přispěly obchodní výstavy a spousta řemeslných dílen. Do města se začaly přistěhovávat zámožné šlechtické rodiny, královští úředníci, církevní hodnostáři a bohatí obchodníci z

¹⁰⁴ http://www1.zagreb.hr/zgstat/o_zagrebu_stat.html

celé Evropy, otevíraly se školy a nemocnice. Došlo k přesahu středověkých hranic města do okolní rozlehlé roviny, byly upraveny první sady a letní sídla. Záhřeb představoval správní, hospodářské a kulturní středisko Chorvatska.

Administrativním sjednocením Kaptolu, Gradecu a okolních menších sídel do jednotného města Záhřeb v roce 1850 se rozvoj města ještě více zrychlil. V roce 1880 zasáhlo Záhřeb ničivé zemětřesení, jehož dopady urychlily obnovení a modernizaci většiny městských čtvrtí a budov. Začaly se stavět reprezentační veřejné budovy, upravovaly se parky a fontány².

Vybudováním železniční tratě do Slovinska v roce 1862 byl Záhřeb spojen s Vídní a v roce 1870 i s Budapeští. Veřejná doprava se začala rozvíjet s výstavbou koněspřežné tramvaje v roce 1891, v roce 1910 byla přestavěna na elektrickou dráhu. V Záhřebu vzniklo počátkem 20. století přes sto průmyslových podniků, převážně strojírenských, textilních a potravinářských. S rozvojem průmyslu se několikanásobně zvýšil počet obyvatel, což mělo za důsledek potřebu výstavby nových veřejných budov a rezidencí (NĚMEC, D., 2005).

Ve 20. století se v Záhřebu objevila secese. Mezi dvěma světovými válkami byly vybudovány na jižních svazích Medvednice nové městské čtvrti a město se začalo rozrůstat směrem na sever. V roce 1941 byl Záhřeb obsazen Německem. Ante Pavelič a Ustašovci rychle vyhlásili vládu nezávislého státu Chorvatů s hlavním městem Záhřeb. I když Pavelič udržoval fašistický stát až do roku 1944, nikdy nedosáhl takové podpory hlavního města jako Titovi partyzáni. Po útěku Paveliče v roce 1944 a vzniku Jugoslávské federace se Záhřeb stal až druhým městem země, i když růst města nadále pokračoval. Jižně od řeky Sávy vznikl moderní obchodní Novi Zagreb a záhřebské výstaviště. V roce 1991 se stal Záhřeb opět hlavním městem Chorvatska¹⁰⁵.

38.3 VÝZNAM MĚSTA

Nejedná se o město, které oslní návštěvníka na první pohled, přesto nabízí k vidění hodně památek a zajímavostí. Záhřeb je město s bohatým kulturním životem – nachází se zde 19 divadel, 24 muzeí a 65 galerií. Ze Záhřebu pochází a působí v něm mnozí proslulí vědci, umělci a sportovci. Svým hostům Záhřeb nabízí barokní atmosféru Horního města, malebná tržiště na otevřených prostorách, různé obchody s pestrým výběrem výrobků, chutnou domácí kuchyní².

Ve městě se nachází hodně zelených parků a promenád, s četnými výletními místy v krásném prostředí – např. park Maksimir, ve kterém je umístěn sportovní stadion a záhřebská Zoo, která nabízí i vyjíždky na loďkách. Dalším místem je botanická zahrada založená koncem 19. století, ve které je možné spatřit až 10 000 druhů rostlin nebo okolí jezera Jarun, vzdáleného asi 4 km od středu města³.

38.3.1 Záhřebská univerzita

Záhřebská univerzita, která byla založena v roce 1669, je nejstarší a největší univerzita v Jihovýchodní Evropě. V současné době má univerzita 29 fakult s více než 50 000 studenty a představuje nejdůležitější vzdělávací instituci v Chorvatsku. Univerzita nabízí bakalářské, magisterské a doktorské studium v oblasti umění, biomedicíny, biotechnologie, inženýrství, humanitních věd,

¹⁰⁵ <http://www.zagreb-touristinfo.hr/>

³ <http://chorvatsko.poznejte.cz/mesta/zahreb.php>

přírodních a společenských věd. Záhřebská univerzita se podílí z více než 50 % na celkových výsledcích výzkumu v zemi⁴.

38.3.2 Kulturní památky

Přirozeným centrem Záhřebu je *Trg bana Jelačića* (Náměstí bana Jelačiće). Náměstí je obklopeno historickými budovami v klasicistním stylu, ale nachází se zde i budovy postavené v secesním a moderním stylu. Celému náměstí dominuje jezdecká socha sjednotitele města Josipa Jelačiće.

Další významné památky se nachází ve čtvrti Gradec. Centrem Gradce je *náměstí sv. Marka* situované u stejnojmenného kostela. *Kostel sv. Marka* byl postaven v 13. století v románském stylu, o čemž dodnes vypovídají prvky tohoto slohu na jižním průčelí stavby. Současná pozdně gotická podoba kostela je výsledkem přestavby ze 14. století. V rohu náměstí je umístěná původní středověká radnice, kde se dodnes konají slavnostní zasedání městské rady. Na náměstí stojí také budova *Banski Dvori*, která byla postavena na počátku 19. století pro chorvatského guvernéra. Dnes je tato budova společně s přilehlým barokním zámek sídlem chorvatské vlády.

Církevní čtvrť Kaptol je dodnes sídlem záhřebského arcibiskupa. Dominantou čtvrti je *Záhřebská katedrála*, zasvěcená sv. Štěpánovi a sv. Ladislavovi. Po zemětřesení v roce 1880 se zřítily věže a hlavní chrámová loď. Následně byla katedrála přestavěna v novogotickém stylu, během rekonstrukce byly ke katedrále přistavěny dvě 108 m vysoké věže, díky kterým se stala katedrála nejvyšší stavbou Chorvatska. V Kaptolu se také nachází dva gotické kostely ze 13. století, jeden zasvěcený svatému Františkovi (společně s přilehlým klášterem františkánů) a druhý zasvěcený Panně Marii. V 15. a 16. století byly kolem Kaptolu vystavěny hradby s věžemi, které ubránili území od tureckých nájezdníků.

Mezi další zajímavé kulturní památky Záhřebu patří *Palác HAZU* (*Chorvatská akademie vědy a umění*), který byl vystavěn ve stylu italské renesance a je přizpůsoben novým technickým podmínkám a prostorově funkčním požadavkům. *Budova HNK* (*Chorvatské národní divadlo*) byla postavena v neobaroku, *budova Státního archivu* je díky jedinečné architektuře, výzdobám a vybavení nejvýznamnějším příkladem secesní architektury v Chorvatsku. Urbanistickým znakem Záhřebu je *mrakodrap Napredak*, který se vyznačuje originálním oválným tvarem a ozubeným vrchem⁵.

⁴ <http://www.unizg.hr/homepage/>

⁵ <http://www.minutex.cz/chorvatsko/zahreb/>

POUŽITÁ LITERATURA

Publikace

NĚMEC, D. *Chorvatsko: kapesní průvodce*. Vyd. 3. Brno: CP Books, 2005. 206 s. ISBN 8025105962.

Internetové zdroje

Grad Zagreb: Statistics [online]. c2011 [cit. 2011-05-15]. Dostupné z WWW: <http://www1.zagreb.hr/zgstat/o_zagrebu_stat.html>.

Chorvatsko: Město Záhřeb [online]. c2009 [cit. 2011-05-15]. Dostupné z WWW: <<http://chorvatsko.poznejte.cz/mesta/zahreb.php>>.

Minutex.cz: Záhřeb - dovolená v Chorvatsku a informace pro turisty [online]. c2009 - 2011 [cit. 2011-05-15]. Dostupné z WWW: <<http://www.minutex.cz/chorvatsko/zahreb/>>.

Sveučilište u Zagrebu [online]. 2006 [cit. 2011-05-15]. Dostupné z WWW: <<http://www.unizg.hr/homepage/>>.

Zagreb [online]. 2008 [cit. 2011-05-15]. Dostupné z WWW: <<http://www.zagreb-touristinfo.hr/>>.